

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Ε΄-ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1974

19804

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΔΩΡΕΑΝ

1920

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΛΟΓΟΤΥΠΟ

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΜΙΚΡΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Το πρόγραμμα της ελληνικής γλώσσας

1. Γράμματα και φθόγγοι της ελληνικής γλώσσας και της γραμμάτιξης τους.

2. Τα γράμματα και φθόγγοι της ελληνικής γλώσσας και της γραμμάτιξης τους.

3. Τα γράμματα και φθόγγοι της ελληνικής γλώσσας και της γραμμάτιξης τους.

4. Τα γράμματα και φθόγγοι της ελληνικής γλώσσας και της γραμμάτιξης τους.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 7 4

ΜΑΝΩΛΗΣ Α. ΤΡΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ
1972

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΒΕΛΟΝ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι φθόγγοι τής ελληνικής γλώσσας

1. "Όταν μιλούμε, μεταχειριζόμαστε **λέξεις**: *έλα, μητέρα, σπίτι, βιβλίο* είναι λέξεις. Κάθε λέξη σχηματίζεται από άπλές φωνές. "Έτσι ή λέξη *έλα* σχηματίζεται από τις άπλές φωνές *ε, λ, α*.

Τις άπλές φωνές που σχηματίζουν τις λέξεις τις ονομάζουμε **φθόγγους**.

2. 'Η γλώσσα μας έχει 25 φθόγγους, τους ακόλουθους:

α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

Τά γράμματα τής ελληνικής γλώσσας

3. **Γράμματα** ή **ψηφία** είναι τά γραπτά σημάδια που παριστάνουν τους φθόγγους.

Τό *ε*, τό *λ* και τό *α* είναι γράμματα που τά γράφομε για νά παραστήσωμε τους φθόγγους που προφέρομε όταν λέγωμε τή λέξη *έλα*.

4. Τά γράμματα που μεταχειριζόμαστε για νά γράψωμε τους φθόγγους τής γλώσσας μας είναι 24 και όλα μαζί κάνουν τό **άλφαβητο τής ελληνικής γλώσσας** ή τό **έλληνικό άλφάβητο**.

Τά γράμματα του έλληνικού άλφαβήτου γράφονται από τά παλιά χρόνια με τήν ακόλουθη σειρά, που ονομάζεται **άλφαβητική σειρά**:

α Α <i>άλφα</i>	η Η <i>ήτα</i>	ν Ν <i>νι</i>	τ Τ <i>τά (ταῦ)</i>
β Β <i>βήτα</i>	θ Θ <i>θητα</i>	ξ Ξ <i>ξι</i>	υ Υ <i>ύψιλο</i>
γ Γ <i>γάμα</i>	ι Ι <i>γιῶτα</i>	ο Ο <i>ὀμικρο</i>	φ Φ <i>φι</i>
δ Δ <i>δέλτα</i>	κ Κ <i>κάπα</i>	π Π <i>πι</i>	χ Χ <i>χι</i>
ε Ε <i>έψιλο</i>	λ Λ <i>λάμδα</i>	ρ Ρ <i>ρό</i>	ψ Ψ <i>ψι</i>
ζ Ζ <i>ζήτα</i>	μ Μ <i>μι</i>	σ Σ <i>σίγμα</i>	ω Ω <i>ὠμέγα</i>

Φθόγγοι καὶ γράμματα

5. "Όπως βλέπομε, τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο δὲν ἔχει γιὰ ὅλους τοὺς φθόγγους ξεχωριστὰ γράμματα.

"Έτσι γιὰ νὰ γράψωμε τοὺς φθόγγους (ου) (μπ) (ντ) (γκ) (τσ) (τζ) μεταχειριζόμαστε δύο γράμματα γιὰ τὸν καθένα.

'Απὸ τὸ ἄλλο μέρος ἔχομε περισσότερα γράμματα πού παριστάνουν τὸν ἴδιο φθόγγο. Γιὰ τὸ φθόγγο (ο) ἔχομε δύο γράμματα: ο καὶ ω (ὦμος), γιὰ τὸ φθόγγο (ι) ἔχομε τρία: τὸ η, τὸ ι καὶ τὸ υ (κυνήγι).

Φωνήεντα καὶ σύμφωνα

6. Οἱ φθόγγοι χωρίζονται σὲ **φωνήεντα** καὶ σὲ **σύμφωνα**. **Φωνήεντα** εἶναι οἱ φθόγγοι πού μποροῦν νὰ σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή: (α), (ε), α-ε-ρας.

Σύμφωνα εἶναι οἱ φθόγγοι πού δὲν μποροῦν νὰ σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή καὶ πηγαίνουν πάντοτε μαζί με φωνήεντα: (λ), (γ), λό-γος.

Καὶ τὰ γράμματα πού παριστάνουν τοὺς φθόγγους χωρίζονται σὲ φωνήεντα καὶ σὲ σύμφωνα.

7. **Φωνήεντα** εἶναι τὰ γράμματα **α, ε, η, ι, ο, υ, ω**.

Σύμφωνα εἶναι τὰ γράμματα **β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ** καὶ **ς, τ, φ, χ, ψ**.

8. 'Απὸ τὰ ἑπτὰ φωνήεντα:

α) δύο, τὸ ε καὶ τὸ ο, ὀνομάζονται **βραχύχρονα**,

β) δύο, τὸ η καὶ τὸ ω, ὀνομάζονται **μακρόχρονα**, καὶ

γ) τρία, τὸ α, τὸ ι καὶ τὸ υ, ὀνομάζονται **δίχρονα**.

Σημείωση.— Στὴν ἀρχαία ἐποχὴ τὸ η προφερόταν σὰν **εε**, τὸ ω σὰν **οο**, καὶ τὰ φωνήεντα **α, ι, υ**, ἄλλοτε σὰν ἅπλᾶ **α, ι, υ**, καὶ ἄλλοτε σὰν **αα, ιι, υυ**. Γι' αὐτὸ τὸ η καὶ τὸ ω ὀνομάζονται μακρόχρονα, τὸ ε καὶ τὸ ο βραχύχρονα καὶ τὸ **α, ι, υ** δίχρονα.

'Αρχικὰ καὶ τελικὰ γράμματα

9. Τὸ πρῶτο γράμμα σὲ μιὰ λέξη λέγεται **ἀρχικό**: τὸ τελευταῖο **τελικό**. Στὴ λέξη βιβλίον ἀρχικό εἶναι τὸ β, τελικό τὸ ο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Σὲ κάθε λέξη πού τελειώνει σὲ (σ) γράφομε **ς** τελικό: **σωστός**.

Τελικά σύμφωνα

10. Τελικά σύμφωνα έχει η γλώσσα μας τὸ **ς** καὶ τὸ **ν**.

Σὲ ἄλλα σύμφωνα τελειώνουν μερικά ἐπιφωνήματα καὶ λέξεις ξένες: ἄχ' οὔφ! Ἀδάμ, χερουβεὶμ, Ἰσαάκ, σοφὲρ, Μωάμεθ κτλ.

Διπλά γράμματα

11. Τὰ γράμματα **ξ** καὶ **ψ** λέγονται **διπλά**, γιατί τὸ καθένα παριστάνει δύο φθόγγους, τὸ **ξ** τοὺς φθόγγους **κσ** καὶ τὸ **ψ** τοὺς φθόγγους **πσ**: *λοξός, ψυχή, ξεψαχνίζω, ἐξάφαλμος.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (**πσ**) γράφεται πάντοτε μὲ **ψ**. Τὸ (**κσ**) γράφεται μὲ **ξ**, ἐκτὸς στὶς λέξεις ποὺ εἶναι σύνθετες μὲ τὸ *ἐκ*: *ἐξω, ἄξιος — ἐκστρατεία, ἐκ-στρατεύω.* √ √

Δίψηφα

12. Δίψηφα ὀνομάζονται δύο γράμματα μαζί, ποὺ παριστάνουν ἓνα φθόγγο. Δίψηφα εἶναι τ' ἀκόλουθα:

A.— Δίψηφα φωνήεντα

13. α) Τὸ **ου** γιὰ τὸ φθόγγο (*ου*): *οὐρά, τοῦ βουνοῦ.*

β) Τὸ **αι**, ποὺ προφέρεται ὅπως καὶ τὸ *ε*: *σημαίεις.*

γ) Τὸ **ει**, τὸ **οι** καὶ τὸ **υι**, ποὺ προφέρονται ὅπως καὶ τὸ *ι*: *κλείνει, οἱ κάτοικοι, υἰοθετῶ.*

Τὰ δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρόχρονα.

B.— Δίψηφα σύμφωνα

14. α) Τὸ **μπ**, τὸ **ντ** καὶ τὸ **γκ**, ποὺ παριστάνουν τοὺς φθόγγους (*μπ*), (*ντ*), (*γκ*): *μπαρμποῦνι, ντόνομαι, γκρεμίζω.*

Τὰ δίψηφα *μπ, ντ, γκ* βρίσκονται σὲ πολλές λέξεις, στὴν ἀρχὴ τους ἢ μέσα στὶς λέξεις: *Μπότσαρης, Μπουμπουλίνα, μπαίνω, μπουσῦλο, μπαμπούλας, ντροπή, γκέμι κτλ.*

β) Τὸ **τσ** καὶ τὸ **τζ**, ποὺ παριστάνουν τοὺς φθόγγους (*τσ*) καὶ (*τζ*): *τσαμπί, ἔτσι, κορίτσι, Ἐλενίτσα, Μπότσαρης — τζιτζικας, τζιτζιφο, τζάκι, χατζής, Τζαβέλας.*

Σὲ πολλές λέξεις πρὶν ἀπὸ τὸ *τζ, τσ* ὑπάρχει ἓνα *ν*: *νεράντζι, βιολοντσέλο. Λέμε μὲ ν: γάντζος, καλικάντζαρος, μπροσντζος, σκαντζόχοιρος, Μάντζαρος, χωρὶς ν: μελιτζάνα, τζιτζίμι.*

Διαίρεση και όνομασία τῶν συμφῶνων

15. Τὰ σύμφωνα διαίρουνται:

A.— Κατὰ τὴ φωνὴν ποὺ ἔχουν, σὲ **ἄηχα** καὶ **ἤχηρά**:

ἄηχα: κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ'

ἤχηρά: γ, β, δ, μπ, ντ, γκ, ζ, τζ, λ, μ, ν, ρ.

Αἰσθανόμεσθε τὸν ἤχο τῶν ἤχηρῶν ἀκουμπώντας τὸ δάχτυλο στὸ λαιμὸ ἔμπρός.

B.— Κατὰ τὴ διάρκειά τους, σὲ **στιγμιαῖα** καὶ **ἔξακολουθητικά**:

στιγμιαῖα: Προφέρονται μόνο μιὰ στιγμή, τὴν ὥρα ποὺ ἀνοίγομε τὸ στόμα: κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ'

ἔξακολουθητικά: Σ' αὐτὰ βαστοῦμε τὴ φωνὴ ὅσο θέλομε: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.

Γ.— Κατὰ τὸ μέρος ποὺ σχηματίζονται στὸ στόμα, σὲ:

χειλικὰ: π, β, φ, μπ'

ὀδοντικά: τ, δ, θ, ντ'

διπλοδοντικά ἢ **συριστικά**: σ, ζ, τσ, τζ'

λαρυγγικά: κ, γ, χ, γκ.

γλωσσικά: λ, ρ. Τὸ λ καὶ τὸ ρ λέγονται καὶ **ὕγρά**:

ρινικά: μ, ν. Γιὰ νὰ προφερθοῦν, βγαίνει ὁ ἀέρας ἀπὸ τὴ μύτη.

Τὸ μ ἀνήκει καὶ στὰ χειλικὰ, τὸ ν ἀνήκει καὶ στὰ γλωσσικά.

16. Πίνακας τῶν συμφῶνων

(Δείχνει πῶς διαίρουνται τὰ σύμφωνα κατὰ διαφορετικούς τρόπους)

Κατὰ τὰ μέρη ποὺ σχηματίζονται	Κατὰ τὴ διάρκεια					
	Στιγμιαῖα		Ἐξακολουθητικά			
	Ἄηχα	Ἠχηρά	Ἄηχα	Ἠχηρά	Ρινικά	Ὑγρά
Χειλικὰ	π	μπ	φ	β	μ	
Ὄδοντικά	τ	ντ	θ	δ		
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ		
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ		
Γλωσσικά					ν	λ ρ

Δίφθογγοι

Νεράιδα, ἀηδόνι, ρόιδι, βόηθα.

17. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις τὸ αῖ, τὸ αη, τὸ οῖ, τὸ όη, προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή.

Δύο φωνήεντα πού προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβὴ ἀποτελοῦν ἓνα **δίφθογγο**.

18. Στὶς λέξεις *πιάνω, γυαλί, ἄδειος, θειάφι, ποιές, ποιοί, ποιούς*, τὸ (ι) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν ἢ τὸ δίψηφο προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή. Κάθε τέτοιο συνδυασμὸ τοῦ (ι) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν τὸν ὀνομάζομε **καταχρηστικὸ δίφθογγο**.

“Ὅμοια σύμφωνα

Σάββατο, ἐκκλησία, ἄλλος, γράμμα, γενῶ, παππούς, ἄρρωστος, τέσσερα, περιπτώς.

19. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις γράφομε δύο σύμφωνα τὰ ἴδια, ἐνῶ προφέρομε ἓνα φθόγγο. Αὐτὸ γίνεται στὰ σύμφωνα *ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ*. Τὰ δύο αὐτὰ σύμφωνα λέγονται **ὅμοια σύμφωνα**.

Οἱ συνδυασμοὶ *αυ, ευ*

20. Οἱ συνδυασμοὶ τῶν δύο φωνηέντων **αυ, ευ** ἔχουν διπλὴ προφορά.

Στὶς λέξεις *παύω, Αὔγουστος, αὔριο, Εὔα, εὐλογῶ, ἐφεύρεση* προφέρονται **αβ, εβ**.

Στὶς λέξεις *ναύτης, εὐχαριστῶ, εὐτυχία* προφέρονται **αφ, εφ**.

Προφέρονται **αβ, εβ**, ὅταν ἀκολουθῆ φωνῆεν ἢ ἡχηρὸ σύμφωνο.

Προφέρονται **αφ, εφ**, ὅταν ἀκολουθῆ ἄηχο σύμφωνο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Οἱ συνδυασμοὶ **αυ, ευ** εἶναι μακρόχρονοι ὅπως καὶ τὰ δίψηφα φωνήεντα.

Τὰ ρινικὰ συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ, γγ*

ἀμπέλι, Λαμπρὴ, πάντοτε, πέντε.

21. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις τὸ **μπ, ντ** δὲν προφέρεται ὅπως στὶς λέξεις *μπαμπάς, ντύνομαι*, πού ἔχουν δίψηφο **μπ, ντ**.

Προφέρεται συνήθως ξεχωριστὰ τὸ ρινικὸ **μ, ν**, καὶ τ' ἀκόλουθα **π, τ**, προφέρονται σὰ δίψηφα **μπ, ντ**. Προφέρονται δηλ. σὰ νὰ τὰ γράφαμε *ἀμ-πέλι, Λαμ-μπρὴ, πάν-ντοτε, πέν-ντε*.

Παρόμοια και στις λέξεις που γράφονται με **γκ, γγ**: *ἀγκαλιά, φεγγάρι, Ἀγγλία*. Τὸ πρῶτο γράμμα προφέρεται συνήθως σὰ ν, καὶ τὸ δεύτερο, τὸ κ ἢ τὸ γ, προφέρεται σὰν τὸ δίψηφο σύμφωνο **γκ**. Προφέρονται δηλ. σὰ νὰ ἦταν γραμμένα *ἀν-γκαλιά, φεν-γκάρι, Ἀν-γκλία*.

Τὰ συμπλέγματα **μπ, ντ, γκ, γγ**, πού τὸ πρῶτο τους γράμμα προφέρεται με τὴ μύτη σὰ ρινικὸ σύμφωνο, ὀνομάζονται **ρινικὰ συμπλέγματα**.

Ἄφωνα γράμματα

22. Μερικὰ γράμματα δὲν προφέρονται μερικὲς φορές. Τὰ γράμματα αὐτὰ λέγονται **ἄφωνα**.

Ἄφωνα εἶναι:

α) Τὸ **υ** στὸ *ευ*, ὅταν ἀκολουθῇ **β ἢ φ**: *εὐφορος* προφέρεται σὰν τὸ *ἔφορος*: *εὐφορία* προφέρεται σὰν τὸ *ἐφορεία*: ἔτσι καὶ τὸ *Εὐβοία*, *εὐφλεκτος*, *Εὐφράτης*, *εὐφωνικός*, *εὐφυής*, *ἐπενφημία*.

β) Συχνὰ τὸ **π** στὸ σύμπλεγμα **μπι**: *ἄκαμπτος*, *ἄμεμπτος*, *Πέμπτη*, *πέμπτος*, *σύμπτωμα*.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

Οἱ λέξεις

*23. Ἡ κάθε λέξη γράφεται χωριστά.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Γράφονται με μία λέξη:

α) Τ' ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ 13 ὠς τὸ 19: *δεκατρία*, *δεκαεννέα*.

β) Οἱ ἀντωνυμίες: *καθένας* — *καθεμιά* — *καθένα*, *καθετί*, *κατιτί*, *ὅποιοσδήποτε*, *ὅσοσδήποτε*, *ὀτιδήποτε*.

γ) Τ' ἄκλιτα: *ἀπαρχῆς*, *ἀπεναντίας*, *ἀπενθείας*, *ἀφότου*, *ἀφοῦ*, *δηλαδή*, *διαμῆς*, *εἰδάλλως*, *εἰδεμῆ*, *ἐνόσω*, *ἐνῶ*, *ἐξαιτίας*, *ἐξάλλον*, *ἐξαρχῆς*, *ἐξῆς*, *ἐξίσου*, *ἐπικεφαλῆς*, *ἐπιτέλους*, *καθαντό*, *καλημέρα*, *καληνύχτα*, *καλησπέρα*, *καληώρα*, *καταγῆς*, *κατευθείαν*, *κιόλας*, *μεμῆς*, *μολαταῦτα*, *μόλο* (πού), *μολονότι*, *ὀλημέρα*, *ὀληνύχτα*, *ὀλωσδιόλου*, *ὀπουδήποτε*, *ὀπουσδήποτε*, *προπάντων*, *τωνόντι*, *ὕπόψη*, *ὠστόσο*.

δ) Ἡ πρόθεσις σέ (σ') μὲ τὴ γενική καὶ τὴν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου: *στοῦ φίλου μου, στὸν ἄφρο τῆς θάλασσας, στὸ πεζούλι τῆς ἐκκλησιᾶς* κτλ.

Γράφεται ὁμως χωριστὰ καὶ μ' ἐκθλιψη ἢ ἀντωνυμία σοῦ: *σ' τὸ δίνω, σ' τὸ ἔστειλα.*

Γράφονται μὲ δυὸ λέξεις: *καλῶς ὄρισες, καλῶς τον (την. το), μετὰ χαρᾶς, τέλος πάντων, ἐν τάξει.*

Συλλαβές

ὄ-χι, τρα-γού-δι, ἄ-στέ-ρι, ἀη-δό-νι, καη-μέ-νος, εἶ-μαι

24. Κάθε λέξη χωρίζεται, ὅπως βλέπομε, σὲ μικρότερα κομμάτια. Τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο μόνου του (*ὄ-χι, ἀη-δόνι*) ἢ εἶναι μαζί μ' ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα (*τρα-γού-δι, ἄ-στέ-ρι*).

Τὸ κάθε κομμάτι τῆς λέξης ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο, μόνου του ἢ μαζί μὲ ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα, λέγεται **συλλαβή**.

Τὰ δίψηφά φωνήεντα, οἱ καταχρηστικοὶ δίφθογγοι καὶ οἱ συνδυασμοὶ *αυ, ευ* λογαριάζονται σὰν ἓνα φωνῆεν, ὅταν χωρίζωμε τις λέξεις σὲ συλλαβές: *αἰ-μα, ναύ-της, ἄ-πια-στος, ἄ-μνα-λος, για-γιά.*

Κατὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν μιὰ λέξη λέγεται:

α) **μονοσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ συλλαβή: *ναί, φῶς, μιά*

β) **δισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συλλαβές: *παί-ζω*

γ) **τρισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς συλλαβές: *πα-τέ-ρας, τρα-γού-δι*

δ) **πολυσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσότερες συλλαβές: *αὐ-λό-γυ-ρος, λα-χα-να-γο-ρά, ἄ-γιο-βα-σι-λιά-τι-κος.*

25. Ἡ τελευταία συλλαβὴ μιᾶς λέξης ὀνομάζεται **λήγουσα**, ἡ δευτέρα ἀπὸ τὸ τέλος **παραλήγουσα**, ἡ τρίτη ἀπὸ τὸ τέλος **προπαραλήγουσα**, ἡ τέταρτη ἀπὸ τὸ τέλος **ἀντιπροπαραλήγουσα**. Ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς λέξης λέγεται **ἀρχική**.

Στὴ λέξη *αὐ-λό-γυ-ρος* ἡ συλλαβὴ *-ρος* εἶναι ἡ **λήγουσα**, ἡ συλλαβὴ *-γυ-* **παραλήγουσα**, ἡ συλλαβὴ *-λό-* **προπαραλήγουσα**, ἡ συλλαβὴ *αὐ-* **ἀντιπροπαραλήγουσα**. Ἡ συλλαβὴ *αὐ-* εἶναι καὶ ἡ **ἀρχική** τῆς λέξης *αὐλόγυρος*.

Συλλαβισμός

26. "Όταν γράφουμε, παρουσιάζεται συχνά ή ανάγκη ν' αλλάξουμε γραμμή χωρίς νά ἔχη τελειώσει μιὰ λέξη. Εἴμαστε τότε ὑποχρεωμένοι νά χωρίσωμε τὴ λέξη στὰ δύο.

Θὰ τὴ χωρίσωμε ὅχι ὅπου τύχη, ἀλλὰ ἐκεῖ πού τελειώνει μιὰ συλλαβή. Γι' αὐτὸ πρέπει νά ξέρωμε πῶς χωρίζονται οἱ λέξεις σὲ συλλαβές. Τὸ χῶρισμα μιᾶς λέξης σὲ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

27. Κατὰ τὸ συλλαβισμὸ ἀκολουθοῦμε τοὺς παρακάτω κανόνες :

1. "Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σὲ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν: *ἔ-χω, κα-λο-σύ-νε-ψε*.

2. Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σὲ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζη ἀπ' αὐτὰ τὰ σύμφωνα ἑλληνικὴ λέξη: *λά-σπη (σπίθα), ἔ-βγαλα (βγαίνω), κο-φτερός (φτωχός), ἔ-θνος (θνητός), ἔ-τσι (τσαρούχι), τζί-τζικας (τζάμι), ὑπο-πιος (πτῶμα), Αἰ-σχύλος (σχολεῖο), ἀ-τμός (τμήμα), ἄ-φθονος (φθόγγος).*

Ἄλλιῶς χωρίζονται, καὶ τὸ πρῶτο σύμφωνο πάει μὲ τὸ προηγούμενο φωνῆεν, τὸ δεύτερο μὲ τὸ ἀκόλουθο: *θάρ-ρος, ἄλ-λος, θάλασ-σα, περ-πατῶ, ἔρ-χομαι, δάφ-νη, βαθ-μός, τάγ-μα*.

3. Τρία ἢ περισσότερα σύμφωνα ἀνάμεσα σὲ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζη ἑλληνικὴ λέξη ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα τουλάχιστον ἀπ' αὐτὰ: *ἄ-στρο (στρώνω), σφυρί-χτρα (χτένι), αἰ-σχρός (σχέδιο).*

Ἄλλιῶς χωρίζονται, καὶ τὸ πρῶτο σύμφωνο πάει μὲ τὸ προηγούμενο φωνῆεν, τὰ ἄλλα μὲ τὸ ἀκόλουθο: *ἀν-θροπος, νεραν-τζιά, ἐκ-στρατεία, παν-στρατιά.*

4. Τὰ ρινικὰ συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ, γγ* χωρίζονται στὸ συλλαβισμὸ: *ἀμ-πέλι, ἔμ-πορος, πέν-τε, ἄγ-γελος, ἀν-τρειωμένος, μουγ-κρίζω.*

Τὰ δίψηφα *μπ, ντ, γκ* δὲν πρέπει νά χωρίζωνται στὸ συλλαβισμὸ, γιὰτὶ εἶναι ἕνας φθόγγος: *μπου-μπούκι, μπα-μπάς, ντα-ντά, ντό-μπρος, ξε-μπλέκω.*

Καὶ οἱ σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν κατὰ τὸ συλλαβισμὸ τοὺς ἴδιους κανόνες: *προ-σέχω, ὑ-πεύθυνος, εἰ-σοδος.*

Χρόνος τῶν συλλαβῶν

28. Οἱ συλλαβές ξεχωρίζονται σὲ *βραχύχρονες* καὶ σὲ *μακρόχρονες*.

α) **Βραχύχρονη** ὀνομάζεται μιὰ συλλαβὴ ὅταν ἔχη βραχύχρονο

φωνῆεν καὶ δὲν τὸ ἀκολουθοῦν στὴν ἴδια λέξη διπλὸ σύμφωνο ἢ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα: **Ξ-χο-με**, **ἀ-έ-ρας**,

β) **Μακρόχρονη** ὀνομάζεται μιὰ συλλαβὴ ὅταν ἔχη φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τὸ συνδυασμὸ *αυ, ευ*: **ῶ-ρα**, **κῆ-πος**, **νοί-κι**, **οὐ-ρά**, **ναύ-της**.

Μακρόχρονη λογαριάζεται καὶ μιὰ συλλαβὴ ποὺ ἔχει βραχύχρονο φωνῆεν ἀλλὰ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἀκολουθοῦν δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα ἢ διπλό: **πε-ριτ-τός**, **ἔν-δο-ξος**, **ἄ-στρο**, **τό-ξο**.

Ἡ συλλαβὴ αὐτὴ λέγεται **θέσει μακρόχρονη**.

Τὰ δίψηφα *αι, οι*, ὅταν εἶναι τελικά, λογαριάζονται βραχύχρονα: **εἶναι**, **θυμοῦνται**, **κῆποι**.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Οἱ τόνοι

παιδί, γράφω, ἄνθρωπος, σιδηρόδρομος.

29. 1. Σὲ κάθε λέξη ποὺ ἔχει δύο τουλάχιστο συλλαβές, μιὰ συλλαβὴ προφέρεται δυνατώτερα ἀπὸ τὶς ἄλλες, τονίζεται.

Πάνω στὸ φωνῆεν τῆς συλλαβῆς ποὺ προφέρεται πιὸ δυνατὰ σημειώνουμε ἓνα σημαδάκι, ποὺ λέγεται **τόνος**: **γέρος**, **γερός**.

2. Σημειώνουμε ἓναν τόνο καὶ στὶς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις: **θά**, **μή**, **νά**, **πού**, **πού**, **πώς**, **πῶς**, **γῆ**, **φῶς** κτλ.

3. Σὲ μιὰ λέξη μπορεῖ νὰ τονιστῆ μόνο μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς τελευταῖες συλλαβές: **λές**, **λέμε**, **ἔλεγαν**, **ἐλέγαμε**.

30. Ὁ τόνος δὲ μένει πάντα στὴν ἴδια συλλαβὴ στὶς λέξεις ποὺ κλίνονται: ὁ ἄγγελος—τοῦ ἀγγέλου—τόν ἄγγελο, ἡ μοῖρα—οἱ μοῖρες—τῶν μοιρῶν—τὶς μοῖρες, **δένω**—**ἔδενα**—**θά δεθῶ**.

Ὁ τόνος τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ στὰ οὐσιαστικά (ὁ ἄγγελος), τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ στὰ ἐπίθετα (ὁ ὠραῖος) καὶ τοῦ πρώτου ἐνικοῦ προσώπου στὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς στὰ ρήματα (δένω) λέγεται **βασικός τόνος**.

31. Οἱ τόνοι εἶναι τρεῖς: ἡ ὀξεΐα (´), ἡ περισπωμένη (˘) καὶ ἡ βαρεΐα (ˊ).

Ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς ἀκόλουθους κανόνες:

32. Α.— Γενικοὶ κανόνες τονισμοῦ

1. Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντοτε ὀξεῖα: ἦσυχος, εἶπαμε, ἀνήφορος.

2. Ἡ βραχύχρονη συλλαβὴ παίρνει ὀξεῖα: ἔλα, ὄλα, βουνό.

3. Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη: καρφώνω, κλείνει, πήχη.

4. Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη: μῆλο, ξυπνήστε, δῶσε, ἀγαποῦμε, ναῦτες· θυμοῦνται, ὦμοι, τοῖχοι.

Δὲν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ παίρνουν ὀξεῖα οἱ λέξεις: ὥστε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.

5. Λογαριάζονται ὅτι τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα καὶ οἱ λέξεις ποὺ ἔχουν καταχρηστικὸ δίφθογγο στὴ λήγουσα. Γι' αὐτὸ παίρνουν ὀξεῖα λέξεις καθὼς κούφιος, καινούριος, κούνιες, ποτήρια.

33. Β.— Ὁ τόνος στὰ ὀνόματα καὶ στὶς ἀντωνυμίες

Ὁ τόνος στὴ λήγουσα

1. Τὰ ὀνόματα καὶ οἱ ἀντωνυμίες, ὅταν τονίζονται στὴ **λήγουσα**, παίρνουν πάντοτε **ὀξεῖα** ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γενική: ὁ μαθητής, τὸ μαθητή, μαθητή· οἱ οὐρανοί, τοὺς οὐρανοὺς, οὐρανοί· ὁ βαθύς, τὸ βαθύ, ἡ βαθιά, τὴ βαθιά· οἱ σταχτῆς, οἱ σταχτιοί, τοὺς σταχτιοὺς· ἐγώ, ἐσύ.

2. Δὲν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ **παίρνουν περισπωμένη**:

α) Τὰ ὀνόματα γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς.

β) Οἱ ἀντωνυμίες ἐμεῖς, ἐμᾶς, μᾶς — ἐσεῖς, ἐσᾶς, σᾶς.

γ) Τὸ ἀριθμητικὸ τρεῖς καὶ οἱ πληθυντικοὶ σὲ -εῖς (συγγραφεῖς, συγγενεῖς).

δ) Τὰ κύρια ὀνόματα προσώπων σὲ -ᾶς: Λουκᾶς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς κτλ. καὶ μερικὰ ἄλλα κύρια: Ἰησοῦς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ, Ἀπελλῆς, Ἐρμῆς, Ἡρακλῆς, Θαλῆς, Θεμιστοκλῆς, Μωυσεῖς, Περικλῆς.

3. **Παίρνουν περισπωμένη καὶ οἱ γενικῆς** ποὺ δὲν ἔχουν βρα-

χ'χρονο φωνῆεν : τοῦ καλοῦ πρᾶματευτῆ, τοῦ ψωμᾶ, τῆς γλυκιᾶς φωνῆς, τῆς Ἀργυρῶς, τῆς ἄλεπούς, τῶν μικρῶν παιδιῶν, σοῦ δίνω.

Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

4. Τὸ α τῆς λήγουσας στὰ ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ ὀνόματα εἶναι μακρόχρονο· γι' αὐτὸ βάζομε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: ὁ χειμῶνας, τοῦ χειμῶνα, τὸ χειμῶνα, χειμῶνα—ἡ πείνα, τῆς πείνας, τὴν πείνα, πείνα—ἡ γυναίκα—ἡ ἀσπρούλα.

5. Τὸ α στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο· γι' αὐτὸ βάζομε περισπωμένη στὴ μακρόχρονη παραλήγουσα: χρῶμα, ὥραϊα δῶρα, ἐκεῖνα τὰ σχολεῖα.

6. Τὸ ι τῆς λήγουσας στὰ οὐδέτερα εἶναι μακρόχρονο· γι' αὐτὸ βάζομε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: μαχαίρι, λουλούδι, ἀλεύρι, χεῖλι, ποτήρι.

7. Τὸ α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι βραχύχρονο καὶ γι' αὐτὸ παίρνει ὀξεῖα: διάκος, σκίνος, σκύλος—παπάδες, χωριάτες—πιάτο, κινίνο, σύκο, λάθος, κλάμα, κλίμα, χύμα. Δὲν ἀκολουθεῖ τὸν κανόνα τὸ Κωσταντῖνος.

* 34. Γ.— Ὁ τόνος στὰ ρήματα

α. Ὁ τόνος στὴ λήγουσα

1. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων παίρνει **περισπωμένη**: ἀγαπῶ, ἀργεῖ, ἀργοῦν, ἀκοῦς, νὰ δῆς, κλαῖς, τραῶς.

Στὰ ρήματα εἶναι **μακρόχρονο** καὶ **τὸ τονισμένο α** τῆς λήγουσας. Γι' αὐτὸ παίρνει περισπωμένη: ἀγαπᾶς, πᾶς, ἀγαπᾷ.

β. Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2. Τὸ ἄτονο α στὴ λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι **βραχύχρονο**. Γι' αὐτὸ βάζομε περισπωμένη στὴ μακρόχρονη παραλήγουσα: τραγουδοῦσα, τραγουδοῦσαν· εἶδα, εἶδαν· φεῦγαν.

3. Τὸ ἄτονο α στὴ λήγουσα τῆς προσταχτικῆς εἶναι **μακρόχρονο**. Γι' αὐτὸ βάζομε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: πῆδα, ρώτα, φεῦγα, τραγοῦδα, κοίτα.

4. Παίρνουν περισπωμένη οἱ ρηματικὲς καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ **-ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται** καὶ οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ **-ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε**: θυμᾶμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται· γελᾶμε, γελᾶτε, γελᾶνε· πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε· μὴ γελᾶτε, ἐλᾶτε νὰ φᾶμε.

Παντού ἄλλοῦ τὸ α τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο : *βάλε, σπάσε, κά-
με, πάρε· κιάψτε, πάρτε, θιμάστε.*

5. Τὸ **ι, υ** στὴν παραλήγουσα εἶναι βραχύχρονο καὶ παίρνει ὀξεῖα :
*λύνε, λύναν, λύσε, λύσαν· δακούσαν· πλύνε, πλύναν· πίνε, πίναν· ρίξε,
ρίξαν.*

* 35. Δ.—Κανόνες τῆς βαρείας

Σημειώνεται βαρεία στὴ λήγουσα, στὴ θέση τῆς ὀξεῖας, ὅταν δὲν ἀκολουθῆ
στίξη (τελεία, ἀπάνω τελεία, κόμμα κτλ.) : Αὐτὸ τὸ καλὸ παιδί — ἀλλὰ τὸ παιδί
αὐτό.

Ὁ κανόνας αὐτὸς ἐφαρμόζεται συνήθως μόνο σὲ ὅ,τι τυπώνεται.

Ἡ βαρεία ὅμως πρέπει νὰ σημειώνεται σὲ μερικὲς λέξεις πάντοτε σύμφω-
να μὲ τὸν ἀκόλουθο κανόνα :

Γράφονται πάντα μὲ βαρεία στὴ λήγουσα : τὸ αἰτιολογικὸ **γιατί** - τὸ τελι-
κὸ **νά** - τὸ ἐναντιωματικὸ **μὰ** - ἡ πρόθεση **γιά** : *ἔφυγε, γιατί ἦταν ἄρρωπος —
ἤθελα νὰ σοῦ πῶ — θέλω μὰ δὲν μπορῶ — μιλεῖ γιά τὸ καθεῖ.*

Γράφονται πάντα μὲ ὀξεῖα :

α) τὰ ἐρωτηματικὰ **τί; γιατί;** ; *Τί εἶπες; Δὲν κατάλαβα τί εἶπες. Γιατί
ἔφυγες; Μὲ ρώτησε γιατί ἔφυγα.*

β) τὸ δειχτικὸ **νά** : *νά ἄνθρωπος, νὰ γέροισμο.*

γ) τὸ ὀρκωτικὸ **μὰ** : *μὰ τὴν ἀλήθεια.*

δ) ὁ διαχωριστικὸς σύνδεσμος **γιά** καὶ τὸ προτρεπτικὸ **γιά** : *γιά ἐγὼ γιά
σοῦ - γιά πές μου, γιά ἔλα δῶ.*

36. Ὀνομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο τους

α) **ὀξύτονη** λέγεται μιὰ λέξη, ὅταν παίρνη στὴ λήγουσα ὀξεῖα
ἢ βαρεία: *ἐμπρός, γιατί, τὰ μικρὰ παιδιά.*

β) **παροξύτονη**, ὅταν παίρνη ὀξεῖα στὴν παραλήγουσα: *τρέ-
χα, δρόμος.*

γ) **προπαροξύτονη**, ὅταν παίρνη ὀξεῖα στὴν προπαραλήγουσα:
ἄρρωπος.

δ) **περισπώμενη**, ὅταν παίρνη περισπωμένη στὴ λήγουσα: *τρα-
γουδιῶ, ἐκεῖ.*

ε) **προπερισπώμενη**, ὅταν παίρνη περισπωμένη στὴν παραλήγου-
σα: *τραγουδοῦσα, ἐκεῖνος.*

"ΑΤΟΝΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

37. Μερικὲς μονοσύλλαβες λέξεις δὲν παίρνουν τόνο καὶ γι' αὐτὸ

λέγονται άτονες. "Άτονες λέξεις είναι τὰ άρθρα *ό, ή, οί* καί τὸ ἐπίρρημα *ώς*.

Ἑγκλιτικές λέξεις

Τὸ βιβλίον μου

Τὸ τετράδιόν σου

38. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ οἱ λέξεις μου, σοῦ προφέρονται τόσο στενά ἐνωμένες μὲ τὴν προηγούμενη λέξη πού ὁ τόνος τους ἢ δὲν ἀκούεται (τὸ βιβλίον μου) ἢ ἀκούεται ὡς δεῦτερος τόνος στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης (τὸ τετράδιόν σου).

Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τὸν τόνο τους ἢ πού τὸν ἀνεβάζουν στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγονται **ἐγκλιτικές**.

Οἱ συχνότερες ἐγκλιτικές λέξεις εἶναι οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας μου μὲ μᾶς, σοῦ σὲ σᾶς, τος τὸν τοι τῆ τες κτλ.

39. Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ:

1. ἀνεβαίνει ὡς ὀξεία στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης:

α) ὅταν αὐτὴ τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα: ὁ πρόεδρος μας (σας, τους).

β) ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι ἐγκλιτικὴ καὶ ἢ πρὶν ἀπ' αὐτὴ παροξύτονη ἢ προπερισπώμενη: φέρε μου το, δῶσε μᾶς το.

2. Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ χάνεται, ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στὴ λήγουσα ἢ στὴν παραλήγουσα: τὸ φῶς μας, ἡ χαρὰ μου, νά τους, τὰ δῶρα του, οἱ φίλοι σας.

Πνεύματα

40. Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν παίρνει σ' αὐτὸ ἓνα σημάδι πού λέγεται **πνεῦμα**: ἀνθίζω, Ἑλλάδα, ἄγιος, ἔχω.

Τὰ πνεύματα εἶναι δύο, ἡ **ψιλὴ (΄)** καὶ ἡ **δασεία (΄)**.

Οἱ περισσότερες λέξεις παίρνουν ψιλὴ.

* **41. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΔΑΣΕΙΑ**

Παίρνουν δασεία:

1. Ὅσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπὸ *υ*: *ύγεια*, *ὔπνος*.
2. Οἱ άτονες λέξεις: *ό, ή, οί, ώς*.
3. Τὰ ἀριθμητικά: *ένας, ἔξι, ἑπτά, ἑκατό*.
4. Οἱ ἀκόλουθες λέξεις:

ἄβρός, ἄγιος, ἄγνός, Ἄδης, ἄδρός, αἶμα, Αἶμος, αἴρεση, ἀλάτι, Ἀλιάκμονας, ἀλειά, Ἀλικαρνασός, ἀλίπαστο, ἄλμα, Ἀλόνησος, ἀλυκή, ἀλυσίδα, ἀλώνι, ἄλωση, ἄμα, ἀμάξι, ἀμαρτάνω, ἄμιλλα, ἀπαλός, ἀπλός, ἄρμα, ἄρμη, ἀρομόζω, ἀρπάζω, ἀφή, ἀψίδα, ἀψίθυμος, ἀψίκωρος, ἀψύς·

ἑαντός, ἔβδομος, Ἐβραῖος, Ἐβρος, ἐδώλιο, ἔδρα, εἴλωτας, εἰρμός, Ἐκάβη, Ἐκτορας, Ἐλένη, ἔλικας, Ἐλικώνας, ἔλκος, ἔλκυω, Ἐλλη, Ἐλληνας — Ἐλλάδα, ἔλος, ἐνώνω, ἐξῆς, ἐρμαιο, ἐρμηνεύω, Ἐρομῆς, Ἐρομῶνη, ἐρπετό, ἔρπω, ἐσπερινός, ἐστία, ἐστιατόριο, ἔταιρεία, ἔτοιμος, εὐρετήριο·

ἦβη, ἠγεμόνας, ἠγούμενος, ἠδονή, ἠλικία, ἠλιος, ἠμέρα, ἠμερος, ἠμι-(κύκλιο), ἠνίοχος, ἠπάτα, ἠρα, ἠρακλῆς, ἠρόδοτος, ἠρωας, ἠσιόδος, ἠσυχος, ἦττα, ἠφαιστος·

ἰδρῶ, ἰδρώτας, ἰερός, Ἰερουσαλήμ, ἰκανός, ἰκετεύω, ἰλαρός, ἰμάτιο, ἰπικό, Ἰπποκράτης, ἰπότης, ἰστορία, ἰστός·

ὀδηγός, ὄλμος, ὀλόκληρος, ὄλος, ὀμάδα, ὀμαλός, ὀμηρος, Ὀμηρος, ὀμιλία, ὀμιλος, ὀμίχλη, ὀμο- (ὀμόνοια), ὀμοιος, ὀμως, ὀπλή, ὀπλο, ὀποιος, ὀποῖος, ὀποτε, ὀπον, ὀπως, ὄραση, ὀρίζω, ὄριο, ὄρκος, ὄρμος, ὀρμῶ, ὄρος (ὄ), ὄσιος, ὄσος, ὄταν, ὄτι, ὄ,τι·

ὀιοθετῶ·

ὦρα, ὠραῖος, ὠριμος.

5. Παίρνουν δασεία καὶ ὄσες λέξεις παράγονται ἢ εἶναι σύνθετες ἀπὸ λέξεις ποὺ ἔχουν δασεία: ἀμάξι, ἄμαξα, ἀμαξάκι, ἀμαξάς, ἀμαξωτός, ἀμαξιάτικα—ἀμαξοστάσιο, ἀμαξοστοιχία. Ἀμαρτάνω, ἀμάρτημα, ἀμαρτία κτλ.

Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύονται οἱ λέξεις: ἄρματα (πληθ. τοῦ ἄρμα ὄχημα) καὶ ἄρματα (ὄπλα), ὁ ὄρος (συμφωνία) καὶ τὸ ὄρος (βουνό): τὸ ὄρος Σινά.

Θέση τοῦ τόνου καὶ τοῦ πνεύματος

42. Ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα σημειώνονται:

α) Στὰ ἀπλὰ μικρὰ φωνήεντα ἀπὸ πάνω τους: ἐγώ, τιμῶ.

β) Στὰ ἀπλὰ κεφαλαῖα φωνήεντα, ὅταν βρίσκονται στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης, ἐμπρὸς καὶ ἀπάνω: Ὠδεῖο, Ἀλιάκμονας. Σὲ λέξη ποὺ γράφεται ὀλόκληρη μὲ κεφαλαῖα παραλείπονται: ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.

γ) Στους διφθόγγους τὸ πνεῦμα σημειώνεται ἀπάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο φωνῆεν: ὁ τόνος ἀπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ προφέρεται δυνατότερα: ἀηδόνι, αἰτός, νεράιδα, ἄυπνος.

δ) Στὰ ἄλλα δίψηφα φωνήεντα, στους συνδυασμούς *αν, ευ* καὶ στους καταχρηστικούς διφθόγγους ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα σημειώνονται ἀπάνω ἀπὸ τὸ τελευταῖο φωνῆεν: οὐρά, πούλησα, εἶμαι, παίζω, αὔριο, Εὐρώπη, πιάνω, μοιάζομε.

Ὅταν ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα βρίσκονται στὴν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεία καὶ ἡ βαρεία σημειώνονται ὕστερ' ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ περιπωμένη ἀπὸ πάνω του: ἔλα, αἶμα, ἄς ἔρθῃ.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ — ΣΤΙΞΗ — ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

* * * Ἄλλα ὀρθογραφικὰ σημάδια

43. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα μεταχειριζόμεσθε γράφοντας καὶ μερικὰ ἄλλα ὀρθογραφικὰ σημάδια.

Τὰ σημάδια αὐτὰ εἶναι:

A.— **Ὁ ἀπόστροφος (')**. Πότε σημειώνεται, θὰ τὸ δοῦμε ὅταν ἐξετάσωμε τὴν ἐκθλιψη, τὴν ἀφαίρεση καὶ τὴν ἀποκοπή.

B.— **Ἡ ὑποδιαστολή (,)**. Σημειώνεται στὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὅ,τι γιὰ νὰ τὴν ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ὅτι: "Ὁ,τι καὶ νὰ πῆς ἔχεις δίκιο. Ἐλεγε ὅ,τι αἰσθανόταν. Ἀλλά: Ἐλεγε πάντα ὅτι θὰ ῥοθῇ, μὰ δὲ φάνηκε.

Ἡ ὑποδιαστολὴ σημειώνεται καὶ στους δεκαδικούς ἀριθμούς γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ τὶς ἀκέραιες μονάδες ἀπὸ τὶς δεκαδικές: 0,15, 15,3568.

Γ.— **Τὰ διαλυτικὰ (")**. Σημειώνονται πάνω ἀπὸ τὸ *ι ἢ τὸ υ* γιὰ νὰ δείξωμε ὅτι τὸ *ι ἢ τὸ υ* πρέπει νὰ τὰ προφέρωμε χωριστὰ ἀπὸ τὸ προηγούμενο φωνῆεν *α, ε, ο, υ*: παιδί—χαϊδεύω, θεῖος—θεϊκός, ὁμόνοια—εὐνοϊκός, βοῖδάκι, νιοθετῶ—μυϊκός, αὔριο—πραῦντικός, πλευρῶ—ξεῦφαίνω.

Δὲ σημειώνομε τὰ διαλυτικὰ, ὅταν τὸ προηγούμενο φωνῆεν παίρῃ νη πνεῦμα ἢ τόνο: Ἀι-Νικόλας, νεράιδα, ρόιδι, πλάι (ἀλλὰ πλαῖνός).

Δ.— **Ἐνωτικὸ (-)**. Σημειώνομε τὸ ἐνωτικὸ *α*) στὸ τέλος τῆς σει-

ρᾶς, ὅταν δὲ χωρῆ ἡ λέξις ὀλόκληρη καὶ πρέπη νὰ τὴν κόψωμε καὶ νὰ τὴ χωρίσωμε. β) ὕστερ' ἀπὸ τίς λέξεις ἙΑγια-, ἙΑι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, παπα-, ποὺ πηγαινουν μαζί με κύριο ὄνομα: ἙΑγια - Σοφιά, τοῦ ἙΑι - Λιᾶ, τῆς κυρα - Ρήνης, ὁ παπα - Δημήτρης. Οἱ λέξεις αὐτές δὲν ἔχουν δικό τους τόνο

Προφορὰ καὶ στίξις

44. Ὅταν μιλοῦμε, σταματοῦμε κάθε τόσο, ἄλλοτε λιγότερο καὶ ἄλλοτε περισσότερο, γιατί τὸ θέλει τὸ νόημα ἢ γιὰ νὰ πάρωμε ἀναπνοή. Ἄλλοτε πάλι ἀνεβοκατεβάζομε τὴ φωνή μας γιὰ νὰ ρωτήσωμε, νὰ δείξωμε τὴν ἀπορία μας, τὴ χαρὰ μας ἢ νὰ ἐκφράσωμε ὅτι ἄλλο αἰσθανόμαστε.

Εἶναι βέβαια ἀδύνατο μὲ τὸ γράψιμο νὰ παραστήσωμε αὐτὸ ποὺ δείχνει ἡ φωνή μας. Μεταχειριζόμαστε ὅμως μερικὰ σημαδάκια, ποὺ μᾶς δείχνουν ποῦ πρέπει νὰ σταματήσωμε καὶ πόσο κάθε φορά, καὶ πῶς νὰ χρωματίσωμε τὴ φωνή μας. Ἄν ἔλειπαν αὐτά, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβωμε τὸ νόημα διαβάζοντας. Τὰ σημαδάκια αὐτά τὰ ὀνομάζομε **σημεῖα τῆς στίξεως**.

Τὰ σημεῖα τῆς στίξεως

45. Τὰ συχνότερα σημεῖα τῆς στίξεως εἶναι ἡ **τελεία (.)**, ἡ **ἐπάνω τελεία (·)**, τὸ **κόμμα (,)**, τὸ **ἐρωτηματικὸ (;)** καὶ τὸ **θαυμαστικὸ (!)**.

Λιγότερο συχνὰ μεταχειριζόμαστε τὴ **διπλὴ τελεία (:)**, τὴν **παρένθεση (())**, τὰ **ἀποσιωπητικά (...)**, τὴν **παύλα (—)**, τὴ **διπλὴ παύλα (— —)**, τὰ **εἰσαγωγικά (« »)**.

1. **Τελεία (.)**. Τελεία σημειώνομε στὸ τέλος μιᾶς φράσεως ποὺ ἔχει ἀκέραιο νόημα. Μὲ τὴν τελεία δείχνομε ὅτι πρέπει νὰ σταματήσῃ λίγο ἡ φωνή: ἙΟ ἥλιος βασίλευε. — Τὴν Κυριακὴ θὰ πῶμε ἐκδρομὴ στὴ θάλασσα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ τελεία ἀρχίζομε μὲ κεφαλαῖο.

2. **Ἐπάνω τελεία (·)**. Ἐπάνω τελεία σημειώνομε ὅταν θέλωμε νὰ δείξωμε μικρότερο σταμάτημα παρὰ μὲ τὴν τελεία καὶ μεγαλύτερο παρὰ μὲ τὸ κόμμα: Αὐτὸς δὲν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεοῦ, δράκος τοῦ βουνοῦ, στοιχειό.

3. **Κόμμα (,)**. Εἶναι τὸ πιὸ συχνὸ σημεῖο τῆς στίξεως. Τὸ σημειώνομε γιὰ νὰ δείξωμε πολὺ μικρὸ σταμάτημα τῆς φωνῆς.

Μὲ τὸ κόμμα χωρίζομε:

α) λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στὸ ἴδιο μέρος τοῦ λόγου:
*Μῦς πρόσφερε ψωμί, σῦκα, πορτοκάλια, κρασί. Χτές, προχτές, ἀντι-
προχτές, ἔβρεχε ἀκατάπαντα.*

β) τὴν κλητικὴ: "Ἄνοιξε, μάνα μου γλυκιά, τὴν ἀφθαρτη ἀγ-
καλιά σου.

γ) προτάσεις ὅμοιες ἀσύνδετες: *Βγήκαμε ἀπὸ τὸ σχολ-
εῖο, πήραμε τὸ δρόμο καὶ σὲ λίγο φτάσαμε στὴν πλατεία.*

δ) Τὶς δευτερεύουσες προτάσεις ἀπὸ τὶς κύριες:
*Δὲν πρέπει νὰ ξεκινήσωμε, γιατί ὁ καιρὸς ἄρχισε νὰ χαλᾷ. "Ἄν θέλῃς,
ἔλα. "Ὅταν χάθηκε ὁ πατέρας, φρόντισε γιὰ ὅλα ὁ θεῖος μας. Σὺν τὸν
φοβᾷσαι τὸν γκρεμό, ἔλ' ἀπ' τὸ μονοπάτι.*

4. **Ἐρωτηματικὸ (;).** Τὸ ἐρωτηματικὸ τὸ σημειώνομε στὸ τέλος
μιᾶς ἐρωτηματικῆς φράσης: *Τί γίνεσαι; Ποῦ πῆγες; Γιατί δὲ μὲ πε-
ρίμενες;*

5. **Θαυμαστικὸ (!).** Σημειώνεται ὕστερ' ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα καὶ
ὕστερ' ἀπὸ κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό, χαρὰ, ἐλπίδα, πόνο,
φόβο, προσταγὴ κτλ. *Τί λαμπρὸς ἄνθρωπος! Ζήτω! Μακάρι! "Ἄχ!
"Ὅχ! "Ὅχι! Ντροπή! "Ἄλτ! Στάσου!*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— "Ὑστερα ἀπὸ ἐρωτηματικὸ ἢ θαυμαστικὸ ἀρχίζομε μὲ
κεφαλαῖο: *Ποῦ πῆγες; Τί εἶδες στὰ ταξίδια σου;—Τί ὁμορφη ἱστο-
ρία! Μὲ πόση εὐχαρίστηση τὴν ἀκούει κανεὶς!*

Συνεχίζομε μὲ μικρὸ γράμμα, ὅταν ἡ φράση συνεχίζεται: *«Ποῦ
εἶσαι;»* ρώτησε ἄξαφνα.—*Ζήτω! φώναξαν ὅλα τὰ παιδιά.*

*6. **Διπλὴ τελεία (:).** Τὴ σημειώνομε: α) ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ λόγια
πού ἀναφέρονται κατὰ λέξη: *Ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».*

β) ὅταν κάνομε ἀπαριθμησὴ ἢ δίνομε μιὰ ἐξήγησιν ἢ τὸ ἀποτέ-
λεσμα:

*Τὰ μεγαλύτερα ἑλληνικὰ νησιά εἶναι: ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη, ἡ
Εὔβοια.—Κάθισε στὸ τραπέζι ὅλη ἡ οἰκογένεια: ὁ παππούς, ὁ πατέ-
ρας, ἡ μητέρα, τ' ἀδέρφια μου.—Δὲν ἐδούλευε ποτέ του. Καὶ τὸ ἀπο-
τέλεσμα: δὲν ἔκαμε καμιά προκοπή.*

*7. **Παρένθεση (( ).** Μέσα στὴν παρένθεση κλείνομε μιὰ λέξη
ἢ μιὰ φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τὰ λεγόμενα:

Ἡ βάρκα (ἀκόμα τρέμω πὸ τὸ θυμοῦμαι) χτύπησε ξαφνικὰ στὴν

ξέρα.—Στους βαλκανικούς πολέμους (1912 - 13) λευτερώθηκαν η Μακεδονία, η Ήπειρος και πολλά νησιά.

*8. **΄Αποσιωπητικά (...)**. Με τ' αποσιωπητικά δείχνουμε πώς η φράση έμεινε άτελείωτη, γιατί δε θέλομε να την άποτελειώσωμε η γιατί είμαστε συγχινημένοι :

Θέλω να σου ζητήσω να... μὰ καλύτερα άλλη φορά, όταν ξανα-συναντηθούμε.—Πρόσεξε, μὴν τὸ ξανακάμης αὐτό, γιατί...—Τί θαυμάσιες μέρες!...

*9. **Παύλα (—)**. Σημειώνουμε τὴν παύλα στὸ διάλογο γιὰ νὰ δείξωμε ὅτι ἀλλάζει τὸ πρόσωπο πού μιλεῖ: Πότε θὰ ῥθῆς; — Ἀῆριο. — Θὰ σὲ περιμένω.

*10. **Διπλὴ παύλα (— —)**. Κάποτε μεταχειριζόμαστε δύο παύλες γιὰ νὰ κλείσωμε μέσα τους μιὰ φράση ἢ μέρος της. Ἡ διπλὴ παύλα μοιάζει μὲ τὴν παρένθεση: Ὁ πατέρας μου — μύρο τὸ κύμα πὸν τὸν ἐτύλιξε — δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κἀνῃ ναυτικό.

*11. **Εἰσαγωγικά (« »)**. Μέσα σὲ εἰσαγωγικά κλείνομε τὰ λόγια ἐνὸς ἄλλου ἢ μιὰ λέξη του, ὅταν τὰ ἀναφέρωμε ὅπως ἀκριβῶς τὰ εἶπε. Πρὶν ἀπὸ τὰ εἰσαγωγικά σημειώνουμε τότε διπλὴ τελεία: Τὰ ἐγγόνια ἔλεγαν στὸν παππού: «Πές μας, παππού, πάλι τὸ παραμῦθι τῆς Γοργόνας». — Ὅποιος ἄκουε τ' ὄνομά του φώναζε: «παρών».

* Συντομογραφίες

46. Μερικὲς συχνὲς λέξεις γράφονται γιὰ συντομία κομμένες. Οἱ γραφὲς αὐτὲς λέγονται **συντομογραφίες**. Οἱ πιὸ συνηθισμένες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

ἄγ.	ἅγιος	Κ.Δ.	Καινὴ (Νέα) Διαθήκη
Ἄγ. Γρ.	Ἄγια Γραφή	κ.κ.	κύριοι, κυρίες (ὄχι
ἀρ.	ἀριθμὸς		κύριοι κύριοι)
γραμ.	γραμμάρια	Κος, Κα	Κύριος, Κυρία
Δδα	δεσποινίδα	κτλ.	καὶ τὰ λοιπὰ
δηλ.	δηλαδή	κυβ.	κυβικά
δρχ.	δραχμὲς	λ.χ.	λόγου χάρη
κ.	κύριος, κυρία	μ.	μέτρα
κ.ἄ.	καὶ ἄλλα	Μ. (Μεγ.)	Μεγάλος

<i>Μ.</i>	<i>Ἀσία</i>	Μικρασία	<i>χλμ.</i>	χιλιόμετρα
<i>μίλ.</i>		μίλια	<i>Γιὰ μερικές πόλεις</i>	
<i>μ.μ.</i>		μετὰ τὸ μεσημέρι	<i>Θεσ/νίκη, Θ/νίκη</i>	Θεσσαλονίκη
<i>μ.Χ.</i>		μετὰ Χριστὸ	<i>Κων/πολη</i>	Κωνσταντινούπολη, Πόλη
<i>Π.Δ.</i>		Παλαιὰ Διαθήκη	<i>Γιὰ τοὺς ἀνέμους</i>	
<i>πῆχ.</i>		πῆχες	<i>Α</i>	ἀνατολικὸς
<i>π.μ.</i>		πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι	<i>Β</i>	βόρειος
<i>π.μ.</i>		τοῦ μήνα πού πέρασε	<i>Δ</i>	δυτικὸς
<i>π.χ.</i>		παραδείγματος χάρι	<i>Ν</i>	νότιος
<i>π.Χ.</i>		πρὸ Χριστοῦ	<i>ΒΑ</i>	βορειοανατολικὸς
<i>σ.</i>		σελίδα	<i>ΒΔ</i>	βορειοδυτικὸς
<i>σημ.</i>		σημείωση	<i>ΝΑ</i>	νοτιοανατολικὸς
<i>τετρ.</i>		τετραγωνικὸς	<i>ΝΔ</i>	νοτιοδυτικὸς
<i>τόν.</i>		τόνοι	<i>Γιὰ τοὺς μῆνες</i>	
<i>τ.μ.</i>		τετραγωνικὰ μέτρα	<i>Ἰαν., Φεβρ., Μάρτ., Ἀπρ., Ἰούν.,</i>	
<i>τρ. μ.</i>		τοῦ μήνα πού τρέχει	<i>Ἰούλ., Αὔγ., Σεπτ., Ὀκτ., Νοέμβρ.,</i>	
<i>ΥΓ.</i>		ὑστερόγραφο	<i>Δεκ.</i>	
<i>χγρ.</i>		χιλιόγραμμα		
<i>χιλ.</i>		χιλιάδες		

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

*ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

47. Λέμε ἢ γράφομε: *Δύο*, ἀλλὰ καὶ *δυό*. Δὲ *χρεωστῶ*, ἀλλὰ καὶ *δὲ χρωστῶ*. "Υστερα ἀπὸ τὸ μάθημα καὶ ὕστερ' ἀπ' τὸ μάθημα. Ποῦ εἶναι ὁ Γιωργος; ἀλλὰ καὶ ποῦ ἔναι ὁ Γιωργος; "Ὅλο ἔκλαιε, ἀλλὰ καὶ ὄλο ἔκλαιγε. Λέγω, ἀλλὰ καὶ λέω.

"Ὅπως βλέπομε, μερικές λέξεις δὲ λέγονται πάντοτε στὸ συνηθισμένο τους τύπο: κάποιοι φθόγγοι τους χάνονται ἢ ἀλλάζουν, παρουσιάζουν διάφορα **πάθη**.

Βλέπομε ἀκόμη ὅτι γίνονται ἀλλαγές, ὅταν παρουσιάζονται κοντὰ κοντὰ *δυό* φωνήεντα πού ἀνήκουν σὲ *δυό* γειτονικὲς συλλαβές, μέσα στὴν ἴδια λέξη ἢ πιὸ συχνὰ ἀνάμεσα σὲ *δυό* λέξεις (*δύο* — *δυό*, ὕστερα ἀπὸ — ὕστερ' ἀπὸ). Αὐτὴ ἡ συνάντηση τῶν φωνηέντων λέγε-

ται **χασμωδία**. Πολλά από τὰ πάθη τῶν φθόγγων συμβαίνουν γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴ χασμωδία.

Θὰ ἐξετάσωμε τὰ κυριότερα πάθη.

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

*Α.— Συνεκφώνηση

48. Λέμε **κῆκα** σὲ τρεῖς συλλαβές, ἀλλὰ καὶ **κῆκα** σὲ δυὸ συλλαβές, **κακοαναθρεμμένος** καὶ **κακοαναθρεμμένος**. Δηλαδή τὸ **αη** καὶ τὸ **οα** τὰ προφέρομε καὶ σὲ μιὰ συλλαβή.

Ὅταν προφέρωμε δυὸ γειτονικά φωνήεντα σὲ μιὰ συλλαβή, σὰ δίφθογγο, ἔχομε **συνεκφώνηση**.

Ὅμοια στὶς λέξεις **πλάι**, **πλαιῖος**, **πηδαίε**, **ὀλόισος**, **ράισα**, **ἐλεινός**, **βοητὸ** τὰ γειτονικά φωνήεντα τὰ προφέρομε σὲ δυὸ συλλαβές, ἢ, γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴ χασμωδία, τὰ προφέρομε σὲ μία, τὰ συνεκφωνοῦμε.

Ἡ συνεκφώνηση εἶναι πολὺ συχνὴ ὅταν προφέρωμε μαζὶ δυὸ λέξεις: ἔλα νὰ ἰδῆς.

Β.— Συνίζηση

49. Ἡ λέξη **βοήθεια** λέγεται καὶ **βοήθεια** σὲ τρεῖς συλλαβές, τὸ **δύο** λέγεται καὶ **δυὸ** σὲ μιὰ συλλαβή.

Σὲ πολλὰς λέξεις ὅταν ἀκολουθῆ φωνῆεν ὕστερ' ἀπὸ τὸ **ι** (**η**, **υ**, **ει**, **οι**) ἢ τὸ **ε** (**αι**), προφέρονται τὰ δυὸ φωνήεντα μαζὶ σὲ μιὰ συλλαβή. Στὶς λέξεις αὐτὲς λέμε πὼς ἔγινε **συνίζηση**.

Λέμε συνήθως **ἀδιάβροχο**, **βασίλειο**, **τελειώνω**, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ποῦμε καὶ **ἀδιάβροχο**, **βασίλειο**, **τελειώνω**.

Συνίζηση ἔπαθε καὶ ὁ φθόγγος **ε** (**αι**) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν καὶ γράφεται **ι**: **γενεὰ** — **γενιά**, **ἐννεὰ** — **ἐννιά**, **Παλαιὰ Διαθήκη** — **παλιὰ πόλη**.

Πολλὰς λέξεις λέγονται μόνο μὲ συνίζηση: **ἀδειάζω**, **ἄδειος**, **ἥλιος**, **κάποιος**, **ὄποιος**, **ποιός**, **τέτοιος** κτλ.

* Συναίρεση

ἀκούουν — **ἀκοῦν**, **δεκαἕξι** — **δεκάξι**

50. Στὶς λέξεις αὐτὲς τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα **ουου**, **αι**, **ένω-**

θηκαν σὲ ἓνα. Ἡ ἔνωση δυὸ γειτονικῶν φωνηέντων μέσα στὴν ἴδια λέξη σ' ἓνα φωνῆεν λέγεται **συναίρεση**.

Ὅταν τὰ γειτονικά φωνήεντα εἶναι **ὅμοια**, συναιροῦνται σ' ἓνα ὅμοιο φωνῆεν: ἀκούουν — ἀκοῦν, λέ(γ)ετε — λέτε. Ὅταν τὰ γειτονικά φωνήεντα εἶναι διαφορετικά, ἀπομένει τὸ πιὸ δυνατό. Πιὸ δυνατό εἶναι τὸ α, καὶ ἀκολουθοῦν μὲ τὴ σειρά τὸ (ο) — (ου) — (ε) — (ι): δὲν καλοακούω — δὲν καλακούω, ἀκούεις — ἀκοῦς, ἀκούετε — ἀκοῦτε.

Ἔτσι τὸ δεκαέξι γίνεται δεκάξι, τὸ Νικόλαος — Νικόλας, παραήπιες — παράπιες, Θεόδωρος — Θόδωρος, τρώ(γ)ετε — τρώτε, ὀγδόγητα — ὀγδόνητα.

Ἐκθλιψη

τοῦ οὐρανοῦ — τ' οὐρανοῦ   τὰ ἄλλα — τ' ἄλλα
θὰ ἀκούσετε — θ' ἀκούσετε   ἀπὸ ὄλους — ἀπ' ὄλους

51. Τὰ ἄρθρα τοῦ, τά, τὸ θά, ἡ πρόθεση ἀπὸ ἔχασαν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἔμπρὸς σὲ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν.

Ὅταν μιὰ λέξη τελειώνη σὲ φωνῆεν καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζη ἀπὸ φωνῆεν, συχνὰ χάνεται τὸ τελικὸ φωνῆεν τῆς προηγούμενης.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἐκθλιψη**.

Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἐκθλιψη σημειώνομε τὸν **ἀπόστροφο** (').

Παθαίνουν συνήθως ἐκθλιψη ἔμπρὸς σὲ ὅμοια φωνήεντα:

α) Τ' ἄρθρα τό, τοῦ, τά: τ' ὠραῖο παιδί, τ' οὐρανοῦ, τ' ἄλλα.

β) Τὰ μόρια θά, νά: θ' ἀνεβῆτε, ν' ἀρχίσετε.

γ) Οἱ προκλιτικὲς ἀντωνυμίες: μέ, σέ, τό, τά: μὲ ἔδειξε — μ' ἔδειξε, τὸ ὄνειρεύτηκες — τ' ὄνειρεύτηκες, τὰ ἄφησε — τ' ἄφησε.

δ) Οἱ προθέσεις ἀπὸ, μέ, σέ, γιὰ: ἀπ' ὄλους, μ' ἐμένα, σ' ἐμένα, γι' ἄλλου.

Κάποτε παθαίνουν ἐκθλιψη ἔμπρὸς σὲ διαφορετικὸ φωνῆεν οἱ προθέσεις σέ, ἀπὸ, παρὰ: σ' αὐτόν, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, παρ' ὄλο πού.

Ὁ σύνδεσμος καὶ μπορεῖ νὰ γραφτῆ ἔμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν **κι** (χωρὶς ἀπόστροφο): **κι ἄλλος, κι ὁμως, κι ἔπειτα, κι ὕστερα**.

Τὸ ἐπίρρημα μέσα χάνει τὸ τελικὸ α καὶ ἔμπρὸς ἀπὸ σύμφωνο. Τότε γράφεται χωρὶς ἀπόστροφο μὲ τελικὸ **ς**: **μὲς σὴ θάλασσα**.

* Αφαίρεση

ποῦ εἶναι — ποῦ 'ναι   ἐσὺ εἶσαι — ἐσὺ 'σαι
μοῦ ἔφερε — μοῦ 'φερε   θά ἔχη — θά 'χη

52. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ ἡ δεύτερη λέξη ἔχασε τὸ ἀρχικό φωνῆεν ἢ τὸ δίψηφο.

Ὅταν μιὰ λέξη τελειώνη σὲ φωνῆεν καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν, χάνεται κάποτε τὸ ἀρχικό φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξης. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀφαίρεση**. Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος ποῦ χάνεται σημειώνεται ἀπόστροφος (').

Ἀφαίρεση παθαίνουν τύποι τοῦ ρήματος μὲ τονισμένο συνήθως τὸ ἀρχικό φωνῆεν (ε), (ι), ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι προσωπικὴ ἀντωνυμία, τὸ ἐρωτηματικὸ ποῦ, τὸ ἀναφορικὸ ποῦ καὶ τὰ μόρια θά, νά: *μοῦ 'πε, τὰ 'φερε, ποῦ 'κοψε, θά 'μαστε, νὰ 'ρθῆ.*

Κράση

μοῦ ἔδωσε — μὸδωσε   ποῦ ἔχει — πόχει

53. Καμιὰ φορὰ τὸ τελικὸ φωνῆεν *ου* μιᾶς λέξης ἐνώνεται μὲ τὸ ἀρχικό ε τῆς ἀκόλουθης καὶ δίνουν ἓνα φωνῆεν διαφορετικὸ, τὸ ο.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **κράση**.

Ἡ κράση παρουσιάζεται στὴν ποιητικὴ γλώσσα:

Ὅταν ἐρχόμενου σιγά, δειλό, παραδομένο

καὶ σόγλειφα καὶ σόπλενα τὰ πόδια δουλωμένο... (Βαλαωρίτης)

* Ἀρχικά φωνήεντα

ἑβδομάδα — βδομάδα   Τσιγγάνος — 'Ατσιγγανός   ἔξαφνα — ἄξαφνα

54. Πολλὲς λέξεις παρουσιάζουν στὴν ἀρχὴ τους ἀλλαγές: α) χάνουν τὸ ἀρχικό τους φωνῆεν, β) παίρνουν ἓνα φωνῆεν στὴν ἀρχὴ καὶ γ) τρέπεται τὸ ἀρχικό τους φωνῆεν σὲ ἄλλο:

α. Ἀποβολή. Μερικὲς λέξεις λέγονται καὶ μὲ τὸ ἀρχικό τους φωνῆεν καὶ χωρὶς αὐτό. Οἱ λέξεις ποῦ χάνουν τὸ ἀρχικό τους φωνῆεν ἔπαθαν **ἀποβολή**. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

ἀγγελάδα, ἀμύγδαλο, ἑβδομάδα, ἐγγίζω, ἐμπρός, ἐξάδερφος, ἐξομολογῶ, ἐρωτῶ, εὐλογῶ, ἠγούμενος, ἡμέρα, ὑγεία, ὑπερήφανος κτλ. ποῦ λέγονται καὶ *γελάδα, βδομάδα, γγίζω, ρωτῶ, βλογῶ, μέρα, γειά, περιήφανος* κτλ.

β. Πρόταξη. Μερικὲς λέξεις παίρνουν στὴν ἀρχὴ ἓνα φωνῆεν, συνήθως τὸ α. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **πρόταξη** καὶ τὸ πρόσθετο φωνῆεν **προταχτικό**: *βδέλλα—ἀβδέλλα, σιὰ—ἰσιος.*

γ. Ἀλλαγή. Μερικὲς λέξεις ἀλλάζουν τὸ ἀρχικό τους φωνῆεν σ' ἓνα ἄλλο. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀλλαγή**.

Τέτοιες λέξεις πού παρουσιάζουν διπλούς τύπους είναι: *ξμορφος—ομορφος, εξαφνα—αξαφνα*.

Μερικές λέξεις παρουσιάζουν και τρεις τύπους: *εξάδερφος—αξάδερφος—ξάδερφος, ελάφι—άλάφι, αλαφιάζομαι—λάφι*.

* Συγκοπή και άποκοπή

κορυφή—κορφή, σιτάρι—στάρι, φέρετε—φέριτε, κόψετε—κόψτε.

55. Σε μερικές λέξεις, όπως βλέπομε στα παραδείγματα αυτά, χάνεται ένα φωνήεν ανάμεσα σε δυο σύμφωνα. Το φαινόμενο αυτό λέγεται **συγκοπή**.

φέρε το — φέρ' το, κόψε το — κόψ' το.

άπό τὸ σπῖτι — άπ' τὸ σπῖτι, μέσα στή θάλασσα — μέσ στή θάλασσα.

56. Άλλοτε πάλι χάνεται, όπως βλέπομε, τὸ τελικὸ φωνήεν μιᾶς λέξης έμπρός άπό τὸ αρχικὸ σύμφωνο τῆς ακόλουθης. Το φαινόμενο αυτό λέγεται **άποκοπή**. Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος πού άποκόπηκε σημειώνεται άπόστροφος (').

Μόνο τὸ έπίρρημα μέσα γράφεται χωρὶς άπόστροφο καὶ με τελικὸ σ: *μέσ στή θάλασσα*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Σημειώνεται άπόστροφος στήν εκθλιψη, στήν αφαιρηση και στήν άποκοπή: *θ' ακούσετε — μου φερε — άπ' τὸ σπῖτι*.

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

57. Άποβολή και άνάπτυξη τοῦ γ ανάμεσα σε φωνήεντα.

Σε μερικές λέξεις χάνεται τὸ γ ανάμεσα σε φωνήεντα. Έτσι οἱ λέξεις παρουσιάζονται με δυο τύπους: *πλάγι — πλάι, πλαγινός — πλαϊνός, ραγίζω — ραῖζω, φαγι — φαῖ, λέγω — λέω, τρώγω — τρώω*.

Σε μερικές πάλι λέξεις αναπτύσσεται ένα γ εύφωνικὸ ανάμεσα σε δυο φωνήεντα, προπάντων όταν αυτά έχουν τὴν ἴδια προφορά: *εκαίε—εκαίγε, εκλαίε—εκλαίγε, καίεται—καίγεται (άέρας)—άγερικό*.

Τὸ τελικὸ ν

<i>τὸν άνθρωπο</i>	—	<i>τὸ θρόνο</i>
<i>τὸν καιρὸ</i>	—	<i>τὸ δάσκαλο</i>
<i>τὴν πόλη</i>	—	<i>τὴ χώρα</i>
<i>δὲν ἔχω</i>	—	<i>δὲ φοβοῦμαι</i>
<i>μὴν τρῶς</i>	—	<i>μὴ βιάζεσαι</i>
<i>σὰν κεραννός</i>	—	<i>σὰ σίφουνας</i>

58. Σε μερικές λέξεις, όπως βλέπομε στὰ παραδείγματα, ἄλλοτε φυλάγεται τὸ τελικὸ τους ν καὶ ἄλλοτε χάνεται. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι τὸ ἄρθρο τόν, τήν, τὸ ἀριθμητικὸ καὶ ἀόριστο ἄρθρο ἔναν, ἢ τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία τήν καὶ τὰ ἄκλιτα δέν, μὴν, σάν.

1. **Φυλάγουν τὸ τελικὸ ν**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξι ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν ἢ ἀπὸ σύμφωνο στιγμιαῖο (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλό (ξ, ψ): τὸν ἄερα, μὴν ἀκοῦτε, δέν εἶδα, σάν ὄλους τοὺς ἀνθρώπους — τήν ντροπή, ἔναν καιρῶ, δέν μπορῶ, μὴν περάσης, τήν πρόφτασα, εἶδα ἔναν ξένο, τὸν τόπο, σάν πολὺ εἶναι.

2. **Χάνουν τὸ τελικὸ ν**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξι ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνο ἐξακολουθητικὸ (γ, β, δ, χ, φ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, ζ): τὸ γέρο, τὴ βούση, δὲ γράφω, μὴ δέχεσαι, τὴ χαρά, τὸ φόβο, τὴ φοβίθηκα, σὰ θάλασσα, ἔνα λαό, τὴ μητέρα, τὴ νίκη, μὴ ρωτᾶς, μὴ σταματᾶς, τὴ ζωγραφίζει.

59. Τὸ τελικὸ ν φυλάγεται πάντοτε στὸ ἄρθρο τῶν καὶ στὴν προσωπικὴ ἀντωνυμία τοῦ τρίτου προσώπου τόν: τῶν φίλων μου, τῶν συμμαθητῶν μου, τὸν βλέπω, τὸν φροντίζω.

* Συμφωνικὰ συμπλέγματα

βροχή, χτές, πρωί, στρατιώτης,
ἄβραστος, ἄχτιστος, ἔρχομαι, ἄστρο

60. Στὶς λέξεις αὐτὲς ἔχομε δυὸ ἢ περισσότερα σύμφωνα τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο, στὴν ἀρχὴ καὶ μέσα στὶς λέξεις: βρ, χτ, πρ, στρ, ρχ. Τὸ συνδυασμὸ ἀπὸ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα τὸν ὀνομάζομε **συμφωνικὸ συμπλέγμα**.

Συχνὰ στὶς ἴδιες λέξεις ἢ στὶς συγγενικὲς τους τὰ συμφωνικὰ συμπλέγματα παρουσιάζουν διαφορὰ. Ἔτσι λέμε:

γτερό, γτερούγα (μὲ γτ) καὶ περιπτερο, πτέρυγα (κτιρίου) (μὲ πτ)
λεφτὰ (μὲ φτ) καὶ λεπτός, λεπτό (τό), λεπτολογῶ (μὲ πτ)

σκολειό, σκόλη, ξεσκολί- καὶ σχολεῖο, σχολή (μὲ σχ)
ζω (μὲ σκ)

πράμα, πραγμάτεια (μὲ μ) καὶ πράγμα, πραγματικὸς (μὲ γμ)

συχαρίγια (μὲ χ) καὶ συγχαρητήρια (μὲ γχ)

νύφη, νυφιάτικος (μὲ φ) καὶ νύμφη (θεά), νυμφίος (μὲ μφ)

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

61. Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Τὸ λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς

Α. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὶς λέξεις τῆς γλώσσας μας εἶναι **ἀρχαῖες**. Βρίσκονται στὸ στόμα τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὡς σήμερα χωρὶς διακοπὴ καὶ ἢ ἔμειναν ἀπαράλλαχτες ὅπως ἦταν πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ἢ ἄλλαξαν κάπως. Λέξεις πού δὲν ἄλλαξαν εἶναι: θεός, γῆ, οὐρανός, φῶς, βαθύς, καλός, πέντε, δέκα, ἐγώ, ἐκεῖνος, ἐκεῖ, κάτω, ποῦ, ἀπό, πρὸς, χωρὶς, καί, οὔτε, ἀλλά, ἐπειδὴ κτλ. Λέξεις πού ἄλλαξαν: ἄντρας (ἀνὴρ), δέντρο (δένδρον), μισός (ἡμισυς), παλιός (παλαιός), πόλη (πόλις), χέρι (χεῖρ) κτλ. Αὐτὲς εἶναι οἱ κληρονομημένες **λαϊκὲς λέξεις**.

Β. Ἄλλες λέξεις εἶναι **ξένες**. Μπήκαν στὴ γλώσσα μας σὲ διάφορες ἐποχὲς ἀπὸ ἄλλες γλώσσες, καὶ ἀπὸ τότε πού μπήκαν, οἱ περισσότερες λέγονται χωρὶς διακοπὴ ὡς σήμερα. Πολλὲς λέξεις ξένες μπαίνουν καὶ σήμερα ἀκόμη στὴ γλώσσα μας. Τέτοιες λέξεις εἶναι :

ἀμὴν, Πάσχα, κάρβουνο, κάστρο, κελί, παλάτι, σπίτι, ἀκουμπῶ — γκιόνης, κοτέτσι, τσέλιγκας — γιαούρτι, τζάκι, καρπούζι, τερεκὲς — καπετάνιος, καπέλο, μαραμπούνι — βαγόνι, καμπίνα, ρεκόρ, σπόρ, τουρισμός κτλ. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς ξένες λέξεις ἄλλαξαν μορφή καὶ προφορά, κλίνονται ὅπως οἱ ἄλλες ἑλληνικὲς λέξεις, κι ἔτσι δὲν ξεχωρίζουν ἀπ' αὐτές. Καὶ οἱ ξένες αὐτὲς λέξεις εἶναι **λαϊκὲς λέξεις**.

Γ. Στὴ γλώσσα μας ὑπάρχουν καὶ λέξεις, πού εἶχαν χαθῆ ἀπὸ τὴν ὀμιλία γιὰ πολλοὺς αἰῶνες καὶ τὶς χρησιμοποίησαν πάλι οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους **τοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες καὶ ἄλλες πού τὶς ἔπλασαν ἀπὸ ἀρχαῖες λέξεις**. Τέτοιες λέξεις εἶναι: Ἀκαδημία, γυμνάσιο, καθηγητής, κατάσταση, ξενοδοχεῖο — ἀστεροσκοπεῖο, ἀσύρματος, ἀτμο-

μηχανή, δημοσιογράφος, ηλεκτρισμός, προσγειώνομαι, προσωρινός, προσβέστης, τηλεγράφος, τηλέφωνο, φωτογραφία, χωροφυλακή κτλ. Αὐτὲς εἶναι οἱ **λόγιες λέξεις** τῆς γλώσσας μας.

Δ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς λαϊκὲς καὶ τὶς λόγιες λέξεις ὑπάρχουν στὴ γλώσσα μας καὶ ἄλλες πολλὲς, νέες λέξεις. Αὐτὲς ἔγιναν προπάντων μὲ τὴν παραγωγή καὶ μὲ τὴ σύνθεση. Ὅλες οἱ λέξεις ποὺ μεταχειριζόμαστε ἀποτελοῦν τὸ **λεξιλόγιο τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, τῆς δημοτικῆς.**

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

62. Ἡ λέξη *παιδάκι* ἔγινε ἀπὸ τὴ λέξη *παιδί* μὲ μιὰ κατάληξη. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ρῆμα *φανερῶνω* ἔγινε ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *φανερὸς* ἀφοῦ πῆρε μιὰ κατάληξη. Ὅταν μιὰ λέξη βγαίνει ἀπὸ ἄλλη, ἔχομε **παραγωγή.**

Ἄπὸ τὶς λέξεις *ἄγριος* καὶ *λουλοῦδι* ἔγινε τὸ *ἀγριολούλοδο.*

Ἄπὸ τὶς λέξεις *ἀστραπή* καὶ *βροντὴ* ἔγινε ἡ λέξη *ἀστραπόβροντο.*

Ὅταν μιὰ λέξη γίνεται ἀπὸ δυὸ ἄλλες λέξεις, ἔχομε **σύνθεση.**

Οἱ περισσότερες λέξεις βγήκαν ἀπὸ ἄλλες μὲ **παραγωγή** ἢ μὲ **σύνθεση.**

63. 1. Μιὰ λέξη ποὺ δὲ γίνεται ἀπὸ ἄλλη παρὰ σχηματίζεται ἀπὸ μιὰ *ρίζα* ἢ ἓνα ἀρχικὸ θέμα, ἅμα προσθέσωμε σ' αὐτὸ μιὰ κατάληξη, λέγεται **ριζικὴ λέξη.** Ριζικὲς λέξεις εἶναι τὸ *γράφω*, *καλός*, *μικρός*, *γελῶ.*

2. Ἡ λέξη ποὺ γίνεται ἀπὸ ἄλλη λέξη ἅμα προσθέσωμε μιὰ κατάληξη λέγεται **παράγωγη:** *κληρῶνω* εἶναι παράγωγο τοῦ *κλήρος*· *καλούτσικος* εἶναι παράγωγο τοῦ *καλός.*

3. Ἡ λέξη ποὺ ἀπὸ αὐτὴ γεννήθηκε ἡ παράγωγη λέξη λέγεται **πρωτότυπη λέξη.** Γιὰ τὴ λέξη *κληρῶνω* λ.χ. εἶναι πρωτότυπη ἡ λέξη *κλήρος.* Γιὰ τὸ *καλούτσικος* εἶναι πρωτότυπη ἡ λέξη *καλός.*

4. Μιὰ κατάληξη ποὺ μὲ αὐτὴν σχηματίζομε παράγωγες λέξεις λέγεται **παραγωγικὴ κατάληξη.** Ἡ παραγωγικὴ κατάληξη ἔχει μιὰ ἢ περισσότερες συλλαβές: *μῆλο—μηλ-ιά*, *καρφί—καρφ-ώνω*, *ἄγορι—ἀγορ-ίστικος.*

64. Μιὰ λέξη ποὺ γίνεται ἀπὸ δυὸ ἄλλες λέξεις ἅμα ἐνώσωμε τὰ θεμάτα τους λέγεται **σύνθετη λέξη.** Ἔτσι ἀπὸ τὸ *καλός* καὶ *τύχη*

ἔγινε ἡ λέξις καλότυχος· ἀπὸ τὸ Χριστός καὶ τὸ ψωμί ἔγινε ἡ λέξις χριστόψωμο.

Οἱ λέξεις πού ἐνώνονται γιὰ νὰ δώσουν τὴ σύνθετη λέξις λέγονται **συνθετικά**: **πρῶτο συνθετικό** καὶ **δεύτερο συνθετικό**.

Στὴ σύνθετη λ.χ. λέξις χριστόψωμο ἡ λέξις Χριστός εἶναι τὸ πρῶτο συνθετικό καὶ ἡ λέξις ψωμί τὸ δεύτερο συνθετικό.

Κάθε λέξις πού δὲν εἶναι σύνθετη εἶναι **ἀπλή**.

65. 1. Κατὰ τὴν παραγωγή παίρνομε τὸ θέμα ἀπλό καὶ σ' αὐτὸ προσθέτομε τὴν παραγωγικὴ κατάληξη: ρίζ-α — ριζ-ώνω, ἄγρι-ος — ἄγρι-άδα, βροχ-ή — βροχ-ερός, τραγυδ-ῶ — τραγυδ-ιστής.

2. Κατὰ τὴν σύνθεση παίρνομε τὸ θέμα μαζί μ' ἓνα φωνῆεν, συνήθως τὸ ο: καλ-ός — καλ-ο-πιάνω — καλ-ό-τυχος, ἀνοιγ-ω — ἀνοιγ-ο-κλείνω.

Οἱ οἰκογένειες τῶν λέξεων

66. "Ολες οἱ λέξεις πού βγῆκαν ἀπὸ τὴν ἴδια ἀπλή λέξις μὲ παραγωγή ἢ μὲ σύνθεση ἀποτελοῦν μιὰ **οἰκογένεια**. Οἱ λέξεις πού ἀνήκουν σὲ μιὰ οἰκογένεια λέγονται **συγγενικές**.

Μιὰ οἰκογένεια εἶναι οἱ λέξεις: κληρός, κλήρα (= κληρονόμος), κληρώνω, κληρωτός, ξανακληρώνω, ἀποκληρώνω, ἄκληρος, ἀκλήρωτος, κληρονόμος, κληρονομῶ, κληρονομία, κληρονομικός, κληροδότημα, κληροῦχος, κληρικός κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Α.— Παράγωγα ρήματα

67. Ρήματα παράγονται ἀπὸ ἄλλα ρήματα, ἀπὸ ὀνόματα καὶ ἀπὸ ἄκλιτα.

α) Ἐκ τῶν ρημάτων: κλαίω (ἔκλαψα) — κλαψουρίζω, μασῶ — μασουλίζω, φέγγω — φεγγίζω, ψάχνω — ψαχουλεύω.

68. β) Ἐκ τῶν ὀνομάτων: γείτονας — γειτονεύω, σημαίνει εἶμαι γείτονας, κατσούφης — κατσοφιιάζω, γίνομαι κατσούφης, θημωνιά — θημωνιάζω, κάνω θημωνιές, ἄλωνι — ἄλωνίζω, κάνω ἄλωνι.

Τὰ ρήματα τὰ παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα τελειώνουν σέ:

- **άζω**, - **ιάζω**: δόξα — δοξάζω, κόπος — κοπιάζω.

- **ίζω** : ἀρχή — ἀρχίζω, ἀφρός — ἀφρίζω.
- **εύω** : σημάδι — σημαδεύω, ὄνειρο — ὄνειρεύομαι.
- **ώνω** : θεμέλιο — θεμελιώνω, κλειδί — κλειδώνω.
- **αίνω** : ἀκριβός — ἀκριβαίνω, ζεστός — ζεσταίνω, φάρδος — φαρδαίνω.

69. γ) Ἐπίφωνα : ῥήματα παράγονται ἀπὸ ἐπιφώνηματα ἢ ἐπιφωνήματα μὲ τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις :

- **ζω, -ίζω** : ἀντίκρυ — ἀντικρίζω, παράμερα — παραμερίζω, συχνάζω, χωρίζω.

Ἔτσι καὶ ἀπὸ φράσεις : (λέω) καλημέρα, καληνύχτα, καλῶς ὄρισες ἔγιναν τὰ ῥήματα : καλημερίζω, καληνυχτίζω, καλωσορίζω. Ἐπίφωνες ζώων (κάνω) γάβ, μιάου ἔγιναν ῥήματα : γαβγίζω, μισουρίζω κτλ.

- **εύω** : ἀγνάντια — ἀγναντεύω, κοντὰ — κοντεύω.
- **ώνω** : σιμὰ — σιμώνω, χαμηλὰ — χαμηλώνω.

B.— Παράγωγα οὐσιαστικά

70. α) Οὐσιαστικά ἀπὸ ῥήματα. Τὰ οὐσιαστικά ἀπὸ ῥήματα σημαίνουν :

A. Τὸ πρόσωπο πού ἐνεργεῖ. Καταλήξεις :

- **της, -ιστής** : ὕφαίνω (ὑφανα) — ὑφαντής, λυτρώνω — λυτρωτής, ψέλνω (ἔψαλα) — ψάλτης, θερίζω — θεριστής, τραγουδιστής· ράβω — ράφτης, παίχτης.

Σπανιότερες καταλήξεις :

- **(ά)τορας** : εἰσπράττω — εἰσπράχτορας, συμβουλεύω — συμβουλάτορας.
- **έας, -ιάς** : γράφω — γραφέας, κουρεύω — κουρέας, σκάβω — σκαφτιάς

B. Τὴν ἐνέργεια πού κάνει κανεὶς ἢ τὸ ἀποτέλεσμα της.

Καταλήξεις : -**μός** : λυτρώνω — λυτρωμός, χάνω — χαμός, ἔρχομαι — ἐρχομός, σέβομαι — σεβασμός, διώχνω — διωγμός.

- **ση (-ξη, -ψη)** : θυμοῦμαι — θύμηση, ἀπαντῶ — ἀπάντηση, γεννῶ — γέννηση, βράζω — βράση, διευθύνω — διεύθυνση, φυλάγω — φύλαξη, λάμπω — λάμψη.

- **σιμο (-ξιμο, -ψιμο)** : στρώνω — στρώσιμο, χάνω — χάσιμο, δέρονω — δάροσιμο, ψήσιμο, τρέξιμο, σκάψιμο.

- **μα** : μηνῶ (μήνησα) — μήνημα, καίω — κάμα, χλαδεύω — κλάδεμα, φορτώνω — φόρτωμα, κεντῶ — κέντημα.

-**ίδι**: στολίζω — στολίδι, σκουπίζω — σκουπίδι, τρέχω — τρεξίδι.
-**ητό**: βογκῶ — βογκητό, παραμιλῶ — παραμιλητό, ξεφωνίζω —
ξεφώνητό.

-**ούρα**: κλείνω — κλεισούρα, σκοτίζω — σκοτούρα.

-**α**: ἀνασαίνω — ἀνάσα, παστρεύω — πάστρα.

-**ι, -ιο, -ος**: ζυγιάζω — ζύγι, κολυμπῶ — κολύμπι, βαπτίζω — βα-
πτίσις (τά)· γελῶ — γέλιο· κοστίζω — κόστος.

-**ιά, -ία**: μιλῶ — μιλιά, ὀμιλῶ — ὀμιλία, βαθμολογῶ — βαθμολογία.

-**ειά, -εία**: δουλεύω — δουλειά, γιατρεύω — γιατρεία· λατρεύω
— λατρεία, θεραπεύω — θεραπεία.

-**εια** (προπαροξύτονα): καλλιεργῶ — καλλιέργεια, προσπαθῶ —
προσπάθεια, ὠφελῶ — ὠφέλεια.

Γ. Τὸ ὄργανο, τὸ μέσο ἢ τὸν τόπο μιᾶς ἐνέργειας

Καταλήξεις:

-**τήρας**: καταβρέχω — καταβρεχτήρας, λούζω — λουτήρας, κινῶ
— κινητήρας.

-**τήρι**: κλαδεύω — κλαδευτήρι, ξυπνῶ — ξυπνητήρι, σκαλίζω —
σκαλιστήρι, φέλω (ἔψαλα) — ψαλτήρι.

-**τήριο**: ἐκπαιδεύω — ἐκπαιδευτήριο, γυμνάζω — γυμναστήριο,
δικάζω — δικαστήριο.

β) Οὐσιαστικά ἀπὸ οὐσιαστικά

71. Ὑποκοριστικά: παιδί — παιδάκι, πέτρα — πετρίτσα. Τὰ
ὕποκοριστικά ἢ χαϊδευτικά παρασταίνουν μικρό, ἐκεῖνο πού σημαίνουν
οἱ πρωτότυπες λέξεις.

Πολλές φορές μεταχειριζόμαστε ὑποκοριστικό ὄχι γιατί κάτι εἶναι
πραγματικά μικρό, ἀλλὰ γιατί τὸ ἀγαποῦμε, χαϊδευτικά: *μανούλα!* *Ἐλα*
δῶ, γατούλα μου. Πιές νεράκι.

1. Οἱ συχνότερες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι:

-**άκι**: ἀρνί — ἀρνάκι, δαχτυλάκι, ψαράκι.

-**άκης**: πατέρας — πατεράκης, Γιώργος — Γιωργάκης.

-**άκος**: δρόμος — δρομάκος, μαθητής — μαθητάκος, γεροντάκος.

-**ίτσα**: Ἐλένη — Ἐλενίτσα, κλωστήτσα, μηλίτσα.

-**ούδα, -οῦδι**: κοπέλα — κοπελούδα, ἄγγελος — ἄγγελουδι.

-**ούλα**: βρόση — βρουπούλα, κορούλα, μητερούλα, Ἀγγελικοῦλα.

-ούλης: ἀδερφός — ἀδερφούλης, παππούλης.

-ούλι: δέντρο — δεντρούλι, σακί — σακούλι.

-όπουλο, -οπούλα: βοσκός — βοσκοπούλα. Τὰ παράγωγα μὲ τὴν κατάληξη αὐτὴ φανερώουν συνήθως τὸ γιὸ ἢ τὴν κόρη: ἀρχοντας — ἀρχοντόπουλο, ἀρχοντοπούλα, βασιλιάς — βασιλόπουλο, βασιλοπούλα.

2. Σπανιότερες εἶναι οἱ κατάληξεις:

-αράκι: μῆλο — μηλαράκι, φύλλο — φυλλαράκι.

-ίκα: Λιλὴ — Λιλίκα, Φιφὴ — Φιφίκα.

-ουδάκι: λαγός — λαγουδάκι, χωριό — χωριουδάκι.

Μερικὰ ὑποκοριστικὰ παράγονται ἀπὸ ἄλλα ὑποκοριστικὰ: ἄγγελος — ἀγγελουδί — ἀγγελουδάκι, πέτρα — πετραδί — πετραδάκι.

3. Μερικὲς λέξεις δίνουν περισσότερα ὑποκοριστικὰ μὲ διαφορετικὴν κατάληξη κάθε φορά: β ἄ ρ κ α: βαρκάκι — βαρκίτσα — βαρκούλα, γ ἄ τ α: γατάκι — γατίτσα — γατούλα — γατούλι, π έ τ ρ α: πετρίτσα — πετρούλα — πετραδάκι.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Ἡ κατάληξη τῶν ὑποκοριστικῶν σὲ -ίτσα γράφεται μὲ ι. Γράφεται μὲ ει τὸ θείτσα (θεία).

72. Μεγεθυντικά. Τὰ μεγεθυντικά ἢ μεγαλωτικά παρασταίνουν πιὸ μεγάλο, ἐκεῖνο ποὺ σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις: σκυλί — σκύλαρος, σπίτι — σπιταρόνα, κουτάλι — κουτάλα. Οἱ κυριότερες κατάληξεις εἶναι:

-α: θηλυκά: βαρέλι — βαρέλα, κασόνι — κασόνα, κολοκῦθι — κολοκῦθα.

-άρα: θηλυκά: φέτα — φετάρα, φωνή — (ἄγριο)φωναρά.

-αρος: ἀρσενικά: σκυλί — σκύλαρος, Γιάννης — Γιάνναρος, παίδαρος, ποντίκαρος.

73. Τοπικά. Τὰ τοπικὰ οὐσιαστικὰ φανερώουν τόπο. Κατάληξεις:

-αριό: καμπάνα — καμπαναριό, κεραμιδάς — κεραμιδαριό, πλύστρα — πλυσταριό.

-άδικο, -ίδικο: γαλατὰς — γαλατάδικο, ἀβεστὰς — ἀβεσταδικο, ράφτης — ραφτάδικο, παπουτσήs — παπουτιδικο, παλιατζής — παλιατζιδικο.

-ιο: ἐστιατόρας — ἐστιατόριο, φύλακας — φυλάκιο.

-εῖο: Πατριάρχης — Πατριαρχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, δασαρχεῖο, ἱατρεῖο, κουρεῖο, σχολεῖο, ταχυδρομεῖο κτλ.

74. Περιεχτικά. ἀχερώνας (ἀποθήκη γιὰ ἄχερο), ἐλαιώνας (πολλὰ λιόδεντρα στὸν ἴδιο τόπο).

Τὰ περιεχτικά σημαίνουν τὸ μέρος ποὺ περιέχει πολλὰ ἀπὸ ὅσα φανερώνει ἡ πρωτότυπη λέξη ἢ πολλὰ ὅμοια ποὺ βρίσκονται στὸ ἴδιο μέρος. Κατάληξεις:

-ιά, -ιάς: ἄμμος (ἄμμούδα) — ἄμμονδιά, πλατάμι — πλατανιά·
πεῦκο — πευκιάς.

-ώνας, -ιώνας: ἀμπέλι — ἀμπελώνας, ἄχερο — ἀχερώνας, ἐλιά
(ἀρχαῖο ἐλαία) — ἐλαιώνας, ξένος — ξενώνας, στρατός — στρατώνας·
καλάμι — καλαμιώνας, περιστέρι — περιστεριώνας.

Ἐκ περιεχτικῶν γενήθησαν οἱ τοπωνυμίες: Πευκιάς (στό Ξυλόκαστρο),
Πλατανιά, ὄνομα χωριῶν σέ πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδας.

75. Ἐθνικά. Τά ἐθνικά ἢ πατριδωνυμικά σημαίνουν τὸν ἄνθρωπο
πού κατάγεται ἀπὸ ὀρισμένο τόπο ἢ πού ἀνήκει σ' αὐτόν. Καταλήξεις:

-ίτης: Ἀνατολή — Ἀνατολίτης, Πόλη — Πολίτης, Ἀράχοβα
— Ἀραχοβίτης.

-αῖτης: Μοριός — Μοραῖτης, Χρυσὸ (κοντὰ στοὺς Δελφούς) —
Χρυσαῖτης.

-ιάτης: Μάνη — Μανιάτης, Μύκονος — Μυκονιάτης, Σπάρτη —
Σπαρτιάτης.

-ώτης, -ιώτης: Σούλι — Σουλιώτης, Θρακιώτης, Ἡπειρώτης,
Βολιώτης, Λαμιώτης, Ροιμελιώτης, Φανάρι — Φαναριώτης.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν τελειώνουν σέ -ισσα: Πολίτι-
σα, Μοραῖτισσα, Μανιάτισσα, Σουλιώτισσα κτλ.

-ανός, -ιανός: Ἀφρική — Ἀφρικανός, Ἀμερικανός, Πάρος —
Παριανός, Ψαρὰ — Ψαριανός.

-άνος: Πρεβεζα — Πρεβεζάνος, Ἀμερικανός (ιδίως γιὰ τοὺς Ἕλ-
ληνες τῆς Ἀμερικῆς).

-ινός: Ἀλεξάνδρεια — Ἀλεξανδρινός, Ζάκυνθος — Ζακυνθινός,
Λάρισα — Λαρισινός, Πάτρα — Πατρινός, Τρίκαλα — Τρικαλινός.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν σέ -νός τελειώνουν σέ -ῆ ὅταν εἶναι ὀξύτονα
καὶ σέ -α ὅταν εἶναι παροξύτονα: Συριανός — Συριανή, Πρεβεζάνος —
Πρεβεζάνα.

Τὰ θηλυκὰ τοῦ Ἀμερικανός, Ἀφρικανός εἶναι Ἀμερικανίδα,
Ἀφρικανίδα.

-ιός: Θεσσαλονίκη — Θεσσαλονικιός, Λῆμνος — Λημνιός, Μυτιληνός.
Λιγότερο συχνὲς εἶναι οἱ καταλήξεις:

-ιος: Αἴγυπτος — Αἰγύπτιος, Κόρινθος — Κορινθιος.

-αῖος: Ἐνδρῶπη — Ἐνδρωπαῖος, Θήβα — Θηβαῖος, Κερκυραῖος.

Μερικὰ ἐθνικά σέ -ιός σχηματίζονται καὶ σέ -αῖος: Μυτιληνός — Μυτιλη-
ναῖος, Σμυρνιός — Σμυρναῖος.

Τὰ θηλυκά τῶν ἔθνικῶν σε -ίος, -ιος, -αῖος σχηματίζονται σὲ -α: Θεσσαλονικιά, Αἰγύπτια, Κερκυραία.

-έξος: Βιέννη — Βιεννέζος, Κίνα — Κινέζος, Μάλτα — Μαλτέζος.

Τὰ θηλυκά τῶν ἔθνικῶν σὲ -ος τελειώνουν σὲ -ίδα: Γαλλίδα, Γερμανίδα, Ἑλβετίδα, Ἀγγλίδα.

Ἔθνη ποὺ τελειώνουν σὲ -δος καὶ τὸ Θεσσαλὸς ἔχουν τὸ θηλυκὸ σὲ -ή: Ἰνδή, Σουηδή, Φιλανδή, Θεσσαλή. Μερικὰ κάνουν σὲ -έξα: Δανέξα, Οὐγγαρέξα.

Ἄνωμαλα ἔθνη: Γιάννενα — Γιαννιώτης, Ἴος — Νιώτης, Νάξος — Ἀξιότις Κύμη — Κουμιώτης, Τροία — Τρωαδίτης, Λονδίνο — Λονδρέζος.

76. Ἐπαγγελματικά. Σημαίνουν ἐπάγγελμα. Καταλήξεις:

-άς: ἀλεύρι — ἀλευράς, κεραμίδι — κεραμιδάς, γαλατάς, σιδεράς.

-άρης: βάρκα — βαρκάρης, περιβολάρης.

-ιάρης: κάρβουνο — καρβουνιάρης, σκουπιδιάρης.

-άριος: ἀποθήκη — ἀποθηκάριος, βιβλιοθήκη — βιβλιοθηκάριος.

-τζής: κουλούρι — κουλουρτζής, παλιατζής.

77. Ἀντρωνυμικά. Στὴ λαϊκότερη γλώσσα συνηθίζονται γιὰ γυναῖκες κύρια ὀνόματα ποὺ παράγονται ἀπὸ τὸ βαφτιστικὸ ἢ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ ἀντρός. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ λέγονται **ἀντρωνυμικά**: Δημήτρανα εἶναι ἢ γυναίκα τοῦ Δημήτρη. Καταλήξεις:

-αινα: Γιώργαινα, Κώσταινα, Τζαβέλαινα.

-ίνα: Θεοδωρίνα, Μπούμπουλης — Μπουμπουλίνα.

78. Ἄλλες καταλήξεις μὲ διάφορες σημασίες:

-ιά: ἀμύγδαλο — ἀμυγδαλιά, βαλανιδιά, κερασιά, τριανταφυλλιά, ἀνήφορος — ἀνηφοριά, πλαγιά, καλοκαίρι — καλοκαιριά, παγωνιά, συννεφιά, βράδυ — βραδιά, νυχτιά, χρονιά, ἄρχοντας — ἀρχοντιά, λεβεντιά, μαστοριά, παλικαριά.

-ιστής: ἐγὼ — ἐγωιστής, ἄνθρωπος — ἀνθρωπιστής.

-ισμός: χριστιανὸς — χριστιανισμός, ἀθλητής — ἀθλητισμός.

-ίας: ἐπάγγελμα — ἐπαγγελματίας, κτήμα — κτηματίας.

-λό(γ)ι (περιληπτικά): ἄρχοντας — ἀρχοντολό(γ)ι, συγγενής — συγγενολό(γ)ι.

-ουριά (περιληπτικά): κλέφτης — κλεφτουριά, λεβέντης — λεβεντουριά.

79. γ) Οὐσιαστικά ἀπὸ ἐπίθετα: σκληρὸς — σκληράδα, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς σκληρὸς· νόστιμος — νοστιμάδα, τὸ νὰ εἶναι κάτι νόστιμο.

Καταλήξεις:

-άδα: άγριος—άγριάδα, έξυπνάδα, πικράδα.

-ίλα: άσπρος — άσπρίλα, κοκκινίλα, μανρίλα, σάπιος—σαπίλα.

-οσύνη: άγρόμαμος — άγραμματοσύνη, καλοσύνη.

-ότητα: άθώς — άθωότητα, γενναίος — γενναϊότητα.

-ύτητα: βαρὺς — βαρύτητα, ταχὺς — ταχύτητα.

-α, -η: άμυρός—άμύρα, γλυκός—γλύκα, ξερός—ξέρα, πικρός—πίκρα, φοβερός—φοβέρα, ψυχρός—ψύχρα: ζεστός—ζέστη, στεγνός—στέγη.

Γ.— Παράγωγα επίθετα

80. α) 'Από ρήματα. Λέγονται και ρηματικά επίθετα, ιδίως όσα τελειώνουν σε -τός. Καταλήξεις:

-τικός: συμπαθῶ—συμπαθητικός, παραπονιέμαι—παραπονετικός, δροσίζω — δροσιστικός, περνῶ — περαστικός. Τά επίθετα αυτά μπορούμε να τά αναλύσωμε με τό εκείνος πού και τό ρήμα: 'Εκείνος πού τόν συμπαθεῖ κανείς, εκείνος πού δροσίζει, πού περνᾶ.

Σπανιότερες είναι οί καταλήξεις -ερός, -ικός, -τήριος: θλίβω —θλιβερός, λάμπω — λαμπερός, καρτερῶ — καρτερικός, πειθαρχῶ — πειθαρχικός, κινῶ — κινητήριος, σώζω — σωτήριος.

-τός: (ρηματικά επίθετα): Πολλά ρήματα έχουν και ένα επίθετο σε -τός (-ητός, -ωτός, -στός, -φτός, -χτός κτλ.): άκούω—άκουστός, καμαρώνω—καμαρωτός, ποθῶ—ποθητός, βάζω — βαλτός, καπνίζω — καπνιστός, κλείνω — κλειστός, σβήνω — σβηστός, πετῶ — πεταχτός, σφίγγω—σφιχτός, σκύβω — σκυφτός.

Μερικά επίθετα σε -τος σχηματίζονται συγνά και σύνθετα: καλῶ —ά-κάλεστος, πατῶ—ά-πάτητος, λέγω(εἶπα)—ά-εἶπωτος, ύποψιάζομαι — άν-υποψίαστος: μιλῶ — γλυκο-μίλητος, βρίσκω — δυσκολό-βρετος, βγαίνω — πρωτό-βγαλιος.

-σιμος: έφαγα—φαγώσιμος, κατοικῶ — κατοικήσιμος (πού μπορεί να κατοικηθῆ).

-τέος: Τά επίθετα σε -τέος δέ συνηθίζονται πολύ. Φανερώνουν εκείνο πού πρέπει να γίνη: αφαιρετέος, εκείνος πού πρέπει να αφαιρεθῆ. Τέτοια είναι: μειωτέος (άπό τό μειώνω, κάνω κάτι μικρότερο), διαιρετέος (διαιρῶ), πολλαπλασιαστέος, προσθετέος (έκείνος πού πρέπει να γίνη μικρότερος, να διαιρηθῆ, να πολλαπλασιασθῆ, να προστεθῆ), πληρωτέος (πού πρέπει να πληρωθῆ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ρημκτικὰ ἐπίθετα σὲ **(ἰσμοσ)** γράφονται μὲ **ι** στὴν προπαραλήγουσα: νηστίσμοσ, ὑπολογίσμοσ.

Γράφονται μὲ **υ** τὸ ἀρτίσμοσ καὶ μὲ **η** ὅσα παράγονται ἀπὸ ρήματα τῆσ δευτέρησ συζυγίασ: κατοικῶ — κατοικησίμοσ, συζητῶ — συζητήσμοσ.

81. β) Ἐπὶ οὐσιαστικῶν: δροσιᾶ — δροσάτοσ, πὺ ἔχει δροσιᾶ: χῶμα — χωματένιοσ, πὺ εἶναι ἀπὸ χῶμα: πατέρασ — πατρικόσ, πὺ ἀνήκει στὸν πατέρα.

Καταλήξεισ:

-άρησ, -ιάρησ: πεισμοσ — πεισματούρησ, ζηλιάρησ.

-άτοσ: ἀφρόσ — ἀφρότοσ, μρωδάτοσ, σπαθάτοσ.

-ένιοσ: ἀσήμι — ἀσημένιοσ, κυπαρισσένιοσ, μαρμαρένιοσ, σανιδένιοσ.

-ἰνοσ: μαλλί — μάλλιοσ, ξύλιοσ, πέτρινοσ.

-ερόσ: βροχῆ — βροχερόσ, δροσερόσ, φαρμακερόσ, φλογερόσ.

-ήσ: βύσσινο — βυσσινήσ, θαλασσήσ, τριανταφυλλήσ.

-ωτόσ: ἀγκάθι — ἀγκαθωτόσ, μεταξωτόσ, φουντωτόσ.

-ακόσ, -ιακόσ, -ικόσ, -ἰκοσ: οἰκογένεια — οἰκογενειακόσ, ἡλιακόσ, σεληνιακόσ, ἀδερφικόσ, ἔθνοσ — ἐθνικόσ: γέροσ — γέρικοσ, κλέφτικοσ, ψεύτικοσ.

Ἐπίθετα σὲ -ἰκόσ, -ἰκοσ ἀπὸ ἐθνικῶν ὀνόματα: Γάλλοσ — γαλλικόσ, Θεσσαλόσ — θεσσαλικόσ, Ρουμελιώτησ — ρουμελιώτικοσ, Σουλιώτησ — σουλιώτικοσ.

-άτικοσ, -ιάτικοσ: Κυριακῆ — κυριακάτικοσ, ἀνοιξη — ἀνοιξιᾶτικοσ, χειμωνιάτικοσ.

-ἰστικοσ: ἀγόρι — ἀγορίστικοσ, κοριτσιστικοσ, παιδιακίστικοσ.

-ἰσιοσ: ἀρνί — ἀρνίσιοσ, βουνίσιοσ, παλικαρίσιοσ.

-ἰοσ: αἰώνασ — αἰώνιοσ, Μαραθῶνασ — μαραθῶνιοσ (δρόμοσ), οὐράνιοσ, τίμιοσ.

-εἰοσ: ἄντρασ — ἀντρεῖοσ, γυναῖκα — γυναικεῖοσ (καὶ γυναικειοσ).

-ειοσ: Ἐπὶ κύρια ὀνόματα: Ἀριστοτέλησ — ἀριστοτέλειοσ, Κῦκλωπασ — κυκλώπειοσ, Πυθαγόρασ — πυθαγόρειοσ.

Μερικῶν σὲ -ειοσ ἀπὸ κύριο ὄνομα λέγονται σὲ οὐδέτερο γένοσ καὶ σημαῖνον ἴδρυμα πὺ ἔγινε μὲ ἕξοδα ἐκείνου πὺ ἔχει τὸ κύριο ὄνομα: Ἀρσάκησ — Ἀρσάκειο, Βαρβάκησ — Βαρβάκειο, Ζάππασ — Ζάππειο, Μαρασλήσ — Μαρασλείο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ἐπίθετα σὲ **(ἰοσ)** πὺ παράγονται ἀπὸ ὀνόματα προσώπων γράφονται μὲ **ει**: ἀριστοτέλειοσ, Ἀβέρωφ — ἀβερώφειοσ, Εὐ-

κλείδης—εὐκλείδειος. Ἔτσι καὶ τὰ οὐδέτερα: Ζάππειο, Μαράσλειο κτλ.

82. γ) Ἐπίθετα: ψηλός — ψηλούτσικος, κάπως ψηλός: μικρός—μικρούτσικος, κάπως μικρός. Τὰ ἐπίθετα πού παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα εἶναι προπάντων ὑποκοριστικά. Φανερώνουν ὅτι κάποιος ἔχει σὲ μικρότερο βαθμὸ ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ πρωτότυπο. Καταλήξεις:

-ούλης: ἄσπρος—ἄσπρούλης, κοντούλης, μικρούλης.

-ούτσικος: ζεστός—ζεστούτσικος, καλούτσικος, ψηλούτσικος.

-ωπός: ἄγριος — ἄγριωπός, κοκκινωπός, πρασινωπός. Σημαίνουν κυρίως ἐκεῖνον πού φαίνεται ὅ,τι φανερώνει τὸ πρωτότυπο.

-ιδερός: ἄσπρος—ἄσπριδερός, μανριδερός.

-ουλός: βαθὺς — βαθουλός, παχουλός, μακρουλός.

83. δ) Ἐπιρρήματα. Καταλήξεις:

-ινός: κοντὰ—κοντινός, μακριὰ—μακρινός, ἀντίκρου—ἀντικρινός· σήμερα—σημερινός, χτεσινός, ἀποψινός, φετινός, πέρσι—περσινός, τωρινός, κατοπινός, παντοτινός.

-ιανός: παρακάτω — παρακατιανός, αὔριο — αὔριανός.

Δ.— Παράγωγα ἐπιρρήματα

84. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, μετοχές καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα. Καταλήξεις:

-οῦ: ἄλλος — ἀλλοῦ, αὐτός — αὐτοῦ.

-θε: ἐδῶ — ἐδῶθε, ἐκεῖ — ἐκεῖθε, παντοῦ — παντοῦθε.

-α: εὐχάριστος — εὐχάριστα, καλός — καλά, ὠραῖος — ὠραῖα, καλύτερος — καλύτερα, ὠραιότερος — ὠραιότερα, χαρούμενος — χαρούμενα.

-ως: ἄμεσος — ἀμέσως, εὐχάριστος — εὐχαρίστως.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΘΕΣΗ

85. Τὰ σύνθετα σχηματίζονται μὲ δύο τρόπους:

α) Μία λέξη παίρνει στὴν ἀρχὴ τῆς ἑνᾶ ἀχώριστο μόριο: βραστός—ἄ-βραστός, πουλῶ—ξε-πουλῶ.

β) Δύο ἢ περισσότερες λέξεις ἐνώνονται σὲ μία: Σάββατο—Κυριακή: Σαββατοκύριακο.

Ι. ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ

86. Υπάρχουν μερικές λέξεις μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες που δέ λέγονται ποτέ μόνες τους· συνηθίζονται μόνο στη σύνθεση σαν πρώτα συνθετικά και λέγονται **αχώριστα μόρια**.

Ήχώριστα μόρια είναι το στερητικό **ἀ-**, το **ξε-** και το **ἀνα-**.

α- (σπανιότερα **ἀνα-** και έμπρός από φωνήεν **ἀν-**) στερητικό: **ἀ-δούλευτος**, εκείνος που δέ δουλεύτηκε, **ἄ-φοβος**, εκείνος που δέ φοβάται, **ἀν-ήλιος**, εκείνος που δέν έχει ήλιο. Άλλα παραδείγματα:

ἄ-κακος, **ἄ-ξέχαστος** **ἄ-χάριστος**, (**χάρη**) **ἄ-χαρος**.

ἀνα-βροχιά, **ἀνα-δουλειά**, **ἀνα-μελιά**.

ἀν-άλατος, **ἀν-άξιος**, **ἀν-έλιπτος**.

Ξε-, (έμπρός από φωνήεν) **Ξ-**. Σημαίνει:

1. έξω: **ξεμντίζω**, **ξεπορτίζω**, **ξέχειλος**.
2. πολύ: **ξέμακρα**, **ξεμακραίνω**, **ξεκουφαίνω**.
3. έντελώς: **ξεγυμνώνω**, **ξεπαγιάζω**, **ξεπουλώ**, **ξετίναγμα**.
4. στέρηση: **βάφω** — **ξεβάφω**, **γράφω** — **ξεγράφω**, **ξεδιψώ**, **ξεκαρφώνω**, **ξεκουράζω**.

ἀνα-. Είναι ή αρχαία πρόθεση **ἀνά**. Δέν πρέπει νά μπερδεύεται με το στερητικό **ἀνα-** που είδαμε. Σημαίνει:

1. άπάνω: **ἀνασηκώνω**, **ἀναπηδώ**.
2. πίσω, πάλι: **ἀναθυμοῦμαι**, **ἀνακαλώ**, **ἀναχαράζω**, **ἀναγέννηση**.
3. διάφορα: **ἀναβουίζω**, **ἀναδακρύζω**, **ἀναρωτιέμαι**.

Σύνθεση με άχώριστα μόρια λόγια

87. Πλάι στα παραπάνω συνηθίζομε στη γλώσσα μας και διάφορα άχώριστα μόρια λόγια. Αυτά ήταν αρχαίες προθέσεις και άλλες άκλιτες λέξεις, που βρίσκονται στη σημερινή γλώσσα μόνο σαν πρώτα συνθετικά.

Τά κυριότερα λόγια άχώριστα μόρια

Μόριο

ἀμφι-
ἀρχι-
δια-
διχο-
δυσ-
είσ-

Παραδείγματα

ἀμφίβιο, **ἀμφιθέατρο**, **ἀμφίκυρτος**, **ἀμφιβολία**
ἀρχιεπίσκοπος, **ἀρχιεργάτης**, **ἀρχιστράτηγος**, **ἀρχιχρονιά**
διαβαίνω, **διάμετρος**, **διαγώνιος**, **διαδίνω**, **διακηρίττω**
διχόνοια, **διχοτόμος**
δυσέυρετος, **δυσάρεστος**, **δύστυχος**, **δυστυχία**
είσάγω, **είσαγωγή**, **είσοδος**

ἐκ-, ἐξ-	ἐκθέτω, ἐκφράζω, ἐξαγορεύω, ἐξελληνίζω, ἐξάτμιση
ἐν- (ἐμ-)	ἐνήλικος, ἐνορία, ἐμπιστεύομαι
ἐπὶ (ἐπ-, ἐφ-)	ἐπιβλέπω, ἐπίγειος, ἱπεκτείνω, ἐφαρμόζω, ἔφηβος, ἔφιππος
εὐ-	εὐαγγέλιο, εὐάερος, εὐλογῶ, εὐτυχία, εὐερέθιστος, εὐφορία
ἡμι-	ἡμίθεος, ἡμικύκλιο, ἡμισφαίριο
ὁμο-	ὁμόγλωσσος, ὁμόφωνος, ὁμόθησκος
περι-	περιγιάλι, περικυκλώνω, περιμαζεύω, περιορίζω—περιζήτητος, περίφημος
συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ- συ-, συνε-)	σύνδεσμος, συννηφάδα, συνονόματος—συ(γ)γνώμη, συγκρατῶ, συγχαίρω—συλλυπούμαι—συμμαζεύω, συμπέθερος, συμφωνῶ—σύρριζα—σύσσωμος—συσταίνω, συχωριανός—συνεβγάζω, συνεπαίρων
τηλε-	τηλέγραφος, τηλεόραση, τηλεσκόπιο, τηλέφωνο
ὑπο- (ὑπ-, ὑφ-)	ὑπόγειο, ὑποδιευθυντής, ὑπόστεγο—ὑπαξιωματικός, ὑπαρχηγός—ὑφαίρεση, ὑφαλος.

Παρατήρηση :

1. Τὰ ἀχώριστα μόρια δια-, ἐπι-, ὑπο- χάνουν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ὅταν τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν: δι-ορίζω, ἐπ-άγγελμα, ὑπ-αρχηγός.
2. Τὸ ἐπι- καὶ τὸ ὑπο- γίνονται ἐφ- καὶ ὑφ- ὅταν τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἔχη δασεΐα: ἐπι-ἔπλος—ἐφιππος, ὑπο-ἥλιος—ὑφήλιος.
3. Τὸ ἐκ- γίνεται ἐξ- ὅταν τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν: ἐξάτμιση.
4. Τὸ ἐν- καὶ τὸ συν- γίνονται ἐμ- καὶ συμ- ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ χειλικὰ καὶ τὸ μ: ἔμ-πορος, σύμ-φωνο, συμ-μαζεύω.
5. Τὸ συν- γίνεται συγ- ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ λαρυγγικὰ σύμφωνα: συγ-κρατῶ, συγ-γραφέας, συγ-χαίρω.
6. Τὸ συν- γίνεται συλ-, συρ-, συσ- ὅταν ἀκολουθῇ λ, ρ, σ: συλ-λυπούμαι, σύρ-ριζα, σύσ-σωμος.
7. Μερικὲς φορές τὸ συν- χάνει τὸ ν ἢ γίνεται συνε-: σύ-θαμπα, συ-χωριανός, συνε-βγάζω, συνε-φέρων.

II. ΣΥΝΘΕΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

88. Τὰ σύνθετα κατὰ τὴν σημασίαν ποῦ ἔχουν χωρίζονται σὲ παραταχτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καὶ ἀντικειμενικά.

A.— Παραταχτικά σύνθετα

γυναικόπαιδα	—	γυναῖκες καὶ παιδιά
στενόμακρος	—	στενὸς καὶ μακρὸς
ἀναβοσβήνω	—	ἀνάβω καὶ σβήνω

89. Τὰ σύνθετα αὐτὰ σημαίνουν ὅ,τι καὶ τὰ δύο συνθετικά τους, ἐνωμένα μὲ τὸ σύνδεσμο καί. Τέτοια σύνθετα λέγονται **παραταχτικά**.

1. Παραταχτικά σύνθετα **οὐσιαστικά**: ἀγγουροτομάτα, ἀνεμόβροχο, ἀστραπόβροντο, γιδοπρόβατο, μαχαιροπίρουνα, μερόνυχτο, χιονόβροχο κτλ

2. **Ἐπίθετα**: ἀσπροκίτρινος, μαυροκόκκινος· γλυκανάλατος, γλυκόξινος· κοντόχοντρος, ψηλόλιγνος· νοτιοανατολικός κτλ.

3. **Ρήματα**: ἀνεβοκατεβαίνω, ἀνοιγοκλείνω, μπαινοβγαίνω, πηγαινοέρχομαι, στριφογυρίζω, τρεμοσβήνω κτλ.

4. **Ἐπιρρήματα**: ζερβὰ-δεξιὰ — ζερβόδεξα, βόρεια-ἀνατολικά—βορειοανατολικά κτλ.

Β.— Προσδιοριστικά σύνθετα

ἀγριοπερίστερο — ἄγριο περιστέρι

συχνορωτῶ — ρωτῶ συχνά

ἀετοφωλιά — φωλιά ἀετοῦ

90. Στὰ σύνθετα αὐτὰ τὸ πρῶτο συνθετικό προσδιορίζει τὸ δεύτερο. Τέτοια σύνθετα λέγονται **προσδιοριστικά**.

Τὸ πρῶτο συνθετικό μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα, πρόθεση.

Παραδείγματα μὲ πρῶτο συνθετικό: 1) Οὐσιαστικό: γιδόστρατα, ἡλιοβασίλεμα, λαχανόκηπος νυχτοπούλι, σπιτονοικοκυρά. 2) Ἐπίθετο: ἀγριολούλουδο, ἀλαφρόπετρα, πικραμύγδαλο, πρωτοβρόχι, φτωχόσπιτο. 3) Ἐπίρρημα: ξαναθυμοῦμαι, χαμόκλαδο, σιγοπερπατῶ. 4) Πρόθεση: ἀπόμερος, παραμάννα, πρόσχαρος, κάτασπρος, κατάκαρδα, ἀντίλαλος.

Γ.— Κτητικά σύνθετα

καλόκαρδος — ἐκεῖνος πού ἔχει καλή καρδιά

μεγαλόσωμος — ἐκεῖνος πού ἔχει μεγάλο σῶμα

91. Τὰ σύνθετα αὐτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον πού ἔχει κάτι σὰ δικό του, κτῆμα του, καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **κτητικά**.

Παραδείγματα: γαλανομάτης, γερακομύτης, γλυκόφωνος, κακόμοιρος, καλότυχος, μαυροφρύδης, μεγαλοδύναμος, Μεγαλόχαρη, σκληρόκαρδος.

Δ. — Ἀντικειμενικά σύνθετα

καντηλανάφτης — ἐκεῖνος πού ἀνάβει τίς καντήλες
μελισσοφάγος — (τὸ πουλί) πού τρώει τίς μέλισσες
χασομέρης — ἐκεῖνος πού χάνει τὴ μέρα του

92. Στὰ σύνθετα αὐτὰ τὸ ἓνα συνθετικὸ εἶναι ρῆμα (ἀνάβω, τρώγω, χάνω) καὶ τὸ ἄλλο (καντήλα, μέλισσα, μέρα) εἶναι οὐσιαστικὸ πού γίνεται ἀντικείμενο στὸ ρῆμα.

Τὰ σύνθετα πού τὸ ἓνα τους συνθετικὸ γίνεται ἀντικείμενο τοῦ ἄλλου λέγονται **ἀντικειμενικά**.

Παραδείγματα: χαλασοχώρης (πού χαλνᾷ τὸ χωριό του μὲ τοὺς καβγάδες κτλ.), λαιμοδέτης, νεροχύτης, ψωμοζήτητης, θαλασσομάχος, ζαχαροπλάστης, κτηνοτρόφος, χοροφάγος.

Μορφή τῶν συνθέτων

Τὸ συνθετικὸ φωνῆν

93. Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ σύνθετο ἀναβοσβίγω ἐνώθησαν τὸ θέμα τοῦ α' συνθετικοῦ ἀνάβ-ω καὶ τὸ β' συνθετικὸ μὲ τὸ φωνῆν ο: ἀναβ-ο-σβίγω.

1. Ὅταν τὸ α' συνθετικὸ εἶναι κλιτό, ἐνώνεται μὲ τὸ β' συνθετικὸ μ' ἓνα φωνῆν. Τὸ φωνῆν αὐτὸ εἶναι συνήθως τὸ ο καὶ λέγεται **συνθετικὸ φωνῆν**:

γυναῖκες — παιδιά: γυναικ-**ο**-παιδα, νύχτα — πουλί: νυχτ-**ο**-πούλι, χάνω (ἔχασα) — μέρα: χασ-**ο**-μέρης, πικρὴ — δάφνη: πικρ-**ο**-δάφνη

2. Τὸ συνθετικὸ φωνῆν τὸ παίρνουν καὶ πολλὰ ἐπιρρήματα:
συχὰ — ρωτῶ: συχν-**ο**-ρωτῶ, κρυφὰ — μιλῶ: κρυφ-**ο**-μιλῶ.

3. Ὅταν τὸ ἀρχικὸ φωνῆν τοῦ β' συνθετικοῦ εἶναι α ἢ ο, τὸ συνθετικὸ φωνῆν συνήθως χάνεται: ἄρχοντας — ἄνθρωπος: ἀρχοντ-ἀνθρωπος, δεκαπέντε — Αὐγουστος: δεκαπεντ-αὐγουστος, ὄλος — ὄρθος: ὄλ-ὄρθος, χρεός — ὀφειλέτης: χρε-οφειλέτης. Ἀλλὰ: βορειοανατολικός, Ἑλληνοαμερικάνος, ἀλληλοαγαπιοῦνται.

* Τὸ πρῶτο συνθετικὸ

94. Εἶδαμε ὅτι κατὰ τὴ σύνθεση τὸ θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καὶ τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἐνώνονται συνήθως μὲ τὸ συνθετικὸ φωνῆν ο. Μερικὰ σύνθετα παρουσιάζουν διαφορὲς στὸ πρῶτο συνθετικὸ:

95. Α. Πρῶτο συνθετικὸ ὄνομα :

βαθύς: βαθύ-πλουτος, βαθύ-ρίζος, βαθιο-ρίζωτος

βαρύς: βαρυ-χειμωνιά, βαριό-μοιρος, βαρι-ακούω
 μακρός: Μακρυ-ράχη, Μακρυ-γιάννης, μακρο-λαίμη
 πλατύς: πλατύ-σκαλο, πλατύ-στομος
 πολύς: πολύ-γωνο, πολύ-γλωσσος, πολυ-κοιμούμαι

1. Τὰ ἐπίθετα σὲ -ὺς ὡς πρῶτα συνθετικά φυλάγουν συνήθως τὸ υ ἢ ἔχουν γιὰ συνθετικὸ τὸ **ιο, ο** (ι, ὅταν τὸ ο ἔχη πῆθει ἔκθλιψη: βαριαναστενάζω).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ τελικὸ (ιο) τοῦ πρώτου συνθετικοῦ γράφεται μὲ ἰ ἐκτός στα σύνθετα ἀπὸ τὸ δάκρυ καὶ τὸ στάχυ: βαριόμοιρος — δακρυνοπότιστος, σταχυολογία.

2. Μερικὰ ὀνόματα, ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά, παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στὸ θέμα τους:

Ἡ λέξη	γίνεται	Παραδείγματα
γῆ	γη-	γήπεδο
	γεω-	γεωγραφία, γεωλόγος, γεωμετρία, γεωπόνος
	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαιάνθρακες
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητρόπολη
χέρι	χερο-	χερόβολο, χεροδύναμος, χεροπιαστός
	χειρο-	χειρόγραφο, χειροκροτῶ, χειροῦργος
καλός	καλο-	καλοδέχομαι, καλοκαίρι
	καλλι-	καλλιγραφία, καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	μεγαλοβδόμαδο, Μεγαλόχαρη
	μεγ(α)-	μεγαθήριο, μεγάφωνο, Μεγαλέξαντρος

3. **Ἀριθμητικό.** Τ' ἀριθμητικά ὡς πρῶτα συνθετικά παίρνουν τοὺς ἀκόλουθους τύπους:

Τὸ	γίνεται	Παραδείγματα
ἓνα	μονο-	μονάκριβος, μονομαχία, μονοπάτι
δύο	δι-	δίδραχμο, δικέφαλος, δίκωπος, δισύλλαβος
	δισ-	δισέγγονος, δισεκατομμύριο
τρία	τρι-	τρίγλωσσος, τριγύρω, τριγωνο, τριφύλλι
	τρισ-	τρισάγιο, Τρισεύγενη, τρισέγγονο
τέσσερα	τετρα-	τετραβάγγελο, τετράγωνο, τετράποδο, τετράπλευρο

Τὰ ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἐνενήντα ἔχουν συνθετικὸ φωνῆν α: πεντάδραχμο, Πεντάμορφη — ἐξάμηνο, ἐξατάξιο — Ἐφτάνησα — (ὀ)χιαπόδι, ὀχτάστιχο — ἐνιά(η)μερα, ἐνιάχρονο — δεκάδραχμο — Δωδεκάνησα — εικοσαήμερο — τριαντάφυλλο κτλ. Τὸ ἑκατὸ δίνει σύνθετο ἑκατόχρονο ἀλλὰ καὶ ἑκατοντάδραχμο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1) Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύωμε τὸ ἀχώριστο μόριο δυσ- μὲ τὸ δισ-, πρῶτο συνθετικὸ τοῦ δύο: δυστυχία, δυσεύρετος, ἀλλὰ δισέγγονος, δισεκατομμύριο.

96. Β. Πρώτο συνθετικό **ἐπίρρημα**. Τὰ ἐπιρρήματα σὲ -ω ποὺ γίνονται πρώτα συνθετικὰ φυλάγουν τὸ ω, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ **χάμω**: ἀπανω-καλύμανκο, πανωφόρι, κατωμερίτης, κατωσάγονο, (ἐ)ξωκλήσι, ξώπετσα, πισωπατῶ· χαμόκλαδο, χαμομήλι, χαμογελῶ.

Τὸ δεύτερο συνθετικό

97. Τὸ δεύτερο συνθετικό μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα, μετοχὴ ἢ ἐπίρρημα:

98. Α. Οὐσιαστικό. Ὅταν τὸ δεύτερο συνθετικό εἶναι οὐσιαστικό, τὸ σύνθετο μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα.

α) Τὸ σύνθετο εἶναι οὐσιαστικό: ἀνεμό-μυλος, πρωτο-μάστορας, ἀρχοντο-χωριάτης· ἐξώ-πορτα, μοναχο-κόρη· τριαντά-φυλλο, συννεφό-καμα. Τὸ β' συνθετικό δὲν ἄλλαξε.

β) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο: ἄ-καρπος, σκληρο-τράχηλος, ἀπό-μερος. Τὸ δεύτερο συνθετικό δὲν ἄλλαξε.

Ἄλλά: καρδιά — στενόκαρδος, βολή — καλόβολος, τύχη — καλό-τυχος· ἀλάτι — ἀνάλατος, κομμάτι — μονοκόμματος, λαιμός — μακρο-λαιμής, μάτι — ἀνοιχτομάτης. Τὸ β' συνθετικό ἄλλαξε· πῆρε τὴν ἐπιθετικὴ κατάληξη -ος ἢ -ης.

γ) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίρρημα: πισω-κάπουλα, πατί-κορφα, μεσο-πέλαγα, χερο-πόδαρα, κατα-κέφαλα, ὄλη-μερίς.

Τὸ δεύτερο συνθετικό παίρνει συνήθως τὴν κατάληξη -α.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Οἱ λέξεις ὀδύνη (= πόνος), ὄλεθρος (= καταστροφή), ὀμαλός, ὄνομα (ὄνυμα), ὀροφή καὶ ὀρυχεῖο γράφονται μὲ ω στὴν ἀρχὴ ἀντὶ μὲ ο, ὅταν γίνωνται δεύτερα συνθετικά: ἀνώδυνος, πανω-λεθρία, ἀνώμαλος, ἀνώνομος, συνώνυμος, διώροφος, πολυώροφος, μεταλλωρυχεῖο.

99. Β. Ἐπίθετο. Ὅταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ἐπίθετο, τότε καὶ τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο σὲ -ος, -η, -ο ἢ σπανιότερα σὲ -ιος, -ια, -ιο:

α) ἀκριβός — μονάκριβος, κίτρινος — ὀλοκίτρινος

β) γαλάζιος — καταγάλαζος, ἀκέριος — ὀλάκερος

γ) μακρὸς — στενόμακρος, παχὺς — ὀλόπαχος, σταχτής — μαυρό-σταχτος, δεξιός — ζερβόδεξος

δ) τρύπιος — μισοτρύπιος, ἄξιος — ἀνάξιος, οὐράνιος — ἐπου-ράνιος.

100. Γ. Ρῆμα. Ὅταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ρῆμα, τὸ σύνθετο μπορεῖ

νά είναι πάλι ρήμα, μπορεί όμως να είναι και ουσιαστικό ή επίρρημα.

α) Το σύνθετο είναι ρήμα: *τρεμοσβήνω, σημαιοστολίζω, ξενοδουλεύω*. Το δεύτερο συνθετικό δεν αλλάζει.

β) Το σύνθετο είναι ουσιαστικό: *παίζω — οργανοπαίχτης, χύνω — νεροχύτης, τρέχω — παπατρέχας, γράφω — φωτογράφος, μάχομαι — θαλασσομάχος*. Το β' συνθετικό παίρνει τις καταλήξεις σέ -(τ)ής, (σπανιότερα) -ας ή -ος.

γ) Το σύνθετο είναι επίρρημα: *μονορούφι*.

101. Δ. Μετοχή. "Όταν η μετοχή είναι δεύτερο συνθετικό, δεν αλλάζει: *κοσμο-γυρισμένος, ήλιο-καμένος, θεο-φοβούμενος*.

102. Ε. Επίρρημα. "Όταν το β' συνθετικό είναι επίρρημα, φυλάγει την κατάληξή του ή παίρνει την κατάληξη -α: *κατ-άντικρυ, πρό-περσι, προ-χτές, όλο-γυρα (γύρω)*.

* Τονισμός τῶν συνθέτων

103. Οί σύνθετες λέξεις ή φυλάγουν τόν τόνο στή συλλαβή πού τονίζεται τὸ δεύτερο συνθετικό ή τὸν ἀνεβάζουν ψηλότερα. Παραδείγματα:

Α. Φυλάγουν τὸν τόνο: *χωριάτης — άρχοντοχωριάτης, κλητήρας — άρχικλητήρας, κύρης — καρaboκύρης, γιός — μοναχογιός, παππούς — γεροπαππούς, φωλιά — άιτοφωλιά, βδομάδα — Λαμπροβδομάδα, ράχη — άετοράχη, τραγουδῶ — σιγοτραγουδῶ, γράφω — καταγράφω, πηδῶ — πολυπηδῶ.*

Β. Άνεβάζουν τὸν τόνο στήν παραλήγουσα: *βοριάς — ξεροβόρι, βροχή — πρωτοβόρι, πουλι — θαλασσοπούλι, κλαδί — παρακλαδί, μαλλι — μακρομάλλης.*

Γ. Άνεβάζουν τὸν τόνο στήν προπαραλήγουσα: *πάπια — άγριόπαπια, πέτρα — μυλόπετρα, βράση — κουφόβραση, κλίση — έγκλιση, βράδυ — άπόβραδο, γέρος — καλόγερος, άκριβός — μονάκριβος, άντικρὸν — κατάντικρυ.*

Παρασύνδετα

καλωσορίζω — καλωσόρισμα
σιδηρόδρομος — σιδηροδρομικός

104. Οί λέξεις *καλωσόρισμα, σιδηροδρομικός* δέν παράγονται άπό

λέξεις άπλές παρά άπό σύνθετες. Οί λέξεις πού παράγονται άπό σύνθετες λέξεις λέγονται **παρασύνθετες λέξεις** ή **παρασύνθετα**.

Άπό τό "Άγιος Τάφος, Μαύρη Θάλασσα, Αίγαίο πέλαγος, Στερεά Έλλάδα έγιναν τά σύνθετα Άγιοταφίτης, Μαυροθαλασσίτης, Αίγαιοπελαγίτης, Στερεοελλαδίτης. Καί αυτά λέγονται παρασύνθετα, γιατί έγιναν άπό δύο λέξεις πού συνήθως λέγονται μαζί σά νά εΐναι σύνθετη λέξη.

Γνήσια καί καταχρηστική σύνθεση

105. Τό σύνθετο *άστραπόβροντο* έγινε άπό τό θέμα τοϋ πρώτου συνθετικοϋ *άστραπ-*, πού ένώθηκε με τό β' συνθετικό με τό συνθετικό φωνήεν **ο**. Έδω έχομε **γνήσια σύνθεση**.

Τό σύνθετο *Χριστούγεννα* έγινε άπό τή γενική *Χριστοϋ* καί τό γέννα χωρίς τό συνθετικό φωνήεν **ο**. Έδω έχομε **καταχρηστική σύνθεση**. Άλλα τέτοια σύνθετα: *Νέα-πόλη: Νεάπολη, Άδριανοϋ-πόλη: Άδριανούπολη, Άλεξάνδρου-πόλη: Άλεξανδρούπολη, Κωσταντίνου-πόλη: Κωσταντινούπολη*.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Κυριολεξία καί μεταφορά

"Ένα όμορφο άρνι — Αυτό τό παιδί εΐναι άρνι

106. Στην πρώτη φράση έχομε τό οϋσιαστικό *άρνι* με τήν πραγματική σημασία του, δηλαδή έχομε **κυριολεξία**. Στη δεύτερη έχομε τή λέξη *άρνι* με άλλαγμένη σημασία, δηλαδή έχομε **μεταφορά**. Έδω ή λέξη *άρνι* κρατάει ένα μόνο χαρακτηριστικό: ότι εΐναι ήσυχο, άπονήρευτο.

Τό ίδιο καί όταν πούμε: *ό άνθρωπος αυτός εΐναι άλεπού*, δηλ. *πονηρός*. Κι έδω ή λέξη *άλεπού* κρατάει μόνο ένα χαρακτηριστικό: τήν *πονηριά*.

Μεταφορικά χρησιμοποιούμε οϋσιαστικά, επίθετα, ρήματα καί επίρρηματα:

"Έχει κορμί *λαμπάδα* (ίσιο) — *Η καρδιά του εΐναι πέτρα* — *γλυκός*

ἄνθρωπος — πικρὴ ζωὴ (βασανισμένη) — χύθηκε στὸν ἐχθρὸ (ὄρμησε ἀπάνω του) — μασᾶ τὰ λόγια του — ἀρρώστησε βαριά — μίλησε ξάστερα.

Μεταφορικὰ λέγονται καὶ φράσεις: ἔχασε τὰ νερά του, ρίχνει ἄγκυρα, τρώει σίδερα, τραβᾶ τὰ μαλλιά του, κοιμᾶται μὲ τὶς κότες, τοῦ γεννοῦν καὶ τὰ κοκόρια.

Ὁμώνυμα

ψηλὴ λεύκα — ψιλὴ βροχὴ

107. Οἱ λέξεις ψηλὴ καὶ ψιλὴ προφέρονται τὸ ἴδιο, ἔχουν ὅμως διαφορετικὴ σημασία. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται **ὁμώνυμα**.

Ἄλλα ὁμώνυμα: κλείνω (τὴν πόρτα) — κλίνω (ἓνα ρῆμα). Τὸ κλίμα (τῆς Ἑλλάδας) — τὸ κλῆμα (τῆς αὐτῆς μας). Τοῖχος (τοῦ σπιτιοῦ) τεῖχος (τῆς πόλης). Λύρα (τὸ ὄργανο) — λίρα (τὸ νόμισμα). Σήκω — σύκο κτλ.

Παράνυμα

108. Οἱ λέξεις σφίγκα — σφίγγα ἔχουν διαφορετικὴ σημασία, μοιάζουν ὅμως στὴν προφορά. Οἱ λέξεις αὐτὲς ὀνομάζονται **παράνυμα**.

Ἐπειδὴ μοιάζουν στὴν προφορά, μερικὲς φορές δὲν τὶς ξεχωρίζουμε καὶ τὶς μπερδεύουμε. Παραδείγματα παρωνύμων:

αἰθέρας — ἀθέρας (τὸ ἄγανο, ἢ κόψη ξυραφιοῦ κτλ., τὸ πιὸ λεπτὸ καὶ διαλεχτὸ μέρος ἀπὸ κάτι)

ἀμυγδαλιὰ — ἀμυγδαλή, -ές (οἱ ἀδένες μέσα στὸ λαιμὸ)

ἀχόρταγος (λαίμαργος) — ἀχόρταστος (πού δὲ χόρτασε)

φτηνὸς (ὄχι ἀκριβὸς) — φτενὸς (λεπτὸς)

στερῶ (παίρνω κάτι πού ἀνήκει σὲ ἄλλον) — ὕστερῶ (μένω πίσω).

109. Μερικὲς λέξεις ξεχωρίζουν μὲ τὸ διαφορετικὸ τους τονισμὸ (κάποτε καὶ μὲ τὴ διαφορετικὴ τους ὀρθογραφία): γέρνω — γερνῶ, γέρος — γερός, θόλος — θολός, κάμαρα — καμάρα, (τὰ) μάγια — (ἡ) μαγιά, νόμος — νομός, σκέπη — σκεπή, φόρα — φορά, παίρνω — περνῶ, πίνω — πεινῶ, χῶρος (τόπος) — χορὸς κτλ. Αὐτὲς λέγονται **τονικά παράνυμα**.

Συνώνυμα

110. Συνώνυμα ἢ συνώνυμες λέξεις λέγονται λέξεις διαφορετι-

κές άναμεταξύ τους που έχουν τήν ίδια περίπου σημασία. Συνώνυμα είναι :

ραβδί, γκλίτσα, μαστούνι, πατερίτσα

ξημερώνει, χαράζει, γλυκοχαράζει, φέγγει, φωτίζει, άσπρογαλιάζει.

Τά συνώνυμα εκφράζουν τó ίδιο νόημα, αλλά με κάποιες διαφορές μεταξύ τους. Γι' αυτό πρέπει νά προσέχουμε για νά βρούμε ποιά λέξη από τις συνώνυμες που ξέρομε ταιριάζει κάθε φορά νά μεταχειριστούμε.

Τά ρήματα βλέπω, κοιτάζω, παρατηρώ, ξεχωρίζω, διακρίνω, άγναντεύω είναι συνώνυμα, αλλά πρέπει νά βρούμε ποιό ταιριάζει καλύτερα σ' εκείνο που θέλομε νά ποῦμε.

Ταυτόσημα

111. Ταυτόσημα λέγονται οι λέξεις που ή σημασία τους είναι έντελώς ή ίδια. Τέτοιες λέξεις είναι :

άραποσίτι — καλαμπόκι

μελισσουργός — μελισσογάγος

άχλάδι — άπίδι

δριθα, δριθώνας — κότα, κοτέτσι

γίδα — κατσικά

πετεινός — κόκορας

διχάλι — διχάλα — δικράνι

στέγη — σκεπή

τριζόνι — γρύλος

φλαμούρι — τίλιο

κοκκινογούλια — παντζάρια

χύνομαι — χιμῶ.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Κλιτά και ἄκλιτα. Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

112. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει δέκα εἶδη λέξεις, πού ὀνομάζονται **μέρη τοῦ λόγου**.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι : **ἄρθρο, οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἀντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, ἐπίρρημα, πρόθεση, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα.**

ὁ (ἄνθρωπος), ἡ (γῆ), τὸ (παιδί) εἶναι ἄρθρα
Γιῶργος, ἄλογο, οὐρανός εἶναι οὐσιαστικά
ξάστερος (οὐρανός), ὄμορφο (λουλούδι) εἶναι ἐπίθετα
ἐγὼ (διαβάζω), ἐκεῖνος (τρέχει) εἶναι ἀντωνυμίες
γράφω, ντύνομαι, χτυπήθηκα εἶναι ρήματα
γράφοντας, γραμμένος εἶναι μετοχές
ἐδῶ, ἐπάνω, χτές, ἔτσι, πολὺ εἶναι ἐπιρρήματα
ἀπὸ (τὸ σπίτι), γιὰ (τὸ σχολεῖο) εἶναι προθέσεις
(μολόβια) καὶ (τετράδια), ἂν (ἔρθης) εἶναι σύνδεσμοι
ποπό! (τί κόσμος), μπράβο! εἶναι ἐπιφωνήματα.

Τὸ οὐσιαστικό καὶ τὸ ἐπίθετο λέγονται καὶ **ὀνόματα**.

113. Τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τὸ ρῆμα καὶ ἡ μετοχὴ λέγονται **κλιτὰ μέρη** τοῦ λόγου, γιατί κλίνονται, δηλαδή τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ παίρνει στὸ λόγο διάφορες μορφές: τὸ παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τὰ παιδιά, τῶν παιδιῶν κτλ.—ὄμορφος, ὄμορφου, ὄμορφο, ὄμορφοι κτλ.—ἐκεῖνος, ἐκεῖνοι, ἐκεῖνους κτλ.—γράφω, γράφομε, ἔγραφε, ἔγραφα κτλ.—ὁ γραμμένος, τοῦ γραμμένου κτλ.

Τὸ ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπιφώνημα λέγονται **ἄκλιτα μέρη** τοῦ λόγου, γιατί δὲν κλίνονται, δηλαδή παρουσιάζονται πάντοτε στὸ λόγο μὲ τὴν ἴδια μορφή : ἐδῶ, γιὰ, καί, μπράβο.

Ἄκλιτα εἶναι καὶ μερικά ἀριθμητικά ἐπίθετα καὶ οἱ μετοχές πού τελειώνουν σέ -οντας, -ώντας: πέντε, ἕξι, δέκα κτλ. —γράφοντας, γελώντας.

114. Οἱ διάφορες μορφές πού παίρνει μιὰ κλιτὴ λέξη ὅταν μιλοῦμε ἢ γράφωμε λέγονται **τύποι** αὐτῆς τῆς λέξης. Τοῦ ὀνόματος οὐρανός τύποι εἶναι: οὐρανός, οὐρανοῦ, οὐρανό, οὐρανὲ — οὐρανοί, οὐρανόων, οὐρανοῦς. Τοῦ ρήματος τρέχω τύποι εἶναι: τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχομε κτλ. ἔτρεχα, ἔτρεχες κτλ.

Τὸ μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πρὸς τὸ τέλος πού ἀλλάζει λέγεται **κατάληξη**. Τοῦ ὀνόματος οὐρανός καταλήξεις εἶναι: -ος, -ου, -ο, -ε, -οι, -ων, -ους. Τοῦ ρήματος τρέχω καταλήξεις εἶναι: -ω, -εις, -ει, -ομε, κτλ. -α, -ες κτλ.

Τὸ μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πρὸς τὴν ἀρχὴ πού δὲν ἀλλάζει λέγεται **θέμα**. Τὰ θέματα τῶν λέξεων οὐρανός, ὄμορφος, ἐκεῖνος, τρέχω, ἀκούω εἶναι: οὐραν-, ὄμορφ-, ἐκεῖν-, τρέχ-, ἀκού-.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**. Στις λέξεις οὐραν-ός, τρέχ-ω, ἀκού-ω χαρακτήρες εἶναι τὸ ν, τὸ χ, τὸ ου.

Πτώσεις. Γένος καὶ ἀριθμός

115. Οἱ τύποι πού παίρνουν τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἢ ἄντωνυμία καὶ ἢ μετοχὴ λέγονται **πτώσεις**, καὶ τὰ μέρη τοῦ λόγου πού ἔχουν πτώσεις λέγονται **πτωτικά**.

Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις: ἡ **ὀνομαστική**, ἡ **γενική**, ἡ **αἰτιατική** καὶ ἡ **κλιτική**.

Ὀνομαστική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση ποιός; τί; Ποιός ἔρχεται;—Ὁ Γ ι ά ν ν η ς. Τί ἦρθε στὸ λιμάνι; — Τ ὸ κ α ρ ά β ι.

Γενική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση τίνος; ποιανοῦ; Τίνος εἶναι τὸ βιβλίον; — Τοῦ Γ ι ά ν ν η.

Αἰτιατική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση ποιόν; τί; Ποιόν νά φωνάξω; — Τ ὸ Γ ι ά ν ν η. Τί εἶδες; — Εἶδα τὸ κ α ρ ά β ι.

Κλιτική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ὅταν καλοῦμε ἢ προσφωνοῦμε κάποιον: ἔλα δῶ, Γ ι ά ν ν η· πρόσσεχε, Γ ι ά ν ν η· κ α ρ ά β ι, κ α ρ α β ά κ ι, πού πᾶς γιὰ τὸ γιὰ τὸ.

116. Ἐκτός ἀπὸ τίς πτώσεις τὰ πτωτικά ἔχουν **γένος**, **ἀριθμό** καὶ **κλίση**.

Α. Τὰ γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία: **ἀρσενικό, θηλυκό** καὶ **οὐδέτερο**.

Ἀρσενικά εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **ὁ**: ὁ διαβάτης, ὁ καλός.

Θηλυκά εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **ἡ**: ἡ Ἑλλάδα.

Οὐδέτερα εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **τό**: τὸ ἄλλογο.

Β. Ἀριθμοί. "Ὅταν λέμε ὁ *συμμαθητής μου*, ὁ λόγος εἶναι γιὰ ἓνα πρόσωπο· ὅταν λέμε οἱ *συμμαθητές μου*, ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ πρόσωπα. "Ὅλα τὰ πτωτικά ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὸ ἓνα καὶ ξεχωριστοὺς γιὰ τὰ πολλὰ. Οἱ τύποι ποὺ φανερώνουν τὸ ἓνα ἀποτελοῦν τὸν **ἐνικό** ἀριθμό, οἱ τύποι ποὺ φανερώνουν τὰ πολλὰ ἀποτελοῦν τὸν **πληθυντικό** ἀριθμό. Τὰ πτωτικά ἔχουν λοιπὸν δυὸ ἀριθμούς: τὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό.

Γ. Κλίση. Κλίση εἶναι ὁ τρόπος ποὺ σχηματίζονται οἱ πτώσεις ἐνὸς πτωτικοῦ. Στὰ οὐσιαστικά ἔχομε τὴν **κλίση τῶν ἀρσενικῶν**, τὴν **κλίση τῶν θηλυκῶν** καὶ τὴν **κλίση τῶν οὐδετέρων**.

Ἡ πτώση, τὸ γένος, ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ κλίση ἐνὸς πτωτικοῦ ἀποτελοῦν τὰ **συνακόλουθά** του.

I. ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

117. Συχνὰ μπαίνει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα μιὰ μικρὴ λέξη: ὁ *Γιώργος*, ἡ *γῆ*, διάβασα ἓνα ὥραϊο βιβλίο. Ἡ μικρὴ κλιτὴ λέξη ποὺ μπαίνει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα λέγεται **ἄρθρο**. Ἡ γλώσσα μας ἔχει δύο ἄρθρα, τὸ **ὀριστικό**, ὁ, ἡ, τό, καὶ τὸ **ἀόριστο**, ἓνας, μιὰ, ἓνα.

A. Τὸ ὀριστικό ἄρθρο

118. Τὸ ὀριστικό ἄρθρο τὸ μεταχειριζόμαστε, ὅταν μιλοῦμε γιὰ ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράμα: *ἔρχεται ὁ Δημήτρης*, *γαβγίζει τὸ σκυλί μας*, *ἡ γῆ εἶναι σφαιρική*.

Τὸ ὀριστικό ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

Ένικὸς ἀριθμὸς			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς			
ἄρσεν.	θηλ.	οὐδ.	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδ.	
Ὄνομ.	ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	οἱ	τὰ
Γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτ.	τό(ν)	τή(ν)	τό	τούς	τίς	τά

Τὸ ἄρθρο δὲν ἔχει κλητικὴ. Ὅταν τ' ὄνομα βρίσκεται στὴν κλητικὴ, τὸ μεταχειριζόμαστε χωρὶς ἄρθρο: Ἔλα, Μαρία! μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ. Κάποτε, προπάντων στὰ ὀνόματα προσώπων, μεταχειριζόμαστε τὸ κλητικὸ ἐπιφώνημα ἔ: ἔ Γιώργο!

B. Τὸ ἀόριστο ἄρθρο

119. Μεταχειριζόμαστε τὸ ἀόριστο ἄρθρο ὅταν μιλοῦμε γιὰ ἓνα ὄχι ὀρισμένο, παρὰ γιὰ ἓνα ἀόριστο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράμα: Μὲ περιμένει ἓνας φίλος μου (κάποιος, πού δὲν τὸν ὀνομάζω).— Εἶδα ἓνα ὄραϊο ἄλογο (κάποιο ἄλογο).

Τὸ ἀόριστο ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὄνομ.	ἓνας	μιά	ἓνα
Γεν.	ἐνός	μιᾶς	ἐνός
Αἰτ.	ἓνα(ν)	μιὰ	ἓνα

Τὸ ἀόριστο ἄρθρο δὲν ἔχει πληθυντικὸ, καὶ ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ ἀόριστα πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα τ' ἀναφέρομε χωρὶς ἄρθρο: εἶδα λουλούδια σκορπισμένα· πέρασε ράχες καὶ βοινὰ· παιδιὰ ἔπαιζαν στὴν ἀυλή.

Τὸ ἓνας, μιά, ἓνα εἶναι ἀριθμητικὸ πού τὸ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ ἀόριστο ἄρθρο. Εἶναι εὐκόλο νὰ ξεχωρίσωμε πότε εἶναι ἀριθμητικὸ. Ὅταν λέμε: βρῆκα μιὰ δραχμὴ· ἓνας νίκησε πολλούς· εἶχα λίγα λεπτὰ γι' αὐτὸ ἀγόρασα ἓνα μόνο βιβλίον, τὸ ἓνας, μιά, ἓνα εἶναι ἀριθμητικὸ.

120. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τὸ ν τοῦ ἄρθρου τόν, τήν, ἓναν φυλάγεται μόνο ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξι ἀρχίζη ἀπὸ φωνῆεν ἢ ἀπὸ σύμφωνο ἐξακολουθητικὸ (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλὸ (ξ, ψ) (§ 58): τὸν ἄνθρωπο, τὴν ντροπὴ, στὴν ξενιτιά, τὸν Μπότσαρη, εἶδα ἓναν ξένο, τὸν τόπο, στὴν Τράπεζα, τὸν Κώστα, τὴν Κόρινθο, ἓναν Κερκυραῖο. Ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξι ἀρχίζη ἀπὸ ἄλλο σύμφωνο, τὸ ν δὲ φυλάγεται: τὸ νόμο, τὸ φόβο, τὴ βρῦση, τὴ μητέρα, ἓνα χωρικὸ, ἓνα γλάρο.

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΛΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

121. Ἡ λέξις *Κολοκοτρώνης* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξις *μαθητῆς* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξις *ἄλογο* φανερώνει ζῶο. Ἡ λέξις *αὐτοκίνητο* φανερώνει ἓνα πράγμα.

Οἱ κλιτῆς λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα λέγονται **οὐσιαστικά**.

Οἱ λέξεις *δουλειά*, *τρέξιμο* φανερώνουν μιὰ πράξη, μιὰ ἐνέργεια. Οἱ λέξεις *εὐτυχία*, *ἡσυχία* φανερώνουν μιὰ κατάσταση. Οἱ λέξεις *ἐξυπνάδα*, *παλικαριά* φανερώνουν μιὰ ιδιότητα. Καὶ οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται οὐσιαστικά.

Ὡστε **οὐσιαστικά** λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, ἢ ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.

Κύρια καὶ κοινὰ οὐσιαστικά

122. Κύρια ὀνόματα.—Τὰ οὐσιαστικά *Πέτρος*, *Κανάρης*—ὁ *Πιστός* (ὄνομα σκυλιοῦ)—*Ἑλλη* (τὸ πολεμικὸ πλοῖο), πού σημαίνουν τὸ κχθένα ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Κοινὰ ὀνόματα.—Τὰ οὐσιαστικά *ἄνθρωπος*, *ἄλογο*, *λουλουδι*, *τριανταφυλλιά*, *τρέξιμο*, *πίκρα*, *ἐξυπνάδα*, πού σημαίνουν ὅλα τὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα ἀπὸ τὸ ἴδιο εἶδος, πράξη, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **κοινὰ ὀνόματα**.

Περιληπτικά οὐσιαστικά.—Τὰ κοινὰ ὀνόματα *κόσμος*, *λαός*, *στρατός*, *οἰκογένεια*, *ἐλαιώνας*, *τουφεκίδι*, πού φανερώνουν πολλὰ πρόσωπα ἢ πράγματα μαζί, ἓνα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

Συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα οὐσιαστικά.—Τὰ κοινὰ ὀνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα λέγονται **συγκεκριμένα**.

Τὰ κοινὰ ὀνόματα πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα**.

123. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Γράφονται μὲ κεφαλαῖο στὴν ἀρχή: 1) Τὰ κύρια ὀνόματα: *Δημήτρης*, *Ἑλένη*—*Πλαπούτας*, *Τρικούπης*—*Ἑλλάδα*, *Ἀργυρόκαστρο*, *Πιέρια*, *Θερμαϊκός*, *Ἀκρόπολη*, *Ἅγιοι Σαράντα*.

2) Τὰ ἐθνικά: *Ἕλληνας*, *Ῥωμαῖοι*, *Σερραῖοι*, *Σουλιῶτες* κτλ.

3) Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας καὶ τῶν γιορτῶν: Ἰανουάριος, Κυριακή, Σαρακοστή, Πάσχα.

4) Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Ἅγιο Πνεῦμα, Παναγία καὶ τὰ συνώνυμά τους: Πανάγαθος, Παντοδύναμος, Θεία Πρόνοια, Μεγαλόχαρη κτλ.

5) Τὰ ὀνόματα τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης: ἡ Ὀδύσεια, τὰ Λόγια τῆς Πλώρης τοῦ Καρκαβίτσα, τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο τοῦ Γύζη, ὁ Παρθενώνας.

6) Οἱ τιμητικοὶ τίτλοι: Κωσταντῖνος ὁ Μεγάλος, ἡ Αὐτοῦ Βασιλικὴ Ὑψηλότητα, ὁ Ἐξοχώτατος, ὁ Μακαριότατος κτλ.

Γράφονται μὲ μικρὸ γράμμα στὴν ἀρχή:

1) Λέξεις ποὺ παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα καὶ ἀπὸ ἔθνικα: ("Ὀμηρος) ὀμηρικοὶ ἦρωες, (Χριστοῦγεννα) χριστουγεννιάτικος — ("Ἕλληνας) ἑλληνικός, γαλλικός κτλ.

2) Τὰ ἐπίθετα ποὺ σημαίνουν ὀπαδοὺς θρησκευμάτων: χριστιανός, διαμαρτυρόμενος, μωαμεθανός, (Βούδας) βουδιστῆς κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Α.— Γενικά

124. Τὰ γένη τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρία: **ἀρσενικό, θηλυκὸ** καὶ **οὐδέτερο**.

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων εἶναι συνήθως ἀρσενικά ὅταν σημαίνουν ἀρσενικά ὄντα, καὶ θηλυκὰ ὅταν σημαίνουν θηλυκὰ ὄντα: ὁ πατέρας — ἡ μητέρα, ὁ γιὸς — ἡ θυγατέρα, ὁ πετεινός — ἡ ὄρνιθα.

Τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων εἶναι ἄλλα ἀρσενικοῦ καὶ ἄλλα θηλυκοῦ γένους: ὁ βράχος, ἡ μέρα. Συχνὰ ὅμως εἶναι καὶ σὲ ἓνα τρίτο γένος ποὺ λέγεται στὴ γραμματικὴ οὐδέτερο γένος: τὸ βουνό, τὸ λουλούδι, τὸ κερί. Ἄλλὰ στὸ οὐδέτερο γένος λέγονται καὶ ἔμφυχα: τὸ παιδί, τὸ ἀγόρι, τὸ κορίτσι.

Στὴ γραμματικὴ ξεχωρίζομε τὸ γένος:

α) ἀπὸ τὴν κατάληξιν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ: ὁ νικητ-ῆς (ἀρσενικό), ἡ βρούσ-η (θηλυκό), τὸ παιδ-ι (οὐδέτερο), καὶ

β) από τὸ ἄρθρο: ὁ, ἕνας (γιὰ τὸ ἀρσενικό), ἡ, μιὰ (γιὰ τὸ θηλυκό), τό, ἕνα (γιὰ τὸ οὐδέτερο).

Β.— Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

125. Τὰ περισσότερα οὐσιαστικά ἔχουν ἕναν τύπο μόνο καὶ ἕνα γένος: ὁ ἄνθρωπος, ἡ μέλισσα, τὸ χῶμα, ὁ αἰτός.

Πολλὰ οὐσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἕνα γιὰ τὸ ἀρσενικό καὶ ἕνα γιὰ τὸ θηλυκό. Τὸ θηλυκὸ σχηματίζεται τότε μὲ τις κατάληξεις **-ισσα**, **-τρα**, **-τρια**, **-ινα**, **-ίνα**, **-οῦ**, **-α**, **-η**: βασιλιάς — βασίλισσα, ράφτης — ράφτρα, διευθυντής — διευθύντρια, δράκος — δράκαινα, ἀράτης — ἀραπίνα, μυλωνάς — μυλωνοῦ, θεῖος — θεία, ἀδερφός — ἀδερφή.

Θηλυκὰ τῶν ζώων. Τὰ περισσότερα ὀνόματα τῶν ζώων ἔχουν ἕνα μόνο τύπο γιὰ τὸ ἀρσενικό καὶ τὸ θηλυκό: ἡ ἀλεπού, ἡ ἀρκουδά, ὁ παπαγάλος, ἡ ὄχια, τὸ λαβράκι. Τὰ ὀνόματα αὐτὰ λέγονται **ἐπίκοινα**. Στὰ ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀρισθῇ τὸ φυσικὸ γένος, χρησιμοποιοῦμε τὸ ἐπίθετο ἀρσενικός ἢ θηλυκός: τὸ ἀρσενικὸ ζαρκαδί, ὁ θηλυκὸς σπίνος, ἡ ἀρσενικὴ καμήλα.

Γιὰ μερικά ζῶα κατοικίδια ἢ γιὰ ἄλλα ποὺ ἔχουν μεγαλύτερη σημασία γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἢ ὑπάρχει ξεχωριστὴ λέξη γιὰ τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ θηλυκὸ ἢ **ξεχωρίζεται τὸ ἀρσενικὸ ἀπὸ τὸ θηλυκὸ μὲ διαφορετικὴ κατάληξη**: ἄλογο — φοράδα, κριάρι — προβατίνα, τράγος — γίδα, πετεινός — ὄρνιθα ἢ κότα: σκύλος — σκύλα, κουνέλι — κουνέλα, τρυγόνι — τρυγόνα, περιστέρι — περιστέρα, πρόβατο — προβατίνα, λάφι — λαφίνα, λαγός — λαγίνα, κότσυφας — κοτσυφίνα, λύκος — λύκαινα, γάλος — γαλοπούλα, γάτα — γάτος, κουνέλα — κούνελο.

Ἄλλὰ σὲ μερικά ὀνόματα ζώων ὁ ἕνας τύπος εἶναι συχνότερος καὶ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ γιὰ τὰ δύο γένη: γάτα, σκύλος, ἄλογο, λύκος, γεράκι.

Γ.— Οὐσιαστικά μὲ δύο γένη

126. Μερικά οὐσιαστικά συνηθίζονται μὲ δύο γένη, ποὺ ἔχουν διαφορετικὴ κατάληξη καὶ κάποτε καὶ διαφορετικὸ τοιισμό: ὁ πλάτανος — τὸ πλατάνι. Τέτοια οὐσιαστικά εἶναι: ὁ νοτιάς — ἡ νοτιά, ὁ πήχης — ἡ πήχη, ὁ τίγρης — ἡ τίγρη, ὁ κρίνος — τὸ κρίνο, ὁ ἔλατος — τὸ ἔλατο, ὁ πεῦκος — τὸ πεῦκο, ὁ σκύλος — τὸ σκυλί.

Τὸ γένος ἀλλάζει κατὰ τὴ σημασία

ἡ βροντή — ὁ βρόντος

127. Πολλὲς λέξεις ἔχουν δύο γένη, ἀλλὰ ὄχι πάντα μὲ τὴν ἴδια ἐντελῶς σημασία: βροντή εἶναι τὸ γνωστὸ φυσικὸ φαινόμενο — βρόντος εἶναι ἕνας δυνατὸς κρότος· τραπέζι εἶναι τὸ ἐπιπλο — τράπεζα λέγεται γιὰ τὴν Ἁγία Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας καὶ γιὰ τὰ πιστωτικὰ ἰδρύματα. Ἔτσι ξεχωρίζουν στὴ σημασία οἱ λέξεις:

ἄχνα (ἀναπνοή) — ἀχνός, κοπέλα — κοπέλι (παραγίδς, βοηθὸς τεχνίτη), μάντρα — μαντρὴ, μέση — μέσο, περίβολος — περιβόλι, πλευρὸ — ἡ πλευρὰ (δρος στὴ γεωμετρία), ρεταίνα — ρεταίνι, σκανδάλη (τοῦ τουφεκιοῦ) — σκάνδαλο, σκάφη — σκάφος, σούβλα — σουβλί, χώρα — χῶρος (τόπος).

Ἐπάρχουν μερικές λέξεις πού συχνά πολλοί δὲν εἶναι βέβαιοι γιὰ τὸ γένος τους ἢ καὶ τίς μεταχειρίζονται στραβά. Εἶναι καλύτερα νὰ λέγεται ὁ Πίνδος, ἡ Πάρνηθα, τὸ Ρέθυμνο, τὰ Φάρσαλα, ὁ Ἀκροκόρινθος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Δὲν πρέπει νὰ μεπερδεύεται ἡ στήλη (ἀναμνηστική, ἐπιτάφια, ἠλεκτρική) καὶ ὁ στύλος, κολόνα πού στηρίζει κάτι: οἱ Στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οἱ τηλεφωνικοί, τηλεγραφικοί, ἠλεκτρικοί στύλοι.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

128. Πολλὰ ὀνόματα συνηθίζονται μόνο στὸν ἓνα ἀριθμὸ ἢ προπάντων στὸν ἓνα.

1. Συνηθίζονται μόνο στὸν ἐνικό ὀνόματα πού σημαίνουν ἐννοίες μοναδικές. Τέτοια εἶναι:

α) Μερικὰ συγκεκριμένα, πολλὰ περιληπτικά καὶ πολλὰ ἀφηρημένα: ἀστροφεγγιά, οἰκουμένη, παράδεισος, χριστιανισμὸς — συγγενολογία — ξενιτιά, ἄνθισμα, δικαιοσύνη, πίστη. Συχνὰ ὅμως τὰ ἀφηρημένα σχηματίζουν πληθυντικὸ: ἄς λείπουν οἱ πολλὲς εὐγένειες.

β) Ὄνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν: ὕδρογόνο, ὀξυγόνο, ἀσήμι, ράδιο, κοκκινόχρωμα.

Τὰ κύρια ὀνόματα συνηθίζονται στὸν ἐνικό. Ἔτσι:

A) Τὰ ὀνόματα μερικῶν γιορτῶν: Λαμπρὴ, Τριῶδι.

B) Οἱ περισσότερες τοπωνυμίες: Σπάρτη, Μακεδονία, Ἰλιός.

Σχηματίζουν καὶ οἱ τοπωνυμίες πληθυντικὸ: α) ὅταν τυχαίνῃ νὰ ὑπάρχουν περισσότερες ἀπὸ μιὰ ἴδιες τοπωνυμίες: ἡ Ἑλλάδα ἔχει δύο Πηγεῖος καὶ πέντε Ὀλύμπους· β) ὅταν χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά: Δὲ γίνονται κάθε μέρα Παρθενῶνες (δηλ. μεγάλα ἔργα τέχνης).

Γ) Τὰ ὀνόματα ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ σχηματίζουν πληθυντικὸ, ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ πρόσωπα μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα: οἱ Παλαμάδες, οἱ Ὑψηλάντηδες.

2. Συνηθίζονται μόνο ἢ προπάντων στὸν πληθυντικὸ:

A) Πολλὰ κοινὰ ὀνόματα: ἄμφια, ἄρματα, βαπτίσια, γένια, γεράματα, ἐγκαίνια, ἐγκατα (τῆς γῆς), ἐννιάημερα, κάλαντα, μίγνια, μεσάνυχτα, περιχώρα, πολεμοφόδια, σωθικά (τά), τρεχάματα. χαιρετίσματα.

Ἐδῶ ἀνήκουν ἀκόμη : α) Περιληπτικά καθώς : ἀσημικά, γυαλικά, ζυμαρικά, χορταρικά.— β) Λέξεις πού ἐκφράζουν ἀντικείμενα διπλά : τὰ γυαλιά, τὰ κιάλια ἢ σύνθετα παραταχτικά : γυναικόπαιδα, ἀμπελοχώραφα.— γ) Ὅσα σημαίνουν ἀμοιβή γιά κάποια ἐργασία : βαρκαριάτικα, κόμιστρα, πλυστικά.— δ) Ὅσα σημαίνουν μιὰ γλώσσα καθώς : ἀρβανίτικα, ἑλληνικά, γαλλικά.

Β) Ἐπί τὰ κύρια ὀνόματα : α) Ὀνόματα γιορτῶν : Χριστούγεννα, Φῶτα, Νικολοβάμβαρα, Παναθήναια. β) Τοπωνύμια : Σέρρες, Σπέτσες, Σφακιά, Χανιά, Δελφοί, Ἄγραφα, Καλάβρυτα, Οὐράλια, Πυρρηναία. Ἡ Ἀθήνα λέγεται κάποτε καί Ἀθῆνες, ἡ Θήβα καί Θῆβες, ἡ Καλαμάτα καί Καλάμες.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

129. Ἐξετάζομε τὴν κλίση τῶν οὐσιαστικῶν χωριστὰ γιά κάθε γένος· ἔτσι ἔχομε τὴν κλίση τῶν ἀρσενικῶν, τὴν κλίση τῶν θηλυκῶν καί τὴν κλίση τῶν οὐδετέρων.

1. Σὲ κάθε γένος ὑπάρχουν οὐσιαστικά μὲ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῆς καί στοὺς δύο ἀριθμοὺς καί σὲ ὅλες τὶς πτώσεις· λ.χ. μήνας, μήνα, μῆνες, μηνῶν — ὥρα, ὥρας, ὥρες, ὥρῶν — μῆλο, μήλου, μῆλα, μῆλων. Αὐτὰ λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

2. Ἄλλα οὐσιαστικά δὲν ἔχουν παντοῦ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῆς : περιβολάρης—περιβολάρηδες, γαγιά—γαγιάδες, κύμα—κύματα. Αὐτὰ λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

3. Τ' ἀρσενικά καί θηλυκά ἀνισοσύλλαβα ἔχουν σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ μιὰ συλλαβὴ περισσότερο παρά στὸν ἐνικό : σφουγγαράς, σφουγγαράδες, σφουγγαράδων· τὰ οὐδέτερα σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ καί στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ : σῶμα, σώματος, σώματα, σωμάτων.

130. Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά ἔχουν δύο θέματα, ἓνα γιά τοὺς ἰσοσύλλαβους τύπους καί ἓνα γιά τοὺς ἀνισοσύλλαβους.

Τὸ πρῶτο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴ λέξη ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ ἡ κατάληξη τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς -ας, -ης, -ες, -οὺς τῶν ἀρσενικῶν, -α, -ου τῶν θηλυκῶν, -α, -ο, -ας τῶν οὐδετέρων : ψωμ-άς, πεταλωτ-ής, καφ-ές, παππ-οὺς, ἀλεπ-οῦ, αἴμ-α, γραψιμ-ο, κρέ-ας.

Τὸ δεῦτερο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴ λέξη ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ ἡ κατάληξη -ες τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καί θη-

λυκῶν καὶ -α τῶν οὐδετέρων: ψωμάδ-ες, πεταλωτῆδ-ες, καφέδ-ες, παπ-
ποῦδ-ες, μαμάδ-ες, ἀλεποῦδ-ες, αἷματ-α, γραψίματ-α, κρέατ-α, φῶτ-α.

131. Τὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ δὲν τὴ σχηματίζουν
ὅλα τὰ οὐσιαστικά· τοὺς λείπει κάποτε ἢ σχηματίζεται δύσκολα. Δὲ
σχηματίζουν γενικὴ πληθυντικοῦ: α) οὐσιαστικά λ.χ. πού κλίνονται κατὰ
τὸ ζάχαρη, β) μερικὲς κατηγορίες λέξεων, καθὼς λ.χ. τὰ ὑποκοριστικά
σὲ -άκι (αὐτὰ δὲ σχηματίζουν οὔτε τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ), θηλυκὰ σὲ
-α, καθὼς δίψα, πάπια, σκάλα, τρούπα, κκι γ) ὀρισμένες ἄλλες λέξεις:
λεβέντης—λεβέντες, μάνα—μάνες, πού σχηματίζονται τότε ἀνισοσύλ-
λαβα: λεβέντηδων, μανάδων.

ΚΛΙΣΗ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

132. Τ' ἀρσενικά τελειώνουν στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ς:
χειμῶνας, νικητής, καφές, παππούς, οὐρανός.

Τ' ἀρσενικά σὲ -ας, -ης, -ες, -ούς διακρίονται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ
σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλη-
τικὴν τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -ες: ὁ ναύτης—οἱ ναῦτες. Τ' ἀνισοσύλλαβα
τίς σχηματίζουν σὲ -δες: ὁ περιβολάρης—οἱ περιβολάρηδες.

Τ' ἀρσενικά τονίζονται κανονικὰ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις ὅπου καὶ στὴν
ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ: ὁ χειμῶνας—τοῦ χειμῶνα—οἱ χειμῶνες—τῶν
χειμῶνων κτλ. Ὑπάρχουν ὅμως πολλὲς ἐξαιρέσεις.

1. Ἀρσενικά σὲ -ας ἰσοσύλλαβα

ὁ χειμῶνας

ὁ ταμίας

ὁ φύλακας

133. Τὰ ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σὲ -ας εἶναι παροξύτονα καὶ προ-
παροξύτονα.

Ἐνικός

ἽΟνομ.	ὁ	χειμῶνας	ὁ	ταμίας	ὁ	φύλακας
Γεν.	τοῦ	χειμῶνα	τοῦ	ταμία	τοῦ	φύλακα
Αἰτ.	τὸ	χειμῶνα	τὸν	ταμία	τὸ	φύλακα
Κλητ.		χειμῶνα		ταμία		φύλακα

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	οἱ	χειμῶνες	οἱ	ταμίες	οἱ	φύλακες
Γεν.	τῶν	χειμῶνων	τῶν	ταμιῶν	τῶν	φυλάκων
Αἰτ.	τοὺς	χειμῶνες	τοὺς	ταμίες	τοὺς	φύλακες
Κλητ.		χειμῶνες		ταμίες		φύλακες

Κατὰ τὸ χειμώνας κλίνονται: ἀγκώνας, ἀγώνας, αἰώνας, ἐλαιώνας, στρατώνας, ἐνεστώτας, ἰδρώτας, κανόνας, λιμένας, πατέρας, σολήνας, κλητήρας κτλ.—Μαλέας, Ἐλικώνας, Μαραθῶνας κτλ.—Ἀντίβας, Λεωνίδα, Φειδίας κτλ.

Κατὰ τὸ τ α μ ί α ς κλίνονται: ἄντρας, γύπας, λίβας, μήνας, λοχίας, ἐπαγγελματίας, ἐπιχειρηματίας, κτηματίας κτλ.

Κατὰ τὸ φύλακας κλίνονται: ἄμβωνας, ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, θώρακας, κήρυκας, κόρακας, λάρυγγας, πίνακας, πρίγκιπας, πρόσφυγας, ρήτορας κτλ.—Λάκωνας, Τσάκωνας—Ἀγαμέμνονας, Μίνωας, Κύκλωπας κτλ.

1. Τὰ δισύλλαβα σὲ -ας καὶ ὅσα τελειώνουν σὲ -ίας τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴ λήγουσα: ὁ ἄντρας — τῶν ἀντρῶν, ὁ μήνας — τῶν μηνῶν, ὁ ἐπαγγελματίας — τῶν ἐπαγγελματιῶν.

2. Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ας τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα: ὁ φύλακας — τῶν φυλάκων, ὁ πίνακας — τῶν πινάκων.

Τὰ ὀνόματα ἄντρας, μήνας, Δίας σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ σὲ -ός: τὸ εἶπε τοῦ ἀντρός της, στίς δέκα τοῦ μηνός, ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

134. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τὰ παροξύτονα ἄρσενικά ὀνόματα σὲ (όνας) καὶ σὲ (ιόνας) καὶ οἱ τοπωνυμίες σὲ (όνας) γράφονται μὲ ω: ἀγκώνας, περιστεριώνας, χειμώνας κτλ. — Ἐλικώνας, Μαραθῶνας κτλ. καὶ ὁ Ποσειδῶνας.

Γράφονται μὲ ο: ἀλαζόνας, ἡγεμόνας, κανόνας, συνδαιτυμόνας—Στρυμόνας καὶ τὰ ἔθνικα Μακεδόνες, Παφλαγόνες, Μυρμιδόνες κτλ.

2. Τὰ προπαροξύτονα ἄρσενικά σὲ (ονας) γράφονται μὲ ο: ἀκτῆμονας, ἄξονας, γείτονας, γνώμονας, δαίμονας, ἐπιστήμονας κτλ.

3. Τὰ περισσότερα κύρια καὶ τὰ ἔθνικα προπαροξύτονα σὲ (ονας) γράφονται μὲ ω: Ἴωνας, Ἀπόλλωνας, Κίμωνας, Κρίτωνας, Πλάτωνας, Σόλωνας, Πάριονας, Λάκωνας, Τσάκωνας.

Γράφονται μὲ ο: Ἀγαμέμνονας, Ἀλιάκμονας, Ἀρίονας, Ἀμφιόνας, Ἰάσονας, Φιλήμονας.

4. Τὰ προπαροξύτονα ἄρσενικά σὲ (ορας) γράφονται μὲ ο: αὐτοκράτορας, εἰσπράχτορας, παντοκράτορας: Βίκτορας, Ἐκτορας, Μέντορας, Νέστορας.

5. Τ' ἄρσενικά σὲ (τίρας) γράφονται μὲ η: ἀνεμιστήρας, κλητήρας, λαμπτήρας, ὀδοστρωτήρας.

2. Ἄρσενικά σέ - ης ἰσοσύλλαβα

ὁ ναύτης

ὁ νικητής

135. Τὰ ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά σέ - ης εἶναι παροξύτονα καὶ ὀξύτονα.

Ἐνικόσ

Πληθυντικός

Ἄνομ.	ὁ ναύτης	ὁ νικητής	οἱ ναῦτες	οἱ νικητές
Γεν.	τοῦ ναύτη	τοῦ νικητῆ	τῶν ναυτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τὸ ναύτη	τὸ νικητῆ	τοὺς ναῦτες	τοὺς νικητές
Κλητ.	ναύτη	νικητῆ	ναῦτες	νικητές

Κατὰ τὸ ναύτης κλίνονται: ἀγωγιάτης, ἐπιβάτης, ἐργάτης, κυβερνήτης, μεσίτης, ράφτης, φράχτης κτλ.—βιβλιοπώλης, εἰδωλολάτρης, εἰρηνοδίκης κτλ.—Ἀνατολίτης, Μανιάτης, Σπαρτιάτης, Πειραιώτης, Πολίτης, Κεφαλλονίτης, Σπετσιώτης, Χιώτης κτλ.

Κατὰ τὸ νικητής κλίνονται: ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, μαθητής, νοικιαστής, πολεμιστής, προσκυνητής κτλ.

Τὰ παροξύτονα σέ - ης στῆ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στῆ λήγουσα: ναύτης—ναυτῶν, ἐπιβάτης—ἐπιβατῶν.

136. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τ' ἄρσενικά σέ (ιστις) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: ἀνθρωπιστής, ζυγιστής, πολεμιστής, τροχιστής. Ἐξαιροῦνται: δανειστής, ληστής.

2. Τ' ἄρσενικά σέ (ιτις) γράφονται μὲ δύο **η**: ἀθλητής, ἐπιθεωρητής, μαθητής, τηλεγραφετής κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἰδρυτής, μηνυτής, κριτής.

3. Τὰ περισσότερα ἄρσ. οὐσιαστικά σέ (ιτις) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: μεσίτης, ὀπλίτης, πολίτης, σπουργίτης, συντοπίτης κτλ.

Γράφονται μὲ δύο **η**: ἀλήτης, κομήτης, κυβερνήτης, πλανήτης, προφήτης.

Γράφονται μὲ **υ** καὶ **η** τὸ δύτης, θύτης, λύτης καὶ τὰ σύνθετα ἀπ' αὐτά, καθὼς καὶ τὸ νεροχύτης, γερακομύτης κτλ.

4. Τὰ ἔθνικά σέ (ιτις) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: Ἀνατολίτης, Θασίτης, Λιβαδίτης, Μεσολογγίτης, Πολίτης, Σκιαθίτης κτλ.

Γράφονται μὲ **ει** - **η** τὸ Ἀγιορείτης, Πηλιορείτης καὶ μὲ **η** - **η** τὸ Αἰγινήτης.

5. Ἀπὸ τὰ ἄρσ. οὐσιαστικά σέ (ότις) γράφονται μὲ **ο**: ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, ἐξωμότης, ἱπλότης, προδότης, συνωμότης, τοξότης.

Τὰ ὑπόλοιπα σὲ (ότις) καὶ σὲ (ιότις) γράφονται μὲ ω: δεσμώτης, ἐπαρχιώτης, θιασώτης, ιδιώτης, νησιώτης, στρατιώτης.

6. Τὰ ἔθνικα σὲ (ότις) καὶ (ιότις) γράφονται μὲ ω: Ἀντριώτης, Βολιώτης, Ἑπειρώτης, Ρουμελιώτης, Σουλιώτης.

3. Ἄρσενικά σὲ - α ς ἀνισοσύλλαβα

ὁ σφουγγαράς

137. Ἄνισοσύλλαβα ἄρσενικά σὲ - ας εἶναι ὅλα τὰ ὀξύτονα καὶ μερικὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄνομ.	ὁ σφουγγαράς	οἱ σφουγγαράδες
Γεν.	τοῦ σφουγγαρά	τῶν σφουγγαράδων
Αἰτ.	τὸ σφουγγαρά	τούς σφουγγαράδες
Κλητ.	σφουγγαρά	σφουγγαράδες

Κατὰ τὸ σφουγγαράς κλίνονται: βοριάς, παπάς, πενικιάς, σκαφτιάς κτλ. — ἄμαξάς, γαλατάς, καστανάς, μαρμαράς, ψαράς κτλ. — μουσαμάς, ραγιάς, σατανάς — Κραβασαράς, Μαρμαράς, Μιστροάς, Πειραιάς κτλ. — Καναδάς, Παναμάς — Θωμάς, Λουκάς, Μηνᾶς κτλ. — Βηλαραῶς, Καλλιγᾶς, Παλαμᾶς, Πολυλᾶς, Σκουφᾶς, Φωκᾶς κτλ. — Μερικὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα: ρήγας, κάλφας, μπάρμπας, τσέλιγκας, πρωτόπαπας.

Τὰ παροξύτονα καὶ τὰ προπαροξύτονα σὲ - ας στὸν πληθυντικὸ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: ρήγας — ρηγάδες, τσέλιγκας — τσελιγκάδες.

Τὸ ἄερας κάνει στὸν πληθυντικὸ οἱ ἄερηδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τ' ἀνισοσύλλαβα σὲ - ας ὅταν τονίζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα: βοριάς, παπάς — Μιστροάς, Πειραιάς. Παίρνουν περισπωμένη τὰ βαφτιστικά καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα σὲ - ᾶς: Θωμάς, Λουκάς — Παλαμᾶς, Σκουφᾶς κτλ.

4. Ἄρσενικά σὲ - η ς ἀνισοσύλλαβα

ὁ πεταλωτής

ὁ νοικοκύρης

138. Τ' ἀνισοσύλλαβα ἄρσενικά σὲ - ης εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ὄν.	ὁ	πεταλωτῆς	νοικοκύρης	οἱ	πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες
Γεν.	τοῦ	πεταλωτῆ	νοικοκύρη	τῶν	πεταλωτῆδων	νοικοκύρηδων
Αἰτ.	τὸν	πεταλωτῆ	νοικοκύρη	τούς	πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες
Κλ.	πεταλωτῆ	νοικοκύρη		πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες	

Κατὰ τὸ *πεταλωτῆς* κλίνονται: *γανωματῆς, μπαλωματῆς, καφετζῆς, κουλουρτζῆς, παπουτσῆς—χατζῆς, χιμπατζῆς—*Ἀπελλῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς—Κωστής, Παναγῆς, Παντελῆς κτλ.—*Κοραῆς, Παπανικολῆς, Ραγκαβῆς, Φραντζῆς* κτλ.

Κατὰ τὸ *νοικοκύρης* κλίνονται: *γκιόνης, μανάβης, χαλίφης—βαρκόρης, περιβολάρης, τιμονιέρης—*Παυλάκης, παππούλης κτλ.—Ἀρμένης, Καραγκούνης—Ἀλκιβιάδης, Βασίλης, Γιάννης, Μανόλης κτλ.—*Βαλαωρίτης, Γύζης, Κανάρης, Καραϊσκάκης, Μιαούλης, Τρικούπης, Ὑψηλάντης* κτλ.—*Γενάρης, Φλεβάρης* κτλ.

Ὅμοια κλίνονται καὶ τὰ προπαροξύτονα *φούρναρης, κοτζάμπασης* καὶ οἱ τοπωνυμίες *Δούναβης, Τάμεσης, Τίβερης* κτλ. (χωρὶς πληθυντικό).

Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ης κατεβάζουν τὸν τόνο κατὰ μία συλλαβὴ στὸν πληθυντικό: *φούρναρης—φουρνάρηδες, κοτζάμπασης—κοτζαμπίσῃδες*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τ' ἀνισοσύλλαβα σὲ -ης ὅταν τόνιζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα: *πεταλωτῆς, Παντελῆς, Κοραῆς*. Παίρνουν περισπωμένη τ' ἀρχαῖα κύρια ὀνόματα: Ἀπελλῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς κτλ. — *Μουσιῆς*.

5. Ἀρσενικά σὲ -της, μὲ διπλὸ πληθυντικὸ

ὁ *πραματευτῆς*

139. Μερικὰ ἀρσενικά σὲ -τῆς σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ ἀνισοσύλλαβα καὶ ἰσοσύλλαβα.

Ὄν.	ὁ	πραματευτῆς	οἱ	πραματευτάδες	καὶ	πραματευτῆς
Γεν.	τοῦ	πραματευτῆ	τῶν	πραματευτάδων	καὶ	πραματευτῶν
Αἰτ.	τὸν	πραματευτῆ	τούς	πραματευτάδες	καὶ	πραματευτῆς
Κλητ.	πραματευτῆ		πραματευτάδες	καὶ	πραματευτῆς	

Ὅμοια κλίνονται: *ἄλωνιστῆς, βουτηχτῆς, διαλαλητῆς, δουλειτῆς, θεριστῆς, κλαδευτῆς, πουλητῆς, τραγουδιστῆς, τρυγητῆς* κτλ.

Ὅμοια κλίνεται καὶ τὸ ἀφέντης, πληθ. ἀφέντες — ἀφεντάδες, πού κατεβάζει καὶ τὸν τόνο στὴ παραλήγουσα.

140. 6. Σὲ - ες καὶ σέ - οὐς ἀνισοσύλλαβα

	ὁ καφῆς		ὁ παππὸς	
	Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
Ὄνομ.	ὁ καφῆς	ὁ παππὸς	οἱ καφέδες	οἱ παπποῦδες
Γεν.	τοῦ καφέ	τοῦ παπποῦ	τῶν καφέδων	τῶν παππούδων
Αἰτ.	τὸν καφέ	τὸν παπποῦ	τούς καφέδες	τούς παπποῦδες
Κλητ.	καφέ	παπποῦ	καφέδες	παπποῦδες

Κατὰ τὸ κ α φ ῆ ς κλίνονται: καναπῆς, μενεξῆς, μιναρῆς, πανσῆς, τε-νεκῆς, χασῆς κτλ.—Μικῆς, Τσελεμεντές. Τὰ παροξύτονα κόντες, φάντες (πληθ. κόντηδες, φάντηδες), Δαπόντες, Θερβάντες.

Κατὰ τὸ π α π π ο ῦ ς κλίνονται χωρὶς πληθυντικό: Ἰησοῦς, νοῦς, ροῦς.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ Ἰησοῦς, νοῦς, ροῦς παίρνουν περισπωμένη σὲ ὄλες τὶς πτώσεις.

141. 7. Ἄρσενικά σέ - ος

	ὁ οὐρανὸς	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαος
Τ'	ἀρσενικά σέ	-ος	εἶναι	ὄλα ἰσοσύλλαβα.
	Ἐνικὸς			
Ὄνομ.	ὁ οὐρανὸς	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαος
Γεν.	τοῦ οὐρανοῦ	τοῦ δρόμου	τοῦ ἀγγέλου	τοῦ ἀντίλαου
Αἰτ.	τὸν οὐρανὸ	τὸ δρόμο	τὸν ἄγγελο	τὸν ἀντίλαο
Κλητ.	οὐρανὲ	δρόμε	ἄγγελε	ἀντίλαε

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	οἱ οὐρανοὶ	οἱ δρόμοι	οἱ ἄγγελοι	οἱ ἀντίλαοι
Γεν.	τῶν οὐρανῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀγγέλων	τῶν ἀντίλαων
Αἰτ.	τούς οὐρανοὺς	τούς δρόμους	τούς ἀγγέλους	τούς ἀντίλαους
Κλητ.	οὐρανοὶ	δρόμοι	ἄγγελοι	ἀντίλαοι

Κατὰ τὸ ο ὕ ρ α ν ὸ ς κλίνονται: ἀδερφός, γιατρός, γιός, θεός, κυ-νηγός, λαός, προεστὸς καὶ τὰ παράγωγα οὐσιαστικά σὲ -μος: λο-γαριασμός, ὄρισμός, σεισμός, χαμός κτλ.—Ἀξίός, Δομοκός, Παρνασσός, Δελφοὶ — Μαθίος, Βιζυηνός, Κυριακός, Σολωμός κτλ.

Κατὰ τὸ δ ῥ ὀ μ ο ς κλίνονται: γέρος, ἥλιος, θρόνος, κάμπος, πύργος, στόλος, ταχυδρόμος, τροῦλος, ἔπνος, γάρος, ὤμος κτλ.— Ἄγγλος, Γάλλος κτλ.— Βόλος, Πόρος, Νέστος, Νεῖλος, Γαργαλιάνοι κτλ.— Ἀλέκος, Γιωργος, Λυκοῦργος, Μάρκος, Νίκος κτλ.— Ἄντροῦτσος, Κάλβος, Μανροκορδάτος, Πιπίνος.

Κατὰ τὸ ἄ γ γ ε λ ο ς κλίνονται: ἄνεμος, ἀπόστολος, δάσκαλος, δῆμαρχος, διάβολος, διάδρομος, ἔμπορος, ἔφηβος, θάνατος, θόρυβος, κάτοικος, κίνδυνος, πλάτανος, πόλεμος, προέδρος, πρόσκοπος κτλ.— Ἰόνιος, Ἰούλιος κτλ.— Ἀλέξανδρος, Φίλιππος— Βόσπορος, Τύρναβος.

Κλίνονται κατὰ τὸ ἀ ν τ ῖ λ α λ ο ς: ἀνίφορος, ἀνθόκηπος, αἰλόγυρος, δεντροκήπος, ἐξάφαλμος, καλόγερος, κατήφορος, λαχανόκηπος, ρινόκερος— Γεράσιμος, Θρασύβουλος, Τηλέμαχος— Μάντζαρως, Χριστόπουλος κτλ.— Ἀχλαδόκαμπος.

Ἡ κλητική τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζεται σὲ -ε: γιατρέ, ἥλιε, δῆμαρχε. Τὴ σχηματίζουν σὲ -ο: α) τὰ παροξύτονα βαφτιστικά: Ἀλέκο, Γιωργο, Πέτρο, Σπύρο, Δημητράκο κτλ.: τὸ Παῦλος ἔχει κλητικὴ Παῦλε καὶ Παῦλο.— β) Μερικὰ κοινὰ παροξύτονα οὐσιαστικά καθὼς γέρο, διάκο· τὸ καμαρότος καὶ τὸ καπετάνιος ἔχουν τὴν κλητικὴν σὲ -ο καὶ σὲ -ε.

Σχηματίζουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ο καὶ μερικὰ ὀξύτονα χαϊδευτικὰ βαφτιστικά: Γιαννακό, Δημητρό, Μανολιό, καθὼς καὶ μερικὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα παροξύτονα: κύριε Δημητράκο, Δράκο.

Ὁ τονισμὸς τῶν προπαροξυτόνων

142. Στὰ προπαροξύτονα ἄρσενικὰ σὲ -ος κατεβάζομε συνήθως τὸν τόνο στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ στὴν παραλήγουσα: ὁ ἄγγελος— τοῦ ἀγγέλου, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐμποροῦ.

Φυλάγουν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα οἱ πολυσύλλαβες καὶ οἱ λαϊκῆς λέξεις: τοῦ ἀντίλαλου, τοῦ ἀνίφορου, τοῦ ἐξάφαλμου, τοῦ καλόγερου, τοῦ ρινόκερου.

Τὸ ἴδιο κάνουν συνήθως καὶ τὰ κύρια ὀνόματα: τοῦ Ἀχλαδόκαμπου, τοῦ Ξεροπόταμου, τοῦ Θόδωρου, τοῦ Χαράλαμπου, τοῦ Χριστόφορου καὶ τὰ οἰκογενειακὰ: τοῦ Μαντούβαλου, τοῦ Ξερόπουλου.

Τὰ προπαροξύτονα κοινὰ ἄρσενικὰ στὴ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: τῶν ἀνθρώπων— τοὺς ἀνθρώπους, τῶν κυρίων— τοὺς κυρίους.

Φυλάγουν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα τὰ σύνθετα, καθὼς καὶ

τὰ κύρια ὀνόματα ἀνθρώπων: τῶν ἀντίλαλων — τοὺς ἀντίλαλους, τῶν
μαντρόσκυλων — τοὺς μαντρόσκυλους, τῶν Χριστόφορων — τοὺς Χριστό-
φορους, τοὺς Χαράλαμπους, τοὺς Ξενοπούλους.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τοῦ χρόνος τονίζεται μερικὲς φορές στὴ λή-
γουσα: εἶναι εἴκοσι χρονῶ(ν)· εἶναι δουλειὰ δέκα χρονῶ(ν).

Ὁ πληθυντικὸς τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων

143. Τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα δὲ σχηματίζονται πάντοτε στὸν
πληθυντικὸ ὅπως τὰ κοινὰ οὐσιαστικά:

1) Τὰ σὲ -ᾶς σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ κανονικὰ ὅπως τὰ κοινὰ
ὀξύτονα ἀνισοσύλλαβα σὲ -ᾶς: Παλαμᾶς — Παλαμάδες, Σκουφᾶς — Σκου-
φάδες.

2) Τὰ παροξύτονα σὲ -ας σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -ηδες,
ἀλλὰ καὶ σὲ -αῖοι: Καράβας — Καράβηδες, Λάπας — Λάπηδες καὶ Λα-
παῖοι, Δρίτσας — Δρίτσηδες, Γρίβας — Γρίβηδες καὶ Γριβαῖοι, Δούκας —
Δούκηδες καὶ Δουκαῖοι, Κουγέας — Κουγέηδες.

3) Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ας σχηματίζουν συνήθως τὸν πληθυντικὸ
σὲ -αῖοι: Ζουζουλὰς — Ζουζουλαῖοι, Μπούκουρας — Μπουκουραῖοι.

4) Τὰ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα σὲ -ης σχηματίζουν κανονικὰ τὸν
πληθυντικὸ σὲ -ηδες: Ραγκαβῆς — Ραγκαβῆδες, Μιαούλης — Μιαούληδες.

5) Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ης σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι:
Μπότσαρης — Μποτσαραῖοι, Μπούμπουλης — Μπουμπουλαῖοι.

6) Τὰ ὀξύτονα σὲ -ές σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ κανονικὰ σὲ
-έδες: Τσελεμεντές — Τσελεμεντέδες.

7) Τὰ παροξύτονα σὲ -ες σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -ηδες ἢ
-αῖοι: Δαπόντες — Δαπόντηδες, Δέδες — Δεδαῖοι.

8) Τὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα σὲ -ου(ς) σχηματίζουν τὸν
πληθυντικὸ σὲ -αῖοι ἢ -οι: Καμπούρογλου — Καμπούρογλαῖοι, Καμπού-
ρογλοι, Μποστταντζόγλου(ς) — Μποστταντζόγλοι. Ἔτσι καὶ τὰ πατρωνυ-
μικὰ ἀπὸ γενικὴ σὲ -ου: Σταύρου — Σταυραῖοι, Οἰκονόμου — Οἰκονομαῖοι.

9) Τὰ σὲ -ος σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -οι: Βραχνός — Βρα-
χνοί, Ἀντροῦτσος — Ἀντροῦτσοι, Παπαρηγόπουλος — Παπαρηγόπουλοι.
Κάποτε, λαϊκότερα, σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι: Ἀγγελόπου-
λοι — Ἀγγελοπουλαῖοι.

144. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν ἀρσενικῶν

Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ			
Εἶδος ὀνόματος		Ἐνικός	Πληθυντικός
Σὲ -ας	παροξύτονα ἰσοσύλλαβα	χειμώνας, ταμίας	-ες χειμῶνες, ταμίες
» -ας	προπαροξύτονα »	φύλακας	-ες φύλακες
» -ῆς	ὀξύτονα »	νικητῆς	-ές νικητές
» -ῆς	παροξύτονα »	ναῦτης	-ες ναῦτες
» -άς	ἀνισοσύλλαβα	σφουγγαράς	-άδες σφουγγαράδες
» -ῆς	ὀξύτονα ἀνισοσύλλαβα	πεταλωτῆς	-ῆδες πεταλωτῆδες
» -ῆς	παροξύτονα »	νοικοκύρης	-ῆδες νοικοκύρηδες
» -ῆς	προπαροξύτονα »	φουρνάρης	-ῆδες φουρνάρηδες
» -τῆς	μὲ διπλὸ πληθυντικὸ	πρᾶματεντῆς	-άδες, -ές πρᾶματεντάδες, -ές
» -ές		καφές	-έδες καφέδες
» -οὺς		παπποὺς	-οὔδες παπποῦδες
» -ος		οὐρανός, ἄγγελος	-οι οὐρανοί, ἄγγελοι

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ ἀρσενικά

145. Τ' ἀρσενικά σχηματίζουν ὅμοια τὴν ἐνικὴ γενική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ χωρὶς τὸ -ς τῆς ὀνομαστικῆς:

ὁ πατέρας—τοῦ πατέρα, τὸν πατέρα, πατέρα

ὁ παπποὺς—τοῦ παπποῦ, τὸν παππού, παππού.

Τ' ἀρσενικά ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: στὸν ἐνικὸ τὴ γενική, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ καὶ στὸν πληθυντικὸ τὴν ὀνομαστικὴ, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ:

τοῦ ναύτη, τὸ ναύτη, ναύτη—οἱ ναῦτες, τοὺς ναῦτες, ναῦτες.

Δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες ὅσα τελειώνουν σὲ -ος.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ὄλων τῶν ἀρσενικῶν τελειώνει σὲ -ων: τῶν οὐρανῶν, τῶν νοικοκύρηδων, τῶν καφέδων.

ΚΛΙΣΗ ΘΗΛΥΚΩΝ

146. Τὰ θηλυκὰ διαιροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -ες: ἡ μητέρα—οἱ μητέρες, τίς μητέρες, μητέρες.

Τ' ἀνισοσύλλαβα τίς σχηματίζουν σὲ -δες: ἡ ἄλεπού — οἱ ἄλεπούδες, τίς ἄλεπούδες, ἄλεπούδες.

Τὰ θηλυκὰ τονίζονται σὲ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καὶ στὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ ἐκτός στὴ γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ποὺ πολλὰ φορὲς κατεβὰ-

ζουν τὸν τόνο: ἡ ἐλπίδα—τῆς ἐλπίδας—τὴν ἐλπίδα—οἱ ἐλπίδες—τῶν ἐλπίδων κτλ., ἀλλὰ ὦρα—ὠρῶν, θάλασσα—θαλασσῶν, σάλπιγγα—σαλπύγγων.

Δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω γενικοὺς κανόνες τ' ἀρχαϊκόλιτα θηλυκὰ τοῦ τελειῶνουν στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ σὲ -ος καὶ σὲ -η: ἡ διάμετρος—τῆς διαμέτρου, ἡ δύναμη—οἱ δυνάμεις.

1. Θηλυκὰ σὲ -α

147. ἡ καρδιά ἡ ὦρα ἡ θάλασσα ἡ ἐλπίδα ἡ σάλπιγγα

Ἐνικός

᾽Ονομ.	ἡ καρδιά	ἡ ὦρα	ἡ θάλασσα
Γεν.	τῆς καρδιάς	τῆς ὠρας	τῆς θάλασσας
Αἰτ.	τὴν καρδιά	τὴν ὠρα	τὴ θάλασσα
Κλητ.	καρδιά	ὠρα	θάλασσα

Πληθυντικός

᾽Ονομ.	οἱ καρδιές	οἱ ὠρες	οἱ θάλασσες
Γεν.	τῶν καρδιῶν	τῶν ὠρῶν	τῶν θαλασσῶν
Αἰτ.	τις καρδιές	τις ὠρες	τις θάλασσες
Κλητ.	καρδιές	ὠρες	θάλασσες

Ἐνικός

Πληθυντικός

᾽Ονομ.	ἡ ἐλπίδα	ἡ σάλπιγγα	οἱ ἐλπίδες	οἱ σάλπιγγες
Γεν.	τῆς ἐλπίδας	τῆς σάλπιγγας	τῶν ἐλπίδων	τῶν σαλπύγγων
Αἰτ.	τὴν ἐλπίδα	τὴ σάλπιγγα	τις ἐλπίδες	τις σάλπιγγες
Κλητ.	ἐλπίδα	σάλπιγγα	ἐλπίδες	σάλπιγγες

Κατὰ τὸ κ α ρ δ ι ἄ κλίνονται (χωρὶς νὰ σχηματίζουσι ἄρα τὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ): ἀχλαδιά, δουλειά, δροσιά, καρδιά, μηλιά, ὁμορφιά, παλικαριά, παπαδιά, τριανταφυλλιά, φορά, φωλιά κτλ.—Καλυμνιά, Σιφνιά, Σμυρνιά—οἱ τοπωνυμίες: Ζαγορά, Κηφισιά, Κοκκινιά, Λιβαδειά κτλ.—τὰ βαφτιστικά: Γαρουφαλιά, Λεμονιά, ᾽Αθηνῶ κτλ.

Κατὰ τὸ ὦ ρ α κλίνονται: γλώσσα, δόξα, ἡμέρα, λύρα, μοῖρα, μύγα, πλατεία, ρίζα, σφαῖρα, χελώνα, χώρα—γυναίκα, νύχτα, πλάκα, προίκα, ρόγα, σπλήνα, σφήκα, σφήγγα, σφήνα, τραχεία, τριχα, φλέβα, φλόγα, χίρα—βάρα, λίρα, καρέκλα, κατάρα, κυρία—ἀρτηρία, δημοκρασία, ἐργασία, θεωρία, ἡλικία—᾽Αρτα, Μακεδονία, ᾽Αγγλία—᾽Αγγέλα, Μαρία κτλ.

Κατὰ τὸ ὄ ρ α κλίνονται ἀκόμη: δίψα, πάπια, πείνα, σπιθα, τρύπα, ψάθα, βούλα, καντήλα, κρέμα, σκάλα.— Τ' ἀφηρημένα σὲ -ίλα, -ούρα κτλ.: μαυρίλα, θολούρα.— Τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ -ίτσα, -ούδα, -οπούλα: βαρκίτσα, κοπελούδα, μανούλα, ἀρχοντοπούλα.— Τὰ παράγωγα σὲ -τρα, -ίνα: πλύστρα, ράφτρα, ἀραπίνα, λαπίνα.— Αὐτὰ δὲ σχηματίζουν σχεδὸν ποτὲ γενικὴ πληθυντικὴ. Πολλὲς φορές χρησιμοποιοῦμε τὴ γενικὴ ἀπὸ ἄλλον τύπο τοῦ ὀνόματος: ἡ καλύβα—τῶν καλυβιῶν, ἀπὸ τὸ καλύβι, ἢ καντήλα—τῶν καντηλιῶν, ἀπὸ τὸ καντήλι κτλ.

Κατὰ τὸ θ ἄ λ α σ σ α κλίνονται: ἄγκυρα, αἴθουσα, ἄμυνα, μέλισσα, ὑποτείνουσα—διάρκεια, εἰλικρίνεια, περιφέρεια, συμπάθεια, συνέχεια. Τὰ παράγωγα σὲ -ισσα, -τρια, -αίνα: βασιλίτσα, μαγείρισσα, πριγκίπισσα, ἐργάτρια, μαθήτρια, φοιτήτρια, δράκαινα.— βασιλόπιτα, γομλάστιχα, μιλόπετρα.— Γιαννιώτισσα, Μεσολογγίτισσα, Σουλιώτισσα κτλ. Οἱ τοπωνυμίες: Ἀλεξάνδρεια, Ἐρέτρια, Καρύταινα, Κέρκυρα, Πρέβεζα κτλ.

Κατὰ τὸ ἔ λ π ἰ δ α κλίνονται: ἀμαζόνα, γαρίδα, γοργόνα, νεράιδα, σειρήνα, θυγατέρα—ἀσπίδα, ἐφημερίδα, πατριδα, σταγίδα, λαμπάδα—Ἀθηναία, Κερκυραία, Γαλλίδα κτλ.— Ἑλλάδα, Ἐλευσίνα, Σαλαμίνα, Τραπεζοῦντα κτλ.— Βοιωτὶδα, Ἑλπίδα κτλ.

Κατὰ τὸ σ ἄ λ π ι γ γ α κλίνονται: διώρυγα, ὄρνιθα, πέριδικα, σήραγγα, φάλαγγα—θερμότητα, ιδιότητα, ποσότητα, ταυτότητα, ταχύτητα, ἰκανότητα, ἀθωότητα, αὐστηρότητα κτλ.

Τὰ θηλυκὰ σὲ -α ποὺ κλίνονται κατὰ τὸ ὄρα καὶ θάλασσα στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: ὅσα κλίνονται κατὰ τὸ σάλπιγγα τὸν κατεβάζουν στὴν παραλήγουσα: γλώσσα—γλωσσῶν, περιφέρεια—περιφερειῶν, ἐφημερίδα—ἐφημερίδων.

148. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὰ περισσότερα θηλυκὰ ὀξύτονα σὲ (ιὰ) γράφονται μὲ ι: βραδιά, βελονία, κερασιά, ξενιτιά κτλ. Γράφονται μὲ ει παράγωγα ἀπὸ ρήματα σὲ -εῖν: γιατροεῖα, δουλειῖα, (ἐ)σοδειῖα, παντρεῖα Λιβαδειῖα.

2. Τὰ θηλυκὰ παροξύτονα σὲ (ία) γράφονται μὲ ι: Ἀκαδημία, ἀξία, γωνία, διαιτία, εὐφορία, ἡγεμονία, σοφία, τυραννία, γιλία κτλ.— Ἀρκαδία, Ἀσία κτλ.

Γράφονται μὲ ι καὶ οἱ λέξεις ποὺ ἔχουν καταχρηστικὸ δίφθογγο στὴ λήγουσα: ἀρρώστια, γύμνια, ζήλια, κάμπια, ὄρηγνια, περηγνια, πούλια, συμπόνια, φτίρνια.

Γράφονται με ει όσα παράγονται από ρήματα σε -εύω και ἄλλα : βασιλεία (βασιλεύω), κολακεία, λατρεία, νηστεία κτλ.— (ἀπό επίθετα σε -ής) βαρεία, ὀξεΐα, πλατεΐα—θεία, λεία, χρεΐα· με οι τὸ Τροΐα.

3) Τὰ προπαροξύτονα σε (ια) γράφονται με ει: ἄδεια, ἀλήθεια, ἀμέλεια, βοήθεια, εὐλάβεια, συγγένεια, συνήθεια κτλ.— Ἀντιόχεια, Χαϊρώνεια, Ἰφιγένεια κτλ.

Γράφονται με οι: ἄγνοια, διχόνοια, ἔννοια, εἴνοια, ὁμόνοια, παλίρροια, πρόνοια, Εὐβοΐα.

4. Τὰ οὐσιαστικά σε (ίδα), τ' ἀφηρημένα σε (ίλα), τὰ ὑποκοριστικά σε (ίτσα) γράφονται με ι: ἀσπίδα, ἐπιφθλλίδα—καπνίλα, χωματίλα—δραχμίτσα, μηλίτσα, Ἐλενίτσα· ἀλλὰ θεΐτσα.

5. Τὰ θηλυκά σε (ότιτα) γράφονται με ό -η: ἀνθρωπότητα, κοινότητα, ποιότητα.

6. Τὰ θηλυκά σε (ισα) γράφονται με ι καὶ δύο σ: ἀρχόντισσα, γειτόνισσα, Σαμιώτισσα. Ἐξαιρεΐται τὸ σάρισα καὶ τὸ Λάρισα.

7. Τὰ θηλυκά σε (τρια) γράφονται με ι: ἐργάτρια, μαθήτρια, γυμνάστρια.

8. Τὰ θηλυκά σε (έα) γράφονται με αι: αὐλαΐα, κεραΐα, περιεγαλαΐα, σημαΐα κτλ. Γράφονται με αι καὶ τὰ προπαροξύτονα κύρια: Νίκαια, Ποτίδαια, Φώκαια.

Γράφονται με ει: θέα, ἰδέα, νέα, παρέα—Κέα, Νεμέα, Τεγέα.

9. Τὰ θηλυκά προπαροξύτονα σε (ενα) γράφονται με αι: δράκαινα, λύκαινα· Δημήτραйна, Μαυρομιχάλαйна.

149.

2. Θηλυκά σε -η

	ή ψυχή	ή νίκη Ἐνικὸς	ή ζάχαρη
ἽΟνομ.	ή ψυχή	ή νίκη	ή ζάχαρη
Γεν.	τῆς ψυχῆς	τῆς νίκης	τῆς ζάχαρης
Αἰτ.	τήν ψυχή	τή νίκη	τή ζάχαρη
Κλητ.	ψυχή	νίκη	ζάχαρη

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	οἱ ψυχές	οἱ νίκες	οἱ ζάχαρες
Γεν.	τῶν ψυχῶν	τῶν νικῶν	—
Αἰτ.	τις ψυχές	τις νίκες	τις ζάχαρες
Κλητ.	ψυχές	νίκες	ζάχαρες

Κατὰ τὸ ψυχή κλίνονται: ἀλλαγὴ, ἀρχή, βοσκή, βροντή, βροχή, γραμμὴ, ἐπιγραφὴ, ζώή, ὄρμη, πηγὴ, προσταγή, σαρακοστή, συλλογὴ, τιμὴ, τροφή, φωνή, χαραυγὴ κτλ.—Καλαματιανή, Συριανὴ κτλ.—Ἀμερικὴ—Ἀγγελικὴ, Ἀγνή κτλ.

Κατὰ τὸ νίκη κλίνονται: ἀνάγκη, βλάβη, δίκη, κόρη, λύπη, νύμφη, τέχνη, τόλμη, τύχη, φήμη κτλ. Τ' ἀφηρημένα σὲ -οσύνη: εὐγνωμοσύνη, δικαιοσύνη, καλοσύνη κτλ.

Κατὰ τὸ νίκη κλίνονται (χωρὶς νὰ σχηματίζουν γενικὴ πληθυντική): ἀγάπη, ἄκρα, ἐξαδέρφη, ζέστη, θερμὴ, κόψη, λάσπη, μέση, μύτη, νύφη, πήχη, πλάτη, πλώση, πλώρη, ράχη, στάχτη, χάρη κτλ.—Θεσσαλονίκη, Ἰθάκη, Κρήτη, Πεντέλη, Πόλη, Σπάρτη — Ἀφροδίτη, Καλλιόπη, Πηνελόπη—Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Κατὰ τὸ ζάχαρη κλίνονται: ἄνοιξη, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, καλοπέραση, καλύτερεψη, κάμαρη, κάππαρη, κλείδωση, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, σίκαλη, σταύρωση, τσάκιση, φώτιση, χώνεψη κτλ.—Λυκόβραση, Λυκόραχη κτλ.—Χρυσόθεμη.

Ἀπὸ τὰ θηλυκὰ σὲ -η τὰ περισσότερα ὀξύτονα σχηματίζουν κανονικὰ τὴ γενικὴ πληθυντική: τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν τιμῶν.

Ἀπὸ τὰ παροξύτονα μερικὰ μόνο τὴ σχηματίζουν καὶ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: ἀνάγκη—ἀναγκῶν, τέχνη—τεχνῶν.

Τὰ προπαροξύτονα δὲν τὴ σχηματίζουν σχεδὸν ποτέ.

Τὸ νύφη, ἀδερφή, ἐξαδέρφη σχηματίζουν τὴ γενικὴ πληθυντικὴ νυφάδων, ἀδερφάδων, ἐξαδερφάδων. Οἱ τύποι ἀδερφῶν, ἐξαδέρφων συνηθίζονται γὰρ τὸ ἀρσενικό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τὰ θηλυκὰ σὲ (οσίνι) γράφονται μὲ ο καὶ υ: ἀγραμματοσύνη, μεγαλοσύνη, χριστιανοσύνη.

150.

3. Θηλυκὰ σὲ -η ἀρχαιοκλιτα

ἡ σκέψη

ἡ δύναμη

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

ἽΟνομ.	ἡ σκέψη	ἡ δύναμη	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῆς σκέψης	τῆς δυνάμης	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τῇ σκέψει	τῇ δυνάμει	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψη	δύναμη	σκέψεις	δυνάμεις

Κατὰ τὸ σκέψη κλίνονται: γνώση, δύση, ἔλξη, θέση, κλίση,

κρούση, κοίση, λέξη, λύση, πίστη, πόλη, πράξη, στάση, φράση, χρήση, ψύξη κτλ. Τοπωνυμίες: Ἄνδεις, Ἄλπεις, Σάρδεις.

Κατὰ τὸ δ ὕ ν α μ η κλίνονται: αἴσθησις, ἀνάστασις, ἀπόφασις, ἀφαίρεσις, γέννησις, διάθεσις, διαίρεσις, εἶδησις, εἰδοποίησις, ἔνεσις, ἐντύπωσις, ἔνωσις, ἐξήγησις, ἐπίσιζιψις, εὐχαρίστησις, θέλησις, κατάληξις, κίνησις, κυβέρνησις, ὄρεξις, ὄσφιζις, παράδοσις, προφύλαξις, συνεννόησις, σύνταξις, ὑπόθεσις, ὑφαίρεσις κτλ.— Ἀλεξανδροῦπολις, Κωνσταντινούπολις, Νεάπολις, Τριπολις.

Ἡ γενική τοῦ ἐνικού, ἰδίως τῶν ὑπερδισυλλάβων, σχηματίζεται καὶ σὲ **-εως**, κατεβάζοντας τὸν τόνο κατὰ μίαν συλλαβήν: τῆς δυνάμεως καὶ τῆς δυνάμεως, τῆς εἰδήσεως καὶ τῆς εἰδήσεως, τῆς σύνταξης καὶ τῆς συντάξεως.

Τὰ προπαροξύτονα ἀρχαιοκλιτα θηλυκὰ σὲ **-η** κατεβάζουν τὸν τόνο στὸν πληθυντικὸν κατὰ μίαν συλλαβήν: ἡ δύναμις—οἱ δυνάμεις—τῶν δυνάμεων—τίς δυνάμεις.

151.

4. Θηλυκὰ σὲ -ω

ἡ Ἀργυρῶ

ἡ Φρόσω

Ἐνικός

Ὄνομ.	ἡ	Ἀργυρῶ	ἡ	Φρόσω
Γεν.	τῆς	Ἀργυρῶς	τῆς	Φρόσως
Αἰτ.	τήν	Ἀργυρῶ	τήν	Φρόσω
Κλητ.		Ἀργυρῶ		Φρόσω

Κατὰ τὸ Ἀργυρῶ κλίνονται: Βαγγελιώ, Ἐρατώ, Καλυψώ, Κλειώ, Κορινιώ, Λενιώ, Λητώ, Σμαρῶ, Χρυσῶ κτλ.—Κῶ, ἡχώ (μόνον στὸν ἐνικό).

Κατὰ τὸ Φρόσω κλίνονται: Δέσπω, Μέλω, Χρῦσω κτλ., ἡ τοπωνυμία Ζαχάρω (στὴ Μεσσηνία).

Ὁ πληθυντικὸς τῶν θηλυκῶν σὲ **-ω** εἶναι σπάνιος, ἰδίως στὰ ὀξύτονα. Ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ σχηματιστῇ, σχηματίζεται ἔτσι: οἱ Φρόσες, τῶν Φρόσων, τὶς Φρόσες.

152.

5. Θηλυκὰ σὲ -ος ἀρχαιοκλιτα

ἡ διάμετρος

Τὰ ἀρχαιοκλιτα θηλυκὰ σὲ **-ος** εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικὸς Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	ἡ	διάμετρος	οἱ	διάμετρος	καὶ	οἱ	διάμετροι
Γεν.		τῆς διαμέτρου		τῶν διαμέτρων			
Αἰτ.		τῇ διάμετρο		τίς διαμέτρος	καὶ		τίς διαμέτρους
Κλητ.		(διάμετρο)		(διάμετροι)			

Ὅμοια κλίνονται : ἄβυσσος, διαγώνιος, περίμετρος, εἴσοδος, ἔξοδος κτλ.— Ἀγχιάλος, Αἴγυπτος, Ἐπίδαυρος, Κάραθος, Κόρινθος, Πελοπόννησος κτλ.— Τὰ δ᾽ζύτονα : κιβωτός, Αἰδηψός, Λεμεσός, Ὁδησσός.

Τὰ προπαροξύτονα θηλυκὰ σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στήν πληθυντική αἰτιατική σέ -ους κατεβάζουν τὸν τόνο ὅτῃν παραλήγουσα : ἡ διάμετρος—τῆς διαμέτρου—τῶν διαμέτρων—τίς διαμέτρους.

Ἡ κλητική εἶναι σπάνια καὶ τελειώνει συνήθως σέ -ο.

153. 6. Θηλυκὰ σέ -οῦ

ἡ ἄλεπού

Ἐνικὸς Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	ἡ	ἄλεπού	οἱ	ἄλεπούδες
Γεν.		τῆς ἄλεπούς		τῶν ἄλεπούδων
Αἰτ.		τῇν ἄλεπού		τίς ἄλεπούδες
Κλητ.		ἄλεπού		ἄλεπούδες

Κατὰ τὸ ἄ λ ε π ο ῦ κλίνονται μερικά κοινὰ ὀνόματα καθὼς μαῖμου, φουφού, ἀγνουλού, καπελού, μυλωνού, παραμυθού, γλώσσου, ὑπναροῦ, φουακλού κτλ.—Κολοκυθού, Σκριπού, Χελιδνοῦ κτλ.—Ραλλοῦ κτλ.

154. Ἀπὸ τὰ θηλυκὰ σέ -α κλίνονται μερικά ἀνισοσύλλαβα ὅπως ἡ γιαγιά.

Ἐνικὸς Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	ἡ	γιαγιά	οἱ	γιαγιάδες
Γεν.		τῆς γιαγιᾶς		τῶν γιαγιάδων
Αἰτ.		τῇ γιαγιά		τίς γιαγιάδες
Κλητ.		γιαγιά		γιαγιάδες

Κατὰ τὸ γ ι α γ ι ἄ κλίνονται : μαμά, νταντά.

Τὸ κυρὰ σχηματίζει τὸν πληθυντικὸν κυρᾶς καὶ κυράδες.

Σχηματίζουν συνήθως άνισοσύλλαβα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τὸ ἀνεψιά, θειά—θεία, πεθερά: ἀνεψιάδων, θειάδων, πεθεράδων.

155. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν θηλυκῶν Οἱ καταλήξεις τῆς ἐνικῆς καὶ πληθυντικῆς ὀνομαστικῆς

Σε	Εἶδος ὀνόματος	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Σε	-ᾶ ὀξύτονα ἰσοσύλλαβα	καρδιά	-ές καρδιές
»	-α παροξύτονα »	ῶρα, ἐλπίδα	-ες ῶρες, ἐλπίδες
»	-α προπαροξύτονα »	θάλασσα, σάλπιγγα	-ες θάλασσες, σάλπιγγες
»	-ᾶ άνισοσύλλαβα	γιαγιά	-ᾶδες γιαγιάδες
»	-ῆ ὀξύτονα ἰσοσύλλαβα	ψυχή	-ές ψυχές
»	-ῆ παροξύτονα »	νίκη	-ες νίκες
»	-ῆ προπαροξύτονα »	ζάχαρη	-ες ζάχαρες
»	-ῆ ἀρχαϊκόκλιτα	σκέψη, δύναμη	-εις σκέψεις, δυνάμεις
»	-ω ἰσοσύλλαβα	Ἄργυρῶ, Φρόσω	-ες (Φρόσες)
»	-οῦ άνισοσύλλαβα	ἄλεπού	-οῦδες ἄλεπούδες
»	-ος ἀρχαϊκόκλιτα	διάμετρος	-ες, -οι διάμετρος, διάμετροι

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ θηλυκὰ

156. Ὅλα τὰ θηλυκὰ σχηματίζουν τὴν ἐνικὴ γενικὴ ὅταν προστεθῆ ἓνα -ς στὴν ὀνομαστικὴ: ἡ μητέρα—τῆς μητέρας, ἡ νίκη—τῆς νίκης.

Ὅλα τὰ θηλυκὰ ἔχουν σὲ κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τὴν ὀνομαστικὴ, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ: ἡ γυναίκα, τὴ γυναίκα, γυναίκα—οἱ γυναῖκες, τὶς γυναῖκες, γυναῖκες· ἡ ἄλεπού, τὴν ἄλεπού, ἄλεπού—οἱ ἄλεπούδες, τὶς ἄλεπούδες, ἄλεπούδες· ἡ σκέψη, τὴ σκέψη, σκέψη—οἱ σκέψεις, τὶς σκέψεις, σκέψεις.

Τ' ἀρχαϊκόκλιτα σὲ -ος δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ὄλων τῶν θηλυκῶν τελειώνει σὲ -ων (ὅταν σχηματίζεται): τῶν ὠρῶν, τῶν γιαγιάδων, τῶν νικῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν διαμέτρων, τῶν μαϊμούδων.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

157. Τὰ οὐδέτερα διαιροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ άνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα οὐδέτερα τελειώνουν στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ σὲ -ο, -ι, -ος: βοννό, παιδί, βάρος.

Τὰ άνισοσύλλαβα τελειώνουν στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ σὲ -μα, -σιμο, -ας, -ως: κύμα, δέσιμο, κρέας, φῶς.

Α.— Οὐδέτερα ἰσοσύλλαβα

158.

1. Οὐδέτερα σέ - ο

τὸ βουνὸ   τὸ πεῦκο   τὸ σίδερο   τὸ πρόσωπο

Τὰ οὐδέτερα σέ -ο εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικὸς

᾽Ονομ.	τὸ βουνὸ	τὸ πεῦκο	τὸ σίδερο	τὸ πρόσωπο
Γεν.	τοῦ βουνοῦ	τοῦ πεύκου	τοῦ σίδηρου	τοῦ προσώπου
Αἰτ.	τὸ βουνὸ	τὸ πεῦκο	τὸ σίδερο	τὸ πρόσωπο
Κλητ.	βουνὸ	πεῦκο	σίδηρο	πρόσωπο

Πληθυντικὸς

᾽Ονομ.	τὰ βουνὰ	τὰ πεῦκα	τὰ σίδηρα	τὰ πρόσωπα
Γεν.	τῶν βουνῶν	τῶν πεύκων	τῶν σίδηρων	τῶν προσώπων
Αἰτ.	τὰ βουνὰ	τὰ πεῦκα	τὰ σίδηρα	τὰ πρόσωπα
Κλητ.	βουνὰ	πεῦκα	σίδηρα	πρόσωπα

Κατὰ τὸ β ο υ ν ὸ κλίνονται: ἀγρό, ἐμπορικόν, νερό, ποσό, φτερό, φυτό, καμπαναριό, μαγειρείο, νοικοκυριό κτλ.— Ζευγολατιό, Χορευτό, Φιλιατρά κτλ.

Κατὰ τὸ π ε ῦ κ ο κλίνονται: δέντρο, ζῶο, σύκο, φύλλο· βιβλίο, θηρίο, θρανίο, πλοῖο, στοιχείο, ταμεῖο· ἀστεροσκοπεῖο, βιβλιοπωλεῖο, νοσοκομεῖο, ὑπουργεῖο κτλ.— Βελεστίνο, Ναβαρίνο, Ρίο κτλ.

Κατὰ τὸ σ ί δ ε ρ ο κλίνονται: ἀμύγδαλο, βότσαλο, δάχτυλο, κάρβουνο, κόκαλο, λάχανο, λείψανο, μάγουλο, παράπονο, πούπουλο, ροδάκινο, σέλινο, σύνεργο, σύννεφο, τριαντάφυλλο, φρύγανο, ψίχουλο· σιδεράδικο— ἀγριοβότανο, ἀντρόγυνο, ἀπομεσήμερο, ἀρχοντόσπιτο, δισκοπότηρο, μερόνυχτο, τραπεζομάντιλο, χαμόγελο, χαμόκλαδο, χιονόνερο, χριστόψωμο— Λιτόχωρο, Σαραντάπηχο κτλ.

Κατὰ τὸ π ρ ὶ σ ω π ο, ποῦ κατεβάζει στὴ γενικὴ ἐνικῷ καὶ πληθυντικῷ τὸν τόνο τῆς ὀνομαστικῆς, κλίνονται: ἄλογο, ἄτομο, ἐπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ.— οἱ τοπωνυμίες: Ἄγραφα, Ἀπέννινα, Καλάβρυτὰ, Μέγαρα, Μέθανα κτλ.

Μερικὰ προπαροξύτονα τονίζονται καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο καὶ κατὰ τὸ σίδερο. Ἔτσι τὸ βούτυρο, γόνατο, πρόβατο, ἀιμόπλοιο.— Οἱ τρισύλλαβες τοπωνυμίες σχηματίζονται συνήθως κατὰ τὸ πρόσωπο: τοῦ Μετσόβου.

159. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὰ παράγωγα οὐδέτερα σέ (ο) ποῦ

φανερώνουν τόπο γράφονται με ει: γραφείο, κυβερνείο, ὠδεῖο· ἀνθρωποφυγεῖο, βιβλιοπωλεῖο, ἰατρεῖο, σχολεῖο κτλ. Γράφονται με ι τὰ προπαραζύτονα: ἐστιατόριο, φυλάκιο.

2. Τὰ οὐδέτερα σὲ (ιο) γράφονται με ι: γέλιο, καταβόδιο, σιχώριο, τετράδιο.— Γράφονται με ει: ἀπόγειο, ἰσόγειο, ὑπόγειο.

3. Τὰ οὐδέτερα σὲ (ριό) γράφονται με ι: καμπαναριό, νοικοκυριό, πλωσταριό, συμπλεριό.— Γράφεται με ει τὸ μαγειριό.

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ (τίριο) γράφονται με η καὶ ι: πιεστήριο, ἐργαστήρι(ο), σιδερωτήριο, γυμναστήριο, δικαστήριο κτλ.

Ἐξαιροῦνται: μαρτύριο, χτήριο.

5. Τὰ οὐδέτερα σὲ (ιτό) γράφονται συνήθως με η: ἀγκομαχητό, βογκητό, παραμιλητό, ξεφωνητό, ποδοβολητό.

160.

2. Οὐδέτερα σὲ -ι

τὸ παιδί

τὸ τραγοῦδι

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ι εἶναι ὀξύτονα καὶ προζύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὅνομ.	τὸ παιδί	τὸ τραγοῦδι	τὰ παιδιά	τὰ τραγοῦδια
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ τραγουδιοῦ	τῶν παιδιῶν	τῶν τραγουδιῶν
Αἰτ.	τὸ παιδί	τὸ τραγοῦδι	τὰ παιδιά	τὰ τραγοῦδια
Κλητ.	παιδί	τραγοῦδι	παιδιά	τραγοῦδια

Κατὰ τὸ π α ι δ ῖ κλίνονται: ἀρνί, αὐτί, γυαλί, κελί, κερί, κλειδί, κορμί, μαλλί, νησί, πανί, πουλί, σκοινί, σκυλί, σπυρί, σφυρί, τριί, ἕνι, χονί, ψωμί κτλ.—Δαφνί, Καστριί κτλ.

Κατὰ τὸ τ ρ α γ ο ῦ δ ι κλίνονται: ἀηδόνι, ἀλάτι, ἀλεύρι, γεφύρι, θυμάρι, καλοκαίρι, καράβι, λουλούδι, φρούδι, χεῖλι, χιόνι, χτένι, ψαλτήρι κτλ.—Τὰ παράγωγα σὲ -άρι, -άδι, -ίδι: ἀσπράδι, βαρίδι, βλαστάρι, κτλ.—Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -άκι, -ούλι: ἀρνάκι, μικρούλι κτλ.—ἐρημοκλήσι, νυχτοπούλι, πρωτοβρόχι κτλ.—Ἄλιβερι, Γαλαξίδι, Μεσολόγγι, Σούλι, Ἀμπελάκια.—Μερικὰ προπαραζύτονα καθὼς τὸ γιούσουρι (=μαῦρο κοράλλι), φίλντισι καὶ οἱ τοπωνυμίες Λιόπεσι, Τρίκερι, Τσάγεζι κτλ. πού συνήθως δὲ σχηματίζουν τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ.

Ὅλα τὰ οὐδέτερα σὲ -ι τονίζονται στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ στὴ λήγουσα: τραγουδιοῦ — τραγουδιῶν.

Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -άκι, -ούλι δὲ σχηματίζουν συνήθως γενική: Δὲ λέμε τὸ γατάκι—τοῦ γατακιῦ. Θὰ ποῦμε τοῦ γατιοῦ(ἀπὸ τὸ γατί),

τὸ ἀρνάκι — τοῦ ἀρνιοῦ, τῶν ἀρνιῶν (ἀπὸ τὸ ἀρνί), ἕξι τοῦ ἀρναζιοῦ, τῶν ἀρνακιοῶν.

161. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. "Ὅλα τὰ οὐδέτερα σὲ (**ι**) γράφονται μὲ **ι**: Γράφονται μὲ **υ** στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ τὸ βράδυ, τὸ δόρυ καὶ τὸ ὄξύ, καὶ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τὸ δάκρυ, δίχτυ, σιάχρι.

2. Τὰ οὐδέτερα μὲ φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατὰληξιν **-ι** παίρνουν **γ** πρὶν ἀπὸ τὸ **ι** σὲ ὅλες τὶς πτώσεις πού δὲν τελειώνουν σὲ **-ι**: τὸ τσάι: τοῦ τσαγιοῦ — τὰ τσάγια — τῶν τσαγιῶν, τὸ φαί: τοῦ φαγιοῦ — τὰ φαγιά — τῶν φαγιῶν, τὸ ρολόι: τοῦ ρολογιοῦ — τὰ ρολόγια.

3. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**ίδι**) γράφονται μὲ **ι**: βαρίδι, ξίδι, ταξίδι, γίδι.

Ἐξαιροῦνται: καρδί, κορμύδι, μύδι, γρούδι· ἀντικλεῖδι, στρεῖδι· Παλαμῆδι.

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**όνι**) γράφονται μὲ **ο**: ἀηδόνι, κανόνι, λεμόνι, τιμόνι, τρυγόνι, χελιδόνι κτλ.

Γράφονται μὲ **ω**: ἀλώνι, κυδώνι, παραγώνι, ψώνι(α).

5. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**τίρι**) γράφονται μὲ **η**: κλαδευτήρι, ξυπνητήρι, πατητήρι, τρυπητήρι, ποτήρι.

Ἐξαιροῦνται τὰ σύνθετα μὲ τὸ τυρί: κεφαλοτύρι, ψωμοτύρι.

162. 3. Οὐδέτερα σὲ -ο ς

τὸ μέρος

τὸ ἔδαφος

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ο ς εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	τὸ μέρος	τὸ ἔδαφος	τὰ μέρη	τὰ ἔδαγη
Γεν.	τοῦ μέρους	τοῦ ἔδαφους	τῶν μερῶν	τῶν ἐδαφῶν
Αἰτ.	τὸ μέρος	τὸ ἔδαφος	τὰ μέρη	τὰ ἔδαγη
Κλητ.	μέρος	ἔδαφος	μέρη	ἐδάγη

Κατὰ τὸ μέρος κλίνονται: ἄσος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, δάσος, ἔθνος, εἶδος, θάρρος, κέρδος, κράτος, λάθος, μῆκος, πάχος, πλήθος, στῆθος, τέλος, ὕψος, χρέος κτλ.— Ἄργος, Ἄστρος, Τέμπη κτλ.

Κατὰ τὸ ἔδαφος κλίνονται: ἔλεος, μέγεθος, πέλαγος, στέλεχος.

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ο ς κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενική πληθυντικῆ στὴ λήγουσα: εἶδος—εἰδῶν, μέγεθος—μεγεθῶν.

Τὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα σέ -ος κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ: τὸ μέγεθος—τοῦ μεγέθους—τὰ μεγέθη.

Τὸ πέλαγος κλίνεται καί: τὸ πέλαγο—τοῦ πελάγου (καὶ τοῦ πέλαγον)—τὰ πέλαγα.

Μερικὰ ἀφρημένα δὲ σχηματίζουν πληθυντικό: θάρος, κόστος, ὕφος κτλ.

Β.— Οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα

163. Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐδέτερα ἔχουν καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως καὶ στὸν πληθυντικό, μιὰ συλλαβὴ περισσότερη: τὸ κύμα—τοῦ κύματος—τὰ κύματα.

4. Οὐδέτερα σέ -μα

τὸ κύμα

τὸ ὄνομα

Τὰ οὐδέτερα σέ -μα εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	τὸ κύμα	τὸ ὄνομα	τὰ κύματα	τὰ ὀνόματα
Γεν.	τοῦ κύματος	τοῦ ὀνόματος	τῶν κυμάτων	τῶν ὀνομάτων
Αἰτ.	τὸ κύμα	τὸ ὄνομα	τὰ κύματα	τὰ ὀνόματα
Κλητ.	κύμα	ὄνομα	κύματα	ὀνόματα

Κατὰ τὸ κύμα κλίνονται: αἶμα, ἄρμα, βῆμα, γράμμα, δέρμα, δράμα, κλάμα, μνήμα, νῆμα, στρέμμα, στρώμα, σύρμα, σῶμα, τάγμα, τάμα, χοῆμα, χρῶμα, χῶμα, ψέμα κτλ. Ὅμοια κλίνεται καὶ τὸ γάλα.

Κατὰ τὸ ὄνομα κλίνονται: ἄγαλμα, ἄθροισμα, ἀνοιγμα, ἄπλωμα, γύρισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, πύδημα, πρόβλημα, στοίχημα, ὕφασμα κτλ.

Μερικὰ ἀφρημένα σέ -μα καὶ τὸ ἄρματα συνηθίζονται μόνο στὸν πληθυντικό: γεράματα, τρεχάματα, χαιρετίσματα κτλ. Ἄλλα πάλι περισσότερο στὸν ἐνικό: κάμα.

Τὰ οὐδέτερα σέ -μα κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα: τῶν κυμάτων, τῶν ὀνομάτων.

Τὸ α τῆς λήγουσας στα οὐδέτερα σέ -μα εἶναι βραχύχρονο: αἱμᾶ, σῶμᾶ.

164. 5. Ουδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο)

τὸ δέσιμο

Ἔναι τὰ οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) εἶναι προπαροξύτονα.

	Ἐνικόσ	Πληθυντικόσ
ἽΟνομ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων
Αἰτ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

ἽΟμοια κλίνονται πολλὰ ἀφρημένα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) ποῦ παράγονται ἀπὸ ρήματα : βάσιμο, γνέσιμο, γράσιμο, κλείσιμο, ντύσιμο, πλέξιμο, σκύνσιμο, τάξιμο, τρέξιμο, φέρισιμο, φταιξιμο κτλ.

Τὰ οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) τονίζονται στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ στήν παραλήγουσα : τῶν δεσιμάτων.

165. 6. Ουδέτερα σέ -ας, -ως

	τὸ κρέας		τὸ φῶσ	
	Ἐνικόσ		Πληθυντικόσ	
ἽΟνομ.	τὸ κρέας	τὸ φῶσ	τὰ κρέατα	τὰ φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρεάτων	τῶν φῶτων
Αἰτ.	τὸ κρέας	τὸ φῶσ	τὰ κρέατα	τὰ φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶσ	κρέατα	φῶτα

Κατὰ τὸ κρέας κλίνονται τὸ πέρας καὶ τὸ τέρας.

ἽΟμοια μὲ τὸ φῶσ σχηματίζονται τὸ καθεστῶσ καὶ τὸ γεγονόσ, μὲ τὴ διαφορά πῶσ αὐτὰ τονίζονται στή γενική τοῦ ἐνικοῦ στήν παραλήγουσα : τοῦ καθεστῶτος, τοῦ γεγονότος.

166. ἽΑνακεφαλαιωτικόσ πίνακασ τῶν οὐδετέρων

Οἱ καταλήξεις τῆσ ὀνομαστικῆσ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ :

Ἐνικόσ	Πληθυντικόσ

Α. Ἵσοσύλλαβα

Σέ -ο	βοννό, σίδερο	-α	βοννά, σίδερα
» -ι	παιδί, τραγούδι	-ια	παιδιά, τραγούδια
» -οσ	μέροσ, ἔδαφοσ	-η	μέρη, ἔδαφη

B. Άνισοσύλλαβα

Σε -μα κύμα, όνομα
 » -σιμο δέσιμο
 » -ας κρέας
 » -(ός) φῶς

-ματα κύματα, όνόματα
 -σίματα δεσίματα
 -ατα κρέατα
 -(ότα) φῶτα

Γενικές παρατηρήσεις στα ούδέτερα

167. "Όλα τὰ ούδέτερα ἔχουν στὸν κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὁμοιες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική : τὸ μέρος — τὰ μέρος, τὸ κύμα—τὰ κύματα κτλ.

Τ' ἀνισοσύλλαβα ούδέτερα διαφέρουν μεταξύ τους μόνο στὴν ἐνική ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική. Στὴ γενική πληθυντική τονίζονται ὅλα στὴν παραλήγουσα : κυμάτων, δεσμάτων, κρεάτων, φώτων.

Ἡ γενική πληθυντική ὄλων τῶν ούδετέρων τελειώνει σὲ -ων.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

168. Πολλὰ ούσιαστικά δὲν κλίνονται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ τρεῖς κλίσεις. Τὰ ούσιαστικά αὐτὰ ὀνομάζονται **ἀνώμαλα ούσιαστικά**.

Α.— "Ακλιτα

169. Μερικὰ ούσιαστικά φυλάγουν σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τὴν ἴδια κατάληξη, εἶναι δηλ. **ἀκλιτα**. Ἡ πτώση τους φαίνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο ποὺ τὰ συνοδεύει : ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς. "Ακλιτα εἶναι :

α) Λέξεις ξένης καταγωγῆς ὅπως τὸ ξενίθ, τὸ μάννα, τὸ ναδίρ, τὸ ρεκόρ, ὁ σοφέρ, τὸ τράμ· τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου : ἄλφα, δέλτα κτλ. (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἔφιλο, ὄμικρο, ἔψιλο ποὺ κλίνονται).

β) Τὰ **προταχτικά** Ἄγια-, Ἄι-, γερο-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, καπετάν, κύρ, πάτερ, ποὺ μπαίνουν πρὶν ἀπὸ κύρια ἢ κοινὰ ὀνόματα : τῆς Ἄγια-Βαρβάρας, τὴν Ἄγια-Σωτήρα, ὁ Ἄι-Δημήτριος, ὁ γερο-λύκος, τοῦ γερο-λύκου, τῆς κυρα-Ρήνης, ὁ μαστρο-Πέτρος. Ὁ καπετάν Κωσταντῆς, τοῦ κύρ Γιώργη, ὁ πάτερ Ἰωσήφ, τοῦ πάτερ Σωφρόνιου.

170. **ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ**.— Τὰ προταχτικά γράφονται χωρὶς τόνο καὶ παίρ-

νουν ένωτικό. Γράφονται με τόνο και χωρίς ένωτικό τὰ καπετάν, κύρ και πάτερ.

γ) Τὸ Πάσχα, ξενικὲς τοπωνυμίες καθὼς Πέτα, Ἱερουσαλήμ, Σινά, Θαβώρ, Γιβραλτάρ κτλ., ξενικὰ ὀνόματα ἀνθρώπων καθὼς Ἀδάμ, Δαβίδ, Μωάμεθ, Νῶε κτλ.

δ) Πολλὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα Ἑλλήνων σὲ πτώσει γενική: ὁ Γεωργίου, ὁ Παπαναστασίου, ὁ Χριστοδούλου κτλ.

ε) Τὰ ἐπώνυμα τῶν γυναικῶν ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ τὴ γενική τοῦ ἀρσενικοῦ: (Μελᾶς) ἡ κυρία Μελᾶ—τῆς κυρίας Μελᾶ (ὄχι τῆς κυρία Μελᾶς), (Ραγκαβῆς) ἡ κυρία Ραγκαβῆ—τῆς κυρίας Ραγκαβῆ (ὄχι τῆς κυρία Ραγκαβῆς).

Β.—Ἑλλειπτικά

171. Μερικὰ οὐσιαστικὰ συνηθίζονται μόνο σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἢ τοῦ πληθυντικοῦ, τὰ περισσότερα στὴν ὀνομαστικὴ καὶ τὴν κίτιατικὴ. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ λέγονται **ἔλλειπτικά**. Συχνὰ συνηθίζονται σὲ ὀρισμένες μόνο φράσεις. Ἑλλειπτικὰ οὐσιαστικὰ εἶναι:

τὸ δεῖλι, οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὸ δειλιγόν

τὰ ἥπατα μοῦ κόπηκαν τὰ ἥπατα

τὸ ὄφελος τί τὸ ὄφελος

προάλλες τις προάλλες

προῶ οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὸ προῶν

σέβας — ἔχει πληθυντικὸ τὰ σέβη καὶ τὰ σεβίσματα

σέλας τὸ βόρειο σέλας

σύγκαλα ἦρθε στὰ σύγκαλά του

τάραχος ἔπαθε τῶν παθῶν του τὸν τάραχο.

Στὴ γενική μόνο συνηθίζονται οἱ λέξεις: τοῦ κάκου—τοῦ θανατᾶ, ἔπεσε τοῦ θανατᾶ — λογῆς, τί λογῆς — λογιῶν, δυὸ λογιῶν, λογιῶ(ν) λογιῶ(ν).

Γ.—Ἰδιόκλιτα

172. Ἰδιόκλιτα λέγονται τὰ οὐσιαστικὰ ποὺ δὲν κλίνονται κατὰ μίαν ἀπὸ τὲς κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν παρὰ ἀκολουθοῦν δικό τους σχηματισμό. Ἰδιόκλιτα εἶναι:

α) Μερικὰ ἀρσενικὰ σὲ -έας. Αὐτὰ κλίνονται στὸν ἐνικὸ κατὰ τὸ

ταμίας, στὸν πληθυντικὸ ὅμως ἀκολουθοῦν τὴν ἀρχαία κλίση καὶ σχη-
ματίζονται σὲ -εῖς, -έων, -εῖς, -εῖς:

	Ἑνικός		Πληθυντικός	
Ὄνομ.	ὁ	δεκανέας	οἱ	δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν	δεκανέων
Αἰτ.	τὸ	δεκανέα	τούς	δεκανεῖς
Κλητ.		δεκανέα		δεκανεῖς

Ὅμοια κλίνονται: γραμματέας, γραφέας, διανομέας, εἰσαγγελέας,
κουρέας, σκαπανέας, συγγραφέας κτλ.

β) Τὰ οὐσιαστικά εὐγενής (αὐτὸς ποῦ ἔχει ἀριστοκρατικὴ κατα-
γωγὴ), συγγενής, ποῦ ἔχουν πληθυντικὸ σὲ -εῖς, -ῶν: οἱ εὐγενεῖς—τῶν
εὐγενῶν—τούς εὐγενεῖς, οἱ συγγενεῖς—τῶν συγγενῶν—τούς συγγενεῖς.

γ) Μερικὰ οὐδέτερα σὲ -ον, -αν, -εν, -υ. Αὐτὰ εἶναι:

1) Σὲ **-ον**: ὄν, παρόν, παρελθόν, προῖόν—καθῆκον, ἐνδιαφέρον,
συμφέρον, μέλλον.

2) σὲ **-αν**: πᾶν, σύμπαν

3) σὲ **-εν**: μηδέν, φωνῆεν

4) σὲ **-υ**: ὄξυ, δόρυ.

	Ἑνικός			
Ὄνομ.	τὸ ὄν	τὸ καθῆκον	τὸ πᾶν	τὸ σύμπαν
Γεν.	τοῦ ὄντος	τοῦ καθήκοντος	τοῦ παντός	τοῦ σύμπαντος
Αἰτ.	τὸ ὄν	τὸ καθῆκον	τὸ πᾶν	τὸ σύμπαν
Κλητ.	ὄν	καθῆκον	πᾶν	σύμπαν

	Πληθυντικός			
Ὄνομ.	τὰ ὄντα	τὰ καθήκοντα	τὰ πάντα	τὰ σύμπαντα
Γεν.	τῶν ὄντων	τῶν καθήκοντων	τῶν πάντων	τῶν συμπάντων
Αἰτ.	τὰ ὄντα	τὰ καθήκοντα	τὰ πάντα	τὰ σύμπαντα
Κλητ.	ὄντα	καθήκοντα	πάντα	σύμπαντα

	Ἑνικός			
Ὄνομ.	τὸ μηδέν	τὸ φωνῆεν	τὸ ὄξυ	τὸ δόρυ
Γεν.	τοῦ μηδενός	τοῦ φωνήεντος	τοῦ ὀξέος	τοῦ δόρατος
Αἰτ.	τὸ μηδέν	τὸ φωνῆεν	τὸ ὄξυ	τὸ δόρυ
Κλητ.	μηδέν	φωνῆεν	ὄξυ	δόρυ

Πληθυντικός

Όνομ.	—	τὰ φωνήεντα	τὰ ὀξεῖα	τὰ δόρατα
Γεν.	—	τῶν φωνηέντων	τῶν ὀξέων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	—	τὰ φωνήεντα	τὰ ὀξεῖα	τὰ δόρατα
Κλητ.	—	φωνήεντα	ὀξεῖα	δόρατα

Τὸ μηδὲν δὲ σχηματίζει πληθυντικό. Ὅταν εἶναι λόγος γιὰ τὸ ἀριθμητικὸ ψηφίον ἢ γιὰ βαθμὸν, τὸν σχηματίζομε ἀπὸ τῆ λέξεως μηδενικό: τὰ μηδενικά.

Α.— Διπλόκλιτα

173. Μερικὰ ἀρσενικά οὐσιαστικά σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν σὲ οὐδέτερο γένος: ὁ πλοῦτος—τὰ πλούτη ἢ σχηματίζουν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κανονικὸν καὶ δεῦτερον πληθυντικὸν σὲ οὐδέτερο γένος: ὁ βράχος—οἱ βράχοι καὶ τὰ βράχια. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ ἀκολουθοῦν ἔτσι δύο κλίσεις καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **διπλόκλιτα**.

Οἱ δύο τύποι τοῦ πληθυντικοῦ διαφέρουν κάποτε καὶ στὴ σημασίαν. Διπλόκλιτα οὐσιαστικά εἶναι:

- α) ὁ σανάς — τὰ σανά, ὁ τάρατος (ὁ Ἄδης)—τὰ τάρατα, ἡ νιότη — τὰ νιάτα.
- β) ὁ βάτος οἱ βάτοι — τὰ βάτα
- ὁ βράχος οἱ βράχοι — τὰ βράχια
- ὁ καπνός οἱ καπνοὶ (τοῦ κανονικοῦ) — τὰ καπνά (τὸ φυτὸ)
- ὁ λαιμός οἱ λαιμοὶ — τὰ λαιμὰ (ἐπιφάνεια τοῦ λαιμοῦ, ἀρρώστια τοῦ λαιμοῦ)
- ὁ λόγος οἱ λόγοι (ὁμιλίαι, αἰτίαι) — τὰ λόγια (γεν. τῶν λόγων)
- ὁ οὐρανός οἱ οὐρανοὶ — τὰ οὐράνια
- ὁ φάκελος οἱ φάκελοι — τὰ φάκελα
- ὁ χρόνος οἱ χρόνοι (οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων) — τὰ χρόνια
- ὁ ἀδερφός οἱ ἀδερφοὶ — τὰ ἀδέρφια (ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζί)
- ὁ (ἐ)ξάδερφος οἱ (ἐ)ξάδερφοι—τὰ (ἐ)ξαδέρφια (γιὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζί)

Β.— Διπλόμορφα

174. Διπλόμορφα λέγονται μερικὰ οὐσιαστικά ποὺ ἔχουν δύο τύπους, τὸν ἓνα μὲ μιά συλλαβὴ λιγότερη: γέροντας—γέρος. Ὑπάρχουν:

- α) Διπλόμορφα καὶ στοὺς δύο ἀριθμούς: γέροντας—γέροντες, γέρος—γέροι, δράκοντας—δράκοντες, δράκος—δράκοι.
- β) Διπλόμορφα μόνον στὸν ἐνικό: 1) Ἀρσενικά: γίγαντας—γίγας, ἐλέφαντας—ἐλέφας, Αἰαντας—Αἴας, Οἰδίπους—Οἰδίπου, χάροντας—χάρος. Ὁ πληθυντικὸς σχηματίζεται ἀπὸ τοὺς πολυσύλλαβότερους τύπους: οἱ γίγαντες, οἱ ἐλέφαντες, οἱ Αἰάντες, οἱ Οἰδίποδες.

- 2) Θηλυκά: Ἀρτέμιδα—Ἀρτεμη, Θέτιδα—Θέτη, Θέμιδα—Θέμη.

ς.— Διπλοκατάληχτα

175. Διπλοκατάληχτα λέγονται μερικά ουσιαστικά πού σχηματίζουν στον ένικό ή στον πληθυντικό δύο τύπους.

Διπλοκατάληχτα στον πληθυντικό είναι:

ὁ γονιός—οἱ γονιοὶ καὶ οἱ γονεῖς (κλίνεται κατὰ τὸ δεκανεῖς)
ὁ καπετάνιος—οἱ καπετάνιοι καὶ οἱ καπεταναῖοι
ὁ φουρνάρης—οἱ φουρνάρηδες καὶ οἱ φουρναραῖοι
ὁ νοικοκύρης—οἱ νοικοκύρηδες καὶ οἱ νοικοκυραῖοι
τὸ στήθος—τὰ στήθη καὶ τὰ στήθια

Διπλοκατάληχτα στον ένικό είναι:

Τ' ἀρσενικά μάγειρας—μάγειρος, μάστορας—μάστορης
Τὰ θηλυκά ἀνεμόνα—ἀνεμόνη, ἄκρια—ἄκριη, κάμαρα—κάμαρη.
Τὰ οὐδέτερα χεῖλι—χεῖλος. Τὸ δάκρυο (γεν. τοῦ δάκρου) ἔχει καὶ τὴν ὀνομαστική δάκρυ.

Διπλοκατάληχτα ζευγάρια. Μερικά ουσιαστικά ἔχουν διπλοκατάληχτο πληθυντικό μὲ διαφορετικές σημασίες. Τέτοια εἶναι.

ἀράνης: ἀράνηδες πού ἔχουν μαῦρο χρῶμα—θεραπᾶδες οἱ ντόπιοι κάτοικοι τῆς Αἰγύπτου.

δεσπότης: δεσποτᾶδες οἱ ἀρχιερεῖς—δεσποτῆς οἱ ἄρχοντες, ἐκεῖνοι πού φέρνουνται τυραννικά.

κορφή: κορφές, οἱ κορυφές τῶν βουνῶν, τῶν δέντρων κτλ.—κορφάδες γιὰ τὰ χορταρικά.

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

ΕΒΑΘΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Καλὸς ἄνθρωπος, ξερὴ γῆ, ὄμορφο ζῶο

176. Ἡ λέξη καλὸς φανερώνει τί λογῆς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ λέξη ξερὴ τί λογῆς εἶναι ἡ γῆ, ἡ λέξη ὄμορφο τί λογῆς εἶναι τὸ ζῶο.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι ἡ ποιά ιδιότητα ἔχει τὸ οὐσιαστικό λέγονται **ἐπίθετα**.

1. Τὰ ἐπίθετα δὲν ὑπάρχουν μόνον τους στὸ λόγο· πάντα πηγαίνουν μαζί μ' ἓνα οὐσιαστικό, ὅπως εἶδαμε στὰ παραδείγματα.

2. Τὰ ἐπίθετα παίρνουν τὸ γένος τοῦ οὐσιαστικοῦ πού προσδιορίζουν· γι' αὐτὸ ἔχουν τρία γένη, μὲ ξεχωριστὴ κατάληξη γιὰ τὸ κάθε

γένος: *μεγάλος κήπος—μεγάλη πόλη—μεγάλο παιδί, βαθύς ὠκεανός—βαθιά ρίζα—βαθὺ ὄργωμα.*

3. Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά πού ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις. Μόνο τὰ ἐπίθετα μὲ ἀρσενικὸ σὲ -ύς, -ής (*βαθύς—βαθιά—βαθύ, θαλασσιῆς—θαλασσιά—θαλασσι*) ἀκολουθοῦν δική τους κλίση καὶ σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὰ ὀνόματα σὲ -ος, -ο: ὁ *βαθύς—τοῦ βαθιοῦ—οἱ βαθιοί—τὰ βαθιά* κτλ.

4. Τὰ ἐπίθετα κατὰ τὴν κλίση τους φυλάγουν τὸν τόνο στὴ συλλαβὴ πού τονίζεται ἢ ὀνομαστικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ: *ἔτοιμος, ἔτοιμη, ἔτοιμο, ἔτοιμον, ἔτοιμης, ἔτοιμων, ἔτοιμους* κτλ., *κυριακάτικος, κυριακάτικον, κυριακάτικων, κυριακάτικους* κτλ., *ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτη, ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτα* κτλ.

Α.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σὲ -ος

177.

1. Ἐπίθετα σὲ -ος -η -ο

καλὸς καλή καλὸ

ἄμορφος ἄμορφη ἄμορφο

Ἐνικὸς

ἽΟνομ.	ὁ	καλὸς	ἡ	καλή	τὸ	καλὸ
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τὸν	καλὸ	τὴν	καλή	τὸ	καλὸ
Κλητ.		καλὲ		καλή		καλὸ

Πληθυντικὸς

ἽΟνομ.	οἱ	καλοὶ	οἱ	καλῆς	τὰ	καλὰ
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τούς	καλοὺς	τίς	καλῆς	τά	καλὰ
Κλητ.		καλοὶ		καλῆς		καλὰ

Ἐνικὸς

ἽΟνομ.	ὁ	ἄμορφος	ἡ	ἄμορφη	τὸ	ἄμορφο
Γεν.	τοῦ	ἄμορφου	τῆς	ἄμορφης	τοῦ	ἄμορφου
Αἰτ.	τὸν	ἄμορφο	τὴν	ἄμορφη	τὸ	ἄμορφο
Κλητ.		ἄμορφε		ἄμορφη		ἄμορφο

Πληθυντικός

Όνομ.	οί	ἄμορφοι	οἱ	ἄμορφες	τὰ	ἄμορφα
Γεν.		ἄμορφων	τῶν	ἄμορφων	τῶν	ἄμορφων
Αἰτ.	τους	ἄμορφους	τις	ἄμορφες	τὰ	ἄμορφα
Κλητ.		ἄμορφοι		ἄμορφες		ἄμορφα

“Όμοια κλίνονται: α) τὰ περισσότερα ἐπίθετα σὲ -ος, ὅσα ἔχουν σύμφωνο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη: ἀκριβός, δυνατός, πονηρός, πυκνός, σκοτεινός, σωστός, ταπεινός, τυχερός· βραδινός, βαθουλός, ἀγοραστός, σφιχτός—ἄσπρος, μαῦρος—ἀφράτος, δροσάτος, χιονάτος—ἔτοιμος, ἡσυχος, καλότυχος· ξύλινος, πράσινος, καλούτσικος, σαμιώτικος, ἀκούραστος κτλ.

β) τὰ ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα ποὺ ἔχουν φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη, ὄχι ὁμως (ι) (ι, υ, ει, οι): ἀραιός, στερεός· ἀκέραιος, βέβαιος, δίκαιος, μάταιος, ὄγδοος, παμπάλαιος, ὑπάκουος, στέρεος κτλ.

Παρατήρηση.—Τὸ ξανθός ἔχει θηλυκὸ ξανθή, πληθ. ξανθές, καὶ ξανθιά, πληθ. ξανθιές.

178.

2. Ἐπίθετα σὲ -ος -α -ο

ὠραῖος ὠραία ὠραῖο πλούσιος πλούσια πλούσιο

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	ὠραῖος	ἡ	ὠραία	τὸ	ὠραῖο
Γεν.	τοῦ	ὠραίου	τῆς	ὠραίας	τοῦ	ὠραίου
Αἰτ.	τὸν	ὠραῖο	τὴν	ὠραία	τὸ	ὠραῖο
Κλητ.		ὠραῖε		ὠραία		ὠραῖο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ὠραῖοι	οἱ	ὠραῖες	τὰ	ὠραῖα
Γεν.		τῶν ὠραίων		τῶν ὠραίων		τῶν ὠραίων
Αἰτ.	τους	ὠραίους	τις	ὠραῖες	τὰ	ὠραῖα
Κλητ.		ὠραῖοι		ὠραῖες		ὠραῖα

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	πλούσιος	ἡ	πλούσια	τὸ	πλούσιο
Γεν.	τοῦ	πλούσιου	τῆς	πλούσιας	τοῦ	πλούσιου
Αἰτ.	τὸν	πλούσιο	τὴν	πλούσια	τὸ	πλούσιο
Κλητ.		πλούσιε		πλούσια		πλούσιο

Πληθυντικός

Όνομ.	οί	πλούσιοι	οί	πλούσιες	τά	πλούσια
Γεν.	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων
Αίτ.	τούς	πλούσιους	τίς	πλούσιες	τά	πλούσια
Κλητ.		πλούσιοι		πλούσιες		πλούσια

Κατά τὸ ὄ ρ α ῖ ο ς σχηματίζονται: α) ὅλα τὰ ἐπίθετα μὲ χαρακτηριστὴρα φωνῆεν τονισμένο: ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, κρύος, νέος, τελευταῖος κτλ.

β) Μερικὰ ἐπίθετα τονισμένα στὴν παραλήγουσα μὲ χαρακτηριστὴρα σύμφωνο: γκρίζος, πανοῦργος, σβέλτος (σβέλτα καὶ σβέλτη), σκουρός, στείρος, στέρφος.

Κατά τὸ π λ ο ῦ σ ι ο ς σχηματίζονται: α) ὅλα τὰ ἐπίθετα σὲ -ιος, -ειος, -οιος, -νος: ἄγριος, αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, δόλιος (πανοῦργος), ἐπιτήδειος, κνκλώπειος, μέτριος, ὄρθιος, σπάνιος, τέλειος, τίμιος, τεράστιος—ἄδειος, ἀδέξιος, ἴσιος, κούφιος, ὅμοιος, οὐράνιος, παλιός, περίσσιος, σάπιος.

β) Τὰ παράγωγα σὲ -ένιος, -ίσιος, καθῶς: ἀσημένιος, βελουδένιος, μαρμαρένιος, σιδερένιος κτλ., ἀρνίσιος, βουνίσιος, παιδιακίσιος κτλ.

179. Μερικὲς φορές προπαροξύτονα ἐπίθετα σὲ -ος τὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ οὐσιαστικά: ὁ ἄρρωστος (οὐς.), ὁ κύριος (οὐς.), οἱ βάρβαροι (οὐς., γιὰ τοὺς ἀπολίτιστους λαούς). Ὡς οὐσιαστικά τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ, ἐνῶ ὡς ἐπίθετα κρατοῦν τὸν τόνο σὲ ὅλες τίς πτώσεις στὴν ἴδια συλλαβή. Θὰ ποῦμε: τὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρωστοῦ παιδιοῦ, τοὺς ἀρρωστους στρατιῶτες, συνήθειες τῶν βάρβαρων λαῶν ἀλλὰ ἢ καρδιά τοῦ ἀρρωστοῦ, ὁ γιατρὸς κοίταξε τοὺς ἀρρωστους, οἱ ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων.

180.

3. Ἐπίθετα σὲ -ὸ ς -ιὰ -ὸ

γλυκός   γλυκιά   γλυκό

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τὸ	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιάς	τοῦ	γλυκοῦ
Αίτ.	τὸ	γλυκό	τῆ	γλυκιά	τὸ	γλυκό
Κλητ.		γλυκὲ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός

Ὄνομα.	οἱ	γλυκοί	οἱ	γλυκῆς	τὰ	γλυκὰ
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτ.	τοὺς	γλυκοὺς	τίς	γλυκῆς	τὰ	γλυκὰ
Κλητ.		γλυκοί		γλυκῆς		γλυκὰ

Κατὰ τὸ γ λ υ κ ὸ ς κλίνονται μερικά ἐπίθετα σὲ -κός, -γkός, -χός, -ρός: γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, μαλακός, νηστικός, στριγκός, ταγκός, ρηγός, φτωχός, ζακωθινός καὶ τὸ φρέσκος, πού συχνά σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ καὶ σὲ -η: κακός — κακιά καὶ κακή, φτωχός — φτωχιά καὶ φτωχή.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ θηλυκὸ τῶν ἐπιθέτων σὲ -ίος -ιά -ιό γράφεται στὸν πληθυντικὸ χωρὶς τὸ -ι: (ἢ γλυκιά) οἱ γλυκῆς — τῶν γλυκῶν, οἱ φτωχῆς, οἱ εὐγενικῆς κτλ.

181. Β.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σὲ -ύς -ής

Ἐπίθετα σὲ -ύς -ιά -ύ, -ής -ιά -ί

βαθύς   βαθιά   βαθύ   σταχτής   σταχτιά   σταχτι

Ἐνικὸς

Ὄνομα.	ὁ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τὸ	βαθύ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ
Αἰτ.	τὸ	βαθύ	τῆ	βαθιά	τὸ	βαθύ
Κλητ.		βαθύ		βαθιά		βαθύ

Πληθυντικός

Ὄνομα.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιῆς	τὰ	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν
Αἰτ.	τοὺς	βαθιοὺς	τίς	βαθιῆς	τὰ	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιῆς		βαθιά

Ἐνικὸς

Ὄνομα.	ὁ	σταχτής	ἡ	σταχτιά	τὸ	σταχτι
Γεν.	τοῦ	σταχτιοῦ	τῆς	σταχτιάς	τοῦ	σταχτιοῦ
Αἰτ.	τὸ	σταχτή	τῆ	σταχτιά	τὸ	σταχτι
Κλητ.		σταχτή		σταχτιά		σταχτι

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	σταχτιοὶ	οἱ	σταχτιῆς	τὰ	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τοὺς	σταχτιοὺς	τίς	σταχτιῆς	τὰ	σταχτιά
Κλητ.		σταχτιοὶ		σταχτιῆς		σταχτιά

Κατὰ τὸ β α θ ὺς κλίνονται τὰ ἐπίθετα: ἄδρῦς, ἄρῦς, ἀψῦς, βαρῦς, δασῦς, (ἐ)λαφρῦς, μακρῦς, παχύς, πλατύς, τραχύς, φαρῦς.

Κατὰ τὸ σ τ α χ τ ῆ ς κλίνονται ἐπίθετα ποῦ σημαίνουν χροῶμα: βυσσινίης, θαλασσίης, κανελίης, καφετίης, κεραμιδίης, μαβίης, μενεξεδίης, οὐρανίης, πορτοκαλίης, τριανταφυλλίης, γιστικίης, χρουσαφίης, ψαροίης κτλ. καὶ τὰ ἐπίθετα δαμασκίης, δεξίης (συχνότερα δεξιός).

Ἡ ἐνική γενική τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου εἶναι σπάνια.

Τὸ ἄδρῦς, ἄρῦς, (ἐ)λαφρῦς ἔχουν καὶ τὸν τύπο ἄδρῶς — ἄδρό, ἄραιος — ἄραιή — ἄραιό, ἔλαφρῶς — ἔλαφρό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — 1. Τὸ υ τῆς κατάληξης τῶν ἀρσενικῶν καὶ τῶν οὐδετέρων καὶ τὸ η τῶν ἀρσενικῶν φυλάσσεται μόνο στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ. Στις ἄλλες πτώσεις γράφεται ι: βαθῦς, βαθῦ — βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν· σταχτίης, σταχτή (αἰτ., κλητ. ἀρσ.) — σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν.

2. — Ἡ κατάληξις (ιὰ) τῶν θηλυκῶν ἐπιθέτων γράφεται μὲ ι: μακροιά, φαρδιά, βαθιά.

Γ.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικό σέ -ης (ἀνισοσύλλαβο)

182.

5.— Ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο

ὁ ζηλιάρης ἢ ζηλιάρα τὸ ζηλιάρικο

Τὰ ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο εἶναι παροξύτονα καὶ κλίνονται στὸ ἀρσενικό ὅπως τ' ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά σέ -ης (νοικοκύρης).

Ἐνικός

Ὄνομ.	ὁ	ζηλιάρης	ἡ	ζηλιάρα	τὸ	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρας	τοῦ	ζηλιάρικου
Αἰτ.	τὸ	ζηλιάρη	τῆ	ζηλιάρα	τὸ	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ζηλιάρηδες	οἱ	ζηλιάρες	τὰ	ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρηδων		—	τῶν	ζηλιάρικων
Αἰτ.	τοὺς	ζηλιάρηδες	τις	ζηλιάρες	τὰ	ζηλιάρικα
Κλητ.		ζηλιάρηδες		ζηλιάρες		ζηλιάρικα

Ὅμοια κλίνονται: ἀκαμάτης, κατσούφης, τεμπέλης.

Τὰ παράγωγα σὲ -άρης, -ιάρης: πεισματάρης, ἀναμαλλιάρης, ἀρρωστιάρης, γκροινιάρης, ζημιάρης, κιτρινιάρης, μεροκαματιάρης, φοβητσιάρης.

Ἐπίθετα μὲ β' συνθετικὸ τὸ λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτι, πόδι, φρύδι, χεῖλι, χέρι: μακρολαίμης, σγουρομάλλης, ἀνοιχτομάτης, γερακομύτης, μαυροφρύδης, ἀνεμοπόδης, καμαροφρύδης.

Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν λείπει καὶ ἀναπληρῶνεται μὲ τὰ παράγωγα σὲ -ικος: τῶν ζηλιάρικων.

Τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ -ούλης ἰσχηματίζουσι συχνὰ οὐδέτερο καὶ σὲ -ούλι: μικρούλης — μικρούλι, φτωχούλης — φτωχούλι.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν ἔχουσι διπλὸ τύπο: ἀκαμάτης — ἀκαμάτα καὶ ἀκαμάτρα.

Κάποτε τὰ θηλυκὰ παίρνουσι καὶ τὴν κατάληξιν -ούσα ἢ -ού: ξανθομάλλης — ξανθομάλλα, ξανθομαλλούσα καὶ ξανθομαλλοῦ, μαυρομάτης — μαυρομάτα, μαυροματούσα καὶ μαυροματού.

Μερικὰ ἀνισοσύλλαβα ἐπίθετα σχηματίζονται σὲ -άς -οῦ -άδικο: φωνακλάς, φωνακλοῦ, φωνακλάδικο. Ἔτσι καὶ τὸ λογάς, ὑπναράς, φαγάς.

Τότε τὸ ἀρσενικὸ κλίνεται κατὰ τὸ οὐσιαστικὸ ψωμάς, τὸ θηλυκὸ κατὰ τὸ ἀλεπού.

183. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ἐπίθετα σὲ (ικός) γράφονται μὲ ι: ἀθλητικός, βασιλικός, γνωστικός, ἑλληνικός, εὐγενικός, ναυτικός, παστρικός.

Ἐξαιροῦνται: θηλυκός, λιβυκός, δανεικός καὶ τὸ οὐσιαστικὸ Κεραμεικός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιμος) γράφονται μὲ ι: δόκιμος, νόμιμος, νόστιμος, φρόνιμος, χρήσιμος.

Ἐξαιροῦνται τὰ σύνθετα μὲ τὸ θυμός (εὐθυμος, πρόθυμος), τὰ σύν-

θετα με τὸ ὄνομα, σῆμα, σχῆμα (συνώνυμος, ἑτερόνυμος, δμώνυμος, ἄσχημος, διάσημος), ἀπόδημος, ἔρημος, ἔτοιμος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (*ιος*), ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα, γράφονται με *ι* : ἀντικρινός, βορινός, βραδινός, μακρινός, μελαχρινός, παντοτινός, φετινός — μάλλινος, μαρμάρινος, ξύλινος, πέτρινος, χάρτινος.

Ἐξαιροῦνται : ἔλεεινός, ὀρεινός, ἴσκοτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός, φωτεινός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (*ιος*) προπαροξύτονα γράφονται με *ι* : ἄγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, οὐράνιος, σάπιος, σεβάσμιος, τίμιος, τρύπιος.

Ἐξαιροῦνται : ἄδειος, ἀντρίκειος, γυναικειος, βόρειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος, ὑπόγειος, πρόβειος, τέλειος — ὄμοιος — ἀλληλέγγυος καὶ ὅσα παράγονται ἀπὸ ὀνόματα προσώπων : κυκλώπειος, πυθαγόρειος κτλ.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (*ίος*) γράφονται με *ει* : ἀστεῖος, θεῖος, λεῖος, πληθεῖος. Ἐξαιροῦνται : γελοῖος, κρύος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (*ιός*) γράφονται με *η* : ἀθηρός, ζωηρός, πονηρός, τολμηρός.

Γράφονται με *υ* : ἀρμυρός, βλοσυρός, ἰσχυρός, ὄχυρός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (*ίσιος*) γράφονται με *ι* : ἀρνίσιος, βονήσιος, παιδιακίσιος, παλικαρῖσιος κτλ.

Γράφονται με *η* τὰ ἐτήσιος, ἡμερήσιος, γνήσιος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (*ιστικός*) γράφονται συνήθως με *ι* : ἀπελπιστικός, δροσιστικός, ποτιστικός· ἀλλὰ ἐλκυστικός, μεθυστικός, ἀναμνηστικός, ψηστικός, ἀποκλειστικός, πειστικός, δανειστικός, ἀθροιστικός κτλ. — νηστικός, μυστικός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (*οπός*) γράφονται με *ω* : ἀγριωπός, κιτρινωπός, πρασινωπός, χαρωπός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (*οτός*) γράφονται με *ω* : ἀγκαθωτός, θολωτός, μεταξωτός, σηκωτός, σπαθωτός, φουντωτός, φτερωτός.

Ἄνωμαλα ἐπίθετα

184. Ἄνωμαλα ἐπίθετα εἶναι τὸ πολὺς καὶ μερικὰ ἔλλειπτικά ἐπίθετα.

1. Τὸ ἐπίθετο πολὺς σχηματίζεται με τὸν ἀκόλουθο τρόπο :

			Ἐνικὸς		
Ὄνομ.	ὁ	πολύς	ἡ, πολλή	τὸ	πολὺ
Γεν.	—	—	τῆς πολλῆς	—	—
Αἰτ.	τόν	πολὺ	τήν πολλήν	τὸ	πολὺ
Κλητ.	—	—	—	—	—

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	πολλοὶ	οἱ	πολλές	τὰ	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ.	τούς	πολλούς	τις	πολλές	τὰ	πολλά
Κλητ.		(πολλοὶ)		(πολλές)		(πολλά)

Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου εἶναι πολὺ σπάνια. τοῦ πιὸ πολὺ κόσμου (ἀκόμη σπανιότερα : πολλοῦ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ ἐπίθετο πολὺς γράφεται μὲ ἓνα λ καὶ υ στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου· παντοῦ ἄλλοῦ γράφεται μὲ δυὸ λ καὶ σχηματίζεται ὅπως τὰ ἐπίθετα σέ -ος -η -ο.

2. **Ἐλλειπτικά ἐπίθετα.** Μερικὰ ἐπίθετα ἔχουν συνήθως ἓνα γένος. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται **ἐλλειπτικά**.— Ἐλλειπτικά εἶναι λ.χ. πρῶμος -ο (καιρός, ἀεράκι)· μαντιλοῦσα κτλ.

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπίθετου

Ὁ Γιώργος εἶναι ἐργατικός.

Ὁ Γιώργος εἶναι ἐργατικότερος (ἢ πιὸ ἐργατικός) ἀπὸ τὸ Δημήτρη.

Ὁ Γιώργος εἶναι ὁ ἐργατικότερος (ἢ ὁ πιὸ ἐργατικός) ἀπὸ τοὺς συμμαθητές του.

Ὁ Γιώργος εἶναι ἐργατικώτατος (ἢ πολὺ ἐργατικός).

185. Τὰ πρόσωπα στὰ παραπάνω παραδείγματα δὲν εἶναι ἐργατικὰ στὸν ἴδιο βαθμὸ. Τὸ ἐπίθετο φανερώνει τὸ διαφοροτικὸν βαθμὸ μὲ ξεχωριστοὺς τύπους: ἐργατικός, ἐργατικότερος (πιὸ ἐργατικός), ἐργατικό-

τατος. Τους τύπους αυτούς τους ονομάζομε **βαθμούς του επίθετου**.

Οί βαθμοί του επίθετου είναι τρεις: ο θετικός, ο συγκριτικός και ο υπερθετικός.

α) 'Ο "Ολυμπος είναι ψηλός: το επίθετο ψηλός φανερώνει ότι ο "Ολυμπος έχει αυτή την ιδιότητα. "Όταν το επίθετο φανερώνη μονάχα πώς ένα ουσιαστικό έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα λέγεται **θετικῷ βαθμοῦ** ή **θετικό**.

β) 'Ο "Ολυμπος είναι ψηλότερος από τον Κίσαβο: ἐδῶ συγκρίνομε τὸν "Ολυμπο με τὸν Κίσαβο καὶ βρίσκομε ὅτι ὁ "Ολυμπος ἔχει τὴν ιδιότητα πού φανερώνει τὸ ἐπίθετο σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τὸν Κίσαβο. "Όταν τὸ ἐπίθετο φανερώνη, πὼς ἓνα οὐσιαστικὸ ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ μιὰ ιδιότητα σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, λέγεται **συγκριτικοῦ βαθμοῦ** ἢ **συγκριτικό**.

γ) 'Ο "Ολυμπος είναι τὸ ψηλότερο (ἢ τὸ πιὸ ψηλὸ) ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας — 'Ο "Ολυμπος είναι πολὺ ψηλός.

Στὴν πρώτη φράση συγκρίνομε τὸν "Ολυμπο με ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας, με τὸ καθένα χωριστά, καὶ βρίσκομε ὅτι ἔχει τὴν ιδιότητα πού φανερώνει τὸ ἐπίθετο στὸν πιὸ μεγάλο βαθμὸ. "Όταν τὸ ἐπίθετο φανερώνη πὼς τὸ οὐσιαστικὸ ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ βαθμὸ ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ὁμοιά του, λέγεται **σχετικὸ υπερθετικό**.

Στὴ δεύτερη φράση δὲν κάνομε σύγκριση: λέμε μόνο ὅτι ὁ "Ολυμπος ἔχει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ἐπίθετο. "Όταν τὸ ἐπίθετο φανερώνη πὼς τὸ οὐσιαστικὸ ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, χωρὶς νὰ γίνεται σύγκριση με ἄλλα οὐσιαστικά, τότε τὸ ἐπίθετο λέγεται **ἀπόλυτο υπερθετικό**.

"Ὡστε τὸ ἐπίθετο τοῦ υπερθετικοῦ βαθμοῦ, κατὰ τὴ σημασία πού ἔχει, ἄλλοτε εἶναι σχετικὸ καὶ ἄλλοτε ἀπόλυτο.

Τὸ συγκριτικὸ καὶ τὸ υπερθετικὸ ἑνὸς ἐπιθέτου μαζὶ λέγονται μ' ἓνα ὄνομα **παραθετικά** τοῦ ἐπιθέτου.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν παραθετικῶν

A.— Σχηματισμὸς τοῦ συγκριτικοῦ

186. Α) 'Ο συγκριτικὸς βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται περιφραστικὰ ἀπὸ τὸ θετικὸ με τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα *πιὸ*:
πιὸ καλός, πιὸ γεναῖος, πιὸ βαθύς, πιὸ πεισματάρης.

Β) Πολλά επίθετα σχηματίζουν και μονολεχτικό συγκριτικό από τὸ θετικό μὲ τὴν κατάληξη: **-τερος, -τερη, -τερο.**

Ἔτσι σχηματίζουν τὸ μονολεχτικό συγκριτικό σέ:

α) **-ότερος, -ώτερος,** τὰ ἐπίθετα σὲ -ος: μικρὸς — μικρότερος, γερός — γερότερος.

β) **-ύτερος,** τὰ ἐπίθετα σὲ -ύς: βαρὺς — βαρύτερος, μακρὺς — μακρύτερος, φαρδύς — φαρδύτερος, καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα σὲ -ος τὸ καλός, μέγας, πρῶτος: καλύτερος, μεγαλύτερος, πρωτότερος.

Μερικὰ ἐπίθετα ἔχουν **διπλὸ συγκριτικό** σὲ **-ότερος** καὶ σὲ **-ύτερος**: ἐλαφρότερος καὶ ἐλαφρύτερος, γλυκότερος καὶ γλυκύτερος, κοντότερος καὶ κοντύτερος, χοντρότερος καὶ χοντρύτερος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ παραθετικά σὲ (**ότερος**), (**ότατος**) γράφονται μὲ ο στὴν προπαραλήγουσα. Γράφονται μὲ ω μόνον ὅταν ἡ προηγούμενη συλλαβὴ ἔχῃ ε ἢ ο καὶ δὲν εἶναι θέσει μακρόχρονη (§ 28):

μὲ ο: ψηλότερος, ἀθώότερος, ἀρχαιότατος, ἀστείότατος, ὁμοιότατος, δυνατότερος, μαλακότερος, παλιότερος, ἀξιότατος, ἡσυχότατος, ζεστότερος, στεγνότερος, ὀρθότατος, ἐνδοξότατος.

μὲ ω: νεώτερος, ξερώτερος, στενώτατος, στερεώτατος, σοφώτερος, συντομώτατος.

Β.— Σχηματισμὸς τοῦ ὑπερθετικοῦ

187. Α. Τὸ **σχετικό ὑπερθετικό** σχηματίζεται ἀπὸ τὸ περιφραστικό ἢ μονολεχτικό συγκριτικό, ἀφοῦ πάρῃ μπροστά του τὸ ἄρθρο: ὁ πῖο καλὸς ἢ ὁ καλύτερος, ἡ πῖο καλὴ ἢ ἡ καλύτερη, τὸ πῖο καλὸ ἢ τὸ καλύτερο.

Β. Τὸ **ἀπόλυτο ὑπερθετικό** σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θετικό μὲ τὴν κατάληξη **-τατος (-ότατος, -ύτατος).**

Ἔτσι τὰ ἐπίθετα σὲ -ος σχηματίζουν τὸν ὑπερθετικό σὲ **-ότατος, -ώτατος,** τὰ ἐπίθετα σὲ -υς, σὲ **-ύτατος**: μικρὸς — μικρότατος, νέος — νεώτατος, πλατὺς — πλατύτατος καὶ γλυκὸς — γλυκύτατος.

Τὸ ἀπόλυτο ὑπερθετικό μπορεῖ νὰ σχηματιστῇ καὶ μὲ τὸ ἐπίρρημα πολὺ ἢ πολὺ πολὺ καὶ τὸ θετικό:

πλατὺς — πολὺ πλατὺς, πλούσιος — πολὺ πλούσιος ἢ πολὺ πολὺ πλούσιος κτλ.

Παράδειγμα σχηματισμοῦ παραθετικῶν

Θετικὸ	Συγκριτικὸ	Ἵπερθετικὸ	
περιφραστικὸ	μονολεχτικὸ	σχετικὸ	ἀπόλυτο
ψηλὸς	πιὸ ψηλὸς	ψηλότερος	ὁ ψηλότερος
			ὁ πιὸ ψηλὸς
			πολὺ ψηλὸς
			πολὺ πολὺ ψηλὸς

Ἄνωμαλα παραθετικά

188. Μερικὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ μονολεχτικὰ παραθετικά ἀπὸ διαφορετικὴ ρίζα, δηλ. ἀπὸ διαφορετικὸ ἀρχικὸ θέμα, ἢ διαφορετικά ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐπίθετα. Τὰ παραθετικά αὐτὰ λέγονται **ἀνώμαλα**. Τέτοια εἶναι :

ἀπλὸς	ἀπλούστερος	ἀπλούστατος
γέρος	γεροντότερος	—
πολὺς	περισσότερος (σπαν. πιότερος)	—
κακὸς	χειρότερος	—
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
λίγος	—	ἐλάχιστος
μικρὸς	—	ἐλάχιστος
καλὸς	καλύτερος	ἄριστος

Ἐλλειπτικά παραθετικά

189. α) Μερικὰ παραθετικά **δὲν ἔχουν θετικὸ βαθμὸ**. Αὐτὰ σχηματίστηκαν ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαῖες :

κατώτερος — κατώτατος (κάτω) —
 ἀνώτερος — ἀνώτατος (ἄνω) —
 ὑπέρτερος — ὑπέρτατος (ὑπὲρ)

β) Μερικὰ συγκριτικά **δὲν ἔχουν θετικὸ οὔτε ὑπερθετικὸ** :

προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος, πρωτότερος.

γ) Συνηθίζονται ἀκόμη μερικὰ ὑπερθετικά μονολεχτικά καθὼς φίλιτος, ὕψιστος καὶ διάφοροι τιμητικοὶ τίτλοι καὶ προσφωνήσεις καθὼς Ἐκλαμπρότατος, Ἐξοχώτατος, Μεγαλειότατος, Παναγιότατος, Σεβασμιότατος, Αἰδεσιμότατος. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὑπερθετικά αὐτὰ δὲν ἔχουν οὔτε θετικὸ οὔτε συγκριτικὸ : Ἐκλαμπρότατος, Αἰδεσιμότατος, Μεγαλειότατος.

Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά

190. Δὲ σχηματίζουν παραθετικά οὔτε μονολεχτικά οὔτε περιφραστικά πολλὰ ἐπίθετα ποῦ σημαίνουν :

- α) ύλη: άσημέμιος, μάλλινος, ξύλινος, σιδερένιος χρυσός κτλ.
 β) καταγωγή ή συγγένεια: σμυρναίικος, φράγκικος, προγονικός κτλ.
 γ) τόπο ή χρόνο: ουράνιος, γήινος, θαλασσινός — τωρινός, χτεσινός, κυριακάτικος κτλ.
 δ) κατάσταση που δέν αλλάζει: βυσσινής, μισός, άθάνατος, πρωτότοκος κτλ.

Παραθετικά τών μετοχών

191. Σχηματίζουν παραθετικά και πολλές μετοχές παθητικές που τó νόημά τους τó επιτρέπει. Τά παραθετικά αυτά είναι πάντοτε περιφραστικά:

Θετικό	Συγκριτικό	Ύπερθετικό	
		άπόλυτο	σχετικό
χαρούμενος	πιό χαρούμενος	πολύ χαρούμενος	ó πιό χαρούμενος
προκομμένος	πιό προκομμένος	πολύ προκομμένος	ó πιό προκομμένος
εύτυχισμένος	πιό εύτυχισμένος	πολύ εύτυχισμένος	ó πιό εύτυχισμένος

Παραθετικά τών έπιρρημάτων

192. 1. Άπό τόν πληθυντικό τού ουδέτερου τών έπιθέτων σέ -ος και σέ -ής σχηματίζονται έπιρρήματα σέ -α, -ιά:

άκριβός—άκριβιά	άθώς—άθωα	άσχημος—άσχημα
καλός—καλά	γενναίος—γενναία	εύχάριστος—εύχάριστα
κακός—κακά	ώραίος—ώραία	όμορφος—όμορφα
βαθός—βαθιά	βαρής—βαριά	πλατύς—πλατιά

Τά έπιρρήματα αυτά σχηματίζουν παραθετικά, όπως τά έπίθετα, μονολεχτικά σέ -τερα -τα ή περιφραστικά:

Θετικό	Συγκριτικό	Ύπερθετικό
ώραία	ώραιώτερα, πιό ώραία	ώραιώτατα, πολύ ώραία
βαθιά	βαθύτερα, πιό βαθιά	βαθύτατα, πολύ βαθιά
καλά	καλύτερα, πιό καλά	άριστα, πολύ καλά

2. Άπό τά έπίθετα πολής και λίγος σχηματίζονται τά έπιρρήματα πολύ και λίγο που έχουν τ' άκόλουθα παραθετικά:

πολύ	περισσότερο (πιότερο)	άρα πολύ
λίγο	λιγότερο	πολύ λίγο (ελάχιστα)

3. Τά έπιρρήματα πορίς, (έ)μπρός, ύστερα σχηματίζουν συγκριτι-

κό νωρίτερα, μπροστούτερα, ύςτερώτερα. Τό νωρίς ἔχει σπάνια καί ὑπερθετικό νωρίτατα.

4. Τό συγκριτικό ἐπίρρημα ἀρχύτερα δεν ἔχει οὔτε θετικό οὔτε ὑπερθετικό.

5. Τό γρηγόρα σχηματίζει ὑπερθετικό τό γρηγορώτερο.

6. Σχηματίζουν παραθετικά περιφραστικά καί πολλά τοπικά ἐπιρρήματα: κάτω — πιό κάτω — πολὺ κάτω, πίσω — πιό πίσω — πολὺ πίσω, ἔξω — πιό ἔξω — πολὺ ἔξω κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ παραθετικά ἐπίθετα καί ἐπιρρήματα σὲ (ίτερος), (ίτατος), (ίτερα), (ίτατα), γράφονται ὅλα μὲ ν: μεγαλύτερος, γλυκύτερος, καλύτερα, πλατύτατα. Ἐξαιρεῖται τό νωρίτερα (νωρίτατα).

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

193. Ἄριθμητικά ἐπίθετα ὀνομάζομε τίς λέξεις πού φανερώνουν ἓναν ἀριθμό, τῆ σειρά κτλ.: πέντε μέρες, εἴκοσι μαθητές — πρῶτος μῆνας, δεύτερο βραβεῖο — διπλὸς κόπος, τριπλὴ κλωστή.

Τὰ ἀριθμητικά τὰ ξεχωρίζομε σὲ ἀπόλυτα, ταχτικά, πολλαπλασιαστικά, ἀναλογικά καί περιληπτικά.

Α.— Ἄπόλυτα ἀριθμητικά

194. Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά φανερώνουν ὀρισμένο πλῆθος ἀπὸ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα: τρία παιδιά, πέντε ἄλογα, δέκα βιβλία.

195. Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καί τῶν ταχτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα Ἀριθμητικά	Ταχτικά ἀριθμητικά
1	α'	ἓνας, μία-μιά, ἓνα	πρῶτος
2	β'	δύο, δυὸ	δεύτερος
3	γ'	τρεις, τρία,	τρίτος
4	δ'	τέσσερα, τέσσερεις,	τέταρτος
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ς'	ἕξι	ἕκτος
7	ζ'	ἑφτά (ἑπτὰ)	ἕβδομος

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Ταχτικά ἀριθμητικά
8	η'	ὄχτώ	ὄγδοος
9	θ'	ἐννέα, ἐννιά	ἐνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἐντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ις'	δεκαέξι (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ'	εἴκοσι	εἴκοστός
21	κα'	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἴκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	εἴκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ζ'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	ἑκατὸ	ἑκατοστός
101	ρα'	ἑκατὸν ἕνας, ἑκατὸ μία, ἑκατὸν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	ἑκατὸ δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τρ(ι)ακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	λγ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά ψηφία	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Ταχτικά ἀριθμητικά
10.000	ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	ρ	ἑκατὸ χιλιάδες	ἑκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἕνα ἑκατομμύριο	ἑκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἕνα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά μία καὶ δύο συνηθίζονται ὡς παροξύτονα, ἰδίως ὅταν θέλωμε νὰ τὰ τονίσωμε: δὲν ἦταν οὔτε μία οὔτε δύο.

196. Κλίση. Τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἑκατὸ ἔχουν ἕνα μόνον τύπον γιὰ ὅλα τὰ γένη καὶ γιὰ ὅλες τὶς πτώσεις.

Τ' ἀριθμητικά ἕνα, τρία καὶ τέσσερα ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται τὸ ἕνα μόνον στὸν ἐνικό, τὸ τρία καὶ τὸ τέσσερα στὸν πληθυντικό.

	ἄρσενικά	θηλυκά	οὐδέτερα
	ἕνα		
Ὄνομ.	ἕνας	μία, μιὰ	ἕνα
Γεν.	ἑνός	μιᾶς	ἑνός
Αἰτ.	ἕνα(ν)	μία, μιὰ	ἕνα

τρία, τέσσερα

Ὄνομ.	τρεις	τέσσερες	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεις	τέσσερες	τρία	τέσσερα

Τ' ἀριθμητικά ἀπὸ διακόσια καὶ ἀπάνω ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται, μόνον στὸν πληθυντικό, κατὰ τὸ πλούσιος: διακόσιοι — διακόσιες — διακόσια, χίλιοι — χίλιες — χίλια.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — 1. Τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ 13 ὡς τὸ 19 γράφονται σὲ μιὰ λέξη: δεκατρία, δεκάξι.

Ἀπὸ τὸ 21 καὶ πέρα γράφονται σὲ χωριστὲς λέξεις: εἴκοσι πέντε, ἐνεήντα ὀχτώ.

2. Τ' ἀριθμητικά σὲ -άντα, -ήντα παίρνουν ὀξεία: τριάντα, ἐξήντα.

B.— Ταχτικά ἀριθμητικά

197. Τὰ ταχτικά ἀριθμητικά φανερώουν τὴ θέση ποὺ παίρνει κάτι σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ὅμοια πράγματα: ὁ Ἰούλιος εἶναι ὁ ἕκτος μήνας, ὁ Δημήτριος εἶναι ὁ δέκατος στὸν κατάλογο, πῆρε τὸ πρῶτο βραβεῖο.

Τὰ ταχτικά ἀριθμητικά τελειώνουν σὲ -τος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δεύτε-
ρος, ἑβδομος καὶ ὄγδοος, καὶ κλίνονται ὅπως τὰ ἐπίθετα σὲ -ος, -η, -ο.

Στὸ κάθε ἀπόλυτο ἀριθμητικὸ ἀντιστοιχεῖ ἓνα ταχτικόν, ὅπως φαί-
νεται καὶ στὸν πίνακα.

Γ.— Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά

198. Τὰ πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά φανερώουν ἀπὸ πόσα
ἀπλὰ μέρη ἀποτελεῖται κάτι καὶ τελειώνουν σὲ -πλός, -πλή, -πλό:
διπλὸ παράθυρο, ἄλμα τριπλό.

Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά εἶναι: ἀπλός (καὶ μονός), διπλός,
τριπλός, τετραπλός, πενταπλός, ἑξαπλός, δεκαπλός, εἰκοσαπλός, ἑκα-
τονταπλός, χιλιαπλός (πολλαπλός).

Κοντὰ σ' αὐτὰ συνηθίζονται καὶ πολλαπλασιαστικά σύνθετα ἀπὸ τὸ
διπλός: τριδιπλός, δηλ. τριπλός, τετραδιπλός (τετραπλός), ἑφτάδι-
πλός κτλ.

Δ.— Ἀναλογικά ἀριθμητικά

199. Τ' ἀναλογικά ἀριθμητικά φανερώουν πόσες φορές μεγα-
λύτερο εἶναι ἓνα ποσὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, καὶ τελειώνουν σὲ -πλάσιος,
-πλάσια, -πλάσιο: τὸ σπίτι μου εἶναι διπλάσιο ἀπὸ τὸ γειτονικό. Αὐτὸς
κερδίζει διπλάσια χρήματα ἀπὸ κείνον.

Ἀναλογικά ἀριθμητικά εἶναι: διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλά-
σιος, πενταπλάσιος, δεκαπλάσιος, εἰκοσαπλάσιος, τριανταπενταπλάσιος,
ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος (πολλαπλάσιος).

Ἐπί τῷ διπλάσιος, τριπλάσιος κτλ. λέγεται καὶ δύο, τρεῖς φορές με-
γαλύτερος.

Ε.— Περιληπτικά ἀριθμητικά

200. Τὰ περιληπτικά ἀριθμητικά εἶναι ἀφηρημένα οὐσιαστι-
κά. Σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα παίρνοντας ὀρισμένες καταλή-
ξεις. Αὐτὲς εἶναι:

1) -(α)ριά: δεκαριά, δωδεκαριά, δεκαπενταριά, εἰκοσαριά, ἐνε-
νηνταριά, τρακοσαριά κτλ. Φανερώουν τὸ π ε ρ ῖ π ο υ: δεκαριά δέκα
πάνω κάτω, δωδεκαριά δώδεκα πάνω κάτω.

Τὰ περιληπτικά σὲ -αριά συνοδεύονται σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τὸ
καμιά: θὰ ἦταν καμιά εἰκοσαριά ἄνθρωποι.

Πληθυντικός

Όνομ.	ἔμεις	—	ἔσεῖς	—
Γεν.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
Αἰτ.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
Κλητ.	—	—	ἔσεῖς	—

Γ' πρόσωπο

δυνατοὶ τύποι   ἀδύνατοι τύποι

Ἐνικός

Όνομ.	αὐτός	αὐτή	αὐτό	τος	τη	το
Γεν.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτ.	αὐτὸν	αὐτή(ν)	αὐτό	τόν	τή(ν)	τό

Πληθυντικός

Όνομ.	αὐτοὶ	αὐτές	αὐτά	τοι	τες	τα
Γεν.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν	τούς	τούς	τούς
Αἰτ.	αὐτούς	αὐτές	αὐτά	τούς	τίς (τες)	τά

203. Οἱ τύποι πού τούς ὀνομάζομε **δυνατούς** συνηθίζονται ὅταν βρισκῶνται μόνοι στό λόγῳ ἢ ὅταν θέλωμε νά τονίσωμε κάτι ἢ νά τὸ ξεχωρίσωμε ἀπό ἄλλο: *Ποιὸν φώναξαν; — Ἐμένα. Ἐσείνα θέλω. Νά φύγουν αὐτοί, ὄχι ἐσεῖς.*

Οἱ **ἀδύνατοι** τύποι εἶναι συχνότεροι. Αὐτούς συνηθῶς μεταχειριζόμαστε ὅταν δὲ θέλωμε νά τονίσωμε κάτι ἢ νά τὸ ξεχωρίσωμε ἀπό ἄλλο: *Μὲ φώναξε. Σὲ θέλω. Μοῦ τὸ πῆρε, σοῦ τὸ ἔδωσε, φέρε το.*

204. Κλίση.— Τὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο πρόσωπο ἔχουν ἕναν τύπο γιὰ τὰ τρία γένη καὶ κλίνονται ἀνώμαλα. Ἡ τριτοπρόσωπη ἀντωνυμία ἔχει ξεχωριστούς τύπους γιὰ τὰ τρία γένη καὶ κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο καλός.

Κλητική ἔχει μόνο τὸ β' πρόσωπο: ἐσύ, ἐσεῖς: ἐσύ, ἔλα πιὸ κοντά· προχωρεῖτε, ἐσεῖς.

Τὸ τίς μπαίνει πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, τὸ τες ὕστερα ἀπὸ αὐτό: τίς βλέπω πού περνοῦν ἐκεῖ κάτω, σταμάτησέ τες, ἂν τίς δῆς χαϊρέτα τες.

ΠΡΟΟΡΑΦΙΑ.— Ἡ ἐνικὴ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ τὸν φυλάγει πάντοτε τὸ τελικὸ ν: τὸν βλέπω, τὸν δοκιμάζω, νά τον (§ 59).

Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ θηλυκοῦ τὴν, ὅταν εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, φυλάγει τὸ ν ἂν ἀκολουθῆ λέξη ἀπὸ φωνῆεν ἢ στιγμαῖο σύμφωνο (§ 58): τὴν ἔχω δεῖ, νά τὴν προσέχετε· ἀλλὰ θά μᾶς τὴ δώσουν.

2.— Κτητικές άντωνυμίες

Ὁ φίλος μου ἢ μητέρα της τὰ παιχνίδια τους

205. Οἱ άντωνυμίες *μου, της, τους* φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει αὐτό πού σημαίνει τὸ οὐσιαστικό.

Οἱ άντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει κάτι, τὸν κτήτορα, λέγονται **κτητικές**.

A.— Κτητικές άντωνυμίες εἶναι οἱ άδύνατοι τύποι τῆς προσωπικῆς άντωνυμίας στή γενική: *μου, σου, του, της, του, μας, σας, τους*. Τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν θέλωμε άπλῶς νά πούμε πώς κάτι άνήκει σέ κάποιον: *Ὁ πατέρας μου καὶ ὁ φίλος του, ἢ κόρη του με τὴ φίλη της, τὸ παιδί καταγίνεται με τὰ παιχνίδια του*.

B.— Ὅταν θέλωμε νά τονίσουμε πώς κάτι άνήκει σέ κάποιον ἢ νά ξεχωρίσουμε καλύτερα τὸν κτήτορα, ἢ καὶ ὅταν θέλωμε νά πούμε άπλῶς σέ ποιόν άνήκει κάτι, μεταχειριζόμαστε τίς ακόλουθες κτητικές άντωνυμίες.

A' προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: *δικός μου, δική μου, δικό μου*. Για πολλούς κτήτορες: *δικός μας, δική μας, δικό μας*.

B' προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: *δικός σου, δική σου, δικό σου*. Για πολλούς κτήτορες: *δικός σας, δική σας, δικό σας*.

Γ' προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: *δικός του (της), δική του (της), δικό του (της)*. Για πολλούς κτήτορες: *δικός τους, δική τους, δικό τους*.

Ὁ δικός μου πατέρας, τῶν δικῶν μου φίλων, τὰ βιβλία εἶναι δικά του, ὄχι δικά σου. Αὐτὸ εἶναι δικό μου.

Τὸ *δικός, -ή, -ὸ* κλίνεται ὅπως τὸ *καλός, -ή, -ὸ*.

3.— Ἰδιόπαθες άντωνυμίες

Φροντίζω τὸν ἑαυτό μου. Ἦρθε στὸν ἑαυτό του. Αὐτοὶ σκέπτονται μόνο τὸν ἑαυτό τους.

206. Οἱ άντωνυμίες πού φανερώνουν πὼς τὸ ἴδιο πρόσωπο ενεργεῖ καὶ τὸ ἴδιο δέχεται τὴν ενεργεια λέγονται **ιδιόπαθες**.

Οἱ ἰδιόπαθες άντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καὶ αἰτιατική καὶ κλίνονται ὅπως τὸ *καλός*:

χρωμε κάτι (πρόσωπο ή πράμα) πού είναι πολύ κοντά: τούτο είναι τὸ βιβλίό μου.

γ) **ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο**. Τῆ μεταχειριζόμεστε για νὰ δείχουμε ἕνα πρόσωπο ἢ πράμα πού είναι μακριά: ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ σπίτι είναι καλοχτισμένο, ἐκεῖνο τὸ χρόνο μέναμε στὸ χωριό.

δ) **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο**. Τῆ μεταχειριζόμεστε για νὰ δείχουμε τὴν ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: δὲν είναι τέτοιος πὸν νομίζεις.

ε) **τόσος, τόση, τόσο**. Τῆ μεταχειριζόμεστε για νὰ δείχουμε τὴν ποσότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: πέρασαν τόσα χρόνια ἀπὸ τότε.

Οἱ ἀντωνυμίες αὐτός, τοῦτος, ἐκεῖνος, τόσος κλίνονται ὅπως τὸ καλὸς καὶ τὸ μαῦρος, ἢ ἀντωνυμία τέτοιος ὅπως τὸ πλούσιος.

6.— Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

209. Ἀναφορικές λέγονται οἱ ἀντωνυμίες μὲ τις ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται, δηλ. ἀποδίνεται, σὲ μιὰ ἄλλη λέξη.

Ἀναφορικές ἀντωνυμίες είναι:

α) Τὸ πολὺ συχνὸ ἄκλιτο **πού**. Ἀναφέρεται σὲ ὀνόματα κάθε γένους, ἀριθμοῦ καὶ πτώσης: ὁ ἄνθρωπος πὸν εἶδα, οἱ μέρες πὸν πέρασαν, οἱ φωνές τῶν παιδιῶν πὸν παίζουν.

β) ὁ **ὁποῖος, ἡ ὁποῖα, τὸ ὁποῖο** (ὄχι πολὺ συχνή). Ἔχει τρία γένη καὶ κλίνεται μὲ τὸ ἄρθρο ὅπως τὸ ὠραῖος.

γ) ὁ **ὅποιος, ὅποια, ὅποιο** καὶ τὸ ἄκλιτο **ὄ,τι**. Τὸ ὅποιος, ὅποια, ὅποιο κλίνεται χωρὶς ἄρθρο ὅπως τὸ πλούσιος: ὅποιος θέλει ἄς δοκιμάση, βάλε ὅποια ροῦχα θέλεις· γράφε ὄ,τι ξέρεις, ἔλα ὄ,τι ὠρα μπορεῖς, ἔφαγαν ὄ,τι φαγιὰ βρέθηκαν.

δ) ὁ **ὄσος, ὄση, ὄσο**. Κλίνεται χωρὶς τὸ ἄρθρο ὅπως τὸ ἐπίθετο μαῦρος: ἤρθαν ὄσοι μπόρεσαν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1) Ὅλες οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες παίρνουν δασεία.

2) Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία ὄ,τι γράφεται μὲ ὑποδιαστολή. Τὸ ὄ,τι σύνδεσμος εἰδικός, γράφεται χωρὶς ὑποδιαστολή: κάμε ὄ,τι μπορεῖς, παίρνει ὄ,τι τοῦ δίνου, ἔλεγε ὄ,τι ἤθελε· εἶπε ὄ,τι θὰ ῥθῆ ὄ,τι ὠρα μπορέση· νομίζει ὄ,τι αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό.

7.— Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

210. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες λέγονται ἐκεῖνες πού τις μεταχειριζόμεστε ὅταν ρωτοῦμε: ποῖὸς ἀκούεται; πόσοι ἦταν;

Ἐρωτηματικὲς ἀντωνυμίες εἶναι:

α) Τὸ ἄκλιτο **τί**: τί θὰ κάμωμε; τί ὥρα ἔρχεται; τί παιδιὰ εἶναι αὐτά;

β) τὸ **ποιός; ποιά; ποιοί;** Κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο παλιός: Ποιοὶ ἔρχονται; ποιά ὥρα θὰ φύγωμε; γιὰ ποιοὺ πράμα μιλάς;

γ) Τὸ **πόσος; πόση; πόσο;** Κλίνεται κατὰ τὸ μαῦρος: Πόσες μέρες πέρασαν; Πόσα χρωστῶ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύωμε τὸ οὐδέτερο τῆς ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας **ποιὸ** μὲ τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα **πιό**: **ποιὸ** παιδί; **ποιὸ** βιβλίον; — Αὐτὸ εἶναι **πιὸ** μικρό, τὸ χωριὸ βρῖσκεται **πιὸ** μακριά, αὐτὸ τὸ μῆλο εἶναι **πιὸ** ἀφράτο.

8.— Ἀόριστες ἀντωνυμίες

211. Ἀόριστες λέγονται οἱ ἀντωνυμίες ποὺ τὶς μεταχειρίζομαστε γιὰ ἓνα πρόσωπο ἢ πράμα, ποὺ δὲν τὸ ὀνομάζομε, γιατί δὲν τὸ ξέρομε ἢ γιατί δὲ θέλομε: Περιμένει κάποιος στὴν πόρτα. Μὲ ποιὸν ἦσουν; — Μὲ κάποιον.

Ἀόριστες ἀντωνυμίες εἶναι:

1) Ἔνας, **μιά (μία), ἓνα**: Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀριθμητικὸ ποὺ χρησιμεύει καὶ γιὰ ἀόριστο ἄρθρο: Μοῦ ἔλεγε ἓνας.

2) **κανένας (κανεῖς), καμιά (καμία), κανένα**. Κλίνεται ὅπως τὸ ἓνας, **μιά, ἓνα** μόνο στὸν ἐνικό.

Τὸ **κανεῖς** ἔχει δυὸ σημασίες:

α) σημαίνει **κάποιος** ὅταν ἡ φράση δὲν ἔχει ἄρνηση: ἂν μὲ ζήτηση **κανεῖς**, πέρασε ἀπὸ τὸ σπίτι **καμιά** μέρα, ἂν δῆς **κανένα** παιδί σιὸ δρόμο.

β) σημαίνει **οὔτε ἓνας** καὶ **κάποιος** ὅταν ἡ φράση εἶναι ἀρνητικὴ: ἂν δὲν τὸ πῆρε **κανεῖς** (κάποιος), θὰ βρεθῆ· δὲν τὸ πῆρε **κανεῖς**, δὲν τὸν εἶδε **κανεῖς**.

3) **κάποιος, κάποια, κάποιον**. Κλίνεται κατὰ τὸ πλούσιος: ἦρθε **κάποιος**, εἶδα **κάποιον** στὸ δρόμο, **κάποια** μέρα.

4) **μερικοί, μερικές, μερικά** (ὅταν εἶναι γιὰ λίγα πρόσωπα ἢ πράματα). Κλίνεται μόνο στὸν πληθυντικὸ ὅπως τὸ **καλοὶ**: **μερικοί** τὸ πίστεψαν, **μερικές** γυναῖκες, ἔκαμα **μερικά** ψώνια.

5) **κάτι, κατιτί**. Εἶναι ἄκλιτα: Κάτι θὰ ἔγινε, ξέρω καὶ γὼ **κατιτί**. ἦταν **κάτι** ἄνθρωποι, διάβασε σὲ **κάτι** βιβλία.

6) **τίποτε (τίποτα)**. Εἶναι ἄκλιτο καὶ ἔχει δυὸ σημασίες:

α) πὲς μας **τίποτε** (κάτι), ἔμαθες **τίποτε** (κάτι) νέα; ἂν βρῆς

τίποτα κάστανα παίρνεις και για μένα. β) δὲν ξέρω τίποτε· τί θέλεις; —τίποτε.

7) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο**. Φανερώνει ἓνα ποσὸ ὄχι ὀρισμένο και κλίνεται κατὰ τὸ ὄμορφος: ἦταν κάμποσοι ἄνθρωποι, πέρασε κάμποση ὥρα, ἔχω κάμποσα βιβλία.

8) **κάθε· καθένας, καθεμιὰ (καθεμιά), καθένα**.

Τὸ κάθε εἶναι ἄκλιτο και συνηθίζεται σὰν ἐπίθετο, με ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο, με ὀνόματα κάθε πτώσης: (ὁ) κάθε ἄνθρωπος, (τὸ) κάθε παιδί, κάθε βδομάδα — ἢ πρόοδος τοῦ κάθε παιδιοῦ, κάθε δυὸ χρόνια.

Τὸ καθένας κλίνεται στὸν ἐνικό ὅπως τὸ ἓνας: ὁ καθένας με τῆ σειρά του, καθεμιὰ τῆ δουλειά της.

9) **καθετί**. Εἶναι ἄκλιτο οὐδέτερο και συνηθίζεται με τὸ ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο στὴν ὀνομαστική και τὴν αἰτιατική: θ' ἀκούσω (τὸ) καθετί πὸν θὰ πῆς.

10) **(ὁ, ἡ, τὸ) δείνα, (ὁ, ἡ, τὸ) τάδε**. Καὶ τὰ δύο λέγονται στὸν ἐνικό, και για τὰ τρία γένη. Για τὸ ἀρσενικό λέγεται και ὁ δείνας, ὁ τάδες. Τις λέμε ὅταν δὲ θέλωμε νὰ ὀνομάσωμε τὰ πρόσωπα ἢ τὰ πράματα: Ἦρθε ὁ δείνα και μοῦ λέει, νὰ πᾶς στο τάδε μέρος.

11) **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο**. Κλίνεται κατὰ τὸ μαῦρος: Ποῦ εἶναι ὁ ἄλλος; ἔλα ἄλλη μέρα, ἄλλα παιδιὰ φώναζαν.

Συσχετικές ἀντωνυμίες

212. Σὲ κάθε ἐρώτηση πὸν κάνομε με μιὰ ἐρωτηματική ἀντωνυμία μπορεῖ νὰ δοθῆ ἀπάντηση με ὀρισμένες κάθε φορά ἀντωνυμίες ἀόριστες, δειχτικές και ἀναφορικές. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτὲς ἔχουν μεταξὺ τους κάποια σχέση. Γι' αὐτὸ λέγονται **συσχετικές ἀντωνυμίες**.

Πίνακας συσχετικῶν ἀντωνυμιῶν

Ἐρωτηματικὲς	Ἀόριστες	Δειχτικὲς	Ἀναφορικὲς
ποιός;	ἓνας, κάποιος κανένας, μερικοὶ ἄλλος	αὐτός τοῦτος ἐκεῖνος	(ἐκεῖνος) πὸν ὅποιος
τί;	ὁ δείνα, ὁ τάδε καθένας (κάθε) κάτι, κατιτί κάθε, καθετί	αὐτό, τοῦτο ἐκεῖνο	ὅ,τι

Ἐρωτηματικῆς	Ἀόριστες τίποτε	Δειχτικῆς	Ἀναφορικῆς
τί (λογῆς);		τέτοιος	ὁποιοσδήποτε
τί (εἶδος);		»	ὀτιδήποτε
πόσος;	κάμποσος	τόσος	ὄσος

Τ Α Ρ Η Μ Α Τ Α

213. Ὄταν ἀκούσωμε νὰ λένε ἡ μητέρα, τὸ δέντρο, ἡ γάτα, καταλαβαίνομε πὼς γίνεται λόγος γιὰ τὴ μητέρα, γιὰ τὸ δέντρο, γιὰ τὴ γάτα, ἀλλὰ δὲν ξέρομε τί κάνουν ἢ τί τοὺς συμβαίνει.

Ἄν ὅμως ἀκούσωμε νὰ λένε: ἡ μητέρα κεντᾶ, τὸ δέντρο ξεριζώθηκε, ἡ γάτα κοιμᾶται, τότε ξέρομε ἀπὸ τὴ λέξη κεντᾶ πὼς ἡ μητέρα κάνει κάτι, ἐνεργεῖ, ἀπὸ τὴ λέξη ξεριζώθηκε πὼς τὸ δέντρο ἔπαθε κάτι, ἀπὸ τὴ λέξη κοιμᾶται πὼς ἡ γάτα βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Οἱ λέξεις κεντᾶ, ξεριζώθηκε, κοιμᾶται εἶναι **ρήματα**.

Ὡστε **ρήματα** λέγονται οἱ λέξεις ποὺ φανερώνουν πὼς ἓνα πρόσωπο ζῶο ἢ πρᾶμα ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει ἢ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση.

214. Μὲ τὰ **ρήματα** κάνομε φράσεις ποὺ ἔχουν ἀκέριο νόημα καὶ λέγονται **προτάσεις**. Σὲ κάθε πρόταση ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ρῆμα ὑπάρχει καὶ ἓνα οὐσιαστικὸ ἢ ἄλλη λέξη μὲ σημασία οὐσιαστικοῦ, ποὺ φανερώνει γιὰ ποιὸν γίνεται λόγος. Στὴν πρόταση: ἡ μητέρα κεντᾶ ἡ λέξη μητέρα φανερώνει ποιὸς κάνει κάτι, στὴν πρόταση: τὸ δέντρο ξεριζώθηκε ἡ λέξη δέντρο φανερώνει ποιὸς ἔπαθε, στὴν πρόταση: ἡ γάτα κοιμᾶται ἡ λέξη γάτα φανερώνει ποιὸς βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Στὶς προτάσεις λοιπὸν αὐτὲς γίνεται λόγος γιὰ τὴ μητέρα (πρόσωπο), γιὰ τὸ δέντρο (πρᾶμα), γιὰ τὴ γάτα (ζῶο). Τὸ πρόσωπο, τὸ ζῶο ἢ τὸ πρᾶμα, ποὺ γι' αὐτὰ γίνεται λόγος στὴν πρόταση, λέγεται **ὑποκείμενο**.

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

Διαθέσεις

215. α. Ὁ γεωργὸς ὀργώνει τὸ χωράφι. Στὴν πρόταση αὐτὴ τὸ

ρῆμα ὀργώνει φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ γεωργός) κάνει κάτι, ἐνεργεῖ. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν πρόταση: τὰ παιδιὰ παίζουν στὴν αὐλή, τὸ ρῆμα (παίζουν) φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο, τὰ παιδιὰ, κάνουν κάτι, ἐνεργοῦν. Ρήματα πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ λέγονται ρήματα μὲ **ἐνεργητικὴ διάθεση ἢ ἐνεργητικά**.

β. Ὁ κάμπος φωτίστηκε ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἐδῶ τὸ ρῆμα (φωτίστηκε) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ κάμπος) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἥλιο). Τὸ ἴδιο καὶ στὴν πρόταση: τὸ δέντρο ξεριζώθηκε ἀπὸ τὸν ἀέρα. Τὸ ρῆμα (ξεριζώθηκε) φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο (τὸ δέντρο) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἀέρα). Ρήματα πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδή δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, λέγονται ρήματα μὲ **παθητικὴ διάθεση ἢ παθητικά**.

γ. Τὸ πρωὶ σηκώνομαι στὶς ἑφτά. Στὴν πρόταση αὐτὴ τὸ ρῆμα σηκώνομαι σημαίνει σηκώνω τὸν ἑαυτό μου, δηλ. τὸ ὑποκείμενο (ἐγὼ) κάνει κάτι στὸν ἑαυτό του. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε ντύνομαι, χτενίζομαι, ἐτοιμάζομαι, τὰ ρήματα σημαίνουν ντύνω τὸν ἑαυτό μου, χτενίζω τὸν ἑαυτό μου, ἐτοιμάζω τὸν ἑαυτό μου. Τὰ ρήματα πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτὸ λέγονται ρήματα μὲ **μέση διάθεση ἢ μέσα**.

δ. Τὸ παιδί κοιμᾶται. Ἐδῶ τὸ ρῆμα φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο (τὸ παιδί) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, παρὰ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε πεινώ, διψῶ, κάθομαι, τὰ ρήματα φανερώνουν πὼς βρίσκομαι σὲ μιὰ κατάσταση. Τὰ ρήματα πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο (οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον παρὰ) βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση λέγονται ρήματα μὲ **οὐδέτερη διάθεση ἢ οὐδέτερα**.

216. Τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα εἶναι δύο εἰδῶν: **μεταβατικὰ καὶ ἀμετάβατα**. Στὴν πρόταση ἡ μητέρα ἐτοιμάζει τὸ τραπέζι τὸ ρῆμα φανερώνει πὼς ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο πηγαίνει στὸ τραπέζι. Τὸ ἴδιο καὶ στὶς προτάσεις διαβάζω ἓνα βιβλίο, ὁ περιβολάρχης ποτίζει τὰ λουλούδια ἡ ἐνέργεια πού κάνουν τὰ ὑποκείμενα πηγαίνει σὲ κάτι, στὸ βιβλίο, στὰ λουλούδια. Τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα πού ἡ ἐνέργειά τους πηγαίνει σὲ κάποιον πρόσωπο ἢ πράγμα λέγονται **μεταβατικὰ**. Τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πράγμα στὸ ὁποῖο πηγαίνει ἡ ἐνέργεια λέγεται **ἀντικείμενο**. Τὰ μεταβατικὰ ρήματα συνοδεύονται πάντοτε ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο.

Στὴν πρόταση τὰ παιδιὰ τρέχουν, πηδοῦν γελοῦν τὰ ρήματα φα-

περάνουν ἐνέργεια, εἶναι δηλαδὴ ἐνεργητικά, ἀλλὰ ἡ ἐνέργεια δὲν πηγαίνει σὲ κάτι ἔξω ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο: δὲν ἔχουν ἀντικείμενο. Τὰ ρήματα πού ἡ ἐνέργειά τους δὲν πηγαίνει σὲ πρόσωπο ἢ πράμα λέγονται **ἀμετάβατα**.

217. Τὰ ρήματα λοιπὸν ὡς πρὸς τὴ διάθεση χωρίζονται σὲ **ἐνεργητικά, παθητικά, μέσα καὶ οὐδέτερα**. Τὰ ἐνεργητικά χωρίζονται σὲ **μεταβατικά καὶ σὲ ἀμετάβατα**.

Φωνές

218. Τὰ ρήματα, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου, σχηματίζουν πολλοὺς τύπους: *δένω, δένεις, δένει* κτλ., *ἔδενα, ἔδενες* κτλ., *θά δέσω, ἔδεσα, ἔχω δέσει* κτλ.— *δένομαι, δένεσαι, δενόμουν, θὰ δεθῶ, δέθηκα, ἔχω δεθῆ* κτλ. Ἐδῶ ἔχομε δύο ὁμάδες ἀπὸ τύπους, πού λέγονται **φωνές**.

1. Τὸ σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στὸ ἀ' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τὴν κατάληξη *-ω* ὀνομάζεται **ἐνεργητικὴ φωνή**. Τὰ ρήματα *δένω, ἀκούω, γελῶ* εἶναι ἐνεργητικῆς φωνῆς.

2. Τὸ σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στὸ ἀ' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα κατάληξη *-μαι* ὀνομάζεται **παθητικὴ φωνή**. Τὰ ρήματα *δένομαι, ἀκούομαι, χτυπιέμαι* εἶναι παθητικῆς φωνῆς.

Συνήθως ἀκολουθοῦν τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ ρήματα μὲ διάθεση ἐνεργητικὴ, καὶ τὴν παθητικὴ φωνὴ ρήματα μὲ διάθεση παθητικὴ ἢ μέση: *γράφω, μοιράζω, ντύνω* — *γράφομαι, μοιράζομαι, ντύνομαι*.

Τὰ οὐδέτερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ ἄλλοτε τὴν παθητικὴ: *πεινῶ, διψῶ* — *κοιμοῦμαι, χαίρομαι*.

Πολλὰ ρήματα ἔχουν καὶ τίς δύο φωνές: *ἀκούω* — *ἀκούομαι*.

Ἐπάρχουν ὁμῶς καὶ ρήματα πού σχηματίζονται μόνο στὴ μία φωνή: *ζῶ, ξυπνῶ, γερνῶ, τρέχω* — *ἔρχομαι, φαίνομαι, χρειάζομαι*.

Τὰ ρήματα πού ἔχουν μόνο παθητικὴ φωνὴ λέγονται **ἀποθετικά**. Μερικὰ ἀποθετικά ρήματα: *αἰσθάνομαι, γίνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι, εὐχομαι, θυμοῦμαι, μεταχειρίζομαι, σέβομαι, συλλογίζομαι, φοβοῦμαι* κτλ.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ — ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Ἐγκλίσεις

219. "Όταν λέμε: *ἔγραφα τὰ ὀνόματα*, μιλοῦμε γιὰ κάτι πού ἔγινε, γιὰ κάτι πραγματικό. "Αν ποῦμε: *ἄς γράψωμε τίς γραπτές ἐργασίες μας*, δείχνουμε πῶς θέλομε νά γίνη τὸ γράψιμο. "Αν πάλι ποῦμε: *γράψε στὸν πίνακα τὸ ρῆμα*, προστάζομε.

Οἱ μορφές πού παίρνει ἓνα ρῆμα γιὰ νά φανερώση πῶς θέλομε νά παρουσιάσωμε αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα λέγονται **ἐγκλίσεις**.

Οἱ ἐγκλίσεις εἶναι τρεῖς: Ἡ **ὀριστική**, ἡ **ὑποταχτική** καὶ ἡ **προσταχτική**.

1. Ἡ **ὀριστική** παριστάνει τὸ βέβαιο, τὸ πραγματικό: *ὁ ἥλιος λάμπει, χιτὲς ἔβρεξε, τὸ ἀπόγεμα θὰ παίξω*.

2. Ἡ **ὑποταχτική** παριστάνει αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα σὰν κάτι πού θέλομε ἢ περιμένομε νά γίνη: *ἄς παίξωμε* (= θέλω νά παίξωμε) — *ὅταν ἔρθουν οἱ διακοπές*, θὰ πᾶμε *ἐξοχῆ* (= περιμένω νά ῥθουν οἱ διακοπές).

3. Ἡ **προσταχτική** παριστάνει αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα σὰν προσταγή, ἐπιθυμία, εὐχή: *φύγε* — *ἄκουσέ με* — *βοήθησέ με*, *θεέ μου*.

Ἡ ὀριστική, ἡ ὑποταχτική καὶ ἡ προσταχτική ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὰ διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ καὶ ὀνομάζονται γι' αὐτὸ **προσωπικὲς ἐγκλίσεις** (*δένω, δένεις, δένομε, νὰ δένω, νὰ δένη* κτλ.).

Ἦς ἐγκλίσεις λογαριάζομε καὶ τὸ **ἀπαρέμφατο** καὶ τὴ **μετοχή**.

4. Τὸ **ἀπαρέμφατο** εἶναι ἄκλιτος τύπος τοῦ ρήματος καὶ χρησιμεύει γιὰ νά σχηματίζονται, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, ὀρισμένοι χρόνοι τοῦ ρήματος: *ἔχω δέσει, εἶχες δέσει, θὰ ἔχη δέσει* — *ἔχω δεθῆ, εἶχες δεθῆ* κτλ.

Ἀπαρέμφατο ἔχει ὁ ἐνεργητικὸς καὶ ὁ παθητικὸς ἀόριστος: *δέσει, γράψει, βρέξει* — *δεθῆ, γραφῆ, βραχῆ*.

5. Ἡ **μετοχή** εἶναι ἄλλοτε ἄκλιτη καὶ ἄλλοτε κλιτὴ μὲ τρία γένη: *δέοντας, τιμώντας* — *δεμένος, -η, -ο, τιμημένος -η, -ο*.

Τὸ ἀπαρέμφατο καὶ ἡ μετοχή ὀνομάζονται **ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις**, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὰ διάφορα πρόσωπα.

Χρόνοι τοῦ ρήματος

δένω (τώρα) ἔδενα (στά περασμένα) θά δέσω (στό μέλλον)

220. Ὅπως βλέπομε, ὑπάρχουν ξεχωριστοί ρηματικοί τύποι πού φανερώνουν πότε γίνεται αὐτό πού σημαίνει τὸ ρῆμα. Οἱ τύποι αὐτοὶ λέγονται **χρόνοι**.

Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν εἰδῶν: α) **παροντικοί**, β) **περασμένοι** καὶ γ) **μελλοντικοί**.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων στὴν ὀριστική

Α.— Παροντικοὶ χρόνοι

221. Παροντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ παρακείμενος.

1. Ὁ **ἐνεστώτας** φανερώνει κάτι πού γίνεται τώρα, ἐξακολουθητικά: βγαίνει ὁ ἥλιος, τρέχω γὰ τὸν πιάσω, ἢ κάτι πού ἐπαναλαμβάνεται: ξυπνῶ στὶς ἔξι καὶ σηκώνομαι ἀμέσως.

2. Ὁ **παρακείμενος** φανερώνει πὼς ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα ἔγινε στά περασμένα καὶ εἶναι πιά ἀποτελειωμένο τὴν ὥρα πού μιλοῦμε: ἔχω διαβάσει τὰ μαθήματά μου (= τὰ διάβασα, καὶ **τώρα** εἶναι τελειωμένο τὸ διάβασμα).

Β — Περασμένοι χρόνοι

222. Περασμένοι χρόνοι εἶναι ὁ παρατατικός, ὁ ἀόριστος, καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος.

3. Ὁ **παρατατικός** φανερώνει πὼς ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα γινόταν στά περασμένα ἐξακολουθητικά ἢ μ' ἐπανάληψη: χτές τὸ ἀπόγεμα διάβαζα — τὸ καλοκαίρι ξυπνοῦσα στὶς ἔξι.

4. Ὁ **ἀόριστος** φανερώνει πὼς ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα ἔγινε στά περασμένα: χτύπησα τὴν πόρτα — περάσαμε ὥραϊα στό ταξίδι.

5. Ὁ **ὑπερσυντέλικος** φανερώνει πὼς ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα ἦταν τελειωμένο στά περασμένα πρὶν γίνῃ κάτι ἄλλο: ὅταν ἔφτανες, ἐγὼ εἶχα φύγει.

Γ.— Μελλοντικοὶ χρόνοι

223. Μελλοντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαίος μέλλοντας καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας.

6. Ὁ **ἐξακολουθητικός μέλλοντας** φανερώνει κάτι πού θά γί-

νεται με ἀδιάκοπη συνέχεια ἢ μ' ἐπανάληψη: σήμερον τὸ ἀπόγεμα θὰ γράφω — ἀπὸ αὔριον θὰ σηκώνωμαι στὶς ἔξι.

7. Ὁ **στιγμιαῖος μέλλοντας** φανερώνει κάτι ποῦ θὰ γίνη: θὰ ξυπνήσω πολὺ πρῶτῃ — αὔριον θὰ ξεκουρασθῶ ὅλη τὴ μέρα.

8. Ὁ **συντελεσμένος μέλλοντας** φανερώνει κάτι ποῦ θὰ εἶναι τελειωμένο στὸ μέλλον ὕστερ' ἀπὸ ὀρισμένο καιρὸ: ὅταν θὰ βραδιάσῃ, θὰ ἔχω τελειωμένες τὶς δουλειές μου — στὶς πέντε τὸ πρῶτῃ θὰ ἔχω φύγει.

Μονολεχτικοὶ καὶ περιφραστικοὶ χρόνοι

224. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ἄλλοι σχηματίζονται με μιὰ μόνο λέξη καὶ λέγονται **μονολεχτικοὶ** καὶ ἄλλοι με δυὸ ἢ τρεῖς λέξεις καὶ λέγονται **περιφραστικοί**.

1. **Μονολεχτικοὶ** χρόνοι εἶναι τρεῖς: ὁ ἐνεστώτας: δένω — δένομαι, ὁ παρατατικός: ἔδενα — δενόμουν καὶ ὁ ἀόριστος: ἔδεσα — δέθηκα.

2. **Περιφραστικοὶ** χρόνοι εἶναι πέντε: ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας. Ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας σχηματίζεται με τὸ μόριον θὰ καὶ τὴν ὑποταχτική τοῦ ἐνεστώτα, ὁ στιγμιαῖος με τὸ θὰ καὶ τὴν ὑποταχτική τοῦ ἀορίστου: θὰ δένω — θὰ δένομαι, θὰ δέσω — θὰ δεθῶ.

Ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας ἔχουν δυὸ τύπους:

Ὁ πρῶτος τύπος σχηματίζεται με τὸ ρῆμα **ἔχω** (εἶχα, θὰ ἔχω) καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἀορίστου (δέσει, δεθῆ): ἔχω δέσει, εἶχα δέσει, θὰ ἔχω δέσει — ἔχω δεθῆ, εἶχα δεθῆ, θὰ ἔχω δεθῆ.

Ὁ δεύτερος τύπος σχηματίζεται:

α) στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ με τὸ ρῆμα **ἔχω** (εἶχα, θὰ ἔχω) καὶ τὴ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: ἔχω δεμένο, -η, -ο, εἶχα δεμένο, -η, -ο, θὰ ἔχω δεμένο, -η, -ο.

β) στὴν παθητικὴ φωνὴ με τὸ ρῆμα **εἶμαι** (ἦμουν, θὰ εἶμαι) καὶ τὴ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: εἶμαι δεμένος, -η, -ο, ἦμουν δεμένος, -η, -ο, θὰ εἶμαι δεμένος, -η, -ο.

Τὰ ρήματα *ἔχω* καὶ *εἶμαι*, ὅταν βοηθοῦν νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι, λέγονται **βοηθητικὰ ρήματα**.

Ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος λέγονται **ἀρχικοὶ χρόνοι** τοῦ ρήματος, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ θέμα τους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι.

225. Πίνακας τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς

Οἱ χρόνοι	Παροντικοὶ	Περασμένοι	Μελλοντικοὶ
Ἐξακολουθητικοὶ	Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐξακολ. μέλλοντ
	<i>γράφω</i>	<i>ἔγραφα</i>	<i>θὰ γράφω</i>
Στιγμιαῖοι	—	Ἀόριστος	Στιγμ. μέλλοντ.
		<i>ἔγραφα</i>	<i>θὰ γράφω</i>
Συντελεσμένοι	Παρακείμενος	Ἵπερσυντέλικος	Συντελεσμ. μέλλ.
	<i>ἔχω γράφει</i>	<i>εἶχα γράφει</i>	<i>θὰ ἔχω γράφει</i>

Ὁ σχηματισμὸς τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς

226. 1. Ἡ **ὑποταχτικὴ** ἔχει ἐνεστώτα, ἀόριστο καὶ παρακείμενο: νὰ *γράφω*, νὰ *γράψω*, νὰ *ἔχω γράφει*. Ἡ ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ παρακειμένου διαφέρει ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ μόνον στὴν ὀρθογραφία: *γράφεις, γράφομε* — νὰ *γράφης, νὰ γράφομε*. ἔχει *γράφει, ἔχομε γράφει* — νὰ *ἔχη γράφει, νὰ ἔχομε γράφει*.

2. Ἡ **προσταχτικὴ** ἔχει ἐνεστώτα (*γράφε*), ἀόριστο (*γράψε*) καὶ πολὺ σπάνια παρακείμενο (*ἔχε γραμμένο*). Στὴν παθητικὴ φωνὴ ἔχει κανονικὰ ξεχωριστοὺς τύπους στὸν ἀόριστο: *γράφου, γραφτῆτε*· στὸν ἐνεστώτα εἶναι σπάνιοι οἱ μονολεχτικοὶ τύποι (*γράφου, γράφεστε*). Οἱ τύποι ποὺ λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ πού παίρνει τότε τὸ μόριο *ἄς* (*νά*): *ἄς γράφη, νὰ εἶναι γραμμένο*.

Ἡ προσταχτικὴ ἔχει μόνον δύο πρόσωπα, τὸ β' καὶ τὸ γ'. Τὸ γ' πρόσωπο δὲν ἔχει ξεχωριστὸ τύπο καὶ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ: *ἄς γράφη ἢ νὰ γράφη*.

Ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα

227. Ὄταν λέμε *τρέχω, τρέχεις*, τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα πρόσωπο (*ἐγώ, εσύ*). Ὄταν λέμε *τρέχομε, τρέχετε*, τὸ ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πρόσωπα (*ἐμεῖς, εσεῖς*). Τὸ ἄλογο *τρέχει*: τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα ζῶο

(τὸ ἄλογο): τὰ αὐτοκίνητα τρέχουν: τὸ ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πράματα (τὰ αὐτοκίνητα).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ἂν τὸ ὑποκείμενό του εἶναι ἓνα ἢ πολλὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα λέγεται **ἀριθμὸς** τοῦ ρήματος.

Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι στὸ ρῆμα, ὅπως καὶ στ' ὄνομα, δύο: ὁ **ἐνικός** καὶ ὁ **πληθυντικός**.

228. Ὁ κάθε ἀριθμὸς ἔχει τρεῖς τύπους γιὰ τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, γιὰ τὸ **πρῶτο** (ἐγὼ — ἐμεῖς), γιὰ τὸ **δεύτερο** (ἐσὺ — ἐσεῖς) καὶ γιὰ τὸ **τρίτο** (αὐτὸς — αὐτοί).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει τίνος προσώπου εἶναι τὸ ὑποκείμενό του λέγεται **πρόσωπο** τοῦ ρήματος.

Καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπὸ τὶς ξεχωριστὲς **κατάληξεις** πού παίρνει τὸ ρῆμα.

Συνακόλουθα τοῦ ρήματος: Ἡ διάθεσις, ἡ φωνή, ἡ ἔγκλισις καὶ ὁ χρόνος, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο παρουσιάζονται πάντοτε στοὺς τύπους πού σχηματίζει ἓνα ρῆμα καὶ λέγονται **συνακόλουθα τοῦ ρήματος**.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

1. Κατάληξη, θέμα καὶ χαρακτήρας

229. Ὅπως στὰ ὀνόματα, ἔτσι καὶ σὲ κάθε τύπο ρήματος ξεχωρίζουμε κατάληξη καὶ θέμα: δέν-ω, δέν-ομε, δέν-ε, δέν-αμε.

1. **Κατάληξη** εἶναι τὸ τέλος τοῦ ρήματος πού ἀλλάζει.

2. **Θέμα** εἶναι τὸ μέρος τοῦ ρήματος πού δὲν ἀλλάζει.

Κάθε ρῆμα ἔχει γιὰ κάθε φωνή **δύο θέματα**, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σχηματίζονται οἱ διάφοροι χρόνοι του. Τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι τὸ **ἐνεστωτικό** καὶ τὸ **ἀοριστικό**. Τοῦ ρήματος δένω ἐνεστωτικό θέμα εἶναι τὸ δέν-, ἀοριστικό θέμα τὸ δεσ-.

α. Ἀπὸ τὸ **ἐνεστωτικό θέμα** σχηματίζονται οἱ ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι καὶ τῶν δύο φωνῶν, δηλαδή ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας: δέν-ω — δέν-ομαι, ἔ-δεν-α — δεν-άμουν.

θά δέν-ω — θά δέν-ομαι, νά δέν-ω — νά δέν-ομαι, δέν-ε — (δέν-ου), δέν-οντας.

β. Ἀπό τὸ θέμα τοῦ **ἐνεργητικοῦ ἀορίστου** σχηματίζονται οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, δηλαδή ὁ ἀόριστος καὶ ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας, καθὼς καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς : ἔ-δεσ-α, θά δέσ-ω, (ἔχω, εἶχα, θά ἔχω) δέσ-ει.

γ. Ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ **παθητικοῦ ἀορίστου** σχηματίζονται οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς, τὸ παθητικὸ ἀπαρέμφατο καὶ οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στὸ ἄκλιτό τους μέρος: δέθ-ηκα, θά δεθ-ῶ, νά δεθ-ῆτε, ἔχω δεθ-ῆ.

230. Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἢ τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος λέγεται **ἐνεστωτικὸς ἢ ἀοριστικὸς χαρακτήρας**.

Τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος δεν- ὁ χαρακτήρας εἶναι τὸ ν, τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος δεσ- χαρακτήρας εἶναι τὸ σ.

Τὸ φωνῆεν (ἢ τὸ δίψηφο) ποῦ βρίσκεται στὴ συλλαβὴ τὴν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη λέγεται **θεματικὸ φωνῆεν**.

Τοῦ γράφω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ φ καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ α· τοῦ λείπω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ π καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ ει.

2. Αὔξηση

231. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο παίρνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ θέμα, στὸν παρατατικὸ καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς, ἕνα ε- μὲ ψιλῆ· λύνω — ἔλυνα, ἔλυσα· γράφω — ἔγραφα, ἔγραφα.

Τὸ ε- αὐτὸ λέγεται **αὔξηση** καὶ οἱ ρηματικοὶ τύποι ποῦ τὸ παίρνουν **αὔξημένοι τύποι**.

1. Ἡ αὔξηση μένει πάντοτε, ὅταν τονίζεται : ἔδενα, ἔδενες· ὅταν δὲν τονίζεται, συνήθως παραλείπεται: δέναμε, δένετε.

2. Μερικὰ ρήματα παίρνουν **αὔξηση η-** ἀντὶ ε- : πίνω (ἔπινα) — ἤπια, βρῖσκω (ἔβρισκα) — ἤβρα, θέλω — ἤθελα, ξέρω — ἤξερα.

3. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν ἢ δίψηφο, τὸ φυλάγουν σὲ ὅλους τοὺς χρόνους: ἀνάβω, ἀναβα, ἀναφα, ἀνάφτηκε — ὀρίζω, ὀρίζα, ὀρισα, ὀρίζοταν, ὀρίστηκε — εὐχαριστῶ, εὐχαριστοῦσα, εὐχαριστιόμουν κτλ. Ἐξαιροῦνται τὰ ρήματα: ἔχω—εἶχα, ἔρχομαι—ἤρθα, εἶμαι—ἤμουν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Η ΔΥΣΙΣΗ.— 1. Γράφονται με η τὸ ἦρθα, ἦβρα, ἦπια, ἦμμον, ἦξερα, ἦθελα.

2. Γράφονται με ει τὸ εἶδα, εἶπα, εἶχα.

Ἐσωτερικὴ αὐξηση.— Μερικὰ σύνθετα ρήματα με πρώτο συνθετικὸ ἐπίρρημα, καθὼς πολὺ, πάρα, καλά, κακά κτλ. παίρνουν τὴν τονισμένη αὐξηση στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ. Ἡ αὐξηση αὐτὴ λέγεται **ἔσωτερικὴ αὐξηση**: δὲν τὸν πολυέβλεπα, παραῆθελε, δὲν τοῦ καλοῦρθε κτλ.

3. Βοηθητικὰ στοιχεῖα σχηματισμοῦ

232. Γιὰ νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι τῶν ρημάτων χρησιμεύουν:

α) τὸ μελλοντικὸ μόριο θὰ γιὰ τοὺς μέλλοντες: θὰ δένω, θὰ δέσω, θὰ ἔχω δεθῆ.

β) τὰ βοηθητικὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι γιὰ τοὺς συντελεσμένους χρόνους.

233. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα ἔχω

Μονολεχτικοὶ χρόνοι				
Ἐνεστώτας				Παρατατικός
Ἵριστικὴ	Ἵποταχτικὴ (νά, διαν, γιὰ νά)	Προστα- χτικὴ	Μετοχὴ	
ἔχω	ἔχω			εἶχα
ἔχεις	ἔχεις	ἔχε		εἶχες
ἔχει	ἔχει			εἶχε
ἔχομε	ἔχομε		ἔχοντας	
(ἔχομε)	(ἔχομε)			εἶχαμε
ἔχετε	ἔχετε	ἔχετε		εἶχατε
ἔχουν	ἔχουν			εἶχαν

Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας: θὰ ἔχω

234. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα εἶμαι

Μονολεχτικοὶ χρόνοι		
Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστικὴ καὶ Ὑποταχτικὴ	Μετοχὴ	
εἶμαι εἶσαι εἶναι εἴμαστε εἴστε εἶναι	ὄντας	ἦμον ἦσον ἦταν ἦμαστε ἦσαστε ἦταν
Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας: θὰ εἶμαι		

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

235. Τὰ ρήματα δὲν κλίνονται ὅλα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ παρουσιάζουν διαφορές: *δένω—ἔδενα, δένομαι—δενόμουν, ἀγαπῶ — ἀγαποῦσα, ἀγαπιέμαι — ἀγαπιόμουν.*

Τὰ ρήματα ποὺ κλίνονται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀποτελοῦν μιὰ **συζυγία**.

Οἱ συζυγίες εἶναι δύο :

Στὴν **πρῶτη συζυγία** ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καὶ στὴν προπαραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουν σὲ **-ω** στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ **-ομαι** στὴν παθητικὴ: *δέν-ω — δέν-ομαι, γράφ-ω — γράφ-ομαι.*

Στὴν **πρῶτη συζυγία** ἀνήκουν τὰ περισσότερα ρήματα.

Στὴ **δεύτερη συζυγία** ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴ λήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα,

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

Ἑνεργητικὴ φωνή

δένω

236.

ΧΡΟΝΟΙ	Ὀριστικὴ	Ἵποταχτικὴ (νά, ὅταν, γιά νά κτλ.)	Προσταχτικὴ	Ἀπέρεμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὀριστικὴ
Ἑνεστώτας	δένω δένεεις δένει δένομε, δένουμε δένετε δένουσιν	δένω δένῃς δένῃ δένουμε, δένουμε δένετε δένουσιν	δένε δένετε		δένοντας	Παρατατικός	δένω δένεεις δένει δένομε δένετε δένουσιν
	ἔδεσα ἔδεσες ἔδεσε δέσαμε δέσατε ἔδεσαν	δέσω δέσῃς δέσῃ δέσωμε, δέσωμε δέσατε δέσουσιν	δέσε δέσατε	δέσει			
Ἀδριστος							
Περιφραστικοί Χρόνοι		Ὀριστικὴ				Ἵποταχτικὴ	
		Ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας: θά δένω, θά δένῃς, θά δένῃ, θά δένῃ κτλ. Συγμιαίος μέλλοντας: θά δέσω, θά δέσῃς, θά δέσῃ, θά δέσῃ κτλ. Παρακείμενος: ἔχω δέσει, ἔχεις δέσει (ἢ ἔχω δεμμένο κτλ.) Ἵπερσυντέλικος: εἶχα δέσει, εἶχες δέσει (ἢ εἶχα δεμμένο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας: θά ἔχω δέσει (ἢ θά ἔχω δεμμένο κτλ.)					Ἵποταχτικὴ Παρακείμενος: νά ἔχω δέσει, νά ἔχῃς δέσει, νά ἔχη δέσει, νά ἔχωμε δέσει κτλ. (ἢ νά ἔχω δεμμένο, νά ἔχῃς δεμμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

237.

Δένομαι

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένου) (δένεστε)			Παρεπτατικός	δενόμουν δενόσουν δενόταν δενόμαστε δενόσατε δενόνταν
'Αόριστος	δέθηκα δέθηκες δέθηκε δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δέθω δέθης δέθη δεθούμε δεθήτε δεθούν	δέσου δεθήτε	δεθῆ	δεμένος		
Παρακείμενος							'Υποταχτική
Περσπατικός							Παρακείμενος :
Χρόνοι							νά έχω δεθῆ, νά ἔχης δεθῆ, νά ἔχη δεθῆ (ἢ νά εἶμαι δε- μένος, νά εἶσαι δεμένος κτλ.)
Περσπατικός							

'Ενεργητική φωνή

κ ρ ύ β ω

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	
'Ενεστώτας	κρύβω κρύβεis κρύβει κρύβομε, -ουμε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε, -ουμε κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρατατικός	κρύβω κρύβεis κρύβει κρύβομε κρύβετε κρύβαν	
	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε, -ουμε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε, -ουμε κρύβετε κρύβουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει				
'Αόριστος	κρύψα κρύψεις κρύψει κρύψαμε κρύψατε κρύψαν	κρύψω κρύψεις κρύψει κρύψομε, -ουμε κρύψατε κρύψουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει				
Περσπατικοί Χρόνοι	'Οριστική						'Υποταχτική	
	'Εξακολουθητικός μέλλοντας: θά κρύβω, θά κρύβεις, θά κρύβεις κτλ. Συγμιαίος μέλλοντας: θά κρύψω, θά κρύψεις, θά κρύψει κτλ. Παρακείμενος: έχω κρύψει, έχεις κρύψει (ή έχω κρυμμένο κτλ.) 'Υπερσυντέλικος: είχα κρύψει, είχες κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.) Συντέλ. μέλλοντας: θά έχω κρύψει (ή θά έχω κρυμμένο κτλ.)							Παρακείμενος: να έχω κρύψει, να έχεις κρύψει, να έχη κρύψει, να έχωμε κρύψει κτλ. (ή να έχω κρυμμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

κ ρ ύ β ο ρ α ι

239.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
Ενεστώτας	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	(κρύβου) (κρύβεστε)			Παρατατικός	κρυβόμενον κρυβόμενοι κρυβόμενα κρυβόμενα κρυβόμενα κρυβόμενα
Αόριστος	κρύβτηκα κρύβτηκες κρύβτηκα κρύβτηκαμε κρύβτηκατε κρύβτηκαν	κρυφτώ κρυφτής κρυφτή κρυφτούμε κρυφτήτε κρυφτούν	κρύψου κρυφτήτε	κρυφτή			
Παρακείμενος					κρυμμένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι						'Υποταχτική	
							Παρακείμενος : νά έχω κρυφτή, νά έχης κρυφτή, νά έχη κρυφτή, νά έχωμε κρυφτή (ή) νά είμαι κρυμμένος κτλ.)

Παθητική φωνή

π λ έ κ ο μ α ι

241.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	
'Ενεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	(πλέκον)			Παρατατικός	πλεκόμουν πλεκόσουν πλεκόταν πλεκόμαστε πλεκόσατε πλέκονταν	
	πλέχτηκα πλέχτηκες πλέχτηκε πλεχτήκαμε πλεχτήκατε πλέχτηκαν	πλεχτώ πλεχτῆς πλεχτή πλεχτούμε πλεχτήτε πλεχτούν	πλέξου πλεχτήτε	πλεχτή				
Παρακείμενος					πλεγμένος			
Παρακείμενος		'Οριστική					'Υποταχτική	
Περιφραστικοί Χρόνοι	'Εξακολ. μέλλοντας : θά πλέκομαι, θά πλέκεσαι, θά πλέκεσαι, θά πλέκεται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά πλεχτώ, θά πλεχτῆς, θά πλεχτή κτλ. Παρακείμενος : ἔχω πλεχτή, ἔχεις πλεχτή (ἢ εἶμαι πλεγμένος κτλ.) 'Υπερσυντέλικος : εἶχα πλεχτή (ἢ ἤμουν πλεγμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά ἔχω πλεχτή (ἢ θά εἶμαι πλεγμένος κτλ.)						Παρακείμενος :	νά ἔχω πλεχτή, νά ἔχης πλεχτή, νά ἔχη πλεχτή, νά ἔχωμε πλεχτή κτλ. (ἢ νά εἶμαι πλεγμένος κτλ.)

'Ενεργητική φωνή

δ ρ ο σ ί ζ ω

242.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	
'Ενεστώτας	δρoσίζω δρoσίζεις δρoσίζει δρoσίζομε, -οιμε δρoσίζετε δρoσίζουν	δρoσίζω δρoσίζης δρoσίζη δρoσίζοιμε, -οιμε δρoσίζετε δρoσίζουν	δρoσίζε δρoσίζετε		δρoσίζοντας	Παρεστώτας	δρoσίζα δρoσίζεις δρoσίζει δρoσίζομε δρoσίζετε δρoσίζαν	
'Αδριστος	δρoσίσα δρoσίσεις δρoσίσει δρoσίσαμε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίσα δρoσίσης δρoσίση δρoσίσομε, -οιμε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίσε δρoσίσατε	δρoσίσει				
Περσραστικοί Χρόνοι		'Οριστική				'Υποταχτική		
		'Εξακολ. μέλλοντας : θά δρoσίζω, θά δρoσίζης, θά δρoσίζι κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά δρoσίω, θά δρoσίσης, θά δρoσίση κτλ. Παρακείμενος : ἔχω δρoσίσει, ἔχεις δρoσίσει (ἦ ἔχω δρoσιτισμένο κτλ.) 'Υπερσυντέλικος : εἶχα δρoσίσει (ἦ εἶχα δρoσιτισμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά ἔχω δρoσίσει (ἦ θά ἔχω δρoσιτισμένο κτλ.)					Παρακείμενος :	νά ἔχω δρoσίσει, νά ἔχης δρoσίσει, νά ἔχη δρoσίσει (ἦ νά ἔχω δρoσιτισμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

δ ρ ο σ ι ζ ο μ α ι

243.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	δροσιζομαι δροσιζεσαι δροσιζεται δροσιζομαστε δροσιζεστε δροσιζονται	δροσιζωμαι δροσιζεσαι δροσιζεται δροσιζομαστε δροσιζεστε δροσιζονται	(δροσιζου) (δροσιζεστε)			Παρατατικός	δροσιζόμενον δροσιζόσων δροσιζόσταν δροσιζόμεσθε δροσιζόσατε δροσιζόντων
'Αόριστος	δροσίστηκα δροσίστηκες δροσίστηκες δροσίστηκαμε δροσίστηκατε δροσίστηκαν	δροσιστώ δροσιστής δροσιστή δροσιστόνμε δροσιστήτε δροσιστόν	δροσίσου δροσιστήτε	δροσιστή			
Παρακείμενος					δροσισμένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι		'Οριστική				'Υποταχτική	
		'Εξακολ. μέλλοντας: θά δροσιζωμαι, θά δροσίξεσαι κτλ. Στιγμ. μέλλ.: θά δροσιτώ, θά δροσιτήης, θά δροσιτή κτλ. Παρακείμενος: έχω δροσιστή (ή είμαι δροσισμένος κτλ.) 'Υπερσυντέλικος: είχα δροσιστή (ή ήμουν δροσισμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω δροσιστή (ή θα είμαι δροσισμένος κτλ.)					Παρακείμενος: νά έχω δροσιστή, νά έχης δροσιστή, νά έχη δροσιστή (ή νά είμαι δροσισμένος κτλ.)

Κατὰ τὸ δένω κλίνονται: χάνω, ψήνω, γδύνω, λύνω, ντύνω, χύνω — ἀπλώνω, βεβαιώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ἐνώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, θεμελιώνω, παρφώνω, κλειδώνω, λιώνω, ξημερώνω, ὀργώνω, περικυκλώνω, πληρώνω, σηκώνω, σημειώνω, στεφανώνω, τεντώνω, φιλιώνω, φορτώνω, χαρακώνω, χρυσώνω — ιδρύνω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κρύβω κλίνονται: ἀλείβω, ἀνάβω, θλίβομαι, προκόβω, ράβω, σκάβω, σκύβω — λείπω — βάφω, γράφω — (καὶ μὲ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ -μένος μ' ἓνα μ): γειτονεύω, γιατρεύω, δουλεύω, καβαλιεύω, κουρεύω, λιγοστεύω, μαγεύω, μαζεύω, ξεθαρρεύομαι, ὄνειρεύομαι, παραξενεύομαι, περισσεύω, σαλεύω, συγγενεύω, συντροφεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, χορεύω, ψαρεύω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πλέκω κλίνονται: μπλέκω — ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, λήγω, τυλίγω, φυλάγομαι — δέχομαι, τρέχω — ἀδράχνω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω — ἀναπτύσσω, ἀπαλλάσσω — παίζω, πήζω, ἀλλάζω, ἀράζω, ἀρπάζω, βουλιάζω, κοιτάζω, ταιριάζω, φωνάζω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δρoσίζω κλίνονται: ἀγωνίζομαι, ἀλατίζω, ἀλωνίζω, ἀνθίζω, ἀχνίζω, ἐλπίζω, ζαλίζω, θερίζω, κερδίζω, μεταχειρίζομαι, προφασίζομαι, στολίζω, συλλογίζομαι, συνεχίζω, ἀθροίζω, δακρύζω, δανείζω, λούζω, δοξάζω, ἐξετάζω, κουράζω, σκεπάζω, ὠριμάζω, ἀγκαλιάζω, θημωνιάζω, λογαριάζω, μονδιάζω, μπολιάζω, πλαγιάζω — ἀλέθω, γνέθω, πείθω, πλάθω, σβήνω, ζώνω, πιάνω, φτάνω — ἀκούω, κρούω κ.ἄ.

Γενικές παρατηρήσεις γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων

244. 1. Οἱ τύποι τοῦ ρήματος ποὺ στὸ γ' πρόσωπο τελειώνουν σὲ -ν παίρνουν καμιά φορὰ καὶ ε στὸ τέλος: δένουν—δένουνε, ἔδεναν—(ἐ)-δένανε, (ἐ)δέσαν — (ἐ)δέσανε, δέσουν — δέσουνε, δενόταν — δενότανε, δένονταν—δενόντανε, δεθοῦν — δεθοῦνε, ἀγαποῦν(ε), ἀγαποῦσαν — ἀγαπούσανε, ἀγάπησαν — ἀγαπήσανε.

2. Στὸν παθητικὸ παρατατικὸ συνηθίζονται γιὰ τὸ α' καὶ β' πληθυντικὸ πρόσωπο καὶ οἱ τύποι σὲ -μασταν, -σασταν: δενόμαστε — δενόμασταν, δενόσαστε — δενόσασταν, ἀγαπιόμαστε — ἀγαπιόμασταν κτλ.

Παρατηρήσεις για τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

*245. Ἐνεργητική φωνή. Προσταχτική. Τὸ β' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου χάνει συχνὰ τὸ τελικὸ ε ὅταν ἀκολουθῆ ἡ τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία *τόν, τή(ν), τό, κάποτε* καὶ τύποι τοῦ ἄρθρου πού ἀρχίζουν ἀπὸ *τ: φέρ' τον, βάλ' τα, κρύψ' το, πάρ' τὰ βιβλία ἀπὸ δῶ.*

Τὸ δῶσε χάνει συνήθως τὸ ε καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ *μου* καὶ τὸ *μας: δῶσ' μου, δῶσ' μας.*

246. Παθητικὴ φωνή.— Ἡ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα εἶναι σπάνια. Λέγεται μόνο σὲ μερικὰ ρήματα: *γίνου, κάθου, ντύνου, πλύου, προφασίζου, ἐτοιμάζεστε, σηκώνεστε* κτλ. Συνήθως ἀντὶς γιὰ τὴ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ μεταχειρίζομαστε τὴν ὑποταχτικὴ μὲ τὸ *νά: νὰ δροσιζεσαι, νὰ χτενίζεσαι — νὰ ἀγωνίζεστε, νὰ ἔρχεστε.*

Τοῦ σηκώνομαι ὁ παθητικὸς ἀόριστος ἔχει β' ἐνικὸ πρόσωπο *σηκώσου* καὶ *σῆκω.*

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

247. Τὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαιροῦνται σὲ δύο τάξεις γιὰ κάθε φωνή, ἀνάλογα μὲ τίς καταλήξεις πού παίρνουν αὐτὲς στὸν ἐνικὸ τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς:

Ἐνεργητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σὲ **-ῶ, -ᾶς, -ᾷ: ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾷ.**

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σὲ **-ῶ, -εῖς, -εῖ: λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ.**

Παθητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σὲ **-ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται: ἀγαπιέμαι, ἀγαπιέσαι, ἀγαπιέται.**

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σὲ **-οῦμαι, -ᾶσαι, -ᾶται: θυμοῦμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται.**

Δεύτερη συζυγία — Πρώτη τάξη — Ένεργητική φωνή

248.

ἀ γ α π ῶ

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική καὶ Ὑποταχτική	Προσταχτική	‘Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ἀγαπᾶμε ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν	ἀγάπα ἀγαπάτε		ἀγαπώντας	Παρατατικός	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσαμε ἀγαποῦσατε ἀγαποῦσαν
	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγάπησαμε ἀγάπησατε ἀγάπησαν	ἀγάπησε ἀγαπήστε				
‘Αόριστος			ἀγαπήσει			
Περιφραστικοί Χρόνοι	‘Οριστική				Ὑποταχτική	
	‘Εξασκ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπῶ, θ’ ἀγαπᾷς, θ’ ἀγαπᾷ κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπήσω, θ’ ἀγαπήσῃς, θ’ ἀγαπήσει κτλ. Παρακειμένους : ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.) Ὑπερσυντέλιους : εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.) Συντελ. μέλλ. : θὰ ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θὰ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)				Παρακειμένος :	νὰ ἔχω ἀγαπήσει, νὰ ἔχῃς ἀγαπήσει, νὰ ἔχη ἀγαπήσει (ἢ νὰ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)

ΧΡΟΝΟΙ	Ὀριστική καὶ Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὀριστική
Ἑνεστώτας	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιούνται				Παρατατικός	ἀγαπιόμενον ἀγαπιόσων ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσατε ἀγαπιόνταν ¹
Ἄδριστος	ἀγαπιθήκα ἀγαπιθήκες ἀγαπιθήκε ἀγαπιθήκαμε ἀγαπιθήκατε ἀγαπιθήκαν	ἀγαπίσου ἀγαπιθῆτε	ἀγαπιθῆ	ἀγαπιθῆ		
Παρακείμενος				ἀγαπημένος		
Περισσώτεροι Χρόνοι		Ὀριστική			Ὑποταχτική	
		Ἐξακολ. μέλλοντας: θ' ἀγαπιέμαι, θ' ἀγαπιέσαι, θ' ἀγαπιέται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας: θ' ἀγαπιθῶ, θ' ἀγαπιθῆς, θ' ἀγαπιθῆ κτλ. Παρακείμενος: ἔχω ἀγαπιθῆ (ἢ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.) Ὑπερσυντέλικος: εἶχα ἀγαπιθῆ (ἢ ἦμιον ἀγαπημένος κτλ.) Συντελ. μέλλ.: θὰ ἔχω ἀγαπιθῆ (ἢ θὰ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)			Παρακείμενος:	νά ἔχω ἀγαπιθῆ, νὰ ἔχῃς ἀγαπιθῆ, νὰ ἔχῃ ἀγαπιθῆ (ἢ νὰ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)

1. Καὶ ἀγαπιούνταν.

250. Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη — Ένεργητική φωνή

Ένεσιώτας			
Όριστική	Υποταχτική	Προσταχτική	Μετοχή
λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λαλῶ λαλής λαλή λαλοῦμε λαλήτε λαλοῦν	λάλει λαλεῖτε	λαλώντας

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στῆν πρώτη τάξη.

Ἡ προσταχτική τελειώνει σὲ μερικά ρήματα καὶ σὲ -α, τηλεφῶνα, ὅπως καὶ στὰ ρήματα τῆς πρώτης τάξης.

251. Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη — Παθητική φωνή

Ένεσιώτας	Παρατατικός
Όριστική καὶ Υποταχτική	Όριστική
θυμοῦμαι ¹ θυμάσαι θυμάται θυμούμαστε θυμάστε θυμοῦνται	θυμόμονν θυμόσονν θυμόταν θυμόμαστε θυμόσαστε θυμόνταν ²

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στῆν πρώτη τάξη.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ῶ κλίνονται: ἀπαντῶ, κεντῶ, κολλῶ, κυβερνῶ, κνηγῶ, μελετῶ, νικῶ, ρωτῶ, σταματῶ, τιμῶ, τρωπῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἀόριστο: βαστῶ, γελῶ, διψῶ, δρω, κρεμῶ, ξεχνῶ, περνῶ, πετῶ, ρουφῶ, σκουντῶ, σπῶ, τραβῶ, χαλῶ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ λ α λ ῶ κλίνονται: ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀπειλῶ, ἀργῶ, δημιουργῶ, ἐνεργῶ, ἐξαντλῶ, ἐπιθυμῶ, ἐπιχειρῶ, ζῶ (ζῆς, ζῆ), θεωρῶ, θρηγῶ, καλλιεργῶ, κατοικῶ, κινῶ, νομοθετῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, προ-

1. Καὶ θυμάμαι στῆ λογοτεχνία. — 2. Καὶ θυμοῦνταν.

χωρῶ, συγκινῶ, συμμαχῶ, τηλεγραφῶ, ὑμῶ, ὑπηρετῶ, φιλῶ, φρουρῶ, ὠφελῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἄοριστο: ἀποτελῶ, ἀφαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ι ἔ μ α ι κλίνονται: ἀναρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, πατιέμαι, πουλιέμαι, σταυροκοπιέμαι, τροπιέμαι κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν παθητικὸ ἄοριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ: βαριέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κρεμιέμαι, κυλιέμαι, ξεχνιέμαι, παραπονιέμαι, πετιέμαι, ρουφιέμαι, στενοχωριέμαι, τραβιέμαι, τυραννιέμαι, φοριέμαι κ.ἄ.

Κατὰ τὸ θ υ μ ο ὕ μ α ι κλίνονται: κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Πολλὰ ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας κλίνονται στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ κατὰ τὴν πρώτη τάξη καὶ κατὰ τὴ δεύτερη: μιλεῖς καὶ μιλεῖς, πατεῖ καὶ πατᾶ, τραγουδεῖτε καὶ τραγουδάτε.

Ὅμοια σχηματίζονται: βαρῶ, βοηθῶ, ζητῶ, καρτερῶ, καταφρονῶ, κεληθῶ, κληρονομῶ, κουβαλῶ, κουνῶ, κρατῶ, λαχταρῶ, παρηγορῶ, περπατῶ, πονῶ, πουλῶ, συγχωρῶ, συζητῶ, τηλεφωνῶ, φορῶ κ.ἄ.

252. Ἄχαϊκὴ κλίση παθητικῆς φωνῆς.— Μερικὰ ρήματα σὲ -οῦμαι ἀκολουθώντας ἀρχαϊκὴ κλίση σχηματίζονται στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ κατὰ τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα:

Ἐνεστώτας: Ὀριστικὴ: στεροῦμαι στερεῖσαι, στερεῖται, στεροῦμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται. Ὑποταχτικὴ: στεροῦμαι, στερεῖσαι στερεῖται, στεροῦμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται.

Παρατατικός: στεροῦμουν, στεροῦσουν, στεροῦνταν, στεροῦμαστε, στεροῦσαστε, στεροῦνταν.

Ὅμοια σχηματίζονται τ' ἀποθετικὰ ρήματα: ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προηγοῦμαι, συνεννοοῦμαι κτλ., καὶ μερικὰ παθητικὰ ἀπὸ ρήματα πρὸς σχηματίζονται κατὰ τὸ λαλῶ, καθὼς ἀποτελοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, ἐξαιροῦμαι.

* Συναιρεμένα ρήματα

253. Μερικὰ φωνηεντόληχτα ρήματα συναιροῦν συχνὰ στὸν ἐνεργητικὸ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς τὸ θεματικὸ τους φωνῆεν μὲ τὸ φωνῆεν τῆς κατάληξης. Ἐτσι παρυσιάζουν μερικοὺς τύπους συναιρεμένους. Διατηροῦν ὅμως κάποτε καὶ τοὺς ἀσυναίρετους. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **συναιρεμένα**.

Ὀριστικὴ τοῦ ἐνεστώτα: ἀ κ ο ὕ ω, ἀκούς, ἀκούει (ὑποτ. ἀκούη), (ἀκούομε) ἀκούμε, (ἀκούετε) ἀκούτε, ἀκοῦν(ε). Προσταχτικὴ: (ἄκουε) ἄκου, (ἀκούετε) ἀκούτε.

Καίω, καῖς, καίει (ὑποτ. καίη), καῖμε, καῖτε, καῖνε. Προσταχτική: καῖ(γ)ε, καῖτε. Ὅμοια κλίνονται τὰ ῥήματα κ λ α ί ω, φ τ α ί ω.

Ὅμοια κλίνονται καὶ μερικά ῥήματα μὲ χαρακτηριστὴ γ, ὅταν τὸν χάσουν καὶ τὸ θέμα τους μείνῃ μὲ φωνῆεν στὸ τέλος:

λέ(γ)ω, λές, λέει (ὑποτ. λέη), λέμε, λέτε, λένε. Προσταχτ.: λέγε, λέ(γε)τε.

Τρώ(γ)ω, τρώς, τρώει (ὑποτ. τρώη), τρώμε, τρώτε, τρώνε (σπάνια τρώγουν). Προσταχτ.: τρώ(γ)ε, τρώτε.

Φυλά(γ)ω, φυλάς, φυλάει (ὑποτ. φυλάη), φυλάμε, φυλάτε, φυλάω(ε) (καὶ φυλάγουν). Προσταχτ.: φύλαγε, φυλάτε.

Πάω, πᾶς, πάει (ὑποτ. πάη), πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε. Προσταχτ.: πήγαινε, πηγαίνετε.

Ὅμοια κλίνεται καὶ ὁ στιγμαῖος μέλλοντας τοῦ τρώγω, θά φάω, θά φᾶς, θά φά(γ)η, θά φᾶμε, θά φᾶτε, θά φᾶνε (σπάνια θά φάγουν). Προσταχτ.: φά(γ)ε, φᾶτε.

Τὸ καίω, κλαίω, φταίω παίρνουν συνήθως ἓνα γ, ὅταν ἀκολουθῆ ὕστερ' ἀπὸ τὸ αἰ ἓνα ε. Προσταχτική: καῖγε, κλαῖγε. Παρατατικός: ἔκαιγε, ἔφταιγε. Παθητικός ἐνεστώτας: καίγεται, κλαίγεται, καίγεστε, κλαίγεστε.

254.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

1) Συντάσσονται μὲ ὑποταχτική τὰ μόρια **θά, νά, γιὰ νά, ὅταν, ἄν, ἄς** καὶ τὸ ἀπαγορευτικὸ **μὴ**: θά μένη, νὰ γράφῃ, ὅταν φύγωμε, ἄν κάθωνται, ἄς ὀργώσωμε, μὴν τρέχῃς.

2) Τὸ **τελικὸ (ι)** στὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο γράφεται μὲ **ει** καὶ στὸ παθητικὸ μὲ **η**: ἔχω φέρει, εἵχατε γελᾶσει — εἶχα φερθῆ, εἵχατε γελαστῆ.

Γράφεται μὲ **η** καὶ τὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο τῶν ρημάτων **μπαίνω, βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω**: μπῆ, βγῆ, ἀνεβῆ, κατεβῆ, διαβῆ.

3) Ἡ κατάληξις τῆς ἐνεργητικῆς μετοχῆς (**-οντας**) γράφεται **μὲ ο ὅταν δὲν τονίζεται, μὲ ω καὶ ὀξεῖα ὅταν τονίζεται**: τρέχοντας, βλέποντας — πηδώντας, γελώντας.

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

A.— Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

255. Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τὸ βρίσκομε ἂν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ἐνεστωτικῆς ὀριστικῆς τὴν κατὰληξιν -ω (ἢ -ομαι, -ιέμαι, -οῦμαι): δέν-ω, γελ-ῶ, ἔρχ-ομαι, γελ-ιέμαι, θυμ-οῦμαι.

*256. Διάρθρωσις τῶν ρημάτων κατὰ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

Τὰ ρήματα διαιροῦνται στὶς παρακάτω κατηγορίας:

A.— Ρήματα πρώτης συζυγίας

1) **Φωνηεντόληχτα**, με χαρακτήρα φωνῆεν:

ἐλκύνω, ἰδρύνω, ἀποκλείω, πλέω, καίω, κλαίω, ἀκούω, κρούω.

2) **Χειλικόληχτα**, με χαρακτήρα π, β, φ:

π βλέπω, λείπω, ντρέπομαι, λάμπω

β ἀλείβω, ἀμείβω, ἀνάβω, θλίβομαι, κόβω, ράβω, τριβω, σέβομαι

φ βάφω, γράφω, γλείφω, γνέφω, στρέφω.

Χειλικόληχτα εἶναι καὶ τὰ ρήματα σὲ -αύω, -εύω, -φτω, -πτω:

αυ, ευ ἀπολαύω, παύω, βασιλεύω, γειτονεύω, δουλεύω, ὄνειρεύομαι

φτ, πτ ἀστράφτω, πέφτω, ἀνακαλύπτω, ἀπορρίπτω.

3) **Λαρυγγικόληχτα**, με χαρακτήρα κ, γ, χ:

κ ἀνήκω, πλέκω, μπλέκω, στέκομαι —σκ βόσκω, διδάσκω

γ ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, λήγω, φυλάγω, —γγ σφίγγω, φέγγω

χ βήχω, βρέχω, ἐλέγχω, τρέχω, δέχομαι, εὔχομαι, ὑπόσχομαι.

Εἶναι λαρυγγικόληχτα καὶ τὰ ρήματα σὲ -χνω: ἀδράχνω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω.

4) **Ὀδοντικόληχτα καὶ συριστικόληχτα ρήματα**, με χαρακτήρα τ (ττ), θ, σ (σσ), ζ:

τ θέτω, κείμεαι —πλήττω, -πράττω (εἰς-, συμ-), γρίττω

θ ἀλέθω, γνέθω, κλώθω, νιώθω, πείθω, πλάθω

σ ἀρέσω —ἀναπτύσσω, κηρύσσω, -τάσσω (δια-, ἐπι-)

ζ πιέζω, πήζω, λούζω, ἀλλάζω, βουλιάζω, δειλιάζω, ταιριάζω, ἀρμενίζω, ἀσπρίζω, δακρύζω, δανείζω, ἀθροίζω.

5) Ὑγράλληχτα καὶ ρινικόλληχτα, μὲ χαρακτήρα λ (λλ),
ρ, μ, ν:

λ θέλω — ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, προβάλλω, σφάλλω,
μέλλω

λν παραγγέλλω, ψέλλω

ρ διαφέρω, ξέρω, χαίρομαι — σαλπάρω

ρν γδέρνω, γέρνω, δέρνω, σπέρνω, φέρνω

μ ἀπονέμω, τρέμω — κρέμομαι

ν κάνω, μένω, πλένω — κλίνω, κρίνω, ἀποκρίνομαι — τείνω —
μπαίνω, βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω

εὐκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, δξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι κτλ.

ἀκριβαίνω, βαραίνω, κονταίνω, ὁμορφαίνω, ἀνασαινω· βαθουλαί-
νω, γλυκαίνω, ζεσταίνω, μαραίνω·

καταλαβαίνω, λαχαίνω, μαθαίνω, παθαίνω, πηγαίνω

δαγκάνω, πιάνω, φτάνω, φτιάνω, χάνω, δένω, ἀφήνω, σβήνω —
δίνω, πίνω

γδύνω, ντύνω, λύνω κτλ. — ἀπλώνω, ζώνω, καμαρώνω, ξεριζώνω,
χώνω κτλ. — παρασταίνω, συσταίνω — ἀποσταίνω, σσιπαίνω, χορταίνω.

Β.— Ρήματα δεύτερης συζυγίας

6) Τὰ ρήματα τῆς β' συζυγίας μποροῦν νὰ ἔχουν χαρακτήρα ὁποιο-
δήποτε σύμφωνο: ἀγαπῶ, γελῶ, ἀργῶ, σταυροκοπιέμαι, κοιμοῦμαι κτλ.

* 257. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΝΕΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ

1) Τὰ ρήματα σὲ (ἀβο) γράφονται μὲ β: ἀνάβω, ράβω, σκάβω κ.ἄ.

Γράφονται μὲ υ τὸ ἀπολαύω, παύω, ἀναπαύω.

2) Τὰ ρήματα σὲ (έβο) γράφονται μὲ ευ: κλαδεύω, ὄνειρεῦομαι κ.ἄ.

Γράφονται μὲ β τὸ κλέβω καὶ τὸ σέβομαι.

3) Τὰ ρήματα σὲ (ένο) γράφονται μὲ αι: ζεσταίνω, φαίνομαι κ.ἄ.

Γράφονται μὲ ε τὸ δένω, μένω, πλένω (κρένω, φένω).

4) Τὰ ρήματα σὲ (έρνο) γράφονται μὲ ε: γέρνω, φέρνω κ.ἄ.

Γράφεται μὲ αι τὸ παίρνω.

5) Τὰ ρήματα σὲ (ιάζο) γράφονται μὲ ι: ἀγκαλιάζω, βιάζομαι κ.ἄ.

Ἐξαιροῦνται τὸ ἀδειάζω, χρειάζομαι· μοιάζω, μονοιάζω, νοιά-
ζομαι.

6) Τα ρήματα σὲ **(ίζο)** γράφονται μὲ **ι**: ἀντικρίζω, συλλογίζομαι κ.ἄ.

Ἐξαιροῦνται τὸ μπιζω (μπήγω), πίζω, πρίζω—ἀναβλύζω, ἀναβρύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, ὀλολύζω, συγχύζω, σφύζω — δανείζω, ἀθροίζω.

7) Τα ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σὲ **(λο)** γράφονται μὲ **δύο λ**: ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, μέλλω, ποικίλλω.

Γράφονται μὲ **ἓνα λ** τὸ θέλω, μέλει, ὀφείλω.

8) Τα ρήματα σὲ **(όνο)** γράφονται μὲ **ω** σὲ **ὄλους τοὺς χρόνους**: κλειδώνω, κλειδώνω, κλειδῶσα, κλειδῶθηκα, κλειδωμένοξ.

9) Τα ρήματα τῆς α' συζυγίας σὲ **(σο)** γράφονται μὲ **δύο σ**: ἀναπτύσσω, ἀπαλλάσσω, ἐξελίσσω.

Γράφεται μὲ **ἓνα σ** τὸ ἀρέσω.

10) Τα ρήματα τῆς α' συζυγίας σὲ **(το)** γράφονται μὲ **δύο τ**: πλήττω, εἰσπράττω.

Γράφονται μὲ **ἓνα τ** τὸ θέτω καὶ τὸ κείτομαι.

Τὰ ρήματα σὲ **(ίνο)** δὲν ἀκολουθοῦν κανόνα.

Γράφονται μὲ **ι**: δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω, ἀποκρίνομαι, γίνομαι

μὲ **η**: ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω

μὲ **υ**: γδύνω, λύνω, ντύνω, ξύνω, φτύνω, χύνω—διευθύνω, εὐκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, ὀξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι.

Γράφονται μὲ **ει** τὸ κλείνω (τὴν πόρτα) καὶ τὸ τείνω (τεντώνω, ἀπλώνω).

Β.— Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄοριστου

258. Τὸ ἄοριστικὸ θέμα τὸ βρίσκομε ἂν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἄοριστου τὴν κατάληξη **-α** (καὶ τὴν αὐξηση ἂν ὑπάρχη): ἔ-δεσ-α, γέλασ-α, ἔ-πλυν-α, παρᾶγγελ-α.

Ἐνεργητικὸς ἄοριστος τελειώνει στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο σὲ **-αα** καὶ σπανιότερα σὲ **-α**, χωρὶς **σ**: ἔδεσα, ἄκουσα, ἔπλυνα, ἔφυγα.

Ἐ ἄοριστος σὲ **-σα** λέγεται **σιγματικὸς ἄοριστος**.

Ἐ ἄοριστος σὲ **-α** λέγεται **ἄσιγμος ἄοριστος**.

Ἐ σιγματικὸς ἄοριστος

259. 1. Ὄταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχη χαρακτῆρα χειλικὸ σὺ μ φ ω ν ο, σχηματίζεται ὁ ἄοριστος σὲ **-ψα**:

λείπω — ἔλειψα   ἀστράφτω — ἀστραφα
κρύβω — ἐκρύψα   βασιλεύω (προφέρεται βασιλέβο) — βασιλέψα

2. "Όταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχη χαρακτήρα λαρυγγικὸ σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-Ξα**:

πλέκω — ἐπλεξα   προσέχω — πρόσεξα

πνίγω — ἐπνιξα   διώχνω — ἔδιωξα

3. "Όταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχη χαρακτήρα ὀδοντικὸ ἢ συριστικὸ σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-σα** ἢ σὲ **-Ξα**:

θέτω — ἔθεσα   πλήττω — ἐπληξα

ἀρέσω — ἄρεσα   ἀπαλλάσσω — ἀπάλλαξα

ἀγκαλιάζω — ἀγκάλιασα   βουλιάζω — βούλιαξα

4. Τὰ Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ **-ησα**:

τραγουδῶ — τραγούδησα, λαλῶ — λάλησα

5. Ἐκ τῶν ριζολήγτων ρήματα ἔχουν σιγματικὸ ἀόριστο σὲ **-σα** πολλὰ ρήματα σὲ **-νω**:

1. δάγκασα, ἔπιασα, ἄφησα, ἔλυσα, ἔντυσα κτλ.

2. ἀπόστασα, σώπασα, χόρτυσα

3. ἀνίστησα, (ἐγ)κατάστησα, παρήστησα, σύστησα. Τὸ ἀρτάνω ἔχει ἀόριστο σὲ **-σαι**: ἄρτυσαι

4. ἀμάρτησα (ἀμαρτάνω), αἰξήσα (αἰξάνω)

5. "Όλα τὰ ρήματα ποὺ τελειώνουν σὲ **-ώνω**: ἀπλώνω — ἀπλώσα, ἔζωσα, καμάρωσα, ξεριζώσα, φανέρωσα κτλ.

Διπλοὶ ἀόριστοι. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν δύο σιγματικούς ἀόριστους, σὲ **-σα** καὶ σὲ **-Ξα**: πηδῶ — πήδησα καὶ πῆδηξα.

"Όμοια σχηματίζονται: ἀγγίζω, βονίζω, ταιριάζω, σφαλῶ, φρυσῶ.

Καὶ ἄλλα ρήματα σχηματίζουν διπλὸ ἀόριστο. Ἐπειδὴ λέγονται καὶ ἀλλιῶς, καλὸ εἶναι νὰ τοὺς λέμε ἔτσι:

δίστασα, ζήτησα, κράτησα, μάτιασα, ρώτησα, σκάλισα, σκούνησα, σπούδασα, στέγνωσα, στράγγισα, στραμπούλιξα, σφούγγισα, ἔφτασα βόγκηξα· ζούληξα· βάσταξα (βάστηξα).

* Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου

260. Ὑπάρχουν ρήματα ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τὸν παραπάνω κανόνα κατὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ ἀορίστου.

α) Ἐχουν **Ξ ἀντί σ** τὰ ρήματα τῆς β' συζυγίας βογκῶ, ζουλῶ, ρομφῶ, τραβῶ, στραμπουλῶ: βόγκηξα, τράβηξα κτλ.

β) Παρουσιάζουν άλλες άνωμαλίες τ' ακόλουθα ρήματα:

1) Φωνηεντόληχτα: καίω — έκαψα, κλαίω — έκλαψα, φταίω — έφταιξα, πλέω — έπλευσα, πνέω — έπνευσα.

2) Χειλικόληχτα: Τò πέφτω έχει άόριστο έπεσα.

3) Ρινικόληχτα: δίνω — έδωσα.

4) Ρήματα τής β' συζυγίας. Τελειώνουν σέ -εσα αντί -ησα οί άόριστοι από τά ρήματα άρκῶ, βαρῶ, διαρκῶ, έπαινῶ, καλῶ, καταφρονῶ, μπορῶ, πλανῶ, στενοχωρῶ, συγχωρῶ, τελῶ, φορῶ, χωρῶ καί τά σύνθετα (άπό τò αίρῶ) άφαιρῶ, διαιρῶ, έξαιρῶ, σνταιρῶ κτλ.: έπαινέσα, στενοχώρεσα κτλ.

Μερικά σύνθετα από τò χωρῶ σχηματίζονται σέ -ησα: άποχώρησα, παραχώρησα, ύποχώρησα.

Τελειώνουν σέ -ασα αντί -ησα τά ρήματα: γελῶ, διψῶ, κορμῶ, πεινῶ, χαλῶ, ανακλῶ, διαθλῶ, δοῶ, σπῶ, καθώς και μερικά ρήματα σέ -νῶ: γερνῶ — γέρασα, κερνῶ — κέρασα, ξεχνῶ, περνῶ, σχολνῶ.

Τò βαστῶ και τò πετῶ έχουν άόριστο σέ -αξα: βάσταξα (σπαν. βάστηξα), πέταξα.

γ) Σχηματίζονται άνώμαλα στον άόριστο και μερικά άλλα ρήματα: διδάσκω — δίδαξα.

Τò βόσκω και τò θέλω σχηματίζονται στον άόριστο σά νά ήταν τής δεύτερης συζυγίας σέ -ησα: βόσκησα, θέλησα. Άντίθετα τò θαρῶ έχει άόριστο θάρρησα.

Ὁ ἄσιγμος ἄόριστος

261. Σχηματίζουν ἄσιγμο ἄόριστο:

α) Μερικά άνώμαλα ρήματα πού σχηματίζουν τόν άόριστο από διαφορετική ρίζα: βλέπω — είδα, έρχομαι — ήρθα, λέγω — είπα, τρώγω — έφαγα.

β) Τò φείγω — έφινγα, βάζω — έβαλα, βγάζω — έβγαλα, πίνω — ήπια. Τò κáνω έχει διπλό άόριστο, έκαμα και έκανα.

γ) Μερικά ρήματα σχηματίζουν τόν άόριστο σέ -ημα:

ἀνεβαίνω — ανέβηκα	βρίσκω — βρήκα (σπανιότερα ήβρα)
κατεβαίνω — κατέβηκα	μπαίνω — μπήκα
διαβαίνω — διάβηκα	βγαίνω — βγήκα

δ) Τά ύγρόληχτα και πολλά ρινικόληχτα ρήματα:

1.— κλίνω — έκλινα, κρίνω — έκρινα, γίνομαι — έγινα, ενκολύτω — ενκόλυσα, ξεδιαλίνω — ξεδιάλυσα.

2.— αναβάλλω — ανάβαλα, προβάλλω — πρόβαλα, σφάλλω — έσφαλα.

3.— μένω — έμεινα, άπονέμω — άπόνειμα.

4.— γέρνω — έγειρα, δέρνω — έδειρα, σπέρνω — έσπειρα, φέρνω — έφερα, σέρνω — έσυρα, γδέρνω — έγδαρα.

5.— καταλαβαίνω—κατάλαβα. "Όμοια σχηματίζονται τὸ λαχαίνω, μαθαίνω, παθαίνω, πετυχαίνω, πηγαίνω, τυχαίνω κ.ἄ.

Τὰ περισσότερα ῥήματα σὲ -αίνω ἔχουν ἀόριστο σὲ -ανα ἢ σὲ -υνα:
ἀνασαινω—ἀνάσανα. "Ἔτσι καὶ τὸ ἀπολυμαίνω, βασκαίνω, γλυκαίνω, μαραινώ, ξαίνω, πεθαίνω κτλ.

ἀκριβαίνω—ἀκρίβυνα. "Ἔτσι καὶ τὸ βαραίνω, κονταίνω, μακραίνω, ὁμορφαίνω, παχαίνω, φτωχαίνω κ.ἄ.

262. * Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἄσιγμου ἀόριστου

α) Μερικά ῥήματα ἔχουν στὴν ὑποταχτική ἢ καὶ στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις τοῦ ἄσιγμου ἐνεργητικοῦ ἀόριστου διαφορετικὸ θεματικὸ φωνῆεν παρὰ στὴν ὀριστική: παίρνω—πῆρα ἀόριστικὸ θέμα πηρ- ἀλλὰ νὰ πάρω, πάρει, πάρει πηγαίνω—πῆγα ἀόριστικὸ θέμα πηγ- νὰ πάω, πᾶμε, πᾶει.

β) "Ἄλλα ῥήματα σχηματίζουν τὶς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ θεματικὸ φωνῆεν: μπαίνω—μπῆκα ἀόριστικὸ θέμα μπηκ- ἀλλὰ νὰ μπῶ, ἔμπα, μπῆ βρίζω—βρέηκα ἀόριστικὸ θέμα βρηκ-, βρῶ, βρέει, βρέη.

"Ἀνάλογα σχηματίζονται: βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω.

γ) Οἱ ἀόριστοι εἶδα, εἶπα, ἦμα σχηματίζονται στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ ἀρχικὸ (ι):
(ὅταν) δῆς, δέει, δεῖ· πῶ, πές, πει· πιῶ, πιές, πιεῖ.

263. * ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — Οἱ ἀόριστικοὶ τυποὶ

Α) Τὸ (ι) τῆς παραλήγουσας.— 1. "Όσα ῥήματα ἔχουν (ι) στὸν ἐνεστώτα γράφονται στὸν ἀόριστο μὲ τὸ ἴδιο (ι) ποῦ ἔχουν καὶ στὸν ἐνεστώτα. "Ἔτσι γράφονται:

Μὲ ι: ἔβηκα, ἔβηκα, ἔβηκα, ῥάγισα κτλ. Γράφονται μὲ ι στὸν ἀόριστο καὶ τὰ ῥήματα ποῦ ἔχουν διπλὴ ἐνεστώτα σὲ -ίζω καὶ σὲ -ῶ:
ἀνθίζω—ἀνθῶ, γυρίζω—γυρνῶ, ξεφτίζω—ξεφτῶ, ξεχειλίζω—ξεχειλῶ, σκορπίζω—σκορπῶ, σφαλίζω—σφαλνῶ κτλ.. ἀνθισα, γύρισα, ξέφτισα, ξεχειλίσα, σκόρπισα, σφάλισα καὶ σφάλισα κτλ.

Μὲ υ: χύνω—ἔχυσα, δακρύζω—δάκρυσσα, εὐκολύνω—εὐκόλυνσα, συγχύζω—σύγχυσσα κ.ἄ.

Μὲ η: ἀφήνω—ἄφησα, σβῆνω—ἔσβησα, πρήζω—ἔπρηξα, μπηγώ—ἔμπηξα.

Μὲ οι: ἀθροίζω—ἄθροισα, ἀνοίγω—ἄνοιξα.

Μὲ ει: κλείνω—ἔκλεισα, τείνω—ἔτεινα, ἀλείβω—ἄλειψα, σειῶ—ἔσεισα.

Γράφονται ακόμη:

Με **υ**: πλένω — έπλυνα και από τὰ ρήματα σέ **-αίνω** όσα κά-
νουν τόν άόριστο σέ **-υνα**: ακρίβυνα, βάρυνα, κόντυνα, όμορφυνα κτλ.

Με **η**: οί άόριστοι βρηκα, βγηκα, μπηκα, άνεβηκα, κατέβηκα,
διάβηκα, πήρα, αύξησα, βόσκησα κτλ.

Με **ει**: οί άόριστοι έγειρα, έδειρα, έσπειρα, άνάγγειλα, κατάγ-
γειλα, άνάτειλα, έστειλα, έμεινα, άπόμεινα.

2. Τά ρήματα τής δεύτερης συζυγίας γράφονται με **η**: άγάπησα,
λάλησα, κύλησα: ρούφηξα, τράβηξα κτλ.

Γράφονται με **υ** τó μεθώ — μέθυσα και τó μηνώ — μίνυσα.

B) Τó (**ο**) τής παραλήγουσας. Τó (**ο**) τών άορίστων σέ (**οσα**)
γράφεται με **ω**: κλειδώσα, έσωσα, ένιωσα, έδωσα κτλ.

Γράφεται με **ο** τó άρμόζω και τά σύνθετά του: άρμωσα, έφάρ-
μωσα, συνάρμωσα.

Γ) **Ή ρίζα (δο) τού δίνω**. Ή ρίζα (**δο**) τού δίνω γράφεται με
ω στόν ένεργητικό άόριστο και στούς χρόνους που γίνονται από τó
θέμα του: έδωσα, δώσω, δώσε, θά δώσω, έχω δώσει, παραδώσω.

Γράφεται με **ο** στόν παθητικό άόριστο και παρακείμενο και
σέ όλα τά παράγωγα: δόθηκα, δοθῶ, έχει έκδοθῆ, παραδοθῆτε, δοσμένος
(παραδομένος), δόση, εκδότης, παραδοτέος, άποδοτικός (δοσοληψία).

Δ) **Με ένα η ή με δύο λ**; Τά ρήματα με δύο λ στό ένεστωτικό
θέμα, στό άοριστικό έχουν μόνο ένα: άνατέλλω — άνάτειλα, καταγγέλλω
— κατάγγειλα, προβάλλω — πρόβαλα, σφάλλω — έσφαλα, ποικίλλω —
ποίκιλα.

Γ.— Θέμα παθητικού άορίστου και παθητικής μετοχής

264. **Ό σχηματισμός από τó σιγματικό άόριστο**. 1. **Άν**
αλλάξουμε τήν κατάληξη τού σιγματικού άορίστου **-σα** σέ **-θηκα** ή
-στηκα, έχομε τόν παθητικό άόριστο. Ή παθητική μετοχή σχημα-
τίζεται σέ **-μένος** ή **-σμένος**.

Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας   **Άόριστος**

δένω   έδεσα

πιάνω   έπιασα

τιμῶ   τίμησα

έπαινώ   έπαινέσα

Παθητική φωνή

Άόριστος   **Μετοχή**

δέθηκα   δεμένος

πίαστηκα   πιασμένος

τιμήθηκα   τιμημένος

έπαινέθηκα   παινεμένος

Ένεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ένεστώτας	Άοριστος	Άοριστος	Μετοχή
γελῶ	γέλασα	γελάστηκε	γελασμένος
στενοχωρῶ	στενοχώρησα	στενοχωρήθηκε	στενοχωρημένος
παραχωρῶ	παραχώρησα	παραχωρήθηκε	παραχωρημένος

2. Όταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-ψα**, ὁ παθητικὸς τελειώνει σὲ **-φτηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μμένος**.

κρούβω	ἐκρουψα	κρούφτηκα	κρουμένος
ἐγκαταλείπω	ἐγκατάλειψα	ἐγκαταλείφτηκα	ἐγκαταλειμμένος
ἀνακαλύπτω	ἀνακάλυψα	ἀνακαλύφτηκα	ἀνακαλυμμένος

3. Στὰ ρήματα σὲ **-αύω**, **-εύω** τελειώνουν σὲ **-αύτηκα**, **-εύτηκα**, **-αυμένος**, **-εμένος**.

παύω	ἔπαψα	παύτηκα	παυμένος
μαγεύω	μάγεψα	μαγεύτηκα	μαγεμένος

4. Όταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-ξα**, ὁ παθητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-χτηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-γμένος**.

πλέκω	ἔπλεξα	πλέχτηκα	πλεγμένος
ἀνοίγω	ἄνοιξα	ἀνοίχτηκα	ἀνοιγμένος
διώχνω	ἔδιωξα	διώχτηκα	διωγμένος
ἀλλάζω	ἄλλαξα	ἀλλάχτηκα	ἀλλαγμένος

5. Όταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-σα** καὶ τὸ ρῆμα ἔχει χαρακτήρα ὀδοντικὸ ἢ συριστικὸ, ὁ παθητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-στηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-σμένος**.

ἀλέθω	ἄλεσα	ἀλέστηκα	ἀλεσμένος
μοιράζω	μοίρασα	μοιράστηκα	μοιρασμένος

6. Σὲ **-άστηκα** σχηματίζεται ὁ ἀόριστος τοῦ **σέβομαι**: **σεβάστηκα**.

Ὁ σχηματισμὸς ἀπὸ τὸν ἄσιγμο ἀόριστο

265. 1. Ἀλλάζοντας τὴν κατάληξη **-α** τοῦ ἄσιγμου ἀορίστου τῶν ὑγράληχτων καὶ τῶν ρινικόληχτων ρημάτων α) σὲ **-θηκα** ἔχομε τὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ β) σὲ **-μένος** ἔχομε τὴν παθητικὴ μετοχὴ:

βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
φέρνω	ἔφερα	φέρθηκα	φερμένος
γδέρνω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος

2. Τὰ ρινικόληχτα σὲ **-νω** σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-θηκα** καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μένος**:

κρίνω	ἐκρίνα	κρίθηκα	κριμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος

3. Τὸ αἰσθάνομαι καὶ τὰ ὑπερδισύλλαβα ρήματα σὲ **-ύνω**: διευθύνω, ἐπιβαρύνω, εὐκολύνω, μολύνω κτλ. σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-υθηκα**: αἰσθάνυθηκα, ἀμύνυθηκα, διευθύνυθηκα κτλ. Τὸ ξεδιαλύνω ἔχει ἀόριστο ξεδιαλύθηκα καὶ μετοχὴ ξεδιαλυμένος.

4. Μερικὰ ὑγρόληχτα καὶ ρινικόληχτα ρήματα ἀλλάζουν τὸ θεματικὸ τους φωνῆεν στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ:
 ἔδειρα — δόθηκα — δαρμένος   ἔσπειρα — σπάθηκα — σπαρμένος
 πῆρα — πάθηκα — παρμένος   ἔστειλα — στάθηκα — σταλμένος

Ἄνωμολίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς

266. Μερικὰ ρήματα δὲ σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω.

1) Τὸ ρῆμα δίνω — ἔδωσα ἔχει παθητικὸ ἀόριστο δόθηκα, τὸ στέκομαι — στάθηκα, τὸ τείνω — ἔτεινα — τάθηκα (ἐντάθηκα, προτάθηκα κ.ἄ.).

2) Σὲ **-έθηκα -εμένος** σχηματίζονται τὰ ρήματα βρίσκω — βρέθηκα (χωρὶς παθητικὴ μετοχὴ) καὶ ὑπόσχομαι — ὑποσχέθηκα — ὑποσχεμένος.

3. Σὲ **-ήθηκα** σχηματίζονται τὰ ρήματα ἀπονέμω — ἀπονεμίσθηκα, δέομαι — δεήθηκα, διαμαρτύρομαι — διαμαρτυρήθηκα, εἶχομαι — εὐχίσθηκα, προσεύχομαι — προσευχήθηκα.

4. Τὸ μαθαίνω ἔχει παθητικὸ ἀόριστο μαθεύθηκα καὶ μετοχὴ μαθημένος.

5. Τὰ παρακάτω ρήματα τελειώνουν στὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-ώθηκα** καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-ωμένος**, ἐνῶ δὲν ἔχουν ἐνεργητικὸ ἀόριστο σὲ **-ωσα**:

βλέπω	εἶδα	εἰδώθηκα	ἰδωμένος
λέγω	εἶπα	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
γίνομαι	ἔγινα		γινωμένος
κάνω	ἔκαμα		καμωμένος

πίνω	ήπια	πιώθηκα	πιωμένος
τρώγω	έφαγα	φαγώθηκα	φαγωμένος

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τò είδα, είδώθηκα γράφεται με **ει** μόνο στην όριστική. Στις άλλες έγκλίσεις γράφεται με **ι**: να (ί)δη, να ιδωθοῦμε, έχομε ιδωθῆ, ιδωμένος.

Δεύτερος παθητικός άόριστος

267. Μερικά ρήματα σχηματίζουν τόν παθητικό άόριστο σε **-ηκα** άντι σε **-θηκα** ἢ **-τηκα**: κόβω — κόπηκα. 'Ο άόριστος αυτός λέγεται **δεύτερος παθητικός άόριστος**.

Στό β' παθητικό άόριστο, κάποτε και στην παθητική μετοχή, όταν υπάρχει, **άλλάζει** συνήθως και τó θεματικό φωνήεν. Παραδείγματα:

Α) **Με τó ίδιο θεματικό φωνήεν**: έκοφα — κόπηκα, έπιξα — πνίγηκα, έγραφα — γράφηκα (και γράφτηκα), προγράφηκα, διαγράφηκα.

Β) **Με διαφορετικό θεματικό φωνήεν**: έβρεξα — βράχηκα (μά και καταβρέχηκα), έστρεφα — στράφηκα (στραμμένος αλλά και καταστρεμμένος), ντρέπομαι — ντράπηκα, έτρεφα — τράπηκα, φαίνομαι — φάνηκα, χαιρομαι — χάρηκα.

'Ανώμαλες παθητικές μετοχές

268. Μερικές παθητικές μετοχές σχηματίζονται άνώμαλα:

α) Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας έχουν μετοχές σε **-ημένος**: αύξάνω — αύξημένος, μαθαίνω — μαθημένος, πετυχαίνω — πετυχημένος.

β) Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας έχουν μετοχές σε **-ισμένος**: άγρουπνῶ — άγρουπνισμένος, δυστυχῶ — δυστυχισμένος, κοιμοῦμαι — κοιμισμένος.

γ) Μερικά ρήματα σε **-αίνω**, βαραίνω, μακραίνω, πηγαίνω κτλ., έχουν μετοχές σε **-εμένος**: βαρεμένος, πηγεμένος.

δ) 'Από τὰ ρήματα σε **-ύνω** έχουν μετοχή σε **-σμένος** τó άπομακρύνω — άπομακρυσμένος, λεπτύνω — (έκ)λεπτυσμένος, μολύνω — μολυσμένος και σε **-ημένος** άποθαρρύνω — άποθαρρημένος, έπιβαρύνω — έπιβαρημένος.

269. Διπλές παθητικές μετοχές. Μερικά ρήματα έχουν διπλό τύπο για τῆν παθητική μετοχή: βουτη(γ)μένος, βρε(γ)μένος, πετα(γ)μένος, ξυ(σ)μένος, σβη(σ)μένος, χω(σ)μένος, σφαλισμένος — σφαλιγμένος, φτιασμένος — φτιαγμένος.

Και άλλα ρήματα έχουν διπλό τύπο για τῆ μετοχή. Προτιμότερο να μεταχειριζόμαστε τούς πιδ κοινούς: άγγιγμένος, άημένος, βασταγ-

μένος, ζουλημένος, καμένος, κερδισμένος, κλαμένος, σπουδασμένος κτλ. και ὄχι ἀγγισμένος, καημένος (ἀντὶ καμένος), σπουδαγμένος.

270. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — Η ΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ἡ κατάληξις (**-μένος**) τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου γράφεται μ' ἓνα **μ**: δεμένος, ἀγαπημένος.

Γράφεται μὲ **δύο μ** στὰ ρήματα μὲ **χ α ρ α κ τ ῆ ρ α π, β, φ (π τ, φ τ)**: ἐγκαταλείπω — ἐγκαταλειμμένος, σκάβω — σκαμμένος, στρίβω — στριμμένος, θρέφω — θρεμμένος, ἀπορορίπτω — ἀποροριμμένος.

2. Ἡ κατάληξις (**-εμένος**) τῆς παθητικῆς μετοχῆς γράφεται **καὶ στὴν προπαραλήγουσα μὲ ε**:

βασιλεμένος, μαγεμένος, πηγμένος, βαρεμένος, ὑποσχεμένος.

3. Τὸ (**ι**) τῆς παθητικῆς μετοχῆς σὲ (**-ισμένος**) γράφεται πάντοτε μὲ **ι**. Ἐξαιρεῖται τὸ μεθυσμένος καὶ τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας πού ἔχουν ἄλλο (**ι**) στὴν παραλήγουσα:

Ἔτσι γράφομε (κάθισα) καθισμένος, (ἔχτισα) χτισμένος καὶ (ἀγρυνῶ) ἀγρυνισμένος, (κυλῶ) κυλισμένος, (τυρανῶ) τυρanniσμένος. Ἀλλὰ (ἔσβησα) σβησμένος, (ἔπηξα) πηγμένος, (ἔμπηξα) μπηγμένος· (ἔξυσα) ξυσμένος, (ἴδρυσα) ἰδρυσμένος· (ἔκλεισα) κλεισμένος, (δάνεισα) δανεισμένος· (ἄθροισα) ἀθροισμένος.

4. Γράφονται μὲ **η** οἱ παθητικὲς μετοχὲς ἀποθαρημένος, ἐπιβαρημένος.

ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

Ἑλλειπτικά ρήματα

271. Μερικὰ ρήματα δὲ συνηθίζονται σὲ ὅλους τοὺς χρόνους. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **ἑλλειπτικά**.

Ρήματα πού συνηθίζονται μόνον σὲ μερικοὺς τύπους τῶν ἐξακολουθητικῶν χρόνων εἶναι: ἀνήκω, εἶμαι, ἔχω, κείτομαι, μάχομαι, μέλει, μέλλω, ξέρω, ὀφείλω, παθαίνομαι, πρόπει, πρόκειται, χρωστῶ κ.ἄ.

Στὴ θέση τῶν χρόνων πού λείπουν μεταχειρίζομαστε συνώνυμο ρῆμα ἢ περίφραση· π.χ. γιὰ τὸ μάχομαι θὰ ποῦμε στὸν ἀόριστο πολέ-

μηση, για τὸ πρέπει: χρειάστηκε, για τὸ τρέμω: ἀνατρίχιασα, μ' ἔπιασε τρομάρα κτλ.

Ἀπρόσωπα ρήματα

272. Μερικά ρήματα συνηθίζονται στὸ γ' ἐνικό πρόσωπο χωρὶς νὰ ἔχουν ὑποκείμενο ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράμα. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **ἀπρόσωπα**: π.χ. χιονίζει, πρέπει (νὰ φύγω).

Ἀπρόσωπα ρήματα εἶναι:

A) Ρήματα ποὺ φανερώνουν φυσικά φαινόμενα: βραδιάζει, βρέχει, βροντᾶ, γλυκοχαράζει, ξημερώνει, φέγγει, φυσᾶ, χαράζει, χειμωνιάζει, χιονίζει κ.ἄ.

Ὅσα ἀπ' αὐτὰ συνηθίζονται καὶ σὲ ἄλλη σημασία σχηματίζουν καὶ ἄλλα πρόσωπα: φέξε μου, φυσῶ τὴ φωτιά.

B) Μερικά ἄλλα ρήματα: πρέπει, πρόκειται, συμφέρει.

Ἀνώμαλα ρήματα

273. Πολλὰ ρήματα δὲν ἀκολουθοῦν στὸ σχηματισμὸ τους τοὺς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων. Παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στὸ θέμα (βλέπω—ἀόρ. εἶδα) ἢ στὴν κλίση τους (εἶδα—ὑποταχτ. δῶ, προταχτ. δές, δῆτε). Τὰ ρήματα αὐτὰ ὀνομάζονται **ἀνώμαλα ρήματα**.

Ἀνώμαλα ρήματα

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητ. ἀόριστος	Παθητ. ἀόριστος	Παθητικὴ μετοχὴ
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα—ἀνέβω-ἀνεβῶ, ἀνέβα, -ῆτε —ἀνέβη-ἀνεβῆ		ἀνεβασμένος
ἀρέσω, ἄρεσα-ἄρεζα	ἄρεσα		
ἀρταίνω	ἄρτυσα	ἀρτύθηκα	ἀρτυμένος
αὐξάνω	αὐξήσα	αὐξήθηκα	αὐξημένος
ἀφήνω	ἄφησα (ἀφήκα)—ἄφησε	(ἀφήθηκα) (ἀφέθηκα)	ἀφημένος
βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω (προ-, προσ-, ἀνα- κ.ἄ.)	-βαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βγάζω	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα—βγῶ, ἔβγα (βγές), βγήτε		βγαλμένος
βλέπω	εἶδα—δῶ, δές (l-	εἰδώθηκα - ἰδῶθῶ	ἰδωμένος

	'Ενεστώτας	'Ενεργητ. άόριστος	Παθητ. άόριστος	Παθητική μετοχή
		δέ), δῆτε - δέστε— δει' μά και ανάβλε- πα, πρόβλεπα	άλλά και προβλέ- φτηκε κτλ.	
βόσκω	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος	
βρέχω	έβρεξα	βράχθηκα (κατα- βρέχτηκα)	βρε(γ)μένος	
βρίσκω	βρήκα (ήβρα) — βρώ, βρες — βρει	βρέθηκα		
γίνομαι	έγινα	(γίνηκα, γενώ)	γινωμένος	
γδέρνω	έγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος	
γέρνω	έγειρα		γερωμένος	
δέρνω	έδειρα	δάρθηκα	δαρμένος	
διαβαίνω	διάβηκα, διαβώ, διάβα, -ήτε			
διαμαρτύρομαι		διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος	
διδάσκω	δίδαξα	διδάχτηκα	διδαγμένος	
δίνω	έδωσα (έδωκα), δώσε	δόθηκα	δοσμένος-δομένος	
έγκατασταίνω (έγκαθιστώ)	έγκατάστησα	έγκαταστάθηκα	έγκαταστημένος	
έρχομαι, έρχόμουν	ήρθα — έρθω ('ρθώ), έλα, έλάτε — έρθει ('ρθει)			
εύχομαι		εύχθηκα		
θέλω	θέλησα			
θέτω	έθεσα	(τέθηκα)	-θεμένος (άπο-, κα- τα-, άποσυν- κ.ά.)	
κάθομαι	κάθισα		καθισμένος	
καίω	έκαψα	κάηκα	καμένος	
κάνω	έκαμα-έκανα		καμωμένος	
καταλαβαίνω	κατάλαβα			
κατεβαίνω	κατέβηκα — κατέβω- κατεβώ, κατέβα, -ήτε — κατέβη - -βή		κατεβασμένος	
κλαίω	έκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος	
λαβαίνω	έλαβα			
λαχαίνω	έλαχα			
λέ(γ)ω	είπα — πώ, πές, πή- τε - πέστε — πει	ειπώθηκα	ειπωμένος	
μαθαίνω	έμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος	
μακραίνω	μάκρυνα	άπομακρύνθηκα	άπομακρυσμένος	

	Ένεστώτας	Ένεργητ. άόριστος	Παθητ. άόριστος	Παθητική μετοχή
μένω	έμεινα			
μπαίνω	μπήκα—μπῶ, έμπα, μπήτε—μπή			μπασμένος
ντρέπομαι			ντράπηκα	
παθαίνω	έπαθα			(-παθημένος)
παραγγέλλω, άγ- γέλω	παραγγείλα		παραγγέλληκα	παραγγεμένος
πάω βλ. πηγαίνω				
πετυχαίνω	πέτυχα			πετυχημένος
πέφτω	έπεσα			πεσμένος
πηγαίνω, πάω	πήγα—πάω—πάει			πηγεμένος
πίνω	ήπια—πιῶ, πιές, πιήτε—πιέ(σ)τε— πιεί		πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	έπλυνα	πλήθηκα		πλυμένος
σέβομαι		σεβάστηκα		
σέρνω	έσρα	σύρθηκα		σύρμένος
σπέρνω	έσπειρα	σπάρθηκα		σπαρμένος
στέκομαι, στέ- κω, στέκα, -ᾶτε		στάθηκα, στάσου		(ένεσστ. στεκάμενος)
στέλνω	έστειλα	στάλθηκα		σταλμένος
στρέφω	έστρεψα	στράφηκα		στραμμένος -στρεμμένος
σωπαίνω	σώπασα	σιωπήθηκα		σωπασμένος
σ(ι)ωπῶ	(άπο-, παρα-)σιώ- πησα			-σιωπημένος
τείνω	έτεινα	-τάθηκα		
τρέπω	έτρεψα	τράπηκα		-τραμμένος
τρώ(γ)ω	έφαγα—φά(γ)ω— φάει	φαγώθηκα		φαγωμένος
τυχαίνω	έτυχα			(άποτυχημένος)
ύπόσχομαι		ύποσχέθηκα		ύποσχεμένος
φαινομαι		φάνηκα		(κακοφανισμένος)
φεύγω, φεύγε φεύγα	έφυγα			
φταίω	έφταιξα			
χαίρομαι		χάρηκα		(ένεσστ. χαρούμενος)
χορταίνω	χόρτασα			χορτασμένος
ψέλλω	έψαλα	(ψάλλθηκα)		ψαλμένος

ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

274. Μετοχές έχουν στην ενεργητική φωνή ὁ ἐνεστώτας καὶ στὴν παθητικὴ φωνή ὁ παρακειμένος. Ἔτσι ἔχει συνήθως ἓνα ῥῆμα δύο μετοχές, πού λέγονται **ἐνεστωτικὴ ἢ ενεργητικὴ μετοχὴ καὶ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἢ παθητικὴ μετοχὴ.**

Ἡ **ἐνεργητικὴ μετοχὴ** τελειώνει σὲ (-οντας): λέγοντας, πηδώντας.

Ἡ **παθητικὴ μετοχὴ** τελειώνει σὲ -μένος: δεμένος, θλιμμένος.

Ἡ παθητικὴ μετοχὴ σχηματίζεται καὶ ἀπὸ ῥήματα τῆς ενεργητικῆς φωνῆς, πού δὲν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς: ἀκουμπῶ — ἀκουμπισμένος, βασιλεύω — βασιλεμένος, ταξιδεύω — ταξιδεμένος.

Ἡ **μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.** Μερικὰ ῥήματα σχηματίζουν ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ τους θέμα καὶ μετοχὴ παθητικοῦ ἐνεστώτα. Ἡ μετοχὴ αὐτὴ τελειώνει σὲ -άμενος, -ούμενος, -όμενος καὶ συχνὰ ἔχει καταντήσει οὐσιαστικὸ: τὸν εἶδα τρεμάμενο, τρεμάμενα χεῖλη, οἱ ἐργαζόμενες γυναῖκες, τὸ ἐξαγόμενο (οὐσ.).

Τέτοιες μετοχές εἶναι:

Πουλὶ πετάμενο, στεκάμενα νερά: τὰ βρεχάμενα (οὐσιαστ.) τοῦ καρβιοῦ, θεοφοβούμενος, τρεχούμενο νερό, χαρούμενος: οἱ ἐρχόμενες γενεές: μετοχές πού χρησιμοποιοῦνται ὡς οὐσιαστικά: τὰ βρισκόμενα, τὰ κρατούμενα, τὰ μελλούμενα, τὰ λαλούμενα, τὸ πλεούμενο: ἐμπορευόμενοι, ἐνδιαφερόμενοι, τὰ λεγόμενα, μαθητευόμενος, περιεχόμενο, προστατευόμενος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (ο) στὶς μετοχές σὲ (-όμενος) γράφεται μὲ **ο ὅταν τονίζεται** καὶ μὲ **ω ὅταν δὲν τονίζεται**:

ἐμπορευόμενος, λεγόμενος — εἰπωμένος, φαγωμένος, ξηλωμένος.

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Ἔπεσε κάτω, φεύγει **αὔριο**, βλέπει **καλά**, μοῦ ἀρέσει **πολύ**, μᾶς ἀρέσει **πολύ**.

275. Οί λέξεις κάτω, *αἴριο*, *καλά*, *πολὺ* εἶναι ἄκλιτες. Πηγαίνουν μαζί με ἓνα ρῆμα, τὸ προσδιορίζουν καὶ φανερώνουν: ποῦ ἔπεσε κάποιος (τὸν τ ὀ π ο), πότε φεύγει (τὸ χ ρ ὀ ν ο), πῶς βλέπει (τὸν τ ρ ὀ π ο), πόσο τοῦ ἀρέσει (τὸ π ο σ ὀ).

Οἱ ἄκλιτες λέξεις ποὺ προσδιορίζουν ἓνα ρῆμα καὶ φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσὸ κ.ἄ. λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τὰ ἐπιρρήματα μπορεῖ νὰ προσδιορίζουν καὶ ἐπίθετα ἢ ἄλλα ἐπιρρήματα: *Ὁ καιρὸς εἶναι πολὺ καλός, ὁ πατέρας βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι κάπως νωρίς*. Τὸ ἐπιρρημα πολὺ προσδιορίζει τὸ ἐπίθετο *καλός*, τὸ κάπως τὸ ἐπιρρημα *νωρίς*.

Κατὰ τὴ σημασίᾳ τους τὰ ἐπιρρήματα εἶναι πέντε εἰδῶν: **α) τοπικά, β) χρονικά, γ) τροπικά, δ) ποσοτικά καὶ ε) βεβαιωτικά, δισταχτικά ἢ ἀρνητικά**.

Α.— Τοπικά ἐπιρρήματα

276. Τὰ τοπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησι **ποῦ**;

Ποῦ; ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, παντοῦ, κάπου, πουθενά—(ἄ)πάνω (ἐπάνω), κάτω, καταγῆς, μέσα, ἔξω, (ἐ)μπρός, πίσω, δεξιά, ἀριστερά—ψηλά, χαμηλά, κοντά, πλάι, δίπλα, παράμερα, μακριά, ἀντίκρου καὶ ἀντικρύ, ἀπέναντι, γύρω, τριγύρω, ὀλόγυρα, μεταξύ, ἀναμεταξύ, πέρα—βόρεια, νότια, ἀνατολικά, δυτικά κτλ.

Β.— Χρονικά

277. Τὰ χρονικά ἐπιρρήματα φανερώνουν χρόνο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησι **πότε**;

Πότε; ὅποτε, ποτέ, πότε, πότε, κάποτε, κάπου κάπου, πάντα, πάντοτε, ἄλλοτε, τότε, τώρα, ἀμέσως, εὐθύς, πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, συχνά, συνήθως—ἕστερα, ἔπειτα, κατόπι, πρῶτα, πρῖν, πρωτύτερα, ἐξαρχῆς, νωρίς, ἀργά, γρήγορα, ἀδιάκοπα—χτές, προχτές, σήμερα, (ἐ)ψές, ἀπόψε, αἴριο, μεθαύριο, πέρσι, πρόπερσι, φέτος, τοῦ χρόνου, πρώην κτλ.

Γ.— Τροπικά

278. Τὰ τροπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τρόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησι **πῶς**;

Πῶς; ὅπως, ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς—καλά, κακά, σιγά, ἔξαφνα (ἄξαφνα, ξαφνικά), ἴσια, ὠραία, χωριστά, μπρούμυτα, μόνο καὶ μονάχα (μοναχά), σταυροπόδι· καλῶς (καλῶς νὰ ὀρίση, καλῶς τον), ἀκριβῶς, εὐτυχῶς, ἐντελῶς.

(για γλῶσσες) ἑλληνικά, γαλλικά κτλ. (πές το γαλλικά).

(για ντύσιμο) βλάχικα, φράγκικα, χωριάτικα (ντύνεται χωριάτικα).

279. Ἐπιρρήματα σέ -α. Εἶναι πάρα πολλὰ τὰ ἐπιρρήματα σέ -α, πού σχηματίζονται ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων:

ὠραῖος, πληθ. οὐδ. ὠραῖα, ἐπιρρημα ὠραῖα: περάσαμε ὠραῖα.

Τὰ περισσότερα εἶναι τροπικά, ὑπάρχουν ὅμως καὶ τοπικά (δεξιά, χαμηλὰ κτλ.), χρονικά (ἀδιάκοπα) καὶ ποσοτικά (ἀρκετά).

280. Ἐπιρρήματα σέ -ως. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπιρρήματα σέ -α (-α) μποροῦν νὰ σχηματιστοῦν καὶ σέ -ως (-ῶς): βέβαια — βεβαίως, σπάνια — σπανίως, χοντρικά — χοντρικῶς.

Στὰ τροπικά ἐπιρρήματα ἀνήκουν καὶ τὰ μόρια **σά(ν)** καὶ **ῶς**. Τὸ μόριο **σά(ν)** συνοδεύει ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες: ἔκλαιγε σὰν παιδί, ἔμοιαζε σὰ μαῦρος, δὲν εἶμαι σὰν αὐτόν.

Ἐνάλογο εἶναι ἡ σημασία τοῦ **ῶς**: τὸν δέχτηκαν ὡς σιωτήρα.

Δ.— Ποσοτικά

281. Τὰ ποσοτικά ἐπιρρήματα φανερώνουν ποσὸ καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτηση **πόσο**;

Πόσο; ὅσο, ὅσοδήποτε, τόσο, μόνο, πολύ, περισσότερο, πιά, λίγο, λιγάκι, κομμάτι, ἀρκετά, κάμποσο, τουλάχιστο(ν), ἀπάνω κάτω, περίπου, καθόλου, διόλου, ὀλωσδιόλου, ὀλότελα.

Ε.— Βεβαιωτικά, δισταχτικά, ἀρνητικά

282. Μὲ τὰ βεβαιωτικά ἐπιρρήματα ἐπιβεβαιώνομε κάτι, μὲ τὰ δισταχτικά δείχνομε τὸ δισταγμὸ μας γιὰ κάτι, μὲ τὰ ἀρνητικά ἀρνούμαστε κάτι.

α) βεβαιωτικά: ναί, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, ἀλήθεια, ἀληθινά, σωστά κτλ.

β) δισταχτικά: ἴσως, τάχα (τάχατε), δῆθεν, πιθανό(ν): Θὰ ῥθῆς: — ἴσως, πιθανό(ν).

γ) ἀρνητικά: ὄχι, δέ(ν), μί(ν), ὄχι βέβαια, πιά (δὲν ἔχω πιά).

Α.— Οί καταλήξεις

1.— Τὸ (ο) στὸ τέλος τῶν τοπικῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μὲ **ω** :
ἐδῶ, κάτω, γύρω.

2.— Τὸ (ος) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ω** :
πῶς, ἀλλιῶς, ἀκριβῶς, ἀμέσως.

Ἐξαιροῦνται: ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, τέλος, (ἐ)φέτος.

3.— Τὸ (ια) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ι** : ἔφυγε
μακριά.

4.— Τὸ (ις) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ι** : νορίς,
μόλις, ἀποβραδὶς, ὄλονυχτις.

Γράφονται μὲ **η** : ἐπίσης, ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, καταγῆς, καταμε-
σῆς, ἐπικεφαλῆς.

Β.— Τονισμός

5.— Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων ὅταν τονίζεται
παίρνει περισπωμένη : ποῦ, παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, περὶ, πῶς, ἀλλιῶς,
καταγῆς.

Ἐξαιροῦνται τ' ἀναφορικὰ πού, καθὼς καὶ τὸ μή, εἰδεμή, παμνηφεί.

6.— Τὸ **α** στὸ τέλος τῶν παροξύτων ἐπιρρημάτων εἶναι βραχύ-
χρονο: πρῶτα, ὥραϊα, σπουδαῖα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Ἔρχομαι **ἀπὸ** τὸ σίτι (ἀπὸ ποῦ; τόπος). Πηγαίνω **πρὸς** τὴν ἀγορὰ
(πρὸς τὰ ποῦ; τόπος). Ἦρθε **κατὰ** τὸ μεσημέρι (πότε; χρόνος). Πῆγα
μὲ τὰ πόδια (πῶς; τρόπος). Ἡ ἀπόσταση εἶναι **ὡς** χίλια μέτρα (πόσο;
ποσό). Ἔτρεμε **ἀπὸ** τὸ θυμό του (γιατί; αἰτία). Ἄπο χτὲς εἶναι
ἄρρωστος (ἀπὸ πότε; χρόνος).

284. Οἱ ἄκλιτες λέξεις ποὺ μπαίνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἢ τὰ
ἐπιρρήματα γιὰ νὰ φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό,
αἰτία κτλ. λέγονται **προθέσεις**. Οἱ προθέσεις εἶναι:

α) πέντε μονοσύλλαβες: **μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς**

β) ἑπτὰ δισύλλαβες: **κατά, μετά, παρά, ἀντι (ἀντίς), ἀπό,
χωρίς, δίχως**

γ) ἡ τρισύλλαβη: **ἴσαμε.**

Ἐκ τῆς προθέσεως μερικῆς χρησιμεύουν ὡς πρῶτα συνθετικά:

πρὸς τὰ ξημερώματα	προστάζω
κατὰ τὴν ἀγορὰ	κατακαθίζω
μετὰ τὸ φαγητὸ	μεταλαβαίνω
τέσσερεις παρὰ τέταρτο	παραγεμίζω
δύο ἀντὶ τρεῖς	ἀντίδιωρο
ἀπὸ χιτῆς	ἀπόβροχο

Κανονικὰ μετὰ τὴν πρόθεση τὰ ὀνόματα μπαίνουν σ' αἰτιατικὴ πτώση: Κατὰ τὴν ἀγορὰ, πρὸς τὴν ἀγορὰ, ἀπὸ τὸν κῆπο, μετὰ τὸν ἥλιο κτλ.

Ἐκ τῆς προθέσεως τέσσερεις, οἱ μέ, σέ, γιά, ἀπό, εἶναι πολὺ συνηθισμέναι στὸ λόγον.

285. Οἱ προθέσεις μέ, σέ, γιά, κατὰ, παρὰ, ἀπὸ παρουσιάζονται καὶ χωρὶς τὸ τελικὸν τους φωνῆεν:

α) ἡ πρόθεση σὲ χάνει τὸ εἰς ἔμπροσθεν ἀπὸ τὸ τ τοῦ ἄρθρου: στὸν κόσμον, στοὺς ἀνθρώπους, στίς μέρες μας, στὰ φύλλα.

β) ἡ πρόθεση ἀπὸ συχνὰ χάνει τὸ οἰ ἐμπροσθεν ἀπὸ τὸ τ τοῦ ἄρθρου: ἀπὸ τὸν, ἀπὸ τὴν, ἀπὸ τοὺς, ἀπὸ τῆς, ἀπὸ τὸ, ἀπὸ τὰ.

γ) οἱ προθέσεις μέ, σέ, ἀπὸ χάνουν συχνὰ τὸ τελικὸν τους φωνῆεν ἔμπροσθεν τοῦ ἀρχικοῦ φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξεως, προπάντων ὅταν αὐτὸ εἶναι ὅμοιον μετὰ τὸ δικὸν τους, ἢ ὅταν εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ δικὸν τους (δηλ. α, ο, ου): μὲ, ἐσένα, σ' ἐμένα, ἀπὸ ὄλους — σ' αὐτόν, ἀπὸ ἄλλου.

δ) οἱ προθέσεις γιά, κατὰ, παρὰ μπορεῖ νὰ χάσουν τὸ τελικὸν τους φωνῆεν ἔμπροσθεν ἀπὸ ἄλλο α: γι' αὐτό, κατ' αὐτά.

Ἐκ τῆς προθέσεως ἀπαρχαιωμέναι προθέσεις

286. Ἐκτὸς ἀπὸ τῆς παραπάνω προθέσεις λέγονται σὲ μερικῆς ἐκφράσεις καὶ οἱ ἀρχαῖαι προθέσεις διὰ, ἐκ, ἐν, ἐπί, πρὸ, ὑπέρ:

διὰ: διὰ πρὸς καὶ σιδήρον (ἔτσι καὶ τὸ σύνθετον διαμῆς).

ἐκ-ἐξ: ἐκ Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ (ἔτσι καὶ τὰ σύνθετα ἐξαιτίας, ἐξαρχῆς).

ἐν: ἐν τάξει.

ἐπί: ἐπὶ Καποδίστρια (ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους).

πρό: πρό Χριστοῦ, πρό (ὁ)λίγον (ἔτσι καί προπάντων).

ὑπέρ: ὑπέρ τὸ μέτρο.

Στὰ μαθηματικά χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀρχαῖες προθέσεις σύν, ἐπί, διά, τὸ πλὴν καὶ τὸ μείον.

σύν	καὶ	διακόσια σὺν τέσσερα
ἐπί	φορὲς	δύο ἐπὶ χίλια
διά	μοιρασμένο σέ	ἑκατὸ διά δεκατρία
πλὴν	ἀπὸ	δώδεκα πλὴν τέσσερα
μείον	ἀπὸ	ΑΒ μείον ΓΔ

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Ἡ μέρα καὶ ἡ νύχτα, κάθομαι καὶ περιμένο

287. Ἡ ἄκλιτη λέξη καὶ χρησιμεύει ἐδῶ γιὰ νὰ συνδέσῃ στὸ πρῶτο παράδειγμα δυὸ λέξεις καὶ στὸ δεύτερο δυὸ προτάσεις.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού χρησιμεύουν γιὰ νὰ συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους λέγονται **σύνδεσμοι**.

Κατὰ τὴ σημασία πού ἔχουν οἱ σύνδεσμοι εἶναι:

- 1. Συμπληχτικοί:** καὶ (κι), οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.
Τὸ καὶ ἔχει ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν καὶ τὸν τύπο κι : κι ἄλλοι, κι ὅμως, κι ἔπειτα, κι ὕστερα.
- 2. Διαχωριστικοί:** ἢ, εἴτε.
- 3. Ἀντιθετικοί:** μά, ἀλλά, παρὰ, ὅμως, ὠστόσο, ἐνῶ, ἂν καί, μολονότι, μόνο.
- 4. Συμπερασματικοί:** λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, πού.
- 5. Ἐπεξηγηματικός:** δηλαδή.
- 6. Εἰδικοί:** πὼς, πού, ὅτι.
- 7. Χρονικοί:** ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότου, πρὶν (πρὶν νά), μόλις, προτοῦ, ὥσπου, ὥσότου, ὅσο πού, ὅποτε.
- 8. Αἰτιολογικοί:** γιὰτι, ἐπειδή, ἀφοῦ, τί (ποιητικό).
- 9. Ὑποθετικοί:** ἂν, σάν, ἄμα.
- 10. Τελικοί:** νά, γιὰ νά (δυνατότερο ἀπὸ τὸ νά).

11. **Αποτελεσματικοί**: ὥστε (νά), πού.
12. **Δισταχτικοί**: μή(ν), μήπως.
13. **Συγκριτικός**: παρά. Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακίη.

288. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο πῶς ἀπὸ τὸν τροπικὸ ἐπίρρημα πῶς: *Εἶπε πῶς θὰ ῥθῆ—πῶς εἶσαι;*

2) Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο πού ἀπὸ τὸ τοπικὸ ἐπίρρημα πού: *Ἔμαθα πού (ὅτι) ἦσαν ἄρρωστος—Δὲν ξέρω πού εἶναι.*

3) Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ὅτι ἀπὸ τὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὅ,τι: *Εἶπε ὅτι εἶναι ἄρρωστος—Αὐτὸς κάνει τοῦ κεφαλιοῦ του ὅ,τι κι ἂν τοῦ πῆς.*

Μόρια

289. Ὑπάρχουν μερικὲς λεξοῦλες, τὰ μόρια, πού τις χρησιμοποιοῦμε πολὺ συχνὰ στὴ γλώσσα μας μὲ διάφορες σημασίες. Τὰ μόρια αὐτὰ εἶναι τὸ ἄς, θά, νά, μά, γιά.

1) Τὸ **ἄς**: ἄς πηγαίνωμε, ἄς παίξῃ.

2) Τὸ μόριο **θά** κατὰ τὴ σημασία εἶναι:

α) μελλοντικὸ: θὰ ξεκινήσω.

β) δυνητικὸ: θὰ σοῦ τὸ ἔστελνα, ἂν τὸ εἶχα.

γ) πιθανολογικὸ: θὰ διαβάξῃ τώρα (=ἴσως διαβάζει τώρα).

3) Τὸ βουλευτικὸ **νά**: νὰ ἔρθῃς (=θέλω νὰ ἔρθῃς).

4) Τὸ δειχτικὸ **νά**: νὰ τους, ἔρχονται· νὰ πού εἶχα δίκιο.

5) Τὸ ὀρκωτικὸ **μά**: μά τὴν ἀλήθεια, μά τὸ Θεό.

6) Τὸ προτρεπτικὸ **γιά**: γιά ἐλάτε, γιά νὰ ἰδῶ, τί κάνετε!

290. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ πρόθεση γιά παίρνει βαρεία: πάω γιά τὸ σπίτι.

Τὸ προτρεπτικὸ γιά παίρνει ὀξεία: γιά ἔλα (§ 35).

Ὁ σύνδεσμος μὰ παίρνει βαρεία: μὰ σοῦ εἶπα.

Τὸ μόριο μά παίρνει ὀξεία: μά τὴν ἀλήθεια (§ 35).

Ὁ σύνδεσμος νὰ παίρνει βαρεία: θέλω νὰ πάω.

Τὸ δειχτικὸ μόριο νὰ παίρνει ὀξεία: νὰ ἡ Μαρία (§ 35).

Τὸ βουλευτικὸ μόριο νὰ παίρνει βαρεία: νὰ σοῦ πῶ.

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

“Ω! τί ώραῖα εἶναι ἐδῶ! Ἄχ! χτύπησα ἄσχημα!

Ἄχ! τί θὰ γίνω! Μπράβο σου! Εὔγε σου!

291. Οἱ φωνές ἢ οἱ ἄκλιτες λέξεις πού φανερώνουν δυνατὰ συναισθήματα, πόνο, λύπη, χαρά, θαυμασμό, ἀπορία κτλ. λέγονται **ἐπιφωνήματα**. Συνήθως τὰ συνοδεύουν μικρὲς φράσεις.

Τὰ ἐπιφωνήματα φανερώνουν:

Θαυμασμό: ἄ! ὦ! ποπό! μπά!

Ἀπορία: ἄ! ὄ! μπά!

Πόνο, λύπη: ἄχ! ἄου! ὦ! ὄχ! ὄχου! ἀλί! ἀλίμονο!

Στενοχώρια, ἀηδία: ἔ! οὐ! οὐφ! πούφ! πά πά πά!

Περίπαιγμα: ἔ! οὐ! ἀχαχούχα!

Εὐχὴ: μακάρι! ἄμποτε! εἶθε!

Ἐπαινο: μπράβο! εὔγε!

Κάλεσμα: ἔ! ὦ!

Παρακίνηση: ἀντε! ἄμε! μάρος! ἄλι! στόπ! σού! σι!

Ἀρνηση: ἄ μπά!

Ἀβεβαιότητα: χμ! Θὰ ῥθῆ; — χμ! (δὲν εἴμαστε βέβαιοι).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθαυτὰ ἐπιφωνήματα, καὶ κάθε λέξη ἢ ἔκφραση πού χρησιμεύει γιὰ ἐπιφώνημα εἶναι **ἐπιφωνηματικὴ ἔκφραση**, λ.χ.: *Κρίμα! προσοχή! ζήτη! ἡμαρτον! Χριστὸς καὶ Παναγία!*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα σημειώνομε θαυμαστικό.

Σημ.— Οἱ ἐνόητες ἢ τὰ ἐδάφια πού συνοδεύονται ἀπὸ ἀστερίσκο (*) μποροῦν νὰ διδαχτοῦν ὅταν θὰ ἔχη ὀλοκληρωθῆ ἡ διδασκαλία τῶν βασικῶν κεφαλαίων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

	Σελ.
1ο Κεφάλαιο: Φθόγγοι και γράμματα	5
2ο Κεφάλαιο: Λέξεις και σyllαβές	10
3ο Κεφάλαιο: Τόνοι και πνεύματα	13
4ο Κεφάλαιο: Ἐλλα ὀρθογραφικά σημάδια — Στιξη — Συντομογραφίες	19
5ο Κεφάλαιο: Πάθη φθόγγων	23

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

1ο Κεφάλαιο: Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Τὸ λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς	29

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

2ο Κεφάλαιο: (Γενικά)	30
3ο Κεφάλαιο: Παραγωγή	31
4ο Κεφάλαιο: Σύνθεση	39

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

5ο Κεφάλαιο: Κυριολεξία καὶ μεταφορὰ	47
Ὅμωνυμα — Παρώνυμα — Συνώνυμα	48
Ταυτόσημα	49

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

(Γενικοί γραμματικοὶ ὅροι)	50

Ι. ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1ο Κεφάλαιο: Τὸ ἄρθρο	52

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Σελ.

2ο Κεφάλαιο: (Οί σημασίες και τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν)	54
3ο Κεφάλαιο: Τὸ γένος τῶν οὐσιαστικῶν	55
4ο Κεφάλαιο: Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν	57
5ο Κεφάλαιο: Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	58
6ο Κεφάλαιο: Ἀνώμαλα οὐσιαστικά	80

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

7ο Κεφάλαιο: (Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων)	84
8ο Κεφάλαιο: Παραθετικά	92
9ο Κεφάλαιο: Ἀριθμητικά ἐπίθετα	97
10ο Κεφάλαιο: Οἱ ἀντωνιμίαι	101

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

(Εἰσαγωγή)	108
11ο Κεφάλαιο: Διαθέσεις καὶ φωνές	108
12ο Κεφάλαιο: Ἐγκλίσεις καὶ χρόνοι, ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα	111
13ο Κεφάλαιο: Τὰ στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	115
14ο Κεφάλαιο: Οἱ συζυγίαι	118
15ο Κεφάλαιο: Τὰ θέματα	
Α. — Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα	135
Β. — Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου	137
Γ. — Θέμα παθητικοῦ ἀορίστου καὶ παθητικῆς μετοχῆς	141
16ο Κεφάλαιο: Ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἀνώμαλα	145
17ο Κεφάλαιο: Οἱ μετοχές	149

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1ο Κεφάλαιο: Ἐπιρρήματα	149
2ο Κεφάλαιο: Προθέσεις	152
3ο Κεφάλαιο: Σύνδεσμοι	154
4ο Κεφάλαιο: Ἐπιφωνήματα	156
Περιεχόμενα	157

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποτελεῖ σύνοψη τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Μανόλη Α. Τριανταφυλλίδη. Συντάχθηκε ἀπὸ τὸν κ. Κ. Μπότσογλου, Διευθυντὴ τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν Θεσσαλονίκης, με ἐντολὴ τοῦ Συμβουλίου του.

Ἐπιμελήτρια Ἐκδόσεως: Μ. Γιαννακοπούλου (ἀπ. Δ. Σ. Ο.Ε.Δ.Β. 5317/1-7-65)

